

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Δ'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 44

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Χριστούγεννα πρωτόγεννα, πρώτη γιορτή τοῦ χρόνου,
ἀρχὴν καὶ δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὃς τὴν πομπὴ τοῦ Γιούδα·
σήμερ(α) ἄγγελοι χαίρονται καὶ γιάλλ(οι) δοξολογοῦνται
καὶ τὰ δαιμόνια χλίσβονται τοῖς Χριστὸς γεννιέται,
γεννιέται κ' ἀνασταίνεται κ' ὕστερα βασιλεύει·
πρῶτα ἐπλάσθη τὸν Ἀδὰμ καὶ δεύτερο τὴν Εὐὰ
καὶ τρίτον τὸν Παράδεισον μὲ τὰ μερουδικά του·
κ' ἓνα ξύλο τῆς ἔδειξε μὴ φάγ' ἀπὸ τ' ἐκεῖνο·
κ' ὁ δαίμονας παράνομος ἐπλάνεψε τὴν Εὐὰ·
«Εὐὰ μ' κι' ἂν κάνης τὸν Ἀδὰμ καὶ φάγ' ἀπὸ τὸ ξύλο
καὶ σὺ θὰ γένης δέσποινα κι' Ἀδὰμ θὰ βασιλέψῃ·

Νὰ κι' ὁ Χριστὸς ἀπέρασε μὲ δώδεκ' Ἀποστόλους
καὶ πάλιν μεταπέρασε μὲ δεκοχτὼ προφῆταις,
προφῆτευσαν καὶ ἤλεγαν τὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη·
«Χριστέ μου σταυρωμένε μου, Χριστέ μ' ἀληθινέ μου,
σίντας νὰ εἰπῆς νὰ καταιβῆς ὃς τοῦ . . . τὰ σπίτια
νὰ κρίνης ζῶντας καὶ νεκροὺς κι' ἀδίκοις καὶ δικαίους
καὶ μένα τὸν ἁμαριωλὸ περὶ τὸν κόσμον ὅλο».

[Συλλογὴ Γ. Χρ. Χασιώτου]

ΧΡΙΣΤΟΣ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ

Χριστούγεννα, Χριστούγεννα! Χριστὸς γεννιέται σήμερα,
γεννιέται καὶ βαφτίζεται 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἅπάνω,
καὶ οἱ ἄγγελοι χαίρουνται καὶ τὰ δαιμόνια σκάζουν·
σκάζουν, σκάζουν καὶ πλαντάζουν, 'σὰν καρύδια τραντανίζουν
καὶ τὰ σίδερα δαγκάνουν καὶ τὰ ξύλα ῥοκανίζουν.

[Ἐκ τῆς συλλογῆς Α. Γονίου. Ζωγράφειος
Ἀγὼν Κων)πολῆς, 1891. Τόμ. Α'.]

ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ*

Σπείρου, σπείρου, σπειροπούλου, σπείρου μαργαριτάρι,
ὅταν σὶ γέννα ἢ μάννα σου κὶ σὶ κάρδουπουνοῦσι,
ἰγὼ στὴν πόρτα σ' κάθουμουν Θεὸν παρακαλοῦσα;
Θέ μου νὰ γίνη βασιλιᾶς, Θεέ μου νὰ γίνη ῥήγας,
νὰ γίνη τ' ἄρχουντόπουλου μὴ τις πουλλές χιλιάδεις,
νὰ κουσκινίζη τοῦ φλουρὶ νὰ πέφτη τοῦ λαγάρι,
κὶ' αὐτὰ τὰ λαγαρίσματα τὰ βάνει στοῦ μαντῆλι,
κὶ τὸ μαντῆλι στοῦ σπαθί, κὶ τοῦ σπαθὶ στὴ ζώνη,
κ' ἡ ζών' ἅπανου σῆ' αἰλουγου κὶ τᾶλουγου στοὺς κάμπους.
Διψᾷ οἱ κάμποι γιὰ νερὸ κὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνι,
διψᾷ κ' ἡ ἄγρουμέλισσα γιὰ ἥμιρου λουλοῦδι.
κάνει μέλι, κάνει κηρὶ κάνει βουτάνι μέλι,
τοῦ μέλ' τοῦ τρὼν οἱ ἄρχουντις κὶ τοῦ κηρὶ οἱ ἄγλοι
κὶ τοῦ μιλισσουβότανου κρατοῦν τὰ παλληκάρια.

[Συλλογὴ Θεοφ. Ἀθανασιάδη]

* Τραγουδιέται τὰ Χριστούγεννα στὴ Χρυσοβίτσα καὶ Βοτο-
νόσι—Μετσόβου. [Δελτίον Ἑλληνικῆς Λαογραφ. Ἑταιρείας τόμος
σελ. 380].

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ 1770 ΚΑΙ Ο ΓΙΑΝΝΙΩΤΗΣ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ρωσσικὸς Στόλος ὑπὸ τὸν Κόμιτα Ἀλέξιον Ὁρλώφ εἶχε καταπλεύσει εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα μὲ σκοποὺς νὰ προκαλέσῃ τὴν Ἐπανάστασιν τῶν κατοίκων κατὰ τῆς Τουρκικῆς Τυραννίας καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς δούλης Ἑλλάδος, πολλοὶ τότε προσεχώρησαν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, ὅπερ ὡς γνωστὸν ἀπέτυχε παταγῶδῶς καὶ ἐπεσώρευσε μυρίας καταστροφὰς εἰς τὴν χώραν μας.

Εἶδομεν εἰς προηγούμενον ἔγγραφον δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Ἡπειρωτ. Ἑστίαν» ὅτι εἶχον συμμετάσχει τοῦ κινήματος καὶ ἄρχετοὶ Σουλῶτες, τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὁποίων εἶχον τιμῆσαι οἱ Ρῶσσοι μὲ τὸν τίτλον τοῦ ταγματάρχου.

Ἀλλὰ τώρα ἀπεκαλύφθησαν νέα ἔγγραφα εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας τὰ ὁποῖα μᾶς ἐμφανίζουν ἓνα δραστήριον καὶ μυστηριώδη Γιαννιώτην, τὸν Λουδοβίκον Σωτήρη, ὁ ὁποῖος ἦτο πρὸ τοῦ 1770 καὶ ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἱατρὸς στὰ Γιάννινα. Λέγομεν «μυστηριώδη» Γιαννιώτην, διότι ὡς ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα, οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ μητέρα Λευκαδίτισσαν. Ἀφοῦ διήκουσε τὰ στοιχειώδη μαθήματα, εἰσήχθη, εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικὸν Γυμνάσιον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου—δημιούργημα τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ 13ου (1572—1585)—καὶ κατόπιν ἐφοίτησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Νεαπόλεως ὅπου ἔλαβε τὸ πτυχίον εἰς τὴν Ἱατρικὴν.

Εἰς τὰ Γιάννινα εὗρισκόμενος ἐμυήθη, καθὼς φαίνεται, εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα καὶ ἐγκαταλείψας τὰ πάντα, ἐφθάσε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Μῆλον κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1770. Ἀπὸ τὴν Μῆλον ὅπου διέμεινεν

εἰς τὸ σπῖτι τοῦ Ἀγγλου Προξένου, ἦλθε τὴν 17 Ἰουλίου εἰς Κέρκυραν, ὅπου μόλις ἐφθασεν, ἐκλήθη εἰς τὸ Ὑγειονομεῖον ὅπου ὑπεβλήθη εἰς μαρτυρικὴν ἐξέτασιν.

Ἐρωτηθεὶς ἀπήντησεν: Ἐφθασα σήμερον μὲ ἓνα ψαράδικο προερχόμενος ἀπὸ τὰ Κύθηρα καὶ κατευθύνομαι εἰς τὰ Γιάννινα. Ἐρωτηθεὶς τί ἄλλο γνωρίζει, εἶπεν ὅτι ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς διαμένει εἰς τὴν Μῆλον, ὅπου ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ καὶ ἐκεῖ μίαν ἡμέραν ἐφθασεν ἓνα πλοιάριον ἀπὸ τὴν Ὑδραν καὶ εἶπεν ὁ καραβοκύρης ὅτι πλησίον τῆς Χίου συνεκρούσθη ὁ Τουρκικὸς στόλος, μὲ τὸν Ρωσσικόν, ὅτι μετὰ τριήμερον ναυμαχίαν ἠττήθη ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὁ δὲ ἀρχιναύαρχος Ἀλέξιος Ὁρλώφ ἀποβιβασθεὶς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν . . .».

* *

Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ὁ Σωτήρης ἐπῆγε στὰ Γιάννινα καὶ ἀπ' ἐκεῖ κατήλθεν εἰς τὴν Πρέβεζαν, ὅπου ἤρchiσε νὰ βολιδοσκοπῇ τοὺς κατοίκους ἃν ἤθελον νὰ καταταγοῦν ἐθελονταὶ εἰς τὸν Ρωσσικὸν στρατὸν καὶ στόλον. Πλὴν οἱ σύνδικοι τῆς Πρεβέζης τὸν κατήγγειλαν εἰς τὸν Ἑνετὸν Προβλεπτήν καὶ οὗτος καλέσας τὸν Σωτήρη τὸν προσεκάλεσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πρέβεζαν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Λευκάδα ὅπου θὰ συνήντα τὸν ἐκτακτὸν Προβλεπτήν. Ὁ Σωτήρης ὑπήκουσε καὶ ὅταν παρουσιάσθη εἰς τὸν Προβλεπτήν Λευκάδος τὸν διεβεβαίωσεν ὅτι σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ στρατολογήσῃ ἐθελοντὰς ἀπὸ τὴν Ὁθωμανικὴν ἐπικράτειαν καὶ ὅχι ὑπηκόους τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας καὶ ὅτι ρηταὶ καὶ κατηγορη-

ματικά είναι αἱ διαταγαὶ τοῦ Κόμιτος Ὁρλώφ ὡς πρὸς τὴν στρατολογίαν. Ἐπέδειξε τότε (Ἰανουάριος 1771) καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦ Ναυάρχου Σπυρίδωφ, ὃπερ δημοσιεύεται περαιτέρω, καὶ τούτου ὁ Προβλεπτής ἔλαβεν ἀντίγραφον καὶ τὸ ὑπέβαλεν εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Γενικὸν Προβλεπτήν ὡς καὶ συστατικὸν γράμμα τοῦ Ὁρλώφ.

Σημειωτέον ὅτι ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία εἶχε κηρύξει τότε οὐδετερότητα καὶ ἀπέφευγε πᾶν ὅτι ἡδύνατο νὰ δώσῃ ὑποψίαν εἰς τοὺς Τούρκους Διοικητὰς ὅτι δὲν τηρεῖ αὐστηράν τὴν οὐδετερότητα. Ἐξ ἄλλου ὅμως οἱ Τούρκοι ἦσαν οἱ θανάσιμοι ἐχθροὶ τῆς Δημοκρατίας καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν Ρώσων εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, τῇ ἦτο εὐπρόσδεκτος.

Διὸ καὶ ἐπετράπη καὶ πάλιν εἰς τὸν Λουδοβίκον Σωτήρην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πρέβεζαν, ὅπου ἤρχετο εἰς συνεννοήσεις μὲ διαφόρους ὀπλαρχηγούς ἔξω τῶν συνόρων τῆς Πρεβέζης διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐθελοντῶν ποὺ ἐζητοῦσε ὁ Ναύαρχος Σπυρίδωφ. Ἐπειδὴ ὅμως προσεπάθει νὰ προσελκύσῃ καὶ Πρεβεζάνους τῷ ἐγένετο ὑπόμνησις ὅτι θὰ ἀπελαθῇ ὡς Ὀθωμανὸς ὑπήκοος.

Δὲν ἔπαυσεν, ἐν τῷ μεταξύ, τὰς ἐνεργείας του ὁ Σωτήρης διὰ τὴν συγκέντρωσιν ἐθελοντῶν. Τὴν 29ην Ἀπριλίου 1771 ὁ Ἐκτακτὸς Προβλεπτής Λευκάδος γράφει εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Γενικὸν ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰ παράλια τῆς Πρεβέζης πολλοὶ νεοσύλλεκτοι διὰ τὸν Ρωσσικὸν Στρατὸν καὶ περιμένουν Ρωσσικὰ καράβια ἵνα ἐπιβιβάσθουν. Ἐκ Πρεβέζης διεπεραιώθησαν εἰς τὸ Μεγανῆσι ὅπου εἶχε ληφθῇ πληροφορία ὅτι θὰ κατέφθανον τέσσαρα Ρωσσικὰ πλοῖα πρὸς παραλαβὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ πράγματι ἔφθασαν ὅχι τέσσαρα, ἀλλὰ ἑπτὰ Ρωσσικά, τὰ ὁποῖα ἐπεβίβασαν 1500 ἄτομα, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ ἔγγραφον τῆς 28 Μαΐου 1771 ἐκ Κυθήρων τοῦ ἐκεῖ Ἑνετοῦ Προβλεπτοῦ Λορέντσου Σοράντισο πρὸς τὸν Γενικὸν Προβλεπτήν Κονερίνι: «Ἐφθασαν, γράφει οὗτος, εἰς τὸν λιμένα Καψάλη ὑπὸ τὰ τεῖχη ἑπτὰ Ρωσσικὰ πλοῖα μὲ 1500 ἄνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἐστρατολογήθησαν εἰς Ἀλβανίαν (ἐννοεῖ

τὴν Ἡπειρον) καὶ προορίζονται διὰ τὸν Μοσχοβιτικὸν Στόλον. Οὗτοι παρὰ τὰς ὑγειονομικὰς διατυπώσεις καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις, ἀποβιβασθέντες, ἐπεδόθησαν εἰς διαρπαγὰς καὶ κλοπὰς εἰς βάρος τῶν κατόικων. Ἡ ὀλίγη φρουρὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ παρέμβῃ... οἱ ἄτακτοι οὗτοι εἶναι ὑπὸ τὸν ἀντάρτην Σπύρον Μηλιώτην Ζακύνθιον καὶ τὸν πρόσφυγα Λουδοβίκον Σωτήρην Ἀλβανόν, οἱ ὁποῖοι ἠξίωσαν νὰ χαιρετίσωμεν τὴν ἀφίξιν των, ὑψώνοντες τὰς σημαίας. Ἀλλὰ ἡμεῖς ἠρνήθημεν καὶ τέλος μᾶς ἐζήτησαν 5000 λίμπρες γαλέττα καὶ ἔτσι ἐγλυτώσαμεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὰ ἑπτὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν διὰ τὴν νῆσον Πάρον. Ἔμαθα ὅτι ὁ Σωτήρης εἶχε μαζύ του 2000 τζεκίνια τὰ ὁποῖα τῷ εἶχε στείλει ὁ Ναύαρχος Σπυρίδωφ...».

Αὕτη εἶναι ἡ δρᾶσις τοῦ Γιαννιώτη Λουδοβίκου Σωτήρη, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖται ἡ περαιτέρω τύχη.

Ἐπιστολὴ τοῦ Ρώσσου Ναυάρχου Σπυρίδωφ Ἀρχιπέλαγος 15 Ἰανουαρίου 1771.

Ἀπὸ τὸν λιμένα Ἀούης ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ «Εὐρώπῃ» τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος Αὐτοκρατορίας πασῶν τῶν Ρωσσιῶν.

Διὰ τὸν κ. Σωτήρην ἢ τὸν οἰονδήποτε ἀναπληρωτὴν του

«Τὴν ἐπιστολὴν σας γραφεῖσαν τὴν 19 Ὀκτωβρίου ἐκ Πρεβέζης, ἔλαβον παρὰ τοῦ γνωστοῦ ἐμπόρου καὶ ἀπηνυθύνετο εἰς τὸν ἐξοχώτατον κόμητα Ὁρλώφ. Τὴν ἔλαβον ἀσφαλῶς. Εἰς αὐτὴν ἐσημείωσα τὴν πρόθεσίν σας ὡς καὶ τὴν τῶν ἀφωσιωμένων χριστιανῶν νὰ ἐξυπηρετήσῃτε τὴν ἁγίαν πίστιν μας καὶ τὴν Αὐτῆς Μεγαλειότητος τὴν Βασίλισσαν Αἰκατερίνην. Τούτων τῶν ἀδελφῶν μας εἶναι ἀξίεπαινοι ὁ ζῆλος, ἡ γενναιοδωρία καὶ ἡ ἀπόφασις ποὺ ἐξεδήλωσαν ἵνα πολεμήσουν κατὰ τοῦ κοινοῦ μας ἐχθροῦ, τοῦ διώκτου τῶν χριστιανῶν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτύχουν πολλοὺς θριαμβοὺς ὡς καὶ τὴν προτέραν ἐλευθερίαν των. Τοὺς συγχαίρω ὅλους ἀπὸ καρδίας.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἐξοχώτατος κόμης Ὁρλώφ δὲν εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνταῦθα καὶ δι' αὐτὸ τὴν ἐπιστολὴν σας θὰ τὴν στείλω ἐπειγόντως μὲ τὸν ἄνω ἀναφερομένην καὶ ἐλπίζω γρήγορα νὰ λάβῃτε ἀπάντησιν μὲ τὰς περαιτέρω διαταγὰς τοῦ ὡς καὶ μὲ μεγάλας χρηματικὰς ἐνισχύσεις τὴν δὲ παροῦσαν ἐπιστολὴν μου σὰς τὴν διαβιβάζω μὲ ἕνα Ἕλληνα τῆς ἐμπιστοσύνης, τὸν ὁποῖον μοῦ παρουσίασεν ὁ ρηθεὶς ἐμπορος. Οὗτος θὰ σὰς ἀφηγηθῇ περὶ τοῦ πολυαριθμοῦ Ρωσσικοῦ στόλου ποὺ ἔχω ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου, ὁ ὁποῖος ἐφθασεν ἀπὸ τὴν Πετροῦπολιν καθὼς θὰ σὰς εἴπῃ καὶ διὰ τὸν περὶ θαρρῆκον καὶ ἀνδρείον στρατὸν καὶ διὰ τὰ ἄλλα συντάγματα ποὺ ἀναμένονται νὰ φθάσουν συντόμως ἐδῶ,

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀρχιπελάγους ἀπὸ τῆς Εὐβοίας μέχρι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς παραθαλασσίους πόλεις, φεύγοντες τὸν ζυγὸν τῶν ἀπίστων, ἦλθον νὰ καταταγοῦν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς νικηφόρου στρατιᾶς τῆς ἐνδόξου Ἀυτοκρατορίας μας καὶ νὰ πολεμήσουν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων.

Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν μας ἀντελήφθη τὴν προθυσίαν καὶ τὴν προθυμίαν πού ἐκδηλώνουν οἱ κάτοικοι τῆς Ρούμελης, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ κόμητος Ὁρλώφ θὰ ὑπηρετήσουν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Καὶ τώρα εὐρισκόμενος ἐγὼ εἰς τὸ Ἀρχιπελάγος ὡς Ναύαρχος, Διοικητὴς τοῦ Ρωσικοῦ Στόλου, κάμνω γνωστὸν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους καὶ καλοὺς χριστιανούς νὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν νῆσον Πάρον, εἰς τὸν λιμένα Ἀούσαν, ἄνευ ἀναβολῆς 2000 ἄνδρες ἐμπειροπόλεμοι καὶ μὲ καλὰς προθέσεις καὶ νὰ ἔλθουν μὲ τὰ ὄπλα τῶν καὶ μὲ ἐνδυμασίαν καὶ διὰ τὰ ἄλλα θὰ φροντίσωμεν ἡμεῖς νὰ τοὺς ἐφοδιάσωμεν μὲ πυρίτιδα καὶ μολύβι καὶ θὰ τοῖς παρέχωμεν τροφὴν καὶ ὀλίγον μισθὸν καὶ ἂν εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις κυριεύσουν λάφυρα, ταῦτα θὰ εἶναι ὅλα ἰδικά τῶν, τοὺς δὲ ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας θὰ τοὺς περιποιούμεθα ὡς ἀδελφούς καὶ ὅπως περιποιούμεθα τοὺς ἰδικούς μας Μοσχοβίτας καὶ θὰ τοὺς χορηγῶμεν φάρμακα καὶ ἀνάπυσιν, φροντίζοντες διὰ τὴν ταχεῖαν θεραπείαν τῶν.

Διὰ τὰς ἀνάγκας πού ἀναφέρετε εἰς τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν Σας ἔδωκα εἰς τὸ ἄτομον πού θὰ φέρῃ τὴν παροῦσαν, ἔγγραφον διαταγὴν διὰ τὰ πλοῖα πρὸς ἐπιβίβασιν τῶν ἐν λόγῳ 2000 ἀνδρῶν οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ εὐρίσκωνται ἐδῶ ἐντὸς δύο ἡ τριῶν μηνῶν ἀπὸ σήμερον. Τοιοῦτοτρόπως ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι πού θὰ θελήσουν νὰ ἔλθουν, ἂς ἔλθουν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον καὶ ἐγὼ ὑποχρεοῦμαι νὰ δώσω διὰ κάθε ἓνα Ρουμελιώτην, Μακεδόνα ἢ Ἀλβανὸν ὡς ναῦλον ἓνα τσεκίλι ἥτοι τέσσαρας πιάστρας Τουρκικὰς.

Καὶ ὑμεῖς κύριε Σωτήρη ἢ ὅποιος ἄλλος θὰ σᾶς ἀναπληρώνη, μάθετε ὅτι ὅσα σᾶς γράφω, ἔχω τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Κόμητος Ἀλέξιου Ὁρλώφ ὁ ὅποιος σᾶς διατάσσει νὰ ἀπόσχητε ἀπὸ στρατολογίαν ὑπηκόων τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας τῆς Βενετίας καὶ κατ' ἐντολὴν του σᾶς γράφω νὰ εἰδοποιήσετε τοὺς ἄνδρας πού θὰ ἔλθουν ἐδῶ, θὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὄχι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐρχόμενοι ἐδῶ θὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ πεζικόν μας καὶ θὰ εἶναι ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐνὸς Στρατηγοῦ τοῦ πεζικοῦ πού θὰ ὀρισθῇ δι' αὐτούς.

Καὶ νὰ κάμνῃτε γνωστὸν εἰς τοὺς ἰδίους ὅτι κάθε ἐθνομίτης θὰ ἐκλέγῃ ἓνα ἀρχηγὸν μεταξὺ ἐκείνων πού ἐπέδειξαν ἀνδρείαν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὁ ὁποῖος νὰ δύναται νὰ τοὺς κρατῇ εἰς πειθαρχίαν. Καὶ ἰδοὺ μὲ ποῖον τρόπον: Ὁ ἀρχηγὸς θὰ ἔχῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του 500—600 ἄνδρας. Καὶ στήν κάθε ἑκατοντάδα θὰ εἶναι καὶ ἓνας ὑπαρχηγός, ὁ ὁποῖος θὰ διορίσῃ δύο ἐπιθεωρητὰς σὲ κάθε 50 ἄνδρας καὶ ἄλλοι δέκαρχοι θὰ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς 10 ἀνδρῶν. Ἡ ἀνωτέρω σύνθεσις ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον Σύνταγμα ὅπως εἶναι παρ' ἡμῶν οἱ ἄτακτοι.

Ὁ κάθε ἀρχηγὸς τῶν 500—600 ἀνδρῶν θὰ ἔχῃ μηνιαῖον μισθὸν 100 πιάστρες, οἱ τῶν 100 ὑπαρχηγοὶ θὰ ἀμείβωνται μὲ 48 πιάστρες, οἱ τῶν 50 ἀνδρῶν θὰ ἔχουν 30, οἱ δέκαρχοι θὰ λαμβάνουν 10 πιάστρες μηνιαίως, οἱ δὲ ἀπλοὶ στρατιῶται πέντε πιάστρες. Μὲ τοιοῦτους μισθοὺς ἐλπίζω ὅτι θὰ προσέλθουν ἐκλεκτοὶ καὶ δυνατοὶ ἄνδρες. Διὰ τὰς σημαίας οἱ Διοικηταὶ τῶν 100 ἀνδρῶν θὰ φέρουν σημαίαν μικροτέραν τῆς τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν 500. Οἱ τῶν 50 θὰ τὴν ἔχουν ἀκόμα μικροτέραν, οἱ δὲ δέκαρχοι θὰ ἔχουν μίαν σημαιοῦλαν ἓνα διακρίνεται μεταξὺ τῶν εἰς ποῖον ἑκατόνταρχον ἀνήκουν.

Ναύαρχος Σπυριδῶφ
(ὑπογράφει Ρωσιστὶ)

Συνοτατικὸν ἔγγραφον τοῦ Κόμητος Ἀλέξιου Ὁρλώφ
ὑπὲρ τοῦ Λουδοβίκου Σωτήρη

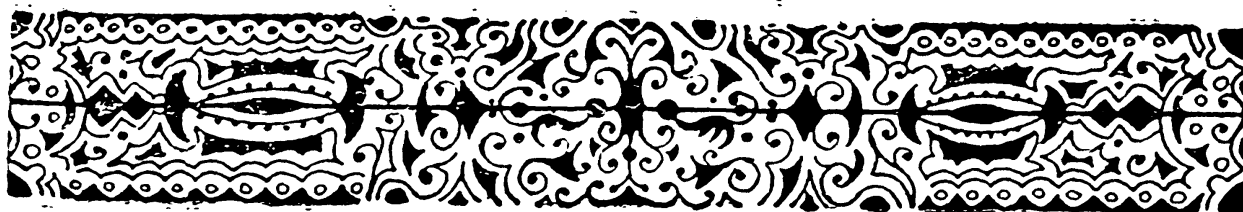
«Ἡμεῖς Κόμης Ἀλέξιος Ὁρλώφ γενικὸς πληρεξούσιος τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος Πασῶν τῶν Ρωσικῶν Αἰκατερίνης καὶ ἀρχιναύαρχος τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Διὰ τοῦ παρόντος καθιστῶμεν γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς νησιώτας καὶ εἰς ὅσους ἤθελε συναγῆσι ὁ Λουδοβίκος Σωτήρης Γιαννιωτὴς ὅτι πρέπει νὰ θεωρῇται ὡς Βασιλικὸς ἄνθρωπος ἰδικὸς μας καὶ κανεὶς δὲν ἔχει νὰ τὸν ἐνοχλῇ ἢ νὰ τῷ σκευωρῇ καμμιὰ προδοσίαν, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ τῷ παρέχεται κάθε εὐκολία εἰς ὅ,τι δῆποτε ἤθελε λάβει ἀνάγκην. Διότι ἂν τυχὸν ἤθελε τῷ γίνεαι κατὰ τὸ ταξεῖδι του προδοσίαν τις ἢ ἐνόχλησις οἰαδήποτε ἢ δυστήχημα νὰ ξεύρῃ ὁ καθένας ὅτι θὰ τιμωρηθῇ διὰ θανάτου καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἡ οἰκογένειά του.

Εἰς ἐνδειξιν τῶν ἄνω δίδεται αὐτῷ τὸ παρὸν ἔγγραφον ὑπογεγραμμένον παρ' ἡμῶν καὶ σφραγισμένον.

Ἀπὸ τὸ Στρατόπεδον 19 Ἰουνίου 1770
Κόμης Ἀλέξιος Ὁρλώφ

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

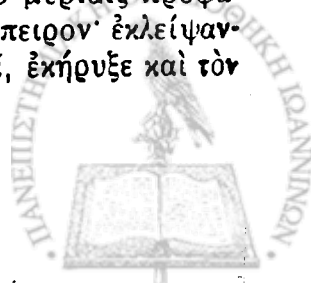
Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΛΕΣΟΥ ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ ΜΟΥΧΤΑΡ ΠΑΣΑ

(Κατὰ χειρόγραφον Ἀθ. Ψαλλίδας)

Εἰς τὸ εὐρὺ κοινὸν εἶναι γνωστὴ μόνον ἡ Κυρά—Βασιλική, ἡ Ἑλληνὶς σύζυγος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, θυγάτηρ τοῦ Κίτσου Κονταξῆ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Πλεσίβιτας τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν. Αὕτη, γεννηθεῖσα κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην περὶ τὸ 1804 (¹) ἀπήχθη ὑπὸ ἀνδρῶν τοῦ Ἀλῆ τῷ 1812 καὶ ἐγένετο νόμιμος σύζυγος τοῦ σατράπου. Διὰ τῶν θελημάτων καὶ τῶν ἀρετῶν της ἐδάμασε τὴν σκληρὰν καρδίαν ἐκείνου καὶ διὰ τῆς μεσολαβήσεώς της προσέφερε καὶ ὑπηρεσίας εἰς τὸ σκλαβωμένον γένος. Ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Ἀλῆν, ἐσυντρόφευε δ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς θανατώσεώς του ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων τοῦ Χουρσίτ πασᾶ (17 ἢ 24 Ἰανουαρίου 1822) (²) εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ἐπὶ τῆς νησίδος τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Συλληφθεῖσα, ἤχθη αἰχμάλωτος εἰς Κων(πολιν, ἔνθα προσελκύσασα τὴν εὐμένειαν τοῦ Σουλτάνου παρεδόθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπου ἔζησεν ἐπὶ ἕξ ἔτη (³). Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1828, ἐξορισθεῖσα εἰς Προῦσαν, ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1829, ὁπότε δι' ἐνεργειῶν τοῦ Πατριάρχου ἔλαβε συγχώρησιν παρὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἐλευθερωθεῖσα, ἦλθεν εἰς τὸ κτήμα της Βοεβόδα τῶν Τρικάλων (⁴), ἔπειτα εἰς Μεσολόγγιον καὶ τέλος εἰς τὸ χωρίον Κατοχήν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔζησεν ἐπὶ πέντε ἔτη. Λόγῳ ἀσθενείας ἤλθεν εἰς τὸ Αἰτωλικὸν καὶ ἐκεῖ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1835 ἀπέθανεν. Εἰς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς ἦτο καὶ ὁ Γεώργιος Κίτσος, διακριθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου (⁵).

Ἐκτὸς τῆς Βασιλικῆς ταύτης ὑπάρχει καὶ ἡ Β α σ ι λ ι κ ῆ Π λ έ σ ο υ ἢ Π λ έ σ α καταγομένη ἐπίσης ἐκ τῆς κωμοπόλεως Πλεσίβιτας (⁶) μήτηρ τῶν Τασούλα καὶ Κωστάκη Πλέσου τῶν διακριθέντων βραδύτερον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἡ δευτέρα αὕτη Βασιλικὴ ἐγένετο σύζυγος τοῦ Μουχτάρ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (¹). Ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ αὐτῆς μέχρι τοῦ 1821 παρέχει ὁ Ἀθανάσιος Π. Ψαλλίδας (⁶) εἰς τὸ περαιτέρω δημοσιεύμενον χειρόγραφόν του ἐκ φύλλων γεγραμμένων 6, διαστάσεων 0,185X0,12 μ., τὸ ἀποκείμενον εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Κ.71).

Ὁ Ἀν. Ν. Γούδας γράφει τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Βασιλικῆς τοῦ Μουχτάρ πασᾶ καὶ τοῦ ἀρραβῶνος τοῦ ἱατροῦ Ἰω. Κωλέτη (⁷) μετὰ τῆς θυγατρὸς της Ρούσιως: «... Ὁ Μουχτάρ πασᾶς, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διὰ παντὸς παρ' αὐτῷ διαμονὴν τοῦ ἱατροῦ του, ἀπεπειράθη νὰ νυμφεύσῃ καὶ ἡρραβῶνισεν αὐτὸν διὰ τῆς βίας μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς Βασιλικῆς Πλέσου, Ρούσιως, ἀδελφῆς τῶν παρ' ἡμῖν γνωστῶν Τασούλα καὶ Κωστάκη Πλέσου. Τὴν νεάνίδα ταύτην, καίτοι ἔχουσιν πολλὰ φυσικά τε καὶ ἐπίκτητα πλεονεκτήματα, ὁ Κωλέτης ἤναγκάσθη μὲν νὰ μνηστευθῇ, ἀλλὰ δὲν συγκατετίθετο νὰ λάβῃ καὶ ὡς σύζυγον, διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι τῷ ἐπεβλήθη, καὶ ὅτι ἦτο θυγάτηρ τῆς λίαν εὐνοουμένης τοῦ Μουχτάρ πασᾶ Βασιλικῆς, ἣν καὶ ἄκουσαν ἡγαγεν εἰς τὸν γυναικωνίτην του ὁ τύραννος. Ἀνέβαλε λοιπὸν ὑπὸ μυρίαῖς προφάσεσι τὸν γάμον εἰς τὸ ἐπάπειρον· ἐκλείψαντος δὲ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, ἐκήρυξε καὶ τὸν

ἀρραβῶνα ἄκυρον, καὶ οὕτω τὴν νέαν ταύτην διὰ τὰ σπάνια πλεονεκτήματά της συνεξεύχθη βραδύτερον καὶ κατέστησεν εὐτυχῇ πλούσιός τις εὐπατρίδης Ἕλληνας, ζῶν εἰσέτι μετ' αὐτῆς ἐν Αὐστραλίας ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος»⁽¹⁰⁾.

Ἀλλὰ οὐδ' ὁ αὐτὸς συμπληροῖ τὰς ὀλίγας βιογραφικὰς ἡμῶν γνώσεις περὶ τῆς Βασιλικῆς Πλέσου ὡς ἑξῆς:

«... Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς ὑπὸ χριστιανῶν συγκειμένης θεραπείας ὁ τε τύραννος καὶ οἱ υἱοὶ του ἔσχον καὶ ἐρωμένους χριστιανούς. Τινὰς μάλιστα τούτων ἐθεώρουν καὶ ἐτίμων καὶ ὡς συζύγους, οὕτω π.χ. ὁ μὲν Ἀλῆ πασσᾶς εἶχε τὴν περιώνυμον Βασιλικὴν Κίτσου, περὶ ἧς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Γεωργίου Κίτσου τὰ δέοντα. Ὁ δὲ Μουχτὰρ πασσᾶς εἶχε τὴν συγχώριον αὐτῆς Βασιλικὴν Πλέσου, μητέρα τῶν γνωστῶν παρ' ἡμῖν Τασούλα καὶ Κωστάκη Πλέσου. Περίεργον, ὅτι ἀμφότεραι διαπρέψασαι τῷ ὄντι ἐπὶ ἑξαισίῳ κάλλει καὶ ἄλλαις τισὶ χριστιανικαῖς ἀρεταῖς, ἐγεννήθησαν συγχρόνως σχεδὸν ἐν κωμοπόλει τινὶ τῆς Θεσπρωτίας, Πλεσίβιτζα καλουμένη, ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας. Ἀμφότεραι διετήρησαν τὸ χριστιανικὸν θρησκευμὰ των καὶ ἴσχυον μεγάλως παρὰ τοῖς τυράννοις. Ἀμφότεραι ἐπέζησαν αὐτῶν καὶ κατέφυγον εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα. Ἡ μὲν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ εἰς τὴν Κατοχὴν, πέραν τοῦ Ἀχελώου, ἡ δὲ, εἰς Ἀθήνας»⁽¹¹⁾.

* *

Διηγήματα ἀληθινά.

1821 Μαρτίου 20:

Τζεπέλοβο

Διήγημα πρῶτον⁽¹²⁾

«Ἡ περίφημη Βασιλικὴ τοῦ Μουχτὰρ πασσᾶ ἦταν / πολλὰ ὡμορφη, μὲ ἀνάστημα μέτριον, λιγυρὸν / καὶ παχουλόν, πρόσωπον φεγκάρι, μάτια μάβρα σχιστά / καὶ γλυκά, ὅπου ἔπνεαν τὸν ἔρωτα, φρύδια μάβρα / καὶ καμαρωτά, τζίνορα μάβρα, μακριὰ καὶ δοξαρωτά, / μίτη κοντηλένια, στόμα δακτυλίδι, δόντια μαργαριταρένια, ἀχειλία κοραλενια, ἀστήθι πλατὺ καὶ / κρεβατωτό, βυζιά ὀρθὰ καὶ μικρά, χέρια μικρά / καὶ γρουμπουλὰ, καθὼς καὶ ποδάρια, φωνὴ γλυκὴ καὶ / μελωδική, πνεῦμα πεταχτό καὶ

διαπεραστικό, καὶ σύντομα νὰ εἰπῶ ἀριστούργημα τῆς φύσης· ἐτραγουδοῦ/σε ἀγγελικά, καὶ ἐχόρευε τεχνικώτατα, καὶ ἔπαιζε τὸ / ταμπούρι ἁρμονικώτατα· καὶ ἦταν τέτοια, ὅπου ὄχι τὸν / Μουχτὰρ πασσᾶν, ἀλλὰ καὶ κάθε ἕναν ἠμποροῦσε νὰ / αἰχμαλωτεύσῃ μὲ τὰ κάλλη της, καὶ τέτοια ἐφυλάχθη/κε ὡς τὰ τριάντα χρόνια, καὶ ὕστερα ἐπάχνηε καὶ / ἐχόντρηνε πολὺ, καὶ ἐξέπесαν τὰ θέλητρά της. (φ 1α) ||

» Τούτῃ ἦταν θυγατέρα κάποιου Ἀναστάση Πλέσσου Ἰζαριτζί καὶ Μερτζάρη, ὁ ὅποιος τὴν ὑπάνδρευε μὲ / κάποιον Γεώργιον Χ: κώστα Πλέσσον μπακάλην / στὰ Σέρρας στὰ δεκατέσσερα χρόνια της· ὦντας λοιπὸν πολλὰ ὡμορφη, καθὼς εἶπα, καὶ συχνὰ ξενι/τεμένη ἐκυνηγιῶνταν ἀπὸ πολλοὺς ἄνδρες, καὶ δὲν εἶναι καὶ ἀπίθανον νὰ τὴν ἀπόλαυσαν καὶ μερικοί.

» Στὰ δεκαπέντε της χρόνια ἐπρωτογέννησε ἕνα κορίτσι, ὅπου τὸ ὠνόμασαν Αἰκατερίνην, καὶ χαϊδεύωντάς τη τὴν ἔλεγαν Ρούσσο· ὕστερα ἀπόχτησε καὶ ἀγόρι τὸν ἀναστάσην· ὁ ἄνδρας της ἔρχονταν συχνὰ ἀπὸ τὰ Σέρρας διὰ τὴν ἀγάπην της, καὶ τὴν ἐνόμιζε πιστὴν τοῦ συζυγον, ἀλλ' ἐγελάστηκε. Ἐπειδὴ τὴν ὑστερινὴν φορὰν ἦλθε καὶ τὴν ἦρε, ὅπου εἶχε πέση στὰ δίχτια τοῦ Μουχτὰρ πασσᾶ, καὶ γκαστρομένην, καὶ σὲ ἑπτὰ μῆνες ἐγέννησε ἀγόρι τὸν κωνσταντῖνον ὅπου χαϊδεύωντάς τον τὸν ἔλεγαν Κωστούλαν· ἐθαύμαζεν ὁ δύστηνος καὶ εἰς πολλὰ ἐπιτήδεια τοῦ σπητιοῦ, ὅπου δὲν ἦταν (φ 1β) || οὔτε ἀπὸ αὐτόν, οὔτε ἀπὸ τὰ γυναικαδέλφια του. / δὲν ἐτολμοῦσεν ὅμως νὰ εἰπῇ τίποτε, καὶ ἐμίσει/σε διὰ Σέρρας.

» Ὁ Μουχτὰρ πασσᾶς, ἀφ' οὗ ἡ βασιλικὴ του ἀπόχτη/σε τὸν Κωστούλα, τόσον ὑποδουλώθηκε σ' αὐτή, / ὅπου ἔκανε σὰν τρελός. τὴν ἔκλεισε στὸ σπήτι / της κατὰ τὴν Ἀγίαν Μαρίναν, τῆς ἐδιώρισε / μιὰ χατζίνα γιὰ φυλάχτρα νὰ ἔχῃ τὸ κλειδί / τῆς ἐξώπορτας, καὶ κένεναν νὰ μὴν ἐμβάξῃ, / χώρια ἀπὸ τὰ τρία ἀδέλφια της, καὶ ἀντικρὺ ἀπὸ / τὸ σπήτι της ἐδιώρισε παληκάρια νὰ φυλάγουν. / καὶ αὐτὸς κάθε βράδι ἐπήγαινε ἀπόσκεπα μὲ / ἕναν ἀνθρωπὸν τοῦ του. πολλαῖς φοραῖς τὴν ἔπερνε / καὶ στὸ Σαράγι του, καὶ τὴν ἐφύλαγε μέραις

πολλαῖς, / καὶ τὰ παιδιά της ἔμνησκαν μοναχὰ μὲ ταῖς δούλαις· πολλαῖς φοραῖς ταῖς μεγάλαις ἑορταῖς ἐκάθονταν στὸ σπήτι της καὶ τὴν ἔστειλε στὴν ἐκκλησίαν, καὶ μάλιστα τὸ πάσχα τὴν ἔστειλε στὴν ἀνάστασιν, καὶ ἐκαρτεροῦσε νὰ γυρίσῃ, νὰ κάμῃ (φ 2α) || τὸ Χριστὸς ἀνέστη μαζί της, νὰ προγενεθῇ μ' αὐτήν, καὶ ἔπειτα νὰ φύγῃ μιὰ βραδιὰ πηγαίνοντας / στὸ σπήτι της ἴδε τὸν μεγάλον της ἀδελφόν, ὁποῦ / εὔγαινε, καὶ μὴ γνωρίζοντάς τον θὰ τὸν ἐπιστόλιζε, ἂν ὁ ἀνθρώπος ὁποῦ τὸν ἀκολουθοῦσε δὲν τὸν ἐμπόδιζε λέγωντάς του, ὅτι εἶναι ὁ ἀδελφός της· ὅθεν ἐμβαίνοντας μέσα τῆς εἶπε: Βασιλική! αὔριον νὰ στείλῃς μιὰ μεγάλη λαμπάδα στὴν ἁγίαν Μαρίναν, ὁποῦ ἔξεν ἐσχότωσα τὸν ἀδερφόν σου ἄθελα.

» ἀπὸ τὸν πολὺν λοιπὸν ἔρωτα, ὁποῦ τῆς εἶχε, δὲν ἔσμιγε οὔτε γυναῖκα ἄλλη, οὔτε παιδί⁽¹³⁾. ὅθεν ἐκίνησε γκαστρωμένη, καὶ ἐγέννησεν ἓνα κορίτζι, τὸ ὁποῖον ὁ πασσᾶς τὸ ἔστειλε εἰς τὸ τσιφλίκι τοῦ Δραμισσοῦς⁽¹⁴⁾, καὶ ἀναθρέφονταν κρυφὰ μὲ βυζάχτρα καὶ τροφόν. τοῦτο τὸ κρυφὸ σῆμα στὸ σπήτι της ἐβάσταζε κάμποσον καιρόν, καὶ ὕστερα φκιάνοντας τὸ δεύτερο Σαράγι τοῦ στή Λούτζα τοῦ Μπαρδάκη τὸν μπαχτῆ (φ 2β) || τῆς ἀγόρασε ἓνα σπήτι κόλτα, καὶ τὴν με/τατόπισε ἐκεῖ, καὶ ἔκαμε καὶ μεσιὰν πόρτα / μὲ τὸ σαράγι του, διὰ νὰ πηγαίῃ σ' αὐτὴν / ἀπὸ τὴν μεσιὰν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ὁξώπορτα / ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἀδελφὸ της νὰ γράψῃ τοῦ / ἀνδρός της νὰ μὴν εἰθῇ. γιατί βάνει καὶ τὸν / σκοτώνουν· καὶ ἔτσι ὁ δύστηνος ἄνδρας της ἀπό/μεινε στὰ Σέρρας. τῆς ἀγόρασε καὶ ἓνα χάνι / εἰς ὄνομά της κατὰ ταῖς Καμάραις, τῆς ἔβαλε καὶ / στὴ Μητρόπολη μὲ ὁμολογίαν εἰς ὄνομά της / κάμποσαις χιλιάδες γρόσια νὰ πέρνῃ τὸ / διάφορο, τῆς διώρισε καὶ μνηνιάτικα ἔξοδα διὰ / χάϊδι της γρόσια ἑξακόσια, τῆς ἐσώδιαξε καὶ τὸ / σπήτι ἀπὸ τὸ ὑποστατικόν τοῦ Βελτζίστην, τῆς / ἔκοψε ὑπὲρ λαμπρα φορέματα καὶ αὐτῆς καὶ τῶν / παιδιῶν της, καὶ τὴν ἐστόλιζε σὰν πᾶσαινα πλιά, / καὶ αὐτὴ, ὡς τέτοια ἐφέρονταν μὲ τόσῃν ὑπερηφάνειαν εἰς ταῖς ἀληθιναῖς κυράδαις, ὁποῦ τὴν ἐμισοῦσαν, καὶ ἀγωνίζονταν νὰ τὴν / κρημνίσουν· / τέλος πάντων τὴν ἐπῆρε στὸ σαράγι τοῦ στοῦ

(φ 3α) || Μπαρδάκη μὲ τὴν θυγατέρα της Ρούσσο, ὁποῦ εἶχε / πατήσῃ τὰ δώδεκα χρόνια, καὶ ἄφησε στὸ σπήτι της / κόλτα στὸ σαράγι τὰ δύο παιδιά της μὲ τρεῖς δούλαις, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἔξοδα. ἄρχισε στὸ σαράγι / νὰ στολίζῃ καὶ τὴν Ρούσσιο πασιάτικα· γιατί ἦ/ταν τρυφερὴ καὶ τοῦ λιανάρεγε· ἡ μάνα της ὁμῶς ἐπαρακάλεσε τὸν πασιὰν νὰ τὴν ἀρραβωνίσῃ μὲ τὸν ἱατρόν τοῦ Ἰωάννην Κωλέτιν τὸν Συρρακιώτην. καὶ ὁ πασιὰς τῆς ἔκαμε τὸ θέλημα, τὴν ἀρραβώνιασε, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔδωκε, μόνη τὴν ἐφύλαγε ἀρραβωνιασμένην ὅσο νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, νὰ τὴν ξεψαχνίσῃ, καὶ νὰ τὴν χορτάσῃ καὶ ὕστερα νὰ τὴν δώκῃ τοῦ Ἰατροῦ του· καὶ διὰ νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ χωρὶς ἀντίρρηση τῆς μάνας, ἔπερνε τὴν θυγατέρα στὸ ἄλλο τὸ σαράγι τοῦ συχνά, καὶ τὴν ἐφύλαγε πολλαῖς ἡμέραις, καὶ πάλε τὴν ἔστειλε τῆς μάνας τῆς στὸ σαράγι τοῦ Μπαρδάκη· καί ἔτσι ὁ ἄσωτος ἐμεταχειρίζονταν καὶ μάνα καὶ θυγατέρα, καὶ τὴν θυγατέρα περισσότερον ὥς τρυφερή, (φ 3β) || ἐπειδὴ ἡ μάνα εἶχε χοντρήν τραχήν καὶ ἀνοστήν. Ταῖς ἐστόλιζε καὶ ταῖς δύο μὲ πολύτιμα πετράδια, γιὰ νὰ ταῖς χαίρεται· καὶ αὐταῖς αἱ ἀνάηταις τὰ κινητὰ του σεπέτια, τὰ ἐκαμάρωναν σὰν νὰ ἦσαν ἐδικά τους· ἠτοίμασε τῆς Ρούσιος καὶ προῖκα πολυέξοδη ἀπὸ τὴν κωνσταντινούπολη, τῆς ἀγόρασε καὶ σπήτι εἴκοσι χιλιάδων γροσιῶν, καὶ τὸ ἔδωκε τοῦ Ἰατροῦ τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της.

» Εἰς τοὺς 1820 τέλος πάντων, ὁποῦ ἦλθεν ἡ καταδρομὴ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, καὶ ὁ Μουχτάρ πασσᾶς εἶχε σταλθῇ ἀπὸ τὸν πατέρα του στὸ Μπεράτι, τὸν Ἰούλιον μῆνα ἐπρόσταξεν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ὅλα τὰ χαρέμια τῶν παιδιῶν του νὰ πηγαίνουν σὺν Τεπελένι· καὶ ἔτσι ἐπῆγε καὶ ἡ βασιλικὴ μὲ τὴ Ρούσιο, καὶ τὰ δύο της ἀρσενικά ἀναστάσης καὶ κωστούλας ἐδόθησαν τοῦ θεῖου τοῦ νὰ τὰ ἔχῃ. καὶ ἔτσι ἐκλείσθησαν τὰ σαράγια μὲ ὅλο τὸ βιό, καὶ τὰ σπήτια τῆς κυρὰ βασιλικῆς. καὶ ταῖς 21 αὐγούστου, ὁποῦ ἐμβῆκαν τὰ βασι(φ 4α) || λιὰ στρατεύματα, ἐδιαγούμισαν τὰ σαράγια, καὶ τῆς κυρὰ βασιλικῆς καὶ κυρὰ Ρούσιος τὸ βιό· καὶ τὸν Νοέμβριον ἔγραψεν εἰς Σέρρας ὁ

θειος τῶν παιδιῶν πρὸς τὸν πατέρα τους Γεώργιον νὰ ἔλθῃ νὰ συμμάσῃ τὰ παιδιά του, καὶ νὰ / πασχίσῃ νὰ εὐγάλῃ ἀπὸ τὸ Τεπελένι καὶ τὴν / θυγατέρα του, καὶ ἂν θελήσῃ, καὶ τὴν γυναῖκά του. /

» Εἰς τοὺς 1821 τὸν φευρουάριον ἡλθεν ὁ ταλαί/πωρος Γεώργιος ἄνδρας τῆς εἰς Ἰωάννινα, ἐπῆ/γεν εἰς Ἄρταν, ἴδε τὰ παιδιά του, ὁμίλησε μὲ / τὸν θεῖον τους, καὶ ἔτῃ ἐγύρισεν εἰς Ἰωάννινα, / ἐπῆρε ὑψηλὴν προσταγὴν ἀπὸ τὸν Ἡσμηλ / πασσάν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Τεπελένι νὰ πάρῃ / καὶ τὴν θυγατέρα του καὶ τὴν γυναῖκά του, ὅπου φθά/νωντας ταῖς ἐξήτησε, καὶ ἡ κυρὰ Μουχτάρ πασοῦ / τοῦ ἔδωκε τὴν θυγατέρα του, καὶ ἄλλην μίαν πα/ρακόρην τῆς, νὰ τὴν πηγαίῃ εἰς τὸν πατέρα τῆς / στὴν Ἄρταν, ἡ γυναῖκά του ὅμως δὲν ἠθέλησε, / μ' ὅλον ὅπου τῆς εἶπε, ὅτι τὴν συμπαθᾷ διὰ ὅλα (φ 4β) || τὰ ἀπερασμένα, καὶ θὰ τὴν γνωρίζῃ διὰ γυναῖ/κα του καὶ μητέρα τῶν παιδιῶν. Τὶ δὲν κάνει/ ἡ φιλοστοργία! πόσα κακὰ δὲν ἀποσκεπάζει, / καὶ πόσαις ἀτιμίαις δὲν παραβλέπει! ὅθεν / ὁ ταλαίπωρος ἐπῆρε μοναχὰ τὴν θυγατέρα / του, καὶ τὴν ἀρτηνὴν παρακόρην τῆς Κυρᾶς / δίδοντας εἰς τὸν Κατὴν τοῦ τόπου γράμμα τέτοιον, / ὅτι ἐπῆρε τὴν θυγατέρα του μὲ μίαν μόνον / παλιὰν φορεσιάν, ὅπου εἶχε ἀπάνω τῆς, τέ/σσερα πουνκάμισα, ἓνα παλιό πάπλωμα / καὶ μιὰ μαξιλάρα, ἀπὸ τὸ Τεπελένι, ὅπου τὴν εἶχεν ὁ Μουχτάρ πασιᾶς, καὶ ἔτῃ ἀνεχώρη/σε λυπημένος, ὅπου δὲν ἠμπόρεσε νὰ / ἐλευθερώσῃ καὶ τὴν γυναῖκά του, τὴν παλαιὰν / πόρνη, καὶ ὕστερα πολυκαιρινὴ καὶ πολυπόθη/τη παλλακὴ τοῦ Μουχτάρ πασιᾶ. /

» Παράξενο (¹⁶) πρῶμα ἦταν στὰ γιάννινα σὲ μερι/κούς, ὅπου ἀτιμάζονταν ἡ τὰ παιδιά τους, ἡ τὰ / ἀδελφία τους, ἡ αἱ ἀδελφαῖς τους ἀπὸ τοὺς πασιᾶ·(φ 5α) || δες οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐλυπιούνταν, καὶ ἐφρά/νονταν, πῶς βάνουν τὸ κεφάλι τους νὰ ἀποθάνουν, / ὕστερα ὅμως τὴν ἀτιμίαν τὴν ἐστοχάζονταν τι/μὴν, τὴν κακίαν ἀρετὴν, ἐτεντώνονταν, ὕ/περηφανεύονταν στὴν ἀτιμία τῶν ἐδικῶν τους, / καὶ ἐφοβέριζαν καὶ τὸν κόσμον, καὶ ἤθελαν νὰ συμ/βουλεύουν τοὺς ἄλλους, καὶ

νὰ δείχνωνται στὸν κόσμον / φρόνιμοι, καὶ ἔμπειροι σ' ὅλα, οἱ νήπιοι καὶ / ἀνόητοι, καὶ ἀγωνίζονταν νὰ πλουτίσουν μὲ τὴν / ἀτιμίαν τῶν ἐδικῶν τους οἱ τερλοῖ· καὶ οἱ τίμιοι / βλέποντες τὰ παρόμοια ἢ ἐπρεπε διὰ νὰ μὴ / κινδυνεύσουν, νὰ δαγκάνουν τὴ γλῶσσα τους, ἢ / νὰ τοὺς λέν κἂν, ὅτι ἔχουν δίκιο σ' ἐκεῖνα / ὅπου λέν. Ταλαίπωρη ἀνθρωπότητα σὲ πό/σα ἄτοπα καταντάνεις ἀποκάτω σὲ μιὰ / τυραννικὴ κυβέρνηση! εἰς τοῦτα τὰ σφάλμα/τα ἔπесαν καὶ τὰ δύο ἀδελφία τῆς κυρὰ / Βασιλικῆς τὸ μεγαλύτερο, καὶ τὸ μικρότερο, / ὅπου ἦταν ἐδώ, τὸ τρίτον ὅμως μὴν ὑπο·(φ 5β) || φέροντας τὴν ἀτιμίαν ἐμίσευσεν εὐθύς, σὺν / τὴν ἐμυρίσθηκε, διὰ Ρουσσίαν, ὅπου ἔως / τώρα εὐρίσκεται. Ἐπειδὴ τὰ ἄλλα δύο ἔλειπαν πρὸ / χρόνων στὴν ξενιτεία. γιὰτ' ἔχει πέντε ἀδελφία. /

1821 Μαρτίου 20: Ἰωάννινα

1. Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλή συγγραφεῖσα ἐπὶ τῇ δάσει ἀνεκδότου ἔργου τοῦ Παναγ. Ἀραβαντινοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1895, σελ. 449: «...θελκτικωτάτη παιδοκχ. οκταετίς μόλις, ἡ Βασιλικὴ ἀνηρπάγη ἐκ τῆς πατρικῆς ἀγκάλης...(τῇ 1812)».

2. Ἀθηναγόρα, Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου. Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (Ἱστορικαὶ ἐπανορθώσεις), εἰς ΔΙΕΕ. τ. Η' (1922) σελ. 368—382. Τοῦ αὐτοῦ, Νέος Κουβαρᾶς ἦτοι Χρονικὰ Σημειώματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, εἰς Μονὰς αὐτῆς καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς, εἰς «Ἡπειρ. Χρονικά» τ. Α' (1929) σελ. 40—41. Σωκρ. Β. Κουγέα, Τὸ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου. Προλεγόμενα. Εἰς «Ἡπειρωτ. Χρονικά» τ. ΙΑ' (1939) σελ. 13—14.

3. Ἀθηναγόρα, Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου, Σπερμολογίαι περὶ τῶν ἐσχάτων τῆς Κυρὰ—Βασιλικῆς (Ἱστορικὰ Σημειώματα), εἰς ΔΙΕΕ. τ. Θ' (1926) σελ. 610. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Κυρὰ—Βασιλικὴ καὶ τὰ Πατριαρχεῖα, «Νέος Ποιμὴν», ἐτ. Β', τευχ. 415, ἐν Κ)πέλει 1920 σελ. 209 κ. ἐ. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Κυρὰ—Βασιλικὴ, Κων) πόλις 1920. Μαν. Γεδεών, Βασιλικὴ καὶ Βάγιας ἐν Φαναρίῳ, «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τευχ. 19, 1920 σελ. 155—6. Εὐ. Π. Φωτιάδου, Συμβολὴ εἰς τὴν περὶ τοῦΘανάση Βάγια ἔρευναν, «Ἡπειρ. Χρονικά» τ. Α' (1926) σελ. 309.

4. Ν. Ι. Γιαννοπούλου, Τὸ χωρεῖον Βοεβόδα (νῦν Βασιλικὴ) ἰδιοκτησία τῆς Κυρᾶς Βασιλικῆς τοῦ Ἀλῆ—πασῶ καὶ ἀνάγλυφον ἐπὶ μαρμάρου αὐτῆς, «Ἡπειρ. Χρονικά» τ. Ε' (1930) σελ. 9—18.

5. Κ. Α. Κρυστάλλη, Γεώργιος Κίτσος, «Ἐστία» τ. Α' (1890), σελ. 382. Νικ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Στρατιωτικὰ, ἔδωκε Γιάννη Βλαχο-

γιάννη, τόμοι Α'—Γ' 'Αθήναι 1939—1942 (βλ. ἐν. τόμ. Γ' σελ. 636 τὰς σχετικὰς παραπομπάς).

6. Ἡ χωμόπολις αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Φιλιατῶν. Οἱ κάτοικοι ἦσαν περίφημοι διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐκεῖ εὕρισκον ἄσυνον οἱ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν Χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου. Εἶναι πατρίς τῆς Κυρά—Βασιλικῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Γεωργίου Κίτσου—Κονταξή, τῆς Βασιλικῆς Πλέσου, συζύγου τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Τσάτσου. Εἰς τὰ ΒΑ. σώζονται ἐρείπια σεραγίου τῆς Κυρά—Βασιλικῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Σήμερον ὀνομάζεται Πλέσιον. (Βλ. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος Τσάτσος ('Ἰωαννίτης), «Δωδώνη» Εἰκονογραφημένον Ἡπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον, ἔτος Πρῶτον 1896 ὑπὸ Γεωργίου Κ. Γάγαρη, ἐν Ἀθήναις, σελ. 50 ἐνθα καὶ εἰκὼν τοῦ ἀνδρός).

7. Ὁ Μουχτάρ, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐγεννήθη περὶ τὸ 1768 ἐκ τῆς συζύγου τοῦ Ἀλῆ Ἑμινέ, θυγατρὸς τοῦ πασᾶ τοῦ Δελβίνου Καπλάν. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Βουλγάρων, Σέρβων. Διώκησε διαφόρους ἐπαρχίας καὶ τῷ 1820 τὴν τοῦ Βερατίου. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ Ἀλῆ ὁ Μουχτάρ συνελήφθη καὶ ἀφοῦ ἐξωρίσθη εἰς Ἀγκυρὰν ἐφονεύθη τῷ 1820 (Βλ. Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, σελ. 268 σημ. 1. 448).

8. Ὁ Ἀθανάσιος Π. Ψαλίδας ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τῷ 1767 καὶ ἀπέθανε τῇ 20 Ἰουλίου 1829 εἰς τὴν Λευκάδα. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1820, ὅποτε τὰ πολιορκούμενα Ἰωάννινα διήρχοντο στιγμὰς ἀγωνίας, πολλοὶ Ἰωαννῖται κατέφυγον εἰς τὰ πέριξ χωρία ἢ καὶ μακρότερον εἰς Ἄρταν κ. ἀ. Ὁ Ψαλίδας καὶ ὁ Βηλαράς ἤλθον εἰς τὸ Τσεπέλοδον τοῦ Ζαγορίου καὶ ἐκεῖ ἐδρασσαν καὶ πατριωτικῶς (βλ. Ἀρχεὶα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1857 σελ. 228—9). Τὸ θῆρος τοῦ 1822 ὁ Ψαλίδας κατέφυγεν εἰς Κέρκυραν. (Περὶ τοῦ Ψαλίδας ἐδημοσιεύθη ἀξιολογωτάτη μονογραφία ὑπὸ τοῦ Δ. Ἰ. Βρανούση ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀθανάσιος Ψαλίδας. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ὁ Πατριώτης, ὁ πολιτι-

κός, ὁ Ἀγωνιστής» εἰς τὸ περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» τ. Α' τεύχη 4—5 (Αὐγούστος—Σεπτέμβριος 1952) σελ. 331—470 καὶ ἀετοτελῶς, ἐνθα παρατίθεται ἐξαντλητικὴ βιβλιογραφία τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων).

Περὶ τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, τῶν ἐνεκα ταύτης προσφύγων, καὶ τῶν δεινῶν τῶν Ἰωαννιτῶν βλ. Σωκρ. Β. Κουγέα. Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, εἰς «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» τ. ΙΑ' (1939) σελ. 1 κ. ἐ. Α. Π. Κουτσάλέξη, Διαφέροντα καὶ περιεργὰ τινὰ ἱστορήματα. Ἀθήνησιν 1882 σελ. 21 κ. ἐ. Κων. Α. Διαμάντης, Σῆμος Ἀγγ. Σῆμος, Ἰωαννίτης διδάσκαλος, εἰς «Ἡπειρ. Ἔστιαν», τ. Β' τεύχη 17.

9. Ἰω. Κωλέττης ἐγεννήθη εἰς Συρράκον περὶ τὸ 1773 καὶ ἀπέθανεν ὡς πρωθυπουργὸς ἐν Ἀθήναις τῷ 1847. Ἐμαθήτευεν εἰς Συρράκον, Καλαρρῦτας, Ἰωάννινα καὶ Πίζαν τῆς Ἰταλίας ἐνθα ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν. Ἐπανελθὼν τῷ 1813 διωρίσθη ἱατρός τοῦ Μουχτάρ πασᾶ. Βλ. Ἀν. Ν. Γούδα, Βίαι Παράλληλοι, τ. ΣΤ' Ἀθήναι 1874

10. Ἀν. Ν. Γούδα, Βίαι παράλληλοι, τ. ΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1874 σελ. 246—247.

11. Αὐτόθι σελ. 343—344.

12. Ἐκ τοῦ χ/φου δὲν φαίνεται ἂν ἠκολούθησεν ἄλλο διήγημα.

13. Ὁ Μουχτάρ πασᾶς ἦτο πολὺ λάγνος, ἀκόλαστος καὶ ἀσελγής. Πρβλ. τὸν κίνδυνον τοῦ Ἀθ. Τσακάλωφ νὰ περιληφθῇ εἰς τὸ χαρέμι του, ὅταν ἦτο μικρός: Ἀν. Ν. Γούδα, Βίαι, τ. Ε', Ἀθήναι 1872 σ. 23—4.

14. Βλ. Χριστοφ. Φιλητᾶ, Τὰ τσιφλίκα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ υἱῶν αὐτοῦ, εἰς Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ... σελ. 602». Κεῖται: εἰς τὰ Κούρεντα τῶν Ἰωαννίνων.

15. Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ χ/φου μέχρι τέλους δημοσιεύεται ὑπὸ Σ. Δ. Κρίνου, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, εἰς περιοδ. «Ἔστια», ἔτος Δ'. τ. Ζ' ἀρ. 167 11 Μαρτίου 1879 σελ. 147 6. Ἀναδημοσιεύει ὁ Σπ. Π. Ἀραβαντινὸς ἑ. ἀ. σελ. 438 σημ. 1.

ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ*

Ο ΣΦΡΑΓΙΔΟΦΥΛΑΚΑΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΣΑ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

‘Ο εἰρημένος σείχης εἶχε συχνὰς μετὰ τοῦ ‘Αλῆ καὶ μυστικὰς συνεντεύξεις, καθ’ ἃς ἄγνωστον τὶ τῷ ἐπροφήτευσε.

Καθ’ (¹) ἦν ἐποχὴν ἐπῆγον εἰς ‘Ιωάννινα, (²) ὁ ‘Αλῆς ἐπολέμει κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, καθ’ ὧν εἶχε συγκεντρώσει πολλὰς δυνάμεις. Οἱ Σουλιῶται φθάσαντες εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάγκην ἐδέχθησαν ἐπὶ τέλους τὰς προτάσεις τοῦ ‘Αλῆ νὰ τοὺς πληρώσῃ 800 πουργιὰ γρόσια καὶ ν’ ἀναχωρήσωσι. Τινὲς τούτων, οἷον οἱ Βοτσαραῖοι εἶχον προηγουμένως παραδοθῇ καὶ ὁ ‘Αλῆς τοὺς διώρισε καπεταναίους εἰς Τσου

Ζ’.

(37) Σημειωτέον ἐν ᾧ οἱ Σουλιῶται ἐπαναστάτησαν (³) ἐζήτησαν τὸ φρούριον τοῦ Σουλίου ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ‘Αλῆ, ὁ δὲ ‘Αλῆς ὥσει δυσπιστῶν πρὸς τούτους δὲν διέταττεν ἵνα τοῖς παραδοθῇ τὸ φρούριον. Ὅταν οἱ Σουλιῶται μετὰ τῶν ‘Αγάδων καὶ λοιπῶν ἐφθασαν εἰς τὸ ποτάμι τῆς ‘Αρτας καὶ ὁ Γῶγος διωρίσθη ὑπὸ τῶν ‘Αρτινῶν τούρκων πρὸς καταδίωξιν, συγχρόνως δ’ ἐφθασαν εἰς ἐπικουρίαν ὁ ‘Ιουσοῦφ—πασσᾶς καὶ ὁ Νούρκας Σεβράνης ἐξ ‘Ακαρνανίας, ἀμφότεροι δὲ οἱ στρατοὶ ἦσαν πέραν καὶ ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ τῆς ‘Αρτης, ἦλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀδελφὸς τοῦ γραμματικοῦ Μάνθου φέρων ἀπόκρυφον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ‘Αλῆν. Ἐλθὼν εἰς ‘Αρταν καὶ ἀνταμώνσας ἐμὲ καὶ ἄλλους ἐταιριστὰς μᾶς εἶπεν ὅτι ἂν ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη φθάσῃ εἰς χεῖρας τοῦ ‘Αλῆ, θὰ παραδώσῃ ἀμέσως τὸ φρούριον εἰς τοὺς Σουλιώτας. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη καλῶς ἐσπραγισμένη ἦτο γε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

1. Τὸ μέρος αὐτὸ χρονολογικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν πρὸ μπροστά. Τὸ ἔφησα ὅμως στὴ θέσῃ πού τὸ βρῆκα γιὰτ’ εἶναι γραμμένο στὴν ἴδια σελίδα. Μπορεῖ νὰ ἦταν ἡ ἀρχὴ ἐνὸς ἄλλου κεφαλαίου πού δυστυχῶς ὅμως ὅλο τὸ ὑπόλοιπο χάθηκε.

2. Κατὰ τὰ 1800.

3. Δεκέμβρης τοῦ 1820.

γραμμένη πιθανὸν παρὰ τινος τῆς Αὐλῆς καὶ ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «πρὸς τὸν φίλον». Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐφροντίσαμεν ἵνα μυστικῶς στείλωμεν εἰς τοὺς Σουλιώτας, παραστήσαντες τὴν σπουδαιότητα καὶ προτρέποντες ἵνα τὴν στείλωσιν, ὡς γνωρίζουσιν, εἰς τὸν Ἀλῆν. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐστάλη μυστικῶς πρὸς τὸν Ἀλῆν, ὅστις ἅμα τὴν ἀνέγνωσε διέταξε παρευθὺς ἵνα παραδοθῇ τὸ φρούριον εἰς τοὺς Σουλιώτας.

Μετὰ τοῦ Νούρκα ἀνεχώρησαμεν (38) διὰ τὸ Βραχώριον, καθ' ἑδὼν εὗρομεν διάφορους ὀπλαρχηγούς, οἷον τὸν Τσόγκαν, Καραϊσκάκην, Ἀνδρέαν Ἰσικον, Ὀδυσσεά (1), Βαρνακιώτην, πρὸς τοὺς ὁποίους ὠμίλησα κατ' ἰδίαν διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Εὗρον αὐτοὺς προθύμους καὶ μετὰ θάρρους, μόνος δὲ ὁ Γεώργιος Μαυρομάτης ἐφαίνετο πεφοβισμένος παριστῶν φόβους καὶ ἀπελπισίας. Οἱ ὀπλαρχεγοὶ οὗτοι μοῦ εἶπον ὅτι εἶχαν ἀπόφασιν νὰ κυπλήσουν τὸν διαβαίνοντα, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἦσαν καλῶς παρασκευασμένοι τὸ ἀνέβωλλον. Ὁ Νούρκας ἐνόμιζεν ὅτι ἐγὼ ὁμιλῶν πρὸς τοὺς τοῦτους τοὺς προέτρεπον ἵνα διατελοῦσιν ἥσυχοι καὶ μὴ ἐπαναστατήσωσιν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνεχώρησεν εἰς Λεβαδεῖαν κατεσπευσμένως εἰς τὴν Γέφυραν δὲ τῆς Τατάρνας ἀπαντήσας σῶμα Γκέκηδων ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐφόνευσεν.

Ἐλθόντες εἰς τὸ Βραχώριον μετὰ τοῦ Νούρκα ἔμεινα ἐκεῖ, συλλογιζόμενος ὅμως ὅτι κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ὁμέρ—πασσᾶ, ὁ Χουρσίτης ἤθελε μὲ συλλάβῃ, ἀνεχώρησα διὰ τὸν ὀπλαρχηγὸν Τσόγκαν, πρὸς τὰ μέρη τῆς Βονίτσης. Ἐκεῖ δ' ἔμαθα ὅτι ἐστελλεν ἀνθρώπους ὁ Χουρσίτης νὰ μὲ συλλάβουν. Ἔσπευσα ἀμέσως καὶ ἔγραψα πρὸς τὸν Γῶγον νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅστις καὶ τῷ ὄντι ἔπραξε τοῦτο, ἐγὼ δὲ μετέβην παρὰ τῷ Γῶγῳ ὅστις

Η'.

(39)(2) μετὰ τῶν Ἑλλήνων συγχρόνως δὲ ἀπεστάλη καὶ ὁ Ὁμέρ Βουώνης εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μεθ' οὗ μετ' οὐ πολὺ προσῆλθον καὶ οἱ δυσαρεστημένοι ἀγάδες, διαλυθείσης τῆς Τουρκαλβανικῆς συμμαχίας.

Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ εἵμεθα ἐστρατοπεδευμένοι Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες περίε τῆς Ἀρτης, ὁ Ἀλῆς στενοχωρηθεὶς, διότι ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίνων (Λιθαρίτσα) Ἀλβανὸς Γκέκας φρούραρχος τοῦ Μαχμουτ—βέης—Ζογόλης συμφωνήσας κατὰ πρῶτον μετὰ τοῦ Ἀλῆ ἵνα τὸν ὑπηρετήσῃ ἐν ἔτος μεθ' ὃ νὰ λάβῃ τοὺς μισθοὺς του καὶ ἀπέλθῃ παρελθόντος τοῦ ἔτους χαριζόμενος παρέτεινεν ἐπὶ δύο μῆνας τὴν διαμονήν του, ἐλθὼν συνάμα εἰς συμφωνίας μετὰ τοῦ Χουρσίτου, ἃν τὸν δέχεται νὰ προσκυνήσῃ. Ὁ Χουρσίτης ἐδέχθη, μὲ τὴν συμφωνίαν ἵνα τοῦ παραδώσῃ τὴν Λιθαρίτσαν, οὗτος ὅμως δὲν συνήνεσε λέγων ὅτι θέλει ὑπάγει μόνος

1. Ὀδυσσεά Ἀντροῦτσο.

2. Δὲν ὑπάρχει τὸ προηγούμενο μέρος.

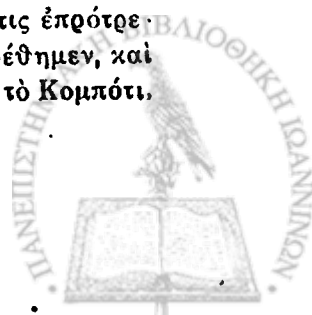
του και θὰ παραδώσῃ τὸ κάστρον εἰς τὸν Ἀλῆν. Ὁ Χουρσίτης ἐδέχθη, ἀφ' οὗ δὲ παρήλθον οἱ δύο μῆνες εἰδοποίησε τὸν Ἀλῆν νὰ παραλάβῃ τὸ φρούριον, αὐτὸς δ' ἐξελθὼν ἐπροσκύνησε τὸν Χουρσίτην, ὅστις ἐκτιμῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τιμιότητά του, τὸν διώρισε Πασσᾶν.

Ὁ Ἀλῆς διώρισε ἐν σῶμα Ἀλβανῶν ἵνα καταλάβῃ τὸ φρούριον μὴ ἐμπι-
στευόμενος ὅμως ἔγραψε πρὸς τοὺς ἄνω γὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν ἥτις πρὶν ἔλθῃ
παρεδόθη τὸ φρούριον. Ἡτοιμάσθη λοιπὸν ἐν σῶμα Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων διοι-
κούμενον ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ μόλις ἔφθασαν
καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἀδυνατῶν νὰ ἀντισταθῇ ἐπὶ πλέον παρεδόθη(1).

(40) Ἀφοῦ ἐπέστρεψαν οὗτοι ἀπεφασίσαμεν ἵνα ἐπιπέσωμεν κατὰ τῆς Ἀρ-
της. Τὸ Ἑλληνο—Ἀλβανικὸν στρατόπεδον κατεσκινωμένον εἰς Πέτα, Κομπότι καὶ
τὰ πέριξ συνέκειτο ἐκ 4.000 περίπου ἐπὶ κεφαλῆς ἔχον τοὺς Μάρκον Βότσαρην,
Γῶγον, Ἀ. Ἰσκον, Καραϊσκάκην, Ἀγο—Μουχριάρη, Μουχουριάρη—Πούτσα
κλπ. Ἐντὸς δὲ τῆς Ἀρτης εἶχον τοποθετηθῇ οἱ Ἰσμαῆλ—πασσᾶς Γιαννιώτης,
Ἰσμαῆλ—πασσᾶς Πλιάσσας, Χασάν—πασσᾶς Ὀσμανλῆς, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ὁμέρ—
Βρυώνη, ὁ Χασνατάρης τοῦ Χουρσίτου κλπ. μετὰ στρατοῦ ἐκ 5.000 περίπου. Ση-
μειωτέον ὅτι οἱ ἐκ Λιθαρίτσας ἐπιστρέψαντες κατέλαβον τὸ χωρίον Μαράτι, πέραν
τοῦ ποταμοῦ, κατάφυτον ἀπὸ κήπους. Οἱ ἐν Ἀρτῇ Τούρκοι ἰδόντες τοὺς ἐνόμι-
σαν ὅτι ἦλθον προσωρ νῶς ἵνα λαφυραγωγῇσιν καὶ ἀπέλθωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως
τὴν ἐπιούσαν δὲν τοὺς εἶδον φεύγοντας, ἀπεφασίσαν ἵνα τοὺς ἐβάλωσι· ὅθεν ἐξῆλ-
θεν ἀρκετὴ δύναμις ἥτις ἤνοιξε πόλεμον μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἐκ-
βάλλῃ, συγχρόνως δὲ καὶ ἡμεῖς εἴχομεν εἰδοποιηθῇ νὰ πλησιάζωμεν πρὸς τὴν Ἀρ-
ταν καὶ ἐλθόντες κατελάβομεν ἕνα λόφον ἄνωθεν τῆς Ἀρτης. Τὴν ἐπιούσαν ἀπεφα-
σίσθη ἵνα ἐπιπέσωμεν πρὸς τὰ ὀχυρώματα καὶ ἀπελθόντες μετὰ πόλεμον κατελά-
βομεν αὐτά· μέιναντες εἰς τὰ ὀχυρώματα καὶ ἀπελθόντες μετὰ πόλεμον κατελάβο-
μεν αὐτά· μέιναντες εἰς τὰ ὀχυρώματα τὴν ἐπιούσαν εἰσῆλθομεν εἰς τὴν πόλιν καὶ
ἐδιώξαμεν τοὺς Τούρκους, οἵτινες κατέλαβον τὸ φρούριον, τὴν Μητρόπολιν καὶ τὴν
θέσιν ὀχυρὰν «Κουσολάτο», οὕτω δ' ἐγενόμεθα κύριοι (41) τῆς πόλεως ἐκτὸς τῶν
τριῶν θέσεων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγὼ ἔλαβον τὴν οἰκογενεῖάν μου καταφυγοῦσαν εἰς
Κουσολάτο καὶ τὴν ἐξησφάλισα εἰς Αἰτωλικόν.

Ἐν ᾧ δὲ ἐγίνοντο ταῦτα ἔφθασεν ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὁ Ὁμέρ
πασσᾶς. Οἱ συμμαχοῦντες ἀγάδες φοβούμενοι τὴν ἐπιρροὴν παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς
τοῦ Ὁμέρ, μᾶς εἶπον καὶ ἐγράψαμεν εἰς τὸν Ὀδυσσεά ἵνα τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἔλθῃ.
οὗτος ὅμως ἀδυνατῶν τὸν ἄφησε καὶ διῆλθεν. Ἐν ᾧ εἴμεθα οὕτως ἐστρατοπεδευ-
μένοι, οἱ ἀγάδες πειθόμενοι εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Ὁμέρ, ἐγύρισαν μετ' αὐτοῦ

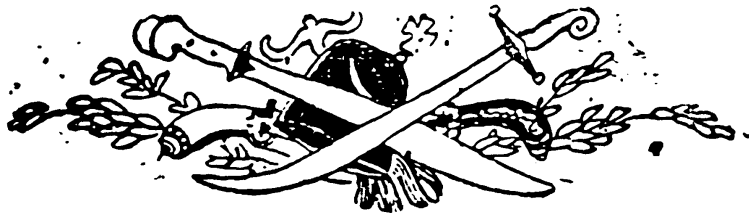
1. Στὴν ἴδια σελίδα σβησμένο μὲ μιά γραμμὴ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα: «Ἡ δὲ ἐπι-
κουρία ἐπέστρεψε. Τότε ἀπεφασίσθη ὀριστικῶς μετὰ τῶν ἀγάδων συμμάχων ἵνα κτυπήσω-
μεν τὴν Ἀρταν. Εἰσῆλθομεν εἰς Ἀρταν κλεισθέντων τῶν Τούρκων εἰς τὸ φρούριον. Τότε
μετεκαλέσθη εἰς Ἰωάννινα ἐκ τῆς Ἀνατ(ολικῆς) Ἑλλάδος ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ὅστις ἐπρότρε-
ψεν ἐπανειλημμένως τοὺς ἀγάδες ἵν' ἀποσπασθῶσιν τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω δὲ διηρέθημεν, καὶ
οἱ μὲν ἀγάδες ἠνώθησαν μετὰ τῶν στρατευμάτων, ἡμεῖς δὲ ὀπισθοχωρήσαμεν πρὸς τὸ Κομπότι.
Πέτα κλπ.

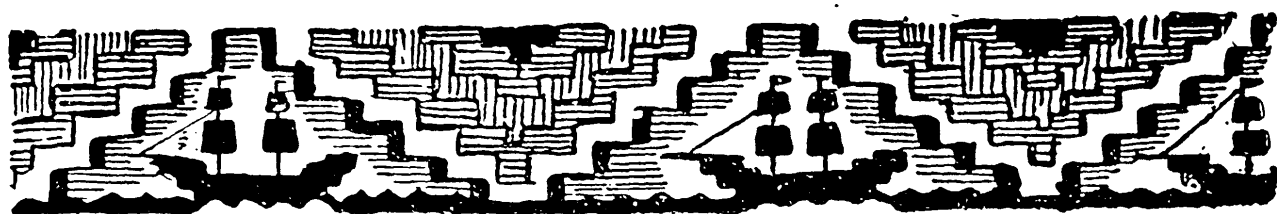

καὶ οὕτω διελύθημεν καὶ ἡμεῖς μὲν ἐστρέψαμεν πέραν τῆς Ἀρτης πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ διαλυθεῖσα Ἀλβανο—Ἑλληνικὴ συμμαχία διέλυσε καὶ πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ Ἀλῆ, ὅστις κεκλεισμένος ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς λίμνης διετῆρει ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, ἀπόφασιν ἔχων ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ νὰ κατῇ ἢ νὰ παραδοθῇ. Οἱ πολιορκοῦντες, βλέποντες τὴν ἀμετάτρεπτον τούτου ἐπιμονὴν ἀπεφάσισαν ἵνα διὰ δόλου λύσωσι πολιορκίαν ἐπιβλαβῇ καὶ μὴ συμφέρουσαν, κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τῷ ἔστειλαν ὅθεν Σουλτανικὰ φερμάνια δι' ὧν δῆθεν ἐλέγετο ὅτι ἔπρεπε νὰ παραδώσῃ τὰ Ἰωάννινα καὶ (42) ἀσφαλῶς μετὰ τῶν θησαυρῶν του καὶ τῆς ἀκολουθίας του μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐξιλεωθῇ ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Ἀλῆς μὴ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς εἰλικρινείας ἐδέχθη τὴν συγχώρησιν καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸ νησίον τῆς Λίμνης πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Κεχαγιά τοῦ Χουρσίτου, ὅτις ἔμελλεν ἵνα ἔλθῃ. Ἐν ᾧ ὁ Κεχαγιάς ἀνέβαινε τὴν κλίμακα καὶ ὁ Ἀλῆς ἐξῆλθε πρὸς προὔπαντήσιν του, ὁ πρῶτος ἐξαγαγὼν πιστόλιον ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Ἀλῆ λέγων «Σουλτανικὴ προσταγὴ», συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Ἀλῆς ἀντεπυροβόλησε κατὰ τοῦ Κεχαγιά πηδήσαντος παρενθὺς κάτω τῆς κλίμακος καὶ τοῦ ἔκαυσε μόνον τὰ φορέματα, τότε δὲ ἀντέστησαν οἱ ἄνθρωποι του κατὰ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἦναψε πόλεμος. Ὁ Ἀλῆς ἐπληγώθη εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐν ᾧ οἱ ἄνθρωποι του τῷ ἔδενον τὴν πληγὴν ἄνθρωποι κάτωθεν τοῦ κατωγείου ἐπυροβόλησαν διὰ τῶν σχισμᾶδων τοῦ πατώματος κατὰ τοῦ Ἀλῆ, τὸν ὁποῖον μία σφαῖρα ἐπλήγωσε θανάσιμως εἰς τὴν κοιλίαν· ἔπεσε διατάττων ἵνα φονεύσωσι τὴν Βασιλικήν.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ ἐξηκολούθουν πολεμοῦντες, προσκληθέντες δὲ εἰς παράδοσιν ἐξήτησαν ἵνα παραδοθῶσιν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Ὁμέρ—Βρυώνη, πρὸς οὓς παρεδόθησαν καὶ ἐλυτρώθησαν.

ΣΠΥΡ. ΣΤΟΥΠΗ

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΠΩΓΩΝΗΣΙΩΝ

(Ἀπὸ ἀνέκδοτη μελέτη)

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἐθνολογικῶς, ὁ χαρακτήρ τῶν κατοίκων ποὺ ζοῦσαν ὄχι μόνον στὸ σημερινὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ Πωγῶνι, ἀλλὰ καὶ πολὺ βορειότερα τοῦ σημερινοῦ ἀλβανικοῦ, ἦταν ἑλληνικὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπικρατοῦσε, ἀκόμα καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Καὶ μάλιστα προκειμένου γιὰ τὸ σημερινὸ Πωγῶνι, ποὺ καταλαμβάνει, κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος του, ὡς τῶν ἀρχαίων Μολοσσῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους γενικὰ πιστεύεται, ὅτι ἦσαν φύλο καθαρὰ ἑλληνικόν (*).

Ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, ὅπως εἶναι γνωστόν, διεσπάρησαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες πρὸς Νότον, καὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας στὴ Δωδώνη τῆς Ἑλλοπίας Σελλούς ἢ Ἑλλοὺς δηλαδὴ Σοφούς, προέρχεται τὸ ὄνομα Ἑλλάς ποὺ σημαίνει, χώρα τῶν Σοφῶν.

Γι' αὐτὸ ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐθεωρεῖτο κοιτίς τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος. «Ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μαρτυρουμένη συγγένεια τῶν λαῶν τῆς Ἡπείρου, τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ μικροῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων, γράφει ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Κ. Παπαρηγόπουλος, τῶν δόντων τὸ ὄνομα αὐτῶν, εἰς τὸν μέγαν ἱστορικὸν κόσμον, τῶν ἑσπερον ἑλλήνων κληθέντων λαῶν». Ὁ δὲ Βύρων ποὺ ἐπεσκέφθη τὰ Γιάννενα κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὰ ἀποκαλεῖ «πρωτεύουσαν τῶν Ἑλλήνων».

* *

Τὸ φαινόμενον τῆς ἑλληνικότητος τοῦ Πωγωνησιακοῦ λαοῦ, εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐξελθισμοῦ, ὑπὸ οἰουδήποτε εἴδους προπαγάν-

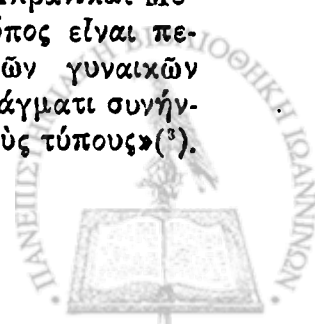
δας, ἀγνώστου ἄλλως τε μέχρι τοῦ 1800, ἂν ὄχι καὶ μεταγενεστέρως. Καὶ δὲν εἶναι ἐπίσης ἀποτέλεσμα ἑλληνικῆς κατοχῆς, ἢ ὅποια, ὅπως εἶναι γνωστόν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1913 καὶ ἐντεῦθεν.

Ἀλλὰ τότε ὁ ἑλληνικὸς στρατός, μᾶς εὔρεν περισσότερον Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τὰ θεωρούμενα ὡς ἑλληνικώτατα ἄλλα τμήματα τοῦ μέχρι τότε ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ οἱ Πωγωνήσιοι δέχτηκαν σὰν ἀδελφοὺς τοὺς Ἕλληνας, λὲς καὶ νὰ τοὺς περίμεναν μὲ ἀγωνία, νὰ γυρίσουν ἀπὸ κάποιο μακρυνὸ ταξίδι.

Τὰ ἀνωτέρω λοιπόν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλα δεδομένα, μᾶς ὡδηγοῦν στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς ἑλληνικότητος μας καὶ τῆς ἑλληνικῆς μας οἰκογενείας, εἶναι ἀποτέλεσμα ἐξελίξεως μιᾶς καταστάσεως πραγμάτων, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ χάνεται μέσα σ' αὐτά.

Πανάρχαιη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἑλληνικότης τῶν Πωγωνησίων, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ γλῶσσά των, ἡ κατατομή τοῦ προσώπου των, τὰ ἦθη, ἔθιμα κ.λ.π. ποὺ παρουσιάζουν μιὰ ἐκπληκτικὴ ὁμοιότητα μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ὅπως οἱ Πωγωνήσιοι χοροὶ μὲ τοὺς ἀρχαιοπρεπεῖς ρυθμούς των κ. ἄ. (*).

Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἀλβανόφιλος Ham, ἄλλοτε πρόξενος τῆς Αὐστρίας στὰ Γιάννενα ἐπὶ πολλὰ χρόνια, γράφει στὸ ἔργον του «Ἀλβανικαὶ Μελέται 1854» τὰ ἑξῆς. «Ὁ τόπος εἶναι περιφημὸς διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν γυναικῶν του. Ἐδῶ εἰς τὸ Πωγῶνι, πράγματι συνήνησα τοὺς καθαρῶς ἑλληνικοὺς τύπους» (**).

Τὴν ἐλληνικότητα τῶν Πωγωνησίων, μαρτυροῦν ἐπίσης, τὰ διάφορα παιχνίδια μικρῶν καὶ μεγάλων, ὅπως οἱ πλάκες=ἱππὰς τῶν ἀρχαίων, οἱ δμάδες, τὰ κότσια, τὰ σκλαβάκια, ὁ αἰγαιστής κ. ἄ. παιχνίδια ποῦ ἐπαιζαν οἱ πρόγονοί μας ἐδῶ καὶ τρεῖς χιλιάδες χρόνια.

Ἐξ ἄλλου, πανηγύρια, προλήψεις, μοιρολόγια, ἔθνη καὶ ἔθιμα γύρω ἀπὸ τὸ γάμο εἰδικά, τὴν ταφή κ.λ.π., μαρτυροῦν ἕναν σύνδεσμο ἀρχαιοελληνικό, ποῦ ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς ἐννοίας τῆς ἀπλῆς συμπτώσεως, πρᾶγμα ποῦ ἐνισχύει τὴν παράδοσιν, ὅτι ἡ περιοχὴ Πωγωνίου, ἀπωκίσθη ἀπὸ ἀρχαίους Ἀθηναίους (1).

Ἀπειρες λέξεις ὁμηρικῆς ἐποχῆς, καθημερινῶς χρησιμοποιούμεναι παρὰ τῶν Πωγωνησίων, ἀποδεικνύουν καθαρά τὴν ἀρχαιοελληνικὴν τους προέλευσιν. Ὅπως π. χ. ἦρα (τοῦ σταριοῦ)=ἡ αἶρα τῶν ἀρχαίων. Θεμονιά=ἡ θημονία. Τὸ δικέντρι ἀπὸ τὸ δούκεντρον, βουκέντρι, δικέντρι. Δικοῦλι, τρικοῦλι=δίκωλον, τρίκωλον. Δίκρανον, Στιά (=ἐστία). Μάλι=πολύ, ἀπὸ τὸ ὑπερθετικὸν μάλα. Φρ. «ἐκάμα μάλι δουλειὰ σήμερα»=ἐργάστηκα, ἀπέδωσα πολύ. Ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ τὸ κοινὸν στὸ στόμα μεγάλων καὶ μικρῶν Μάλε=ἡ μάμη, γιὰ γιὰ νόνα, ποῦ σημαίνει καὶ τὴ μεγάλη τὴν ἡλικία γυναῖκα, τὴν πρεσβυτέρα. Ὁ ὅρος Μάλε χρησιμοποιεῖται ἐπὶ πλέον ὄχι μόνον προκειμένου περὶ μάμης, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε, διευκρινίζομεν, ἡλικιωμένην γυναῖκα, ὡς κλητικὸν π.χ. «ὦ μάλε Γιώργαινα, ἦ, ἡ Μάλε Βασίλω» κατὰ τὰς συνομιλίας κ.λ.π.

Τὸ κοινότατον Δοκιοῦμαι=ἀντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω, σὲ πολλοὺς χρόνους. «Γιὰ δοκίσου τί θὰ σ' πῶ». =Δῶσε προσοχὴν νὰ ἀντιληφθεῖς. «Δὲ(ν) δοκιέται»=δὲν καταλαβαίνει. Μπέχαρος=ἐπίχαρος, εὐχαρις, ἄγαπο κ. α.

Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ λέξις Μπανταλὸς ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται καὶ κοινὴ φράσις «μπανταλὰ καὶ ξωπαρμένα»=ἀεροκουθέντες, φλυαρίες, ἢ «Ἄφσ' τον, αὐτὸς εἶναι μπανταλὸς, μὴ τὸν λογαριάζεις τί λέει» δηλ. ἀερολογεῖ φλυαρεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ χεῖ κανεὶς ἐμπιστοσύνην στὰ λεγόμενά του κ.τ.λ.

Δὲν γνωρίζομεν ἂν γίνεται ἄλλου, καὶ

τόσον εὐρεῖα χρήσις ἢ μᾶλλον κατάχρησις τῆς λέξεως Μπανταλὸς=ἀνόητος, πολυλογᾶς, φλύαρος ὅσον στὴν ἐπαρχία μας. Εἶναι ὁμως γνωστὸν, ὅτι μπανταλὸς (βαδαλὸς) ἐλέγετο εἰρωνικά ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ὁ μέγας ρήτωρ τῆς ἀρχαιότητος Δημοσθένης, γιὰτὶ ἐτραύλιζε καὶ πολλοὶ δυσπιστοῦσαν στοὺς λόγους του.

Ἐπίσης, αἱ λέξεις Μάσιανας=ἀκρίς. Καὶ πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν ἔτσι ἐλέγετο στὴν Ἠπειρο τὸ ἐντομο αὐτὸ ὅπως καὶ σήμερα. «Κλείταρχος φησὶν, ὅτι κατὰ Ἀμπρακιώτας, μάσταξ καλεῖται ἡ ἀκρίς». Ἄρατα. «Γίν' κε ἄρατος ἢ ἄρατα»=ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὸ ἄ(ο)ρατος. Ὁ ἱσαχειλὴς ἢ ἡ ἱσαχειλὼ=κεῖνοι ποῦ ἔχουν μεγάλα χεῖλη ἀπὸ τὸ ζα=πολύ, κατὰ τὸ ζάπλουτος. Καματερὴ=τὸ ἀρχ. κάμα, ἀλλὰ καὶ ὡς κά(υ)μα χρησιμοποιούμενον τὸ τελευταῖον, ποῦ σημαίνει ὑπερβολικὴ ζέστη.

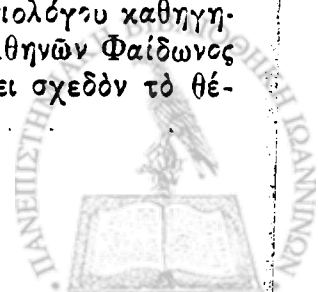
Τὸ κύριον ὄνομα Διώνη, ὑπενθυμίζει τὴ συμβία τοῦ Διὸς Διώνην, γνωστὴν μὲ τὸ πελασγικὸν τῆς ὀνομα Ἥρα.

Τὰ τοπικὰ ὀνόματα Μέγα «Τὸ μέγα τὸ χωράφι» πραγματικῶς μέγα, Στραβόλακα, Βαθύλακα ἐκ τοῦ στραβὸς ἢ βαθὺς λάκος ἢ ἐκ τοῦ θῶλαξ θῶλακος τοῦ Ὀμήρου κ.α.(2).

Στὸ ζήτημα τῆς ἐνδυμασίας, τὸ σιαγιάκι φαίνεται νὰ εἶναι ὁ σάγος τῶν ἀρχαίων, καὶ ἡ ὁμπόλια λείψανον τῆς καλύπτρας τῶν ἀρχαίων ἐλληνίδων, γιὰτὶ οἱ γυναῖκες στὶς περισσότερες ἐλληνικὰς πόλεις ἐδγαίναν ἔξω κουκουλωμένες μὲ ἕνα εἶδος φερετζέ (3). Καὶ ἀπὸ τὶς ἐλληνικὰς χώρες παρέλαβον προφανῶς τοῦτο οἱ ἄλλοι βαλκανικοὶ λαοί.

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συνεχίσῃ κανεὶς παραθέτοντας, πλεῖστα ὅσα ἄλλα ὀνόματα, παρατηρήσεις κ.λ.π., ποῦ ἀποδεικνύουν ἐπαναλαμβάνομεν μιὰ συνέχεια, ὄχι ἀπλῶς συμπτωματικὴ μὲ τὸν ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ὀνομα. Ἀλλὰ τὸ θέμα εἶναι τόσο μεγάλο, ὥστε χρήζει ἰδιαίτερης μελέτης.

Γι' αὐτὸ περιοριζόμεθα νὰ προσθέσωμε σὰν ἐπίλογον τοῦ σημαντικωτάτου αὐτοῦ γιὰ τὸν ἐθνολογικὸν μας χαρακτήρα θέματος, τὴ γνώμη τοῦ βυζαντιολόγου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Φαίδωνος Κουκουλέ, ποῦ δλοκληρώνει σχεδὸν τὸ θέμα καίτοι περιληπτικά.

«Είναι αδύνατον λέγει νά δεχθῇ κανείς ὅτι ἓνα τμήμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἐσλαυώθη κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, ἢ εἶχε κατ' ἐπικράτησιν ξενικὸν πληθυσμόν, ἐφ' ὅσον μαρτυρεῖται ὅτι τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν τότε κατοίκων αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἐνδύεσθαι ἦσαν τὰ αὐτὰ τῶν ἐλλήνων κατοίκων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τὰ ἐν πολλοῖς πρὸς ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ταυτιζόμενα, ἑλληνικὰ δὲ καὶ τώρα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι, καὶ ὅχι μόνον αὐτὰ ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα.

» Πολλοὶ ἀπατώμενοι, συνεχίζει, ἐκ τῆς ὁμοιότητος νεοελληνικῶν τινων ἐθίμων πρὸς τὰ ἔθιμα ξένων λαῶν, πιστεύουν ὅτι ταῦτα ἡμεῖς ἐξ αὐτῶν παρελάβομεν. Ἡ ἀκριβεστερά ἐν τούτοις ἔρευνα τοῦ ζητήματος ἀποδεικνύει ὅτι ταῦτα, οἱ ξένοι παρὰ τῶν βυζαντινῶν προγόνων μας παρέλαβον. Ὅταν ἐν ἔθιμον, πιστοποιεῖται ὡς ἀρχαῖον ἑλληνικόν, καὶ σήμερον δὲ τὸ αὐτὸ εἶναι γνωστὸν πολυλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, δὲν θὰ σφάλλη τις ἂν δεχθῇ, ὅτι τοῦτο δὲν ἔπαυσεν ὑφιστάμενον καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους» (').

* *

Σὰν ἓνα βασικὸ ὅμως δεῖγμα τῆς ἑλληνικότητος τοῦ Πωγωνήσιακοῦ λαοῦ, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐπικαλεσθῇ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἰδιαίτερα, μὲ τὰ κύρια γνωρίσματα, τὴν σοβαρότητα, τὴν μελαγχολίαν καὶ τὸ σκεπτικισμὸν πού, μερικοὶ ἀποδίδουν εἰς τὴν δουλείαν, τὴν δύσκολον ζωὴν στὰ ξένα καὶ ἄλλοι (').

Ἡ σκλαβιά, λένε, ἦταν μακρόχρονη καὶ τὰ δεινὰ τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἀφάνταστα. Τὰ βάσανα ἀπὸ τίς καταπιέσεις, συνδυαζόμενα μὲ τίς θλίψεις ἀπὸ τὴν φτώχεια τοῦ τόπου καὶ τὸν ξενητεμόν, δικαιολογοῦν τὴν εὐγενικὰ μελαγχολίαν τῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν μακρόσυρτη καὶ θρηνώδη μουσικὴν του. Τὸ εἶπε ἄλλως τε καὶ ὁ Παλαμάς.

Γιαννιώτικα, Σμυρνιώτικα, Πολίτικα
μακρόσυρτα τραγούδια
ἀνατολίτικα λυπητερά
πῶς ἡ ψυχὴ μου σέρνεται μαζί σας...

Ὁ ἐν λόγῳ ποιητικὸς στοχασμός, στὴν πραγματικότητά εἶναι πολὺ ἐλαφρὸς ὅσον

ἀφορᾷ τὰ Πωγωνήσια τραγούδια. Καὶ τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν ἐγκτεται μόνον στὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τῆς σκλαβιάς, ἢ ὅποια ἄλλως τε δὲν ἐντοπίζεται στὰ Γιάννινα, Σμύρνη καὶ Πόλι, ἀλλὰ καὶ στὴν Πελοπόννησο καὶ ἄλλη Ἑλλάδα, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ χωρῇ σοβαρὸς συσχετισμὸς τῶν τραγουδιῶν τους.

Τὸ ξεχωριστὸ αὐτὸ φαινόμενο πού χαρακτηρίζει κυρίως τὰ πωγωνήσια τραγούδια, ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ ὅτι «ὁ γέλως δὲν εἶναι σύνηθες γνώρισμα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Ἕλληρος», ὅπως τονίζει ὁ σοφὸς μεσαιωνοδίφης Σπυρ. Ζαμπέλιος (').

«Ὁ Ἕλλην, λέγει, ἠγάπησεν ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως τὴν σκεπτικὴν μελαγχολίαν, τὴν διάχυσιν τῆς ψυχῆς, τὴν θρησκευτικὴν συντριβήν. Ἐθήρευσεν τὰς ἠθικὰς συγκινήσεις, ἠκροάσατο τῆς φωνῆς τοῦ Πατρίου Θεοῦ, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ πλησίον. Τὸ μαρτυρεῖ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία μας.

Εἰς τὰ κύρια ταῦτα χαρακτηριστικά, συνεχίζει, διαγιγνώσκεται καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ ἦθος τοῦ ἡμετέρου λαοῦ, ἦθος συννον, γνωμότυμον, κατηφές, σοβαρόν, ἦθος ἀποχρόντως ἐνδιατυπούμενον εἰς τὸ σύννοφρον καὶ πεφροντικὸς ἐκεῖνο τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος πρόσωπον... Αὐτὴν ταύτην τέλος πάντων τὴν βαρυθυμίαν συναντᾷς καὶ εἰς τὰ ραψωδήματα τῆς νεωτέρας ἡμῶν δημοτικῆς ποιήσεως, τῆς ὁποίας τὴν ὄψιν, ὅχι ἀνοικεῖως, ὁ σπουδαῖος κριτικὸς ἠθέλην ἀποκαλέσει, ὄψιν ἀγέλαστον καὶ ἀμειδιάστον».

Τραγουδάει λοιπὸν ὁ Πωγωνήσιος γιὰ νὰ διασκεδάσῃ:

Τρῶτε γιὰ νὰ πίνωμε μωρὰ παιδιὰ
τοῦ χρόνου ποιὸς τὸ ἔρει
Γιὰ ζοῦμε γιὰ πεθαίνωμε
γιὰ σ' ἄλλον κόσμον πᾶμε
Κι' ὅποιον εὖρ' ὁ θάνατος μωρὰ παιδιὰ
ὅλοι νὰ τὸν κλάψωμε, κι' ὅλοι νὰ τὸν θάψωμε..

Ὅτι σὲ πολλοὺς διεγείρει συνήθως τὴν φαιδρότητα, ὅτι λ.χ. μπορεῖ νὰ προσεγγίσῃ ἡδονήν, τέρψιν καὶ ἀγαλλίασιν στὸ Γάλλο, Ἰσπανὸ ἢ Ἰταλὸ, τοῦτο πολλὰς φορές σ' ἐμᾶς προσεγγεῖ δυσθυμία, σκυθρωπότητα, κατῆφεια.

Ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπιδιώκουν νὰ ξεχάσουν τὰ βάσανά τους μὲ τὸ τραγούδι, ὁ εὐπαθὴς

τούτος λαός ζητάει «τὴν αἰνίδια τῆς ψυχῆς ταρχήν, ζητεῖ τὴν συλλύπησιν, θρηνεῖ τὴν ἀνθρώπινον ματαιότητα, κλαίει γελῶν, γελᾷ στενάζων» (*). Καὶ διασχεδιάζει ὁ Πωγωνήσιος τραγουδώντας.

Σὲ τούτην τάβλα πού εἰμαστε, σὲ τούτο τὸ τραπέζι τὸν ἄγγελο φιλεῖσθε καὶ τὸ Χριστὸ κερνοῦμε καὶ τὴν κυρά τὴν Παναγιά πολὺ τὴν προσκυνῶμε. Νὰ μᾶς χαρίῃ τὰ κλειδιά, κλειδιά τοῦ Παραδείσου νὰ μῶδ' μὲς τὸν Παράδεισο νὰ μῶδ' νὰ σεργιανίσω Σάνμπηκα καὶ σεργιάνησα σάνμπηκα καὶ τὰ εἶδα εἶδα τοὺς πλουσίους κάθονταν στὴν πίστα στὸ κα-
[τράμι...

«Μοιριολόγ» ζητοῦσε καὶ ζητάει ὁ Πωγωνήσιος, εἶτε στὰ ξένα εἶτε στὴν πατρίδα ἐρίσκειται, γιὰ νὰ εὐχαριστηθῇ, νὰ ἀπολαύσῃ, μέσα στοὺς καταθλιπτικούς γιὰ τοὺς ἄλλους ἴχους του.

«Μοιριολόγ» κάτω ἀπὸ τὸν πλάτανο τοῦ χωριοῦ, ἦσαν μιὰ ἀπὸ τίς κυριώτερες ἐπιθυμίες τῶν ξενητεμένων Βησσαιωτῶν, καὶ ...ἀλλοίμονο! πόσοι πέθαναν μὲ τὸ παράπονο, πού δὲν τὸ ἤκουσαν γι' ἄλλη μιὰ φορά, καὶ μάλιστα τότε πού ἔλειπαν τὰ γραμμόφωνα καὶ τὰ ραδιόφωνα.

Κλαψοπούλια, χαριεντιζόμενος ὁ Κοραῆς, ἀποκαλοῦσε τὸν ἑλληνικὸ λαό. Κλάμα πραγματικὸ εἶναι: τὸ πωγωνήσιο «μοιριολόγ» γράμμα καὶ οὐσία, ὁ Σκάρος, τ' Ἀϊδόνι κ.α.

Τὰ δὲ μοιριολόγια τῶν γυναικῶν «θαυμαστὰ ἐλεγειογραφίαις ἀριστουργήματα, αὐτόφωτα τῆς ἑλληνικῆς εὐαισθησίας προΐόντα» μετεφράσθησαν στὶς κυριώτερες Εὐρωπαϊκὲς γλώσσες, κινεῖν τὸ θαυμασμὸ τῶν ποιητῶν καὶ προσελκύουν τὴν προσοχὴ ἐκείνων, πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ γράμματα, περισσότερο ἀπὸ πολλὰ ἄλλα πνευματικὰ μας ἔργα.

Ἐμὲν ὁ μῦθος θὰ δηλοῖ μεγαλοδύναμὲ μου ὅτ' ὄργανός δὲν χαίρεται, χέρε δὲν χαμαρώνει ἓνα μανούσι μῶδωκες μεγαλοδύναμὲ μου καὶ μοῦ τὸ πήρες τῆς πικρῆς τσουρούνα μου με-
[τάλη (3)

κλαίει ἡ χήρα στὸ χαμὸ τοῦ μοναχοῦ τοῦ τῆς.

Ἀλλὰ ὁ θρήνος τῶν Πωγωνησιακῶν τραγουδιῶν, δὲν παρατηρεῖται μόνον στὸν θάνατον, πρᾶγμα πού συμβαίνει σχεδὸν παντοῦ. Πολλὲς φορές παρατηρεῖται σὲ πε-

ριπτώσεις πού προκαλοῦν κάθε ἄλλο παρὰ θλίψη, ὅπως π.χ. στὸ γάμο!

Ἐπίσης στὰ συμπόσια καὶ στοὺς χορούς, μάλιστα παλαιότερα, πού τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο ἦταν σχεδὸν ἀνύπαρκτο στὸ τραγούδι.

Τέλος, ἔλα σχεδὸν τὰ Πωγωνήσια τραγούδια, εἶναι στὴ διάθεσι συγκινητικά, διηγηματικά, σοβαρά, μὲ τραγικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατάληξι, καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀνομοιοκατάληκτα ὅπως ἦσαν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ τραγούδια. Διακρίνει δὲ τὰ περισσότερα ἓνα παράξενο κρᾶμα χαρᾶς καὶ θρήνου, γιὰ τὸ ὅποιο εὐλόγα διερωτᾶται κανεὶς, πόσο ἀπέχει τὸ λυρικό, τὸ ἐλεγειακὸ καὶ πένθιμο ὅπως ἀπὸ τὴ νεκρωσιμὴ ἀκολουθία. Ὅπως π.χ. καὶ τὸ ἐξῆς.

Σαββάτο μέρα πίναμε, τὴν Κυριακὴ ὅλη μέρα καὶ τὴ Δευτέρα τὸ ταχὺ σόθηκε τὸ κρασί μας. Κι' ὁ καπετάνιος μ' ἔστειλε κρασί νὰ πᾶ νὰ φέρω τὸ μονοπάτι μ' ἔδγαλε σ' ἓνα ρημοκλήσι. Κι' ἐκεῖ ἦταν ὅλο μνήματα ὅλ' ἀπὸ παληκάρια...

Στὴ συνέχειά του ὁ τραγουδιστής, διασχεδιάζοντας! ἀφηγεῖται: πῶς πάτησε τὸ κεφάλι ἐνὸς πεθαμένου παληκαριοῦ, κεῖνο τοῦ παρεπονέθηκε κ. λ. π.

Μὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ τραγούδια διασκέδαζαν παλαιότερα οἱ Πωγωνήσιοι στὰ συμπόσιά τους, στὰ «ζιαφέτια» τους κ. ἄ.

Παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ θάνατος ἐρωμένος τῆς ψυχῆς, ἡ ζωὴ ὁ θάνατος καὶ ἡ νεκρανάστασις ἀδιαχώριστα δείγματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνος, πού τόσο ἐκδηλᾷ παρυσιάζονται καὶ στοὺς Πωγωνήσιους.

1. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου. Δ. Εὐαγγελίδης 1947.

2. Φωνὴ Πωγωνίου φιλ. 64]1933. Τὰ 59 μᾶ μας. Σπ. Στούπη.

3. Δελβινάκιον Ν. Πατσέλη 1945.

4. Βορ. Ἡπειρος Δ. Εὐαγγελίδης 1919.

5. Τοπωνύμια περιοχῆς Βησσανίας.

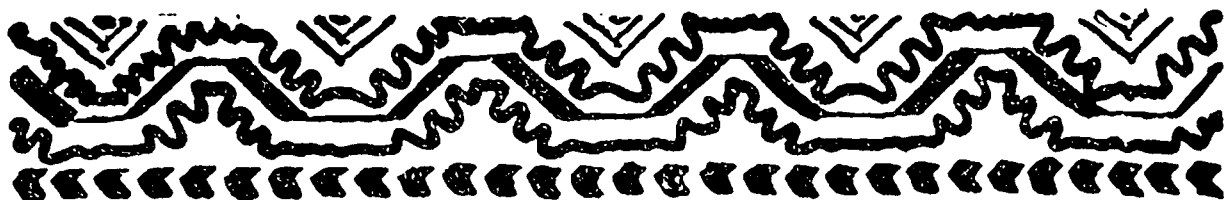
6. Οἰστοίτες καὶ πραγματικότητες. Χρυσὸ Εὐελπίδη 1945.

7. Βυζαντινὸν ἔθνος καὶ πολιτισμὸς Φ. Κουκουλὸς Τόμ. Α' Πρόλογος 1948.

8. Ἡπειρ. Ἑστία, τεύχος 30]1954.

9. Σκέψεις περὶ ἑλληνικῆς ποιήσεως Σ. Ζιμπελίου 1859 σελ. 31.

ΑΝΑΣΤ. Γ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ Δασολόγου,
τ. Βουλευτοῦ Ροδόπης

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ-ΗΠΕΙΡΟΥ*
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΛΙΑΣΚΟΒΕΤΖΗ (ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΑΣ)
1761-1836

16

(0.19 X 0.28 μ. εἰς δύο φύλλα)

[1833] «ἔσυμφωνήσαμεν ἡμεῖς ἡ χῶρα λιασκοβετζινοὶ καὶ διορίζομεν διὰ Βε-
κύλην τοῦ χωρίου μας τὸν κύριον Κωνσταντῖνον Γεωργίου Σίτη, ὅστις ὑποχρεοῦται
νὰ δεχθῇ ὅλην τὴν κοινὴν ληψοδοσίαν τοῦ χωρίου μας κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Πρῶ-
τον μὲν τὸ φορτώνομεν τὸ νάχτι καὶ μπόρτζι κατὰ τὸν κώδικά μας. Δεύτερον διὰ νὰ
κάνη τασίλη (¹) ἀναβάζοντας καὶ καταβάζοντας ἐν ταυτῷ νὰ δίδῃ καὶ τεσκερέδες
τοῦ καθ' ἑνὸς καὶ νὰ καταβάξῃ εἰς τὸν τεσκερέ του καθὼς καὶ εἰς τὸ δευτέρῳ του.
τρίτον ὁ λογαριασμός νὰ γίνῃ μηνιαῖος δηλαδὴ τὸ πάρισμον καὶ δόσιμον, καὶ οἱ μα-
κτέδες νὰ διαβάζονται μηνιαίως, καὶ νὰ ὑπογράφονται ἀπὸ τοὺς εὐρεθέντας χωρια-
νοὺς. Τέταρτον εἶναι εἰς χρέος νὰ συνάξῃ ὅλα τὰ διάφορα ἀπὸ τοὺς μπεκαγάδες (²),
ἔξω ἀπὸ ὅσα ὀσπήτια εἶναι διὰ πώλημα, καὶ ὅποιος δὲν πληρώνη τὸ διάφορον τοῦ
μπεκαγάτου, νὰ τοῦ εὐγάξῃ ἓνα μέρος νὰ τὸ πωλῇ νὰ πάρῃ τὸ διάφορον. Πέμπτον,
νὰ ἐξακολουθῇ τὰ πωλήματα κατὰ τὴν συνήθειαν τὰ ὁποῖα νὰ φωνάζονται εἰς τὸ
μεζάτι (³) ἡμέρας εἴκοσι, καὶ ἔπειτα νὰ πωλῶνται μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν εὐρεθέντων
χωριανῶν. ἕκτον νὰ φροντίξῃ διὰ ὅλα τὰ νηζάμια τῆς χώρας κατὰ τὰ συμφωνητικὰ
γράμματά μας. Ἑβδομον, οἱ δραγάτες νὰ διορίζονται ἀπὸ τὸν βεκύλην, καὶ νὰ εἶναι
εἰς χρέος νὰ ἀκούουν τὸν βεκύλην, καὶ ὅχι ἄλλον κανέναν καὶ τοῦναντίον ἂν δὲν τὸν
ὑπακούσουν νὰ ἀποδιώχνωνται ἀπὸ τὸν ἴδιον, ὁμοίως καὶ ὁ τασιλιτάρης νὰ διορίζη-
ται ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ νὰ εἶναι ὑπήκοος κατὰ πάντα εἰς τὸν βεκύλην, χωρὶς νὰ ἀκούῃ
ἄλλον κανέναν. Εἰς κάθε ὑπόθεσιν τοῦ χωρίου μας εἶναι εἰς χρέος νὰ πηγαίῃ ὁ βε-
κύλης, καὶ ἂν κάμῃ χροία νὰ πέρῃ ὁ ἴδιος ἓναν ἢ δύο χωριανούς, καὶ ὅταν ἤθελε
πηγαίῃ διὰ ὑπόθεσιν τοῦ χωρίου τρεῖς ἡμέρας νὰ τρώγῃ ἀπὸ τὴν σακοῦλαν του, τὰς
δὲ περισσοτέρας ἡμέρας ἂν καθήσῃ νὰ πληρῶνται ἀπὸ τὸ χωρίον, καθὼς ἐπληρῶ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

1. Τασίλι=εἰσπραξίς.

2. Μπεκαγάδες, μπεκαγάτον=χρεωστούμενα ἀπὸ φόρους χρεωστούμενον.

3. Μεζάτι=πλειστηριασμός.

νονταν προτίτερα καὶ οἱ ἄλλοι βεκύληδες. νὰ φροντίζη διὰ κάθε εὐταξίαν καὶ τιμὴν τοῦ καθ' ἑνός. ἀκόμη ὅσοι ἔχουν νὰ λαμβάνουν γρόσια ἀπὸ τὴν κοινότητα, δὲν ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ πάρουν παράδες μόνοι τους ἀπὸ καθέναν, ἔξω μόνον ὁ βεκύλης νὰ πέρνη καὶ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς χρεώστας τῆς χώρας, τυχὸν δὲ καὶ πάρη κανέναν παράδες ἀπὸ κανένα μέρος ὁ βεκύλης νὰ μὴ δεχθῇ αὐτός, ἀλλὰ νὰ βιάζῃ, ἐκεῖνον ὅπου ἤθελε δώσει παράδες, καὶ νὰ τὰ δίδῃ τοῦ ἰδίου βεκύλη. ὅλα αὐτὰ ἔχει νὰ τὰ φυλάξῃ ὁ βεκύλης ἀπαρασάλευτα καὶ ἂν κανεῖς καὶ τὸν ἐνοχλήσῃ ἀπάνω εἰς τὰ νιζάμια τῆς χώρας νὰ τὸν κατατρέχωμεν ὅλοι μας. ἀφοῦ μᾶς δουλεύσῃ ἀόκνως καὶ μὲ προθυμίαν κατὰ τὰ ρηθέντα ἀπὸ τὴν σήμερον ἕως τὸν ἐρχόμενον Ἰούνιον, ὑποσχόμεθα νὰ τὰ δώσωμεν διὰ μισθὸν τοῦ γρόσια χίλια Ν. 1000 καὶ ἐκδόσαμεν τὸ παρὸν μας εἰς χεῖράς του, δι' ὃ καὶ ὑποφαινόμεθα: 1833 Σεπτεμβρίου α' Λιασκοβέτζι.

πανταζῆς μπέλος
 κονσταντῖνος Χ' μάνθου
 νικόλας διμητρίου
 κωνσταντῖς γκολογκάνης
 γιανόπουλος κονσταντῖ
 γιάνη χοιμοῦ
 τόλης τούπε [.....]
 χριστόδουλος δίμου
 γιωργις γότζη
 κονσταντῖνος χριστοδούλου
 γιανῆς κοσταντῖ
 κοσταντῖς ἀναστασίου
 κοσταντῖς τουτόλι
 γιανῆς δίμου
 γιώργης δίμου
 θανάσης πε[...]
 κοσταντῖς τριανταφύλλι
 χριστόδουλος [...]
 χα [...] χρίστου
 πέτρος τζούρου

ἰωαννης πα(πα)
 κωνσταντῖνος γκῶρος
 κωσταντῆς ἰωαννου
 παπαπέτρος
 δημίτριος σταύρου
 γιαννάκις χριστοδούλου
 χατζῆς μανόλι διὰ χειρὸς δίμου τόλι
 κωσταντῖνος γεωργίου
 γιάνης μελάκου
 χριστόδουλος ἀναστασίου
 κωσταντῆς γεωργίου
 νικολάκις ἰωαννου
 τόλης ντίνου
 γιαννάκις πανταζῆ
 νικολαὸς ἰωαννου
 χριστοδουλος νικολάου
 κοσταντῖς δίμου
 τολῆς ταβέλης
 τούλης ἐξάρχου
 κοσταντῖς χριστοδούλου

Ὁ Ἰωαννῖνων Ἰωακείμ ὑποβεβαιοῖ τὴν πράξιν ταύτην καὶ τῶν ὑπογραφῶν
 (ὑπογραφή)

Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς αὐτῆς γραφῆς καὶ μελάνης προστίθενται ἐπὶ τοῦ φύλ. Ια πλαγίως καὶ τὰ κάτωθι:

«προσέτι ὁ βεκύλης δὲν ἔχει νὰ γνωρίσῃ ἄλλο τι περισσότερο ἀπὸ τὸν διορισμένον μισθὸν του, δηλ(αδὴ) τὸ διαφορὸν τοῦ διαφόρου, τὰ δέκα ἔνδεκα καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελε ξεράσῃ ἢ κάσσα νὰ εἶναι τῆς χώρας, ἂν δὲ κανέναν ὅπου ἔχει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν χώραν, ἀφίση τι(....)νὰ εἶναι τῆς χώρας».

Καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐπικυρούμενον διὰ τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννῖνων Ἰωακείμ ἐπέχει θέσιν ἀνανεώσεως διορισμοῦ ὡς

Βεκύλη τοῦ χωρίου Λιασκοβετζίου τοῦ Κωνσταντίνου Γεωργίου Σίτη δι' ἑν εἰσέτι ἔτος. Ἐν αὐτῷ διαφαίνεται καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς τότε ἐφαρμοζομένης ἐκ τῶν κάτω Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως. Προϋπολογισμός, φορολογία, ἀναγκαστικὴ εἴσπραξις καθυστερουμένων δι' ἐκποιήσεως ἀκινήτων τῶν ὀφειλειτῶν εἰς τὴν Κοινότητα, διορισμός καὶ παύσεις ἀγροφυλάκων, τήρησις τῶν Νόμων καὶ τῶν συνηθειῶν τοῦ τόπου, ἀκόμη καὶ ἡ «εὐταξία καὶ ἡ προστασία τῆς τιμῆς τοῦ καθ' ἑνὸς (χωριανοῦ)» περ' ἐχόνται ὅλα εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Βεκύλη.

17

(0.22X0.34 μ. εἰς φύλλα 2)

Φίλτατε Κύριε Κωνσταντῆν!

Τὸ φιλικὸν γράμμα σας μὲ Ἀλέξιον ἔλαβον καὶ ἀνέγνω μὲ εὐχαρίστησίν μου ἐχάρην τὴν ὑγείαν σας.

Περὶ τῆς νέας φαρμακοποιίας τὴν ὁποίαν ζητεῖτε, δὲν μοὶ ἐγινε γνωστὴ μέχρι τῆς ὥρας ταύτης, ἐπειδὴ ὅσον εἰς ἐμὲ καθὼς καὶ εἰς πάντας οἵτινες ἀκούουσι τὰ Μαθήματά των εἰς Εὐρωπαϊκὰς Ἀκαδημίας, γίνονται πάντῃ περιττὰ τὰ τοιαύτης φύσεως βιβλία εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν μας, ἔχοντες αὐτὰ εἰς ἄλλας γλώσσας, ἔνεκα τούτου καὶ δὲν ἐφρόντησα νὰ μάθω περὶ τοῦ νέου τούτου βιβλίου.

Νῦν δὲ θέλω φροντήσῃ νὰ βεβαιωθῶ περὶ τοῦ διαλειφθέντος Βιβλίου τὸ ὁποῖον ζητεῖτε, καὶ ἂν εἰδῶ εἶναι χρήσιμον διὰ ὑμᾶς θέλω σᾶς προμηθεύσω αὐτὸ ἄνευ ἐμποδίου.

Τὰ δύο βιβλία τοῦ Πύργου, ἂν ἔχετε αὐτά, περιλαμβάνουσι Ἀνατομίαν, Φυσιολογίαν, Παθολογίαν, Βοτανικὴν καὶ Θεραπείαν ἐν συνόψει μολονότι ἔχουσι πολλὰς ἐλλείψεις, δὲν εἶναι κακὰ ἂν δύνασθε νὰ ποιήσητε χρῆσιν τούτων.

Ἀγνοῶ ἂν σώζονται εἰσέτι τὰ ἅπαντα τοῦ Ἱπποκράτους, τὰ ὁποῖα ὁ Μακαρίτης Παποῦς σας ἐμελέτα ὡσαύτως καὶ ὅστις μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἰωνικὴν Διάλεκτον, ἢ συχνὴ ὅμως μελέτη καὶ τριβὴ καὶ ἐπιμέλεια τὸν ἀπεκατέστησαν ἱκανὸν νὰ ὠφεληθῇ εἰς πολλὰς δεινὰς περιστάσεις.

Ταῦτα νομίζω νὰ φυλάττετε, καὶ πρέπει νὰ μελετᾶτε συχνὰ μάλιστα τὸ μέρος ἐκεῖνο, περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων, καὶ τὸ περὶ ἐπιδημιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δύνασαι νὰ ὠφεληθῇς τὰ μέγιστα. Μὴ νομίζης ὅτι τὰ Νέα Βιβλία περὶ Ἰατρικῆς εἶναι οὐράνια, ἀλλ' ἂν ἐξαιρέσης ὀλίγας τινὰς ἐφευρέσεις, τὰ λοιπὰ εἶναι προσωρινὰ καθὼς οἱ Μόδοι τῶν ἐνδυμάτων μεταβαλλόμενοι καθ' ἕκαστον Μῆνα.

Εἰς ὅ,τι μὲ γνωρίζετε ἀρκετὸν, ζητήσατε ἐλευθέρως, ὅτι οὐδέποτε βαρύνομαι ἀπὸ Αἰτήσεις Συγγενῶν, κυρίως δὲ ἐξ ὑμῶν, μὲ (.) νὰ φυλάττω πάντα εἰς τὸ Πατρικόν σας Σέβας καὶ αἰωνίαν Μνήμην διὰ τὸν ἀείμνηστον Πατέρα σας, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἄωρον θάνατον, ἔχασεν τὸ χωρίον ἐν ἀληθὲς προστάτευμα καὶ Βοήθημα. Εἶθε ὁ κύριος νὰ ἀναπαύσῃ αὐτὸν ἐν σκηναῖς Δικαίων, οἱ δὲ Παῖδες αὐτοῦ νὰ φυλάττωσι πρὸ ὀφθαλμῶν ζωηρὰν τὴν ἐντύπωσιν αὐτοῦ γενόμενοι ἐνάρετοι, φιλόπονες εἰρηνικοὶ καὶ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ Δικαίου τῆς Πατρίδος.

Ταῦτα νομίζω φίλτατε! εἰσὶν τὰ οὐσιώδη ἅτινα καθιστῶσι τοὺς Νέους νὰ ὑπο-

λήπνυνται παρὰ πάντων, καὶ νὰ εὐλογῶνται οὐρανόθεν. Ταῦτα ἐν συντόμῳ. Σᾶς ἀσπάζομαι μετὰ πόθου, καὶ εἰμὶ

ἐν Βονίτῃ τὴν 2 Ἰουνίου 1836

Ὁ εἰλικρινὴς σᾶς
δοῦλος

Ἰ. Πανταζειάδης

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ εἶναι ἀπάντησις κάποιου ἐπιστήμονος ἱατροῦ Ἰ. Πανταζειάδῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν σπουδάσαντος (κατὰ πληροφορίας μας εἰς Πάντοβαν Ἰταλίας) καὶ ἀσκοῦντος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ εἰς Βόνιτσαν, εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Κων)νου Γεωργίου Σίτῃ ἀσκοῦντος καὶ τούτου ἐμπειρικὴν ἱατρικὴν εἰς Λεσκοβέτζι — Ζαγορίου, βραδύτερον εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου καὶ τέλος εἰς Μαρώνειαν. Φαίνεται ὅτι ὁ Κων)τῖνος Γεωργίου Σίτῃς μέσῳ κάποιου Ἀλεξίου (ἴσως τοῦ Ἀλεξίου Παπάζογλου), ἔγραψε εἰς τὸν ἀνωτέρω ἱατρὸν Πανταζειάδην καὶ τῷ ἀνέθηκεν νὰ τοῦ προμηθεύσῃ νεωστὶ ἐκδοθεῖσαν εἰς τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν φαρμακοποιάν ἢ φαρμακολογίαν.

Ὁ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰ. Πανταζειάδῃ συγγραφεὺς ἱατρο—βοτανικῶν βιβλίων Πύρρος, εἶναι ὁ λόγιος ἐφημέριος τῆς ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας Ἑλλην. ἐκκλησίας, Διονύσιος Πύρρος, ὁ ἐπικαλούμενος καὶ «Θεταλὸς» (1774—1853). Οὗτος ἐσπούδασεν βραδύτερον εἰς Παβίαν τῆς Ἰταλίας ἱατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1813, ὅπου καὶ ἥσχησεν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ καὶ ἱεροκέρυκος. Ὁ Πύρρος συνέγραψε πολλὰ βιβλία ποικίλλης ὕλης, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλα ὄχι.

Τὰ δὲ ἅπαντα τοῦ Ἱπποκράτους, περὶ ὧν κάμνει μνεῖαν ἡ ἐπιστολὴ, ἀναφέρονται εἰς τὰ σπουδαιότερα συγγράμματα τοῦ Μεγάλου Ἑλλήνου φιλοσόφου καὶ πατρὸς τῆς ἱατρικῆς Ἱπποκράτους, τὰ ὁποῖα πραγματεύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θέματα ἱατρικῆς π.χ. Ἀνατομικῆς, Παθολογίας, διαγνωστικῆς, χειρουργικῆς κ.λ.π. Ἐκ τῶν πλέον δὲ γνωστοτέρων συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκράτους εἶναι καὶ τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναφερόμενα τοιαῦτα «περὶ ἁέρων καὶ ὑδάτων τόπων» καὶ «περὶ ἐπιδημιῶν».

Τὰ ἐν λόγῳ συγγράμματα καθὼς καὶ ὅλα τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους, 72 τὸν ἀριθμὸν, ἔχουν γραφῇ εἰς γλῶσσαν «Ἰωνικὴν διάλεκτον» διαφέρουσιν πολὺ τῆς τότε (1836) καθομιλουμένης ἀπλοελληνικῆς γλώσσης τοῦ Κοραῆ, σύμφωνα μὲ τὸ λεκτικὸν τῆς ὁποίας ἔχει γραφῇ καὶ ἡ ὡς ἄνω ἐπιστολὴ τοῦ Ἰ. Πανταζειάδῃ.

Ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστολὴν παποῦς τοῦ Κων)νου Σίτῃ εἶναι ὁ Χριστόδουλος Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος καὶ οὗτος ἠσχολεῖτο πολὺ μὲ τὴν πρακτικὴν ἱατρικὴν.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Ὅπως εἶναι εἰς τοὺς παλαιότερους γνωστὸν, εἰς τὰ Τουρκικὰ Δικαστήρια τῆς πόλεως μας ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικῶν γενικῶς ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Αὐτὸς οὗτος ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν ἐλληνογενῶν Τούρκων.

Τὸ ἔθος τοῦτο, τὸ ὅποσον ἦτο ἀπόρροια τοῦ ἐπιβλητικοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ὡς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ἐστίας, ἡ ὁποία ἠκτινοβόλει τὴν φήμην τῆς καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τῆς θεοπιστάσεως τὸ ἔθιμον, ἐπὶ-πρωτο νὰ καταργηθῇ τὸ 1881 ἐκ τῆς ἐξῆς αἰτίας:

Ὅμᾳς κυνηγῶν εἶχεν ἐκδράμει εἰς τὸ χωρίον Πρωτόπαππα καὶ καταλύσει εἰς τὸ μοναδικὸν ἐκεῖ παντοπωλεῖον τοῦ Πολυζῶν, παπποῦ τοῦ συμπολίτου μας καὶ σιδηρεμπορίου κ. Ἡλία Πολυζῶν, ὅστις φαίνεται ἦτο καὶ ἐκ τῶν ζηλωτῶν τῆς καθαρειούσεως εἰς τὴν κωμόπολιν αὐτὴν.

Ἐντὸς τοῦ παντοπωλείου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν, φαίνεται, τοῦ κρασιοῦ, ἔλαβε χώραν «καυγὰς τρικούβερτος» ἐπεσαν χαστουκιᾶς καὶ τὰ πράγματα ἐπειτα ἔλαβον τὴν ἀγούσαν πρὸς τὰ Δικαστήρια. Ἐπηκολούθησεν ἡ σχετικὴ δίκη μετὰ μοναδικὸν μάρτυρα τὸν μακαρίτην Πολυζῶν. Ὁ δικηγόρος τὸν εἶχε συμβουλευσεί, ἅμα τὸν ἐρωτήσῃ ὁ Πρόεδρος τί ξαίρει νὰ ἀπαντήσῃ «ἀκούσα τὸν κρότο, ἀλλὰ δὲν ξαίρω ποῖός ἐμπάτισσε».

Ὁ μακαρίτης τὴν συμβουλὴν αὐτὴν ἐφρόντισε νὰ τὴν διαμορφώσῃ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐπὶ τὸ ἐλληνοπρεπέστερον, καί, ὅταν ἠρωτήθῃ ἀπὸ τὸν Πρόεδρον «τί γνωρίζεις μάρτυς;» ἀπήντησε:

— Τὸν κρότον ἤκουσα, ἀλλὰ τίς ἐρράπισεν ἀγνοῶ!.

Ὁ Πρόεδρος μὴ ἀντιλαμβανόμενος τί σημαίνουν αὐτὰς οἱ «ἐλληνικοῦρες», τοῦ Πολυζῶν δι-

ὅτι αὐτὸς ἐγνώριζε «ρωμαίηκα» καὶ ὄχι «ἐλληνικά» ἠρώτησε τοῦτον καὶ δευτέραν φοράν, λαβὼν ὁμῶς καὶ τὴν φοράν αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἀπάντησιν ἐξεμάνη, διέκοψε τὴν δίκην καὶ ἐδημιούργησε θόρυβον μέγαν. Ἀλλεπάλληλα τηλεγραφήματα ἀπηυθύνθησαν ὕστερα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ Δικαστήρια, ὅπερ καὶ τελικῶς ἐγένετο κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος 1881.

Σ. Σ. Κατὰ τὸν συνεργάτην μας κ. Εὐάγγ. Μπόγκαν, αἰτία τῆς καταργήσεως τῆς γλώσσης ὑπῆρξεν, ὡς αὐτὸς εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ παλαιῶς Γιαννιωτῆς, ἡ ἀμετροέπεια τοῦ μακαρίτου Πανταζῆ, Γυμνασιάρχου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς. Ὁ Πανταζῆς εἰς λόγον τοῦ ἐκφωνηθέντα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἑορτῆς τινός, ἐξαίρων τὴν διάδοσιν καὶ τὴν αἵγλην τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἔφερεν ὡς παράδειγμα καὶ τὴν καθιέρωσιν αὐτῆς ἐντὸς ἀκόμῃ καὶ τῶν Τουρκικῶν Δικαστηρίων. Τοῦτο ἐπληροφορήθησαν οἱ Τούρκοι τῶν Ἰωαννίνων, ἤγειραν θόρυβον καὶ ἐπέτυχον τὴν κατάργησιν τῆς γλώσσης, ἐδέησε δὲ ἔκτοτε νὰ χρησιμοποιῶνται διερμηνεῖς διὰ τὴν μετάφρασιν τῆς ἐλληνικῆς εἰς τὴν Τουρκικὴν κατὰ τὰς καταθέσεις τῶν χριστιανῶν. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ καιροῦ θὰ προπαρεσκευάζετο ὑπὸ μισελλήνων Τούρκων ἡ κατάργησις τοῦ ἔθους καὶ ἀφορμὴν θὰ ἔδωσεν ἢ ἡ περίπτωσις Πολυζῶν ἢ ἡ περίπτωσις Πανταζῆ ἢ καὶ ἀμφότεραι ἐν συνδυασμῷ.

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυτσᾶς

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ-ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ

ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Σχόλιον

Πρῶτον δεῖ θεωρῆσαι τίνος χάριν τὸν μὲν μῦθον μετὰ τοῦ ἄρθρου προήνεγκε. τὰ δὲ λοιπὰ προγυμνάσματα χωρὶς ἄρθρου, ἢ ὅτι ἐν οἷς μὲν ὀρίζεται, οὐ προστίθουσιν ἄρθρον, ἐν οἷς δὲ γένεσιν ἢ διαίρεσιν αὐτῶν λέγει, καὶ τὸ ἄρθρον προστίθουσιν. Φησὶ δὲ ποιητῶν μὲν προῆλθε ὅτι καὶ Ἡρόδοτος καὶ ἄλλοι μύθοις ἐχρήσαντο, ἀλλὰ πρῶτοι τούτων ποιηταί. τὸ δὲ ἐκ παραινέσεως σημαίνει, ὅτι οἱ μὲν ποιηταί ἡδονῆς χάριν τῷ μύθῳ ἐχρήσαντο, οἱ δὲ ρήτορες διὰ παραινέσιν ἐμφαίνει δὲ ἢ ἐκ πρόθεσις ἐνταῦθα ὅτι ἐκεῖθεν ὀρμώμενοι, καὶ ἐκ τῆς τοῦ ἐπιμυθίου παραινέσεως οἱ ρήτορες τὸν μῦθον ὑφαίνουσιν, ὥς εἶναι τὴν παραινέσιν ὑστέρῃ μ ε ν (*) τῇ τάξει προτέραν δὲ τῇ φύσει, καὶ τῇ δυνάμει. Εἴρηται δὲ μῦθος ἀπὸ τοῦ μυθεῖσθαι, ὃ ἔστι λέγεσθαι. τὸ δὲ λόγος ψευδῆς, δοκεῖ οὐ μόνον τῷ μύθῳ ἀρμόζειν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι ψευδέσι λόγοις, ὅθεν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τούτων πρόκειται τὸ εἰκονίζον ἀλήθειαν. (†) οὐ γὰρ πάντες οἱ ψευδεῖς λόγος ἀλήθειαν εἰκονίζουσιν· εἴτα οἱ ἀπλῶς ψευδεῖς λόγοι πρὸς οὐδὲν βιοφιλὲς λέγονται, ἀλλὰ μόνον τυχὸν δι' ἀπάτην· ὃ δὲ μῦθος, εἰ καὶ ψευδῆς ἔστι καὶ πεπλασμένος, ἀλλ' οὖν παραινέσιν ἐμποιῶν τοῖς ἀκούουσι τὰ ἴσα πρεσβεῖα τῆς ἀληθείας ἐπιδέχεται. ὅθεν καὶ τινες ἔφασαν τὸν μῦθον εἶναι μὲν λόγον κατὰ φύσιν ψευδῆ, τὸ δὲ πιθανῶς συγκεῖσθαι, εἰκονίζειν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντὶ ἀληθείας λαμβάνεσθαι, παραινέσεως ἕνεκα καὶ ὠφελείας πλαττόμενος. Δεῖ δὲ τὸν μῦθον πιθανῶς πολλαχόθεν συγκεῖσθαι, ἐκ τόπων, ἐν οἷς τὰ ζῶα διατρέχειν εἰώθασιν. ἐκ καιροῦ, ἐν ᾧ φιλεῖ φαίνεσθαι ὥς ἡ ἀηδὼν ἐν ἔαρι. ἐκ λόγων τῶν τῇ φύσει ἐκάστου ἀρμοζόντων, φερ' εἰπεῖν, τοῖς προβάτοις εὐήθεις περιτιθέναι λόγοις, ἀλώπεξι δὲ δολεροῖς. ἐκ πραγμάτων, ἃ μὴ ὑπερβαίνει τὴν οἰκείαν ποιότητα, ἵνα μὴ ἀπίθανος ᾖ ὁ πλαττόμενος μῦθος· οὐ γὰρ πείσει περὶ βασιλείας τῶν ζώων τὸν μὴ βουλόμενον διηγούμενος.

«Καλεῖται δὲ ὁ μῦθος συβαριτικὸς καὶ κίλιξ καὶ κύπριος, ὅτι οἱ μὲν Συβαρίται τρυφηλοὶ ὄντες ἐκ μόνον λογικῶν ζώων μῦθον ἐξεῦρον, οἱ δὲ Κίλικες καὶ Κύπριοι ἐμπορευόμενοι καὶ τόπους ἀγνώστους διερχόμενοι ἀνεπλάσαντο τοὺς ἐξ ἀλόγων μύθους, ὥς ἑωρακότες ἐν τόποις τισὶ ξένην μορφήν ἔχοντα τὰ ζῶα. νικᾷ δὲ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

* Τὸ μέχρι τοῦ σημείου τούτου κείμενον, ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τοῦ προηγούμενου τεύχος, λόγῳ ἀταξίας τῶν χειρογράφων.

1. Μῦθος, λόγος κενὸς εἰκονίζων ἀλήθειαν, στάσις, ὑπόσχεσις (Ἡουχ.). Τὰ ἐφεξῆς ἐλήφθησαν ἐκ τῶν «Προλεγμένων» σ. 153 ἐ. σχεδὸν κατὰ λέξιν τινά, ἀλλὰ περιττόμων αὐτὰ καὶ ἐκ τοῦ Σαρδιανοῦ σ. 7 ἐ. καθ' ὅμοιον τρόπον.

πάντας ὁ ἀσώπειος μῦθος ὅτι ἐξ ἀλόγων καὶ λογικῶν ἐμπεπλασμένος τυγχάνει. ἡ αἰσώπειος λέγεται ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος, διότι τούτοις μᾶλλον αὐτὸς τῶν ἄλλων ἐχρήσατο πρὸς θιοφιλή παραίνεσιν· ἐστὶ δὲ ὁ μῦθος τοῦ συμβουλευτικοῦ εἵδους, καὶ τῶν ἐκείνου μερῶν· οὐδέποτε γὰρ ἰδίαν ὑπόθεσιν πληροῖ, ἀλλὰ πρὸς ἄλλου εἰς χρεῖαν παραλαμβάνεται (βλ. «Προλεγ.» σ. 133 ε.).

«Διαφέρει δὲ μῦθος χρεῖας καὶ γνώμης, ὅτι ἐν ἐκείναις μὲν ἐξ ἀληθῶν ἐστὶν ἡ παραίνεσις, ἐνταῦθα δὲ ἐκ ψευδῶν. καὶ ἐκείνας μὲν ἀνασκευάζομεν, μῦθον δὲ οὐδαμῶς· κακεῖ μὲν ἐξ ἐνδόξου καὶ ὠρισμένου τὰς χρεῖας καὶ τὰς γνώμας κατονομάζομεν, ἐπαινοῦντες τὰ εἰρηκῶτα ἢ διαβάλλοντες· ἐνταῦθα δὲ εἰς οὐδένα τὸν λόγον ἀναφέροντες, ἀλλὰ λεληθότως τὴν ὠφέλειαν τοῖς νέοις προσάγοντες, προτρέποντες εἰς τὸ ἀγαθὸν ἢ τῶν κακῶν ἀποτρέποντες· τὴν δὲ παραίνεσιν, δι' ἣν ὁ μῦθος τέτακται, τριχῶς ἐξεκτεῖον, παραδειγματικῶς, ὅλον οὕτω: «νεότης πόνειν οὐκ ἐθέλουσα παρὰ τὸ γῆρας κακοπραγεῖ», προσφωνητικῶς: «καὶ σύ, ὦ παῖ, τοῖς μύρμηξι μᾶλλον ἢ τοῖς τέττιξι ζήλου». καὶ ἐνθυμηματικῶς, ὅλον: «οἱ γὰρ μὴ οὕτω ποιοῦντες κατηγορίας εἰσὶν ἄξιοι» (¹).

«Ἐστὶ δὲ τὸ ἐπιμύθιον βέλτερον καὶ ἀνυστικώτερον τοῦ προμυθίου· τῶν γὰρ νέων ὡς ἐπίπαν πεφυκότων τὰς φανεράς ἀποστρέφεσθαι νοουθήσεις, δηλὸν πάντως, ὅτι μετὰ τὸν μῦθον εὐπαραδεκτώτερον τὸ ἀπ' αὐτοῦ γεννησεται χρήσιμον. Ἐπεὶ, εἰ προταττόμενον δρᾷ τι τὸ ἐπιμύθιον ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς, περιττὴ ἡ τοῦ μύθου χρήσις· κακεῖνο ἐπιστητέον, ὅτι ὁ μῦθος ἢ παντελῶς ἐστὶ ψευδὴς ἢ πιθανὸς ὡς ὁ παρών, θέρους ἦν ἀκμή, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι παρ' Αἰσώπῳ.

Σημείωσαι δέ, ὅτι τινὲς τῶν ρητόρων καὶ τῷ μύθῳ περιστατικὰ ἀποδιδόσαι, φέρ' εἰπεῖν τὸ πρᾶξαι πρόσωπον, τὸ πραχθὲν πρᾶγμα, χρόνον καθ' ὃν τόπον ἐν ᾧ καὶ τὰ λοιπά, τόπος δι' οἱ καὶ αἰτία δι' ἣν· ἐστὶ γὰρ ταῦτα πάντα εὑρεῖν ἐν τῷ μύθῳ τῷ βουλομένῳ ἐπιστῆναι· οἱ δὲ φασὶ ταῦτα τῷ διηγήματι καθ' αὐτὸ προσεῖναι (²), τῷ δὲ μύθῳ κατὰ συμβεβηκός· τὴν αἰτίαν ἀποδιδούσι λέγοντες, ὅτι διήγημα ἄνευ τῶν ἐξ περιστατικῶν, οὐκ ἂν γένοιτο· μῦθος δὲ ἐκ δύο, ἢ τριῶν συγκέ-οιτο ἂν, καὶ ταῦτα μὲν περὶ μύθου.

Ἐκθεσις μύθου.

«Χειμῶνος ἦν ἀκμή, καὶ οἱ μὲν στρουθοὶ τοῖς δένδροισιν ἐφεζόμενοι μουσικὴν ἀνεβάλλοντο σύντονον (³) ὑποτοπάζαντες δὲ τινὲς τὰ τοῦ ἔαρος τεκμήρασθαι τῇ ᾠδῇ τοὺς στρουθοὺς ἐξελθεῖν περιεγίνετο ἐπ' ἔργα. καὶ τούτῳ ἐξαίφνης κλίδωνος ἐπιγεγονότος, καταιγίδος τε καὶ θυέλλης, μόλις ἐξεγίνετο φθάσαι οἴκοι ἐπειγόμενῳ· οὕτω τοι καὶ ὁ πειθόμενος ἀπείροις καὶ ἀδαήμοσι πολλάκις κακοπραγίας ὑφίσταται. οὗτ' ὦ παῖ σοφοῖς καὶ συνετοῖς ὁμιλῶν οὐδέποτε πειραθείσῃ δεινῶν (¹).

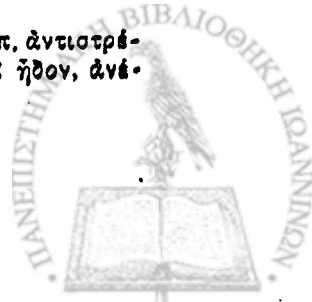
Ἑτέρα.

«Τῶν βροτῶν τίς ἄφρων καταλιπὼν τὴν ἑαυτοῦ ὑπουργίαν παρεγένετο περι-

1. «Καὶ οὐ δέ, ὦ παῖ, τῶνδε ἢ τῶνδε ἀπέχου» τοῦτο ἔχει ὁ Σαρδιανός. Προτιμᾷ ὁ Παπ. τὰ παραδείγματα τῶν ὁρισμῶν. τὸ ἐπιμύθιον καλεῖ ὁ Σαρδιανός καὶ ἐπίλογον τοῦ μύθου. καὶ ἔχει ὡς παράδειγμα εἰς τὸ περὶ λαιμάργου κυνός τοῦ αἰσωπ. μύθου: «Οὕτως ἄρα πολλάκις οἱ τῶν μειζόνων ὀρεγόμενοι καὶ ἑαυτοὺς πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν ἀπολλύουσι» (αὐτ. σ. 13). Τὸ δὲ ἐπιμύθιον ὁρίζει ὥδε: «ἐπιμύθιον δὲ ἐστὶ λόγος ὁ πρὸς τὸν μῦθον ἐκφερόμενος καὶ δηλῶν τὸ ἐν αὐτῷ χρήσιμον. Τοῦτο δὲ τριχῶς ἐκφέρουσιν, ἢ παραδειγματικῶς ἢ ἐνθυμηματικῶς ἢ προσφωνητικῶς κτλ.» σ. 12, 19.

2. Ταῦτα ὄντως ὁ Σαρδιανός εἰς τὸ διήγημα ἀναφέρει: «Παρέπεται δὲ τῇ διηγήματι ἐξ. τὸ πρᾶξαν πρόσωπον, τὸ πραχθὲν πρᾶγμα καὶ τὰ ἐξῆς» σ. 18, 4.

3. «Καὶ οἱ μὲν τέττιγες μουσικὴν ἀνεβάλλοντο σύντονον» Σαρδ. σ. 12. Ὁ Παπ. ἀντιστρέφει, ὅπως καὶ τὴν ἀρχὴν «Θέρους ἦν ἀκμή», καὶ ἐρμηνεύει ἐκεῖνος τὸ ἀνεβάλλοντο: ἦδον, ἀνέπεμπον. ἀνεκρούοντο ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν κιθαριστῶν.

νοστήσαι ἐν πεδίῳ πόντι· ἑωρακώς δὲ εἰκίαν τινὰ τῶν μυρμήκων, ἐκαυέζετο τούτοις συμπαίξειν, καὶ οὕτω παίζων ὑπὸν κεκράτηται· γενομένου δὲ τοῦ ἡλίου κατὰ δυσμάς ἡσφάλισται ἢ τοῦ ἄστεως πύλη, καὶ τῷ πυλωρῷ περινοστοῦντι ἀλούς μὴ τῶν πονηρῶν εἶναι ἔφασκε· τοῦ δὲ οὐ πάνυ πιστῶς διακειμένου πρὸς τοῦτον, καὶ λέγοντος, εἰ τῶν πονηρῶν οὐχ ὑπῆρχες ἔμεινες ἂν ἐν τῷ ἔργῳ σου, καὶ οὐ περιοδεύων ἦς ἐν τοῖς ὧδε· ὥστε εὐπροσώπῳ λόγῳ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἐδέβλητο. οὕτω τρι καὶ οἱ τῶν βροτῶν, ὅποσοι ἀνθρώποι ἐμφύτῳ [ροπῇ] ὀρμώντες καταλιμπάνουσι τὰς συνθήκας τῆς ἀστεμφούς αὐτῶν πίστεως, καὶ διερχόμενοι ἐν πεδίῳ τῆς στυγεραῆς πλημμυλείας προσπλέκονται ταῖς ἐφημέροις ἀσχολήσεσιν, οἷς ὁ δαίμων τοῦ αἵωνος τούτου παρεντυγχάνων καὶ οὐδ' ὅλως πίστει ἐχόμενος (¹) εὐσεβεῖς εἶναι παρατείνει τούτοις τῇ εἰρκτῇ τῆς κολάσεως.

“Ορος διηγήματος (²).

«Διήγημά ἐστιν ἐκθεσις πράγματος γεγονότος, ἢ ὡς γεγονότος. Διενήνοχε δὲ διήγημα διηγήσεως, ὡς ποιήσεως ποίημα. Ποίησις μὲν πᾶσα ἢ Ἰλιάς, ποίημα δὲ ἢ τῶν Ἀχιλλέως ὁπλῶν κατασκευή. τοῦ δὲ διηγήματος τὸ μὲν ἐστὶ δραματικόν, τὸ δὲ ἱστορικόν καὶ πολιτικόν. καὶ δραματικόν μὲν τὸ πεπλατμένον· ἱστορικόν δὲ τὸ παλαιὰν ἔχον ἀφήγησιν. πολιτικόν δέ, ὃ παρὰ τοὺς ἀγῶνας οἱ ῥήτορες κέχρηνται. Παρέπεται δὲ τῷ διηγήματι ἔξ, τὸ πρᾶξαν πρόσωπον, τὸ πρᾶχθὲν πρᾶγμα, γρόνος καθ' ὃν, τόπος ἐν ᾧ, τρόπος ὅπως, αἰτία δι' ἣν. ἀρεταὶ δὲ διηγήματος, ἡ σαφήνεια, ἡ συντομία, ἡ πιθανότης, καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων ἑλληνισμός (³).

1. Πίστει ἐχόμενος! οὐδὲν σημαίνει καὶ κατὰ λέξιν καὶ κατ' ἔννοιαν τὸ σόλοικον τοῦτο. νομίζω εἶναι σφάλμα τοῦ ἀντιγραφῆως ἀντί: παρεχόμενος. Ἡ δευτέρα αὕτη ἐκθεσις ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ τέλος εἶναι τοῦ Παπαβασιλοπούλου.

2. Σαρδ. II (τὸ I περὶ μύθου) «Περὶ διηγήματος. Μετὰ τὸν μῦθον ἔταξε τὸ διήγημα. . . ὡς δὲ θέων φησὶν, ἐπειδὴ συμπλέκονται ὅτε μῦθος καὶ τὸ διήγημα» «ἐκθέμενοι γὰρ τὸν μῦθον ἐπιφέρομεν διήγημα, ἢ ἀνάπαλιν τὸ μὲν διήγημα πρότερον, ὕστερον δὲ τὸν μῦθον» ὅλον πεπλατμένον ὅτι ἐκάμηλος ἐπιθυμήσας κεράτων καὶ τῶν ὠτῶν ἐστέρηται». Τοῦτο προειπόντες ἐποίησαν τὸ διήγημα τοῦτον τὸν τρόπον: «Παραπλήσιόν μοι τι δοκεῖ παθεῖν τῇ καμῇ τούτῃ καὶ Κροῖσος ὁ Λυδός, καὶ ὅλον ἐφεξῆς τὸ διήγημα». σ. 14—15. Ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ ὁ Παπαβ. ἐρμηνεύει καὶ ὁ ἴδιος τὸν Ἀφθόνιον φέρε· καὶ ἴδια παραδείγματα ἀφῆνων πολλάκις τὸν Σαρδιανὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἐξηγητὰς. Κυρίως τὰ σχόλια ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον.

3. Κατὰ συντομωτάτην τοῦ Σαρδιανοῦ ἐπιτομήν, ἀνευ τῆς διεξοδικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Ὅπως ὁ Ἰπποκράτης ἐγνώσθη εἰς τὸν κόσμον καὶ διεσαφηνίσθη ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, οὕτω καὶ ὁ δύσκολος Ἀφθόνιος διὰ τοῦ μητροπολίτου Σάρδεων (ὅθεν καὶ Σαρδιανός) Ἰωάννου, ὅστις καὶ ἀπλῶς Σάρδεων ἐκφέρεται. Κατὰ τὸν θειὸν ῥήτορα Ἀφθόνιον, ὅστις συμπατριώτης τοῦ Λιβανίου τοῦ δημιουργήσαντος τὸν μεγαλύτερον ῥήτορα τῆς ἐκκλησίας, τὸν Χρυσόστομον, ἀρετὴ τοῦ διηγήματος εἶναι καὶ ὁ «ἑλληνισμός». Καὶ ὅταν ἔλεγον ἑλληνισμὸν οἱ ἀρχαῖοι: ἡννόουν τὸν ἀττικισμὸν. ὁ ἀττικισμὸς δὲ εἶναι ἡ καθαρεύουσα τῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνων. Ταύτη ἐχρῶντο μάλιστα οἱ ῥήτορες καὶ οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς διάσωσιν τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀγνότητος τῆς γλώσσης ἐργάσθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι πλὴν τῶν γραμματικῶν καὶ φιλολόγων ὡς π.χ. ὁ Γαληνὸς τῆς τάξεως τῶν ἀσκληπιάδων ὁ κορυφαῖος, ὁ δημιουργὸς τῆς ἱατρικῆς γλώσσης καὶ φιλόσοφος ἱατρὸς ἦτο καὶ ἄκρος ἀττικιστής. Ὅπως ἦτο ἐκλεκτικὸς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν. ἐπιδιώκων συνάμα τὴν ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν καὶ ἤλεγχε τοὺς δικανικοὺς ἐν τῷ βιβλίῳ «Περὶ τῶν περὶ τὴν λέξιν σοφισμάτων». (Βλ. *Iwan von Müller Galen als Philologe 1891 ἐν Verhandl. der Philol. Versammelt. München*, σ. 80—91). Νέος Γαληνὸς ἀνεφάνη ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐν τῇ ἐστία τῶν ἑλλήνων γραμμάτων πόλει τῶν Ἰωαννίνων ἢ γεραρὰ καὶ φιλοσοφικῇ μορφῇ τοῦ Ἰωαννίτου ἀσκληπιάδου Στεφ. Σαλαμάγκα, ὅστις εἰς τὴν ἀξιανὰν γνωστὸν ἀρθρον: «Ὅλγαι ἡμέραι ἀνὰ τὴν Ἑλβετίαν», ἐδειξεν εἰς ὅλους τοὺς νεωτέρους καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν νεωτερίζοντας τὸν τύπον τῆς γραφομένης καὶ τὸν ἄριστον συνδυασμὸν τῆς δημοτικῆς πρὸς τὴν καθαρεύουσαν: «Δὲν ἦτο πλέον νύξ, ἀλλ' οὕτε καὶ ἡμέρα ἀκόμη. Τὰ πέριξ βουνὰ ἐστέφοντο ὑπὸ φωνεινοῦ γύρου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλος ἐτρεμόσβυνον ἐπὶ ὀλίγα ἄστρα, ὡς ἐκπνέοντες λύχνοι φωταγωγηθέντες μέγαρου. Πέριξ ἡμῶν οὐδαμοῦ ἐφαίνετο ὑπαρξίς ὥσα, μόνον δὲ τὰ πλαταγήματα τῶν ἱππῶν καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ λαίμου των κρεμαμένοι κωδωνίσκοι διέκοπτον τὴν βαθεῖαν καὶ συγκινητικὴν σιγὴν» (Ἡ Ἠπειρος, Δεύκωμα εἰκονογρ. Ἑλπ. Μαυρογορδάτου Γ' 1912 σ. 98.).

Σχόλιον.

»Τὸ παρὸν κεφάλαιον διπλοῖ, ἄν τις εὐστόχως διαιρεῖ τὴν διήγησιν εἰς πέντε: εἰς τὸν ὅρον, εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ διηγήματος πρὸς τὴν διήγησιν, εἰς τὰ εἶδη τούτου, εἰς τὰ παρεπόμενα, καὶ εἰς τὰς ἀρετάς.

»Ἔστι δὲ ὁρος τὸ λέγον, διήγημά ἐστιν ἔκθεσις πράγματος γεγονότος ἢ ὡς γεγονότος, ἐν ᾧ τὸ μὲν ἔκθεσις λόγου γένους ἐπέχει τὰ δὲ λοιπὰ διαφορᾶς τόπου ἀναπληροῦσι· λέγεται δὲ γεγονότος, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς προρρήσεως καὶ ἐνδείξεως· τῶν γὰρ παρεληλυθόντων εἰσὶ τὰ διηγήματα, τῶν δὲ ἐνεστώτων ἐνδείξεις μᾶλλον ἢ διήγησις· τῶν δὲ μελλόντων προρρησις, ἀλλ' οὐ διήγησις τὸ δὲ ὡς γεγονότος εἴρηται διὰ τὰ πλασματικά ἢ ψευδῆ, ἢ μὴ γεγονότα, ὡς γεγονότα προβάλλονται.

«Περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς τούτου πρὸς τὴν διήγησιν πρόσκειται τὸ «ξενιήνοχεν». ἀλλ' ὁ μὲν Ἀφθόνιος τῷ καθολικωτέρῳ φησὶ διαφέρειν διήγημα διηγήσεως, ὡς δὴ λον ἐπὶ τῆς λέξεως. Ἄλλοι δὲ τὴν ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβήτησιν διήγησιν εἶπον· ἱστορίας δὲ ἀπαγγελίαν τὸ διήγημα, ἄλλοι δὲ τὴν μὲν τῶν ἀληθῶν πραγμάτων ἔκθεσιν διήγησιν ἔφασαν, τὴν δὲ τῶν ὡς γεγονότων διήγημα· περὶ δὲ τοῦδε τοῦ διηγήματος πρόσχες, ὅτι ὁ Ἑρμογένης εἰς τέτταρα τὸ διήγημα διεῖλεν, εἰς τὸ μυθικόν, φερ' εἰπεῖν ὡς τὸ κατὰ τὸν Περσέα καὶ τὰ τοιαῦτα, εἰς τὸ πλασματικὸν ὅπερ ἐστὶν ἀμφίδοξον (1) καὶ ἐνδεχόμενον· τὸ δὲ ἱστορικόν, τὸ παλαιὰς ἔχον ἀφηγήσεις καὶ τὸ πολιτικόν, τὸ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀγῶσι εἰς χρῆσιν ἦκον. Ἀφθόνιος μὲν τοι τὸ μυθικόν καὶ πλασματικόν εἰς ἓν συνείλε, τὸ δραματικόν ὀλίγον γὰρ διαφέρει ὁ μῦθος τοῦ πλάσματος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδέν· ὅθεν τὰ παρ' Ἑρμογένει τέτταρα τοῦ διηγήματος εἶδη τοῖς πρὸ Ἀφθονίῳ τρισὶν οὐκ ἀπάδουσιν. Ἄλλοι δὲ φασὶ τῶν διηγημάτων τὰ μὲν εἶναι ἀφηγηματικά τοιαῦτα δὲ εἰσὶν ὅσα τὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐμφαίνει πρόσωπον μόνον, ὡς τὸ τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Ὀρφέως· τὰ δὲ εἰσὶν δραματικά, ἐν οἷς τὸ τοῦ συντεθέντος μὲν οὐ παρεμφαίνεται πρόσωπον, εἰσάγεται δὲ πρόσωπά τινα ὡς ἐν διαλόγῳ σχηματιζόμενα· οἷα εἰσὶ τὰ τῶν τραγῳδῶν καὶ τὰ κωμικὰ· τὰ δὲ ἐκ τούτων μικτά, ἐν οἷς τότε τοῦ συντεθέντος πρόσωπον καὶ τὰ ὑποκείμενα πρόσωπα ἐμφαίνεται, οἷα εἰσὶ τὰ τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου.

Περὶ τῶν παρεπομένων τῷ διηγήματι.

»Παρέπονται δὲ τῷ διηγήματι κατὰ μὲν τὸν Ἀφθόνιον ἑξ (2), κατὰ δὲ τινὰς τῶν ρητόρων καὶ ἡ ὕλη ἑβδομον στοιχεῖον τούτοις προσαριθμεῖται, διαιροῦντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ τρόπου, καὶ τῷ μὲν τρόπῳ ἀπονέμοντες (3) τὸ παρανόμως φερ' εἰπεῖν ἢ διαίως πράξαι ἢ ὅπως οὐκ ἄλλως. τῇ δὲ ὕλῃ τῷ ξίφει τυχὸν ἢ λίθῳ ἢ ράβδῳ ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ ἢν δὲ τις τὸν τρόπον τῇ ὕλῃ ἀδιάφορον θήσῃ οὐχ ὑπερβήσεται τὸν κατὰ Ἀφθόνιον ἀριθμόν.

Παρατήρησις. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων τῆς περιφήμου «Λευχειμονούσης Ρητορικῆς» μερῶν, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὐδόλως μεταφράζει ἐκ τῶν Προγυμνασμάτων τῶν ἐκδοθέντων Λατινιστί, ἀλλ' ἔχων ὑπ'

1. Ἀμφίδοξον, ἀμφίβολον. Ταῦτα συνοπτικῶς ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Σαρδιανοῦ σ. 16 μέχρι τοῦ ἦκον δηλ. οὗτος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἐξῆς: Διενήνοχε δὲ διήγημα διηγήσεως... διήγησις μὲν ἐστὶν ἡ πολλῶν πραγμάτων περιληπτικὴ ἔκθεσις, διήγημα δὲ ἡ περὶ ἐνὸς πράγματος ἔκθεσις.

2. «Παρέπεται δὲ τῷ διηγήματι ἑξ: τὸ πράξαν πρόσωπον καὶ τὸ πραχθὲν πρᾶγμα καὶ τὰ ἐξῆς: οἷον. τίς, τί, ποῦ, πῶς, πότε, διὰ τί. ταῦτα καὶ περιστατικά καὶ στοιχεῖα ὡς παρεπόμενα τῷ διηγήματι λέγεται. καὶ στοιχεῖα μὲν ἐστὶ τὰ ἐξ ὧν συντίθεται τι καὶ εἰς ἃ ἀναλύεται, περιστατικά δὲ λέγεται, ἐν οἷς περισταταὶ καὶ συνέχεται πᾶσα πρᾶξις καὶ πᾶσα ὑπόθεσις» Σαρδ. σ. 18.

3. Αἱ μετοχαὶ διαιροῦντες καὶ ἀπονέμοντες εἶναι ὀνομαστικαὶ ἀπόλυτοι. Αὗται, ὅπως «ὁ Μάρτιος ἀπὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς» οὕτε ἔλειψαν, οὕτε θὰ λείψουν ποτὲ ἀπ' ὅσους βιάζονται νὰ ἐλλογνίζουσι!

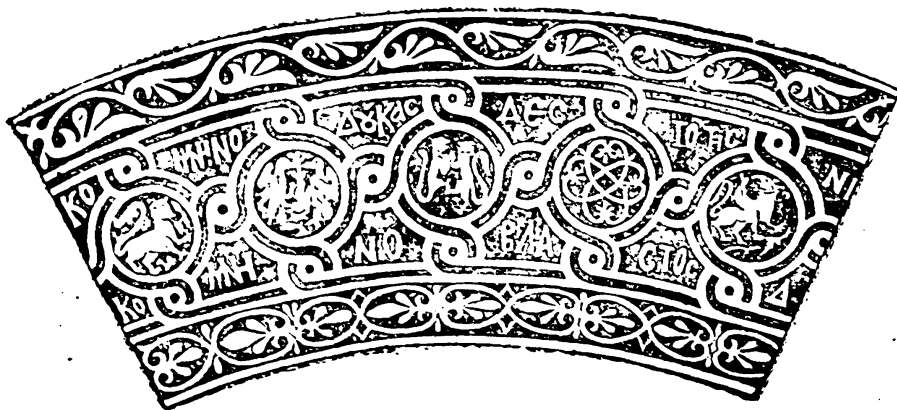
ὅψει αὐτὸν τοῦτον τὸν συντάκην αὐτῶν, τὸν δεινὸν διδάσκαλον τῆς ρητορικῇ Ἀφθόνιον, ἐρμηνεύει, ἐξηγεῖται καὶ σχολιάζει αὐτόν. Κάμνει δηλ. συνθετικὴν ἐργασίαν, ὅπως ὅλοι οἱ ἐξηγηταί, ὑπομνηματίζονται καὶ σχολιάζονται αὐτοῦ. Τοῦτου ἕνεκα ἐξέφρασα τὴν γνώμην καὶ ἐπιμένω, ὅτι δύο ἐκδόσεις (χωρὶς νὰ ἀξιωθῇ νὰ τὰς ἴδῃ τετυπωμένας) ἐποίησατο τῆς «Λευχειμονούσης Ρητορικῆς» ὁ Παπαβασιλόπουλος, μίαν τὴν εἰρημένην μετάφρασιν καὶ ταύτην τοῦ Πανεπιστ. κώδικος, ἣτις πᾶν ἄλλο ἢ μετάφρασις ἐκ τῆς λατινίδος εἶναι. μάλιστα εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς ἐλληνίζουσαν γλῶσσαν, ὁμοίαν σχεδὸν πρὸς τὸ ὑπόμνημα τοῦ μητροπολίτου Σάρδεων, ὃν παρὰ πόδας ἀκολουθεῖ. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ κατατάξωμεν αὐτὸν εἰς τὴν ὁμάδα, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἀμβροσιανὸς κώδιξ 897, οὕτως ἐπὶ λέξει: «Συναγωγὴ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐξηγήσεων εἰς τὴν ρητορικὴν, τῶν ἀποδοθεισῶν ὑπὸ τε χριστιανῶν ἐξηγητῶν καὶ ἐλλήνων (=ἐθνικῶν) ὧν εἰσι χριστιανοὶ μὲν Ἰωάννης φιλόσοφος μέγας καὶ ὀρθοδόξοτατος (sic) ὁ Σικελιώτης καὶ ἕτερος Ἰωάννης διδάσκαλος ὁ Γεωμέτρης, Γρηγόριος μητροπολίτης Κορίνθου, ἕτερος μητροπολίτης Σάρδεων (ὁ εἰρημένος Ἰωάννης ὁ καὶ Σαρδιανός), ὁ Δοξαπατρῆς (¹) κύριος Ἰωάννης, Γεώργιος ὁ Διαιρέτης λεγόμενος. Ἕλληνες δὲ Σιμπλίχιος, Λογγίνος, Συριανός, Ἰάμβλιχος» (²). Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων εἶναι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐν τοῖς ἀνεκδότοις χειρογράφοις κρυπτόμενοι, ὧν τινὰς ἐξέδοτο αὐτὸς ὁ Rabe, ὅσον: Τροφώνιος, Ἀνώνυμος (οὐχὶ εἷς) Τρωίλος Σοφιστής, Μάξιμος ὁ Πλανούδης, Ἰ Ἀργυρόπουλος, Φοιβάμμων, Ἰω. Σικελιώτης, Μάξιμος ἕτερος κλπ. (³). Ὁ ἀναγνώστης μεταξὺ τούτων διακρίνει καὶ κληρικούς· διότι ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν ἤδη χρόνων τὸ βῆμα τῆς Πνυχὸς ἀντικατέστησεν ὁ ἄμβων τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Ρητορικὴ.

(Συνεχίζεται)

1. Δοξαπατρῆς κάλλων· εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιότερων ὑπομνηματιστῶν (βλ. *Prolegom.* σ. 80—155 καὶ 360—374.)

2. *Ioannis Sardiani, Commentarium in Aphthonii Progymnasmata* edidit. Hugo Rabe, Lipsiae 1928, σ. XV.

3. *Rhetores graeci Vol. XIV. Prolegomenon sullage* ὑπὸ τοῦ ἰδίου Rabe. Δειψία 1930.

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ, Φαρμακοποιού

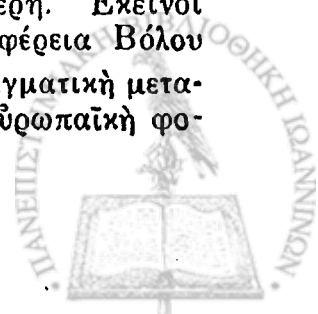
ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ*

(Η ΖΩΗ ΤΩΝ, ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ)

Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια φοροῦσαν καὶ κι-
στέκια συρμάτινα στὸ στήθος, δυὸ ἀλυσί-
δες τριπλὲς σιαυρωτὰ μὲ μιὰ μικρὴ πλάκα
—πόρπη—στὸ μέρος ποὺ διασταυροῦνται,
ἐπίσης ἀσημοσουργιά, κρεμασμένο ἀπὸ τὸ
ζωνάρι μὲ ἀσημένια ἀλυσίδα καὶ ἐπὶ πλέον
ἀσημένια σκουλαρίκια στ' αὐτιά πιασμένα
μὲ ἀλυσίδα, ποὺ περνάει πάνω στὸ σβέγκο,
βραχιόλια, δαχτυλίδια, ὅλα ἀσημένια καὶ
2—3 μαντήλια μεταξωτὰ δεξιά καὶ ξεροβὰ
στὴ μέση, στὰ ἰσχία. Φοροῦν στὰ πόδια
τους κάλτσες μάλλινες, ποὺ τὲς πλέκουν αἱ
ἴδιες καὶ εἶναι γυλάζιες καὶ κεντημένες,
φθάνουν δὲ ὡς τὸν ἀστράγαλο, γιὰτὶ ἡ πα-
τούνα μένει πάντα γυμνή. Φοροῦν ἐπίσης
παπούτσια ἀπὸ χονδρὸ πετσὶ μαῦρο καὶ δὲν
διακρίνονται γιὰ κομψότητα. Στὸ κεφάλι
φοροῦσαν πρὶν ἀπὸ ὀγδόντα χρόνια κόκκι-
νο ψηλὸ φέσι μὲ φούντα γαλάζια μακρὰ
ποὺ ἀπλώνετο στὸ στήθος δεξιά, τώρα ὅμως
φοροῦν μαντήλα ἄσπρη, κεντημένη γύρω
μὲ βαμβακερὸ νῆμα καὶ στολισμένη μὲ με-
τάλλινες πούλιες—ἀσπρίτσια—ποὺ λαμπο-
κοποῦν στὸν ἥλιο. Τὸν χειμῶνα ποὺ βοη-
θοῦν τοὺς ἄνδρες τοὺς στὰ μαντρά νύχτα—
μέρα, φοροῦν κοντοκάππα, κάππα δηλαδὴ
ὡς τὴ μέση ἀπὸ τραγόμαλλο μὲ μανίκια
καὶ κατσουλάρια. Ἄλλες φοροῦν μάλλινη
ζακέιτα—σάκκο—καὶ πάνω ἀπ' αὐτὴ ἓνα
κομμάτι ἀπὸ φλοκιστὴ λουλακίσια βελέν-
τζα, σὰν μπέρτα, ποὺ πιάνεται μπροστὰ μὲ
συρμάτινη κόμπια. Ἡ ἀνδρική φορεσιά,
ποὺ περιέγραψα πάρα πάνω, χρησιμοποιεῖ-
ται—ἐχρησιμοποιεῖτο—μόνον στὸν γάμο ἢ
σὲ γιορτὴ καὶ κάθε οἰκογένεια εἶναι ἐφω-

διασμένη μὲ πλήρη τέτοια φορεσιά, ποὺ
χρησιμοποιεῖ στὸ γάμο τῶν παιδιῶν της.
Μὲ τὴν ἴδια αὐτὴ φορεσιά ἐγίναν γαμπροὶ
ὅλα τ' ἀγόρια μιᾶς οἰκογενείας καὶ μὲ τὴν
ἴδια ντύθηκαν καὶ τὰ παιδιά των καὶ τὰ ἐγ-
γόνια των ἀκόμα. Ἡ φορεσιά ὅμως ποὺ
φορεῖ πᾶσα μέρα ὁ Σαρακατσάνος στὴ δου-
λειά του εἶναι διαφορετικὴ καὶ στὰ διάφο-
ρα μέρη ἔχει ὑποστῇ τὴν ἐπίδραση τοῦ πε-
ριβάλλοντος, τῶν κτηνοτρόφων ποὺ βρί-
σκονται σιμὰ των. Στὴ Θεσσαλία, οἱ ἄνδρες
φοροῦν τὸ μπουραζάνι ἢ μπουραζάνα, ἓνα
εὐρύχωρο πανταλόνι ἀπὸ ἄσπρο δίμιτο μάλ-
λινο σκουρὶ, ποὺ σφίγγεται στὴ μέση μὲ
βρακοζῶνα καὶ μὲ δυὸ τσέπες ἀνοιχτές—χω-
ρὶς σακκοῦλι—καὶ τὲς χρησιμοποιοῦν κατὰ
θέληση γιὰ τὸ ψιλό τους τὸ νερό ... Φοροῦν
γλέκι καὶ σάκκο—ἡμίπαλτο—μάλλινο λου-
λακίσιο καὶ μισόκοππα ἢ τσελιγγάτη κάππα,
τόνχειμῶνα, ὅπως ἀκριβῶς ντύνονται οἱ κου-
τσόβλαχοι κτηνοτρόφοι τοῦ Ἀσπροποτάμου.
Στὴν Ἠπειρο, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴ Θρά-
κη ντύνονται ὅπως οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι κτη-
νοτρόφοι καὶ οἱ κουτσόβλαχοι εἰς τὰ μέρη
αὐτά, φοροῦν δηλαδὴ σεγγοῦνα ἢ τσιποῦνι,
μάλλινο ἄσπρο φόρεμα ποὺ περιβάλλει τὸ
κορμί, χωρὶς μανίκια, ἀνοιχτὸ στὸ στήθος
μὲ λαγγιόλια καὶ ἀνοιχτὸ ἀπὸ τὴ μέση καὶ
κάτω, γιὰ νὰ φαίνεται τὸ ἄσπρο ποκάμισο
μὲ λαγγιόλια κι' αὐτὸ μπροστὰ. Τὸ φόρεμα
αὐτὸ—τσιποῦνι—καὶ βλάχικα δ ί μ ι τ α—
εἶναι παραλλαγή τῆς φουστανέλλας, εἶναι
ὅμως πρακτικώτερο καὶ κρατεῖ ζέστη τὸν
χειμῶνα στὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα μέρη. Ἐκεῖνοι
ποὺ ἔκαμαν ἀγορὰ στὴν περιφέρειαν Βόλου
καὶ Ἀλμυροῦ ὑπέστησαν πραγματικὴ μετα-
μόρφωση. Φόρεσαν στενά—εὐρωπαϊκὴ φο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

ρεσιὰ—ἀπὸ ὕφασμα μάλλινο, ἄριστα ὕφασμένο δίμιτο—στημόνι μὲ στημόνι—καὶ σὲ χρωματισμὸ λουλακίσιο κλειστὸ καὶ ἀνεξίτηλο. Γυρίζουν ἐπὶ πλεόν χωρὶς σκούφια στὸ κεφάλι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνδρική μὸδα καὶ μόνον ἀπὸ τὴν γκλίτσα καὶ τὸ κομπολόι, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀποχωρίζονται, τοὺς διακρίνει κανένας καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ τσαρούχια μὲ τὲς πλούσιες τρίχινες φοῦντες. Καὶ αἱ γυναῖκες ἀφῆκαν τὴν κοντόκαππα καὶ τὴ φοῦστα μὲ τοὺς πλισσέδες καὶ φόρεσαν φουστάνια καὶ μπλοῦζες μάλλινες πλεχτές, καὶ ἄλλες μεταξωτὰ φορέματα καὶ ἐσώρρουχα, ἔκοψαν δὲ καὶ τὰ μαλλιά των, σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία μὸδα. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ στὴ φορεσιὰ ἄρχισε μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον καὶ μὲ ταχύτερον ρυθμὸ μετὰ τὸν δεύτερον ποὺ εἶχε μεγάλη καὶ σοβαρὰ ἐπίδραση καὶ σιτὴ ζωὴ τῶν Σαρακατσαναίων.

Ὅσα γράφω γιὰ τὴ φορεσιὰ τῶν Σαρακατσαναίων ἀναφέρονται σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν στὴν Ἡπειρο, τὴ Θεσσαλίᾳ καὶ τὴ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας Δράμας, Καβάλας Σαῖς Σαμκάν καὶ Θράκης, παρουσιάζουν μερικὲς κτυπητὲς διαφορὲς στὲς φορεσιὰς των καὶ αὐτὸ ὀφείλεται σιτὴν ἐπίδραση ποὺ εἶχαν σ' αὐτοὺς οἱ γύρω χωρικοὶ στὰ μέρη ποὺ ἔζησαν. Ὅπως ἀνέφερα καὶ στὰ προηγούμενα οἱ Σαρακατσαναῖοι αὐτοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Κατσαντωναίων, ποὺ ἐδῶ καὶ 150 χρόνια ὁ περιβόητος Ἀλῆ Πασᾶς ἀναγκάστηκε νὰ ἐκτοπήσῃ στὴ Βουλγαρία, γιὰ τὴν ὑπόθαλπταν τὴν συμμορίαν τοῦ Κατσαντώνη. Στὰ ἑκατὸ καὶ πλεόν χρόνια—μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912-1913 ποὺ ἔζησαν μακριὰ ἀπὸ τὴ φάρα τους, ἀνάμεσα σὲ Βουλγαροὺς πληθυσμούς, ὅπως ἦταν φυσικόν, πῆραν πολλὰ ἀπ' αὐτὰς καὶ στὴ φορεσιὰ των καὶ στὰ συνήθεια των καὶ στὰ τραγούδια τους ἀκόμα. Καὶ λόγοι κλιματολογικοὶ συνέβαλαν σ' αὐτὸ καὶ πρὸ πάντων στὴ φορεσιὰ των ποὺ σὲ πολλὰ σημεία μοιάζει μὲ τὴ Βουλγάρικη φορεσιὰ, στὴ γυναικεία πιδὸ πολὺ τὸ καππὶ ἢ κοντογοῦνι εἶναι μακρὺ καὶ δὲν ἔχει μανίκια ν' ἀνεμίζουν στὲς πλάτες. Στὸ κεφάλι δὲν φοροῦν φακιόλι ἢ βαμβακέλλα, ἀλλὰ μαύρη

μάλλινη μαντήλα, ποὺ τὴν διπλώνουν γύρω μὲ τρόπο γιὰ νὰ γίνῃ σκιάδι. Φοροῦν φλωριά στὴ μάλλινη καλύπτρα καὶ ἄλυσίδα μὲ φλωριά στὸ λαιμό, ὅπως φοροῦν αἱ Βουλγάρες. Ἀπὸ τὰ φλωριά φαίνονται ὅτι εἶναι εὐποροὶ, ἂν μὴ πλούσιοι, ἀφοῦ μιὰ φαμηλιά ἔχει 2—3 χιλιάδες πρόβατα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μεγάλα ζῶα καὶ ἀστικά κτήματα.

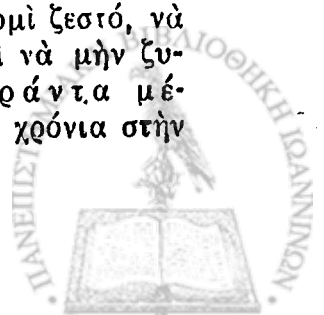
Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φορεσιὰ μὲ τὴν ὁποία ἀσχολήθηκα στὸ προηγούμενον σημείωμά μου, γνώρισμα τῆς νομαδικῆς φυλῆς τῶν Σαρακατσαναίων εἶναι τὸ γλωσσικόν των ἰδίωμα καὶ ὁ χαρακτηριστικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μιλοῦν τὴν ἰδιάζουσαν αὐτὴ γλῶσσα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Οἱ ἄνδρες μιλοῦν κάπως ζωηρὰ καὶ ἐπιτακτικὰ πολὺς φορές, ἐνῶ αἱ γυναῖκες μιλοῦν σιγανὰ καὶ συριὰ, κάποτε τραγουδιστὰ καὶ τὲς περισσότερες φορές κλαψιάρικα. Μιλοῦν ἑλληνικὰ—συγκεκριμένως πάντα τὲς λέξεις—χρησιμοποιοῦν ὅμως ἀρκετὲς βλάχικες λέξεις, γιὰ τὴν ἔζησαν πάρα πολλὰ χρόνια μαζί, ἢ μᾶλλον οἱ Σαρακατσαναῖοι ὡς τσομπάνηδες μὲ ρόγα στὰ κοπάδια τῶν μεγαλοκτηνοτρόφων βλάχων. Χρησιμοποιοῦν ἐπίσης καὶ Σλαβικὲς, Ἀρβανίτικες καὶ Τούρκικες λέξεις, τὲς ὁποῖες ὅλοι οἱ Ἕλληνες κληρονομήσαμε ἀπὸ τὴ μακραίωνα Τουρκικὴ σκλαβιά. Νὰ κάμποσες συγκεκριμένως ἑλληνικὲς λέξεις πρὸς τὰ πρόβατα, πρατίνα ἢ προβατίνα, κάρνα τὰ κάρβονα, μπλὰρ τὸ μουλάρι, κθάρ τὸ κριθάρι, κτὰ τὸ κοντάβι (σκυλάκι) παγγὺρ τὸ πάνηγυρι, κδοῦν τὸ κουνδοῦνι, ἀμψὸς ὁ ἀνεψιός, κάμσο τὸ ὑποκάμισο, κνήσ τὸ κουνήσου, σιρκὸ τὸ ἀρσενικό, χλιάρ τὸ χουλιάρι (κουτάλι), τλοῦμ τὸ τουλοῦμι, τλουμπτύρ τὸ τουλουμουτύρι, ζλάπ τὸ ζουλάπι (λύκος τσάκαλος). Ἄλλες συγκεκριμένως λέξεις: δκό μ' = ἰδικό μου, δνί = τὸ δουνό, δκό τ' = ἰδικό του.

Βλάχικες λέξεις ἔχουν πολλὰς ὅπως: σ'ράνια = φορέματα, σουγκάρ = τὸ βιζανιάρικο ἀρνὶ ἡκατσίκι ἀπὸ τὸ σούγκου = βυζαίνω, κασσέρι, κασσαρία, ἀπὸ τὸ κάσσιου = τυρὶ στρουγγκα, λάιτο = μαῖτρο, σαρμανίτσα = λίκνον, μανούρι, κασκαβάλι, οὔρδα, στουρνάρι, κάμα = μᾶλλον, κουλάστρα = τὸ πρῶτο γάλα, καρδάρα, μανάρι, γκίτσα, γάρως μοῦλα, ἴγκλα, καπίστρι, βιτοῦλι, φοῦστα, τσάρκος, γκούρα, φούντα, καπούλια, γκούσσα κ' ἄλλες.

Σλάβικες λέξεις: Τσέλιγγας=ἀρχιποιμήν, μπομπότα=κυλαμποκίσιο ψωμί, παγάνα=ἐνέδρα, τσαντήλα=ὑφασμα ἀραιὰ ὑφασμένο γιὰ νὰ στραγγίζουν τὸ γάλα, ντόμ-
 προς=ἀγαθός, πέστροφα=τὸ γνωστὸ ψάρι, πὺν ζιτᾶ ποτάμια. Ἀρβανίτικες λέξεις: φλογέρα, πλιάτσικο, βλάμης, μπέσα. Τούρκικες λέξεις: Τουφέκι, γιαούρτι, μεζές, κονάκι, καπάκι, καζάνι, μασά, μπρίκι, σουγιάς, γελέκι, παποῦτσι, τσέπη, τζάκι, ὀκᾶ, παρᾶς, κεφτές, σοφρᾶς, κέφι—τσακίρ κέφι—μουσαφίρης, κισμέτ = τυχερό· ἄλλες Τούρκικες. Νιουνιάς=κόσμος, Γκυζεράω=γυρίζω, μαξούλι=παραγωγή, ζαμάνια=χρόνια, ζερβά=ἀριστερὰ καὶ πολλὲς ἄλλες. Παραθέτω καὶ λίγες ἀκόμα λέξεις, πὺν χρησιμοποιοῦν οἱ Σαρακατσαναῖοι: πράματα=μικρὰ καὶ μεγάλα συνήθως ζῶα, κονάκια=συνοικισμός ἀπὸ καλύβες, στάνη=ἄνθρωποι, ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα, καλύβες, μαντριὰ, στρουγγες, τσαρδάκια, ὅλα μαζύ, ταμπάρα=μεγάλῃ κάππα ἀπὸ τραγὸ-
 μαλλο, Τσέργα=μεγάλῃ μάλλινῃ βελόντσα, μὲ τὴν ὁποία σκεπάζουν ὅλα τὰ μικρὰ μαζύ, σκουτιά=μάλλινα ὑφαντά,...(Συμπέθερε μᾶς ἄργησες, ἄργησες γιὰ νᾶρθης. Εἶχα τὴν τσέργα στὸ νερό, σκουτιά μέσ' στὸ μαντάνι). Αὐτίνους=αὐτός, ἐκείνος, Νόμ=δός μου, ὃ ἵπῳ πῶ ἔῃ=ὄχ, μαργώνω=κρυώνω, Ξεζάρκωτος=γυμνός, ἀκουρμάμαι=(ἀκροῶμαι)=ἀκούω, Χόβι καὶ καταχόβι=φορὰ, στὸ ἄλλο τὸ χόβι=ἄλλῃ φορὰ, Χουϊάζω=φωναίω δυνατά, Χουϊάστρα=τὸ χουνί...
 μεγάλφωνο μᾶς μίλησαν μὲ τὴν χουϊάστρα, καγγέλια=στροφές, ὁ δρόμος ἔχει πολλὰ καγγέλια, γλεντερό=τζίπ, αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ γλεντοῦν μ' αὐτό, καραουλίζω=παρητηρῶ καὶ παρακολουθῶ, καραουλι=παρητηρητήριον πισοῦτε=γυρίστε πίσω, βερέμικα=λοξά, δοκήθκα=κατάλαβα, φρεντζάτο=καλύβα γιὰ τοὺς μουσαφίρηδες, πηλάλα=στιγμή, χαμένος=ὁ Νοέμβριος μῆνας, γιὰ τὴν αἰ ἡμέρες του εἶναι μικρᾶς διαρκείας, ξαργού=ἐπίτιδες, σιραγκσιέρ=τὸ τρακτέρ, ἔλκυστήρ, ἀναγκεύω=ἀρρωσταίνω, ἀντέτι=συνήθεια, ψιμάρι=τὸ ὄψιμο ἄρνι, σμέτια=(τούρκ.) ἀδύνατα ἄρνια, βετοῦλι=γίδα ἐνὸς ἔτους, ἀμαλαῖα=μέρος ἀβόσκητο, γεμάτο χορτάρι, στράτα=δρόμος, λεβέτι=καζάνι (λέβης), πὺν βάζουν τὸ γάλα νὰ βρά-

ση, βιδούρα=ξύλινο δοχεῖο, πὺν πῆζουν τὴν γιαούρτη, σύρμα=μονοπάτι πολὺ στενόν, μπρουσιούρα (βλάχικο)=τὸ στομάχι, θανατερό=τὸ τρακτέρ, γιὰ τὴν πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι σκοτώθηκαν ἀπ' αὐτὰ προσπαθώντας νὰ μάθουν νὰ ὁδηγοῦν. σεία=διάφορα πράγματα, λιανοπαίδι=ἀνήλικο παιδί, ἱλιάτσια=φάρμακα (τουρκ.).

Διακρίνονται ἐπίσης οἱ Σαρακατσαναῖοι ἀπὸ τὰς πολλὰς προλήψεις τῶν τὴν δεισιδαιμονία, τὴν μεγάλην πονηρίαν καὶ τὴν ἀπερίγραπτην καχυποψίαν, πὺν ἔχουν. Στερούμενοι—κατὰ τὸ παρελθὸν πάντοτε—οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ στοιχειώδους μορφώσεως καὶ ζῶντες μίαν ἡμιαγρία ζωῇ, γιὰ τὴν ζοῦσαν μακρὰ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, ὅπως ἦτο ἐπόμενον εἶχαν πλήρη ἄγνοιαν γιὰ πολλὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἀπέδιδαν σὲ ἐνέργειες τοῦ Σατανᾶ. Σὰν συνέβαινε νὰ πάθουν κάποιο δυσάρεστο στές ἀτέλειωτες μετακινήσεις τῶν, ἐζήτησαν μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν νὰ εὑρουν τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ. Ἀπὸ τὴν συνεχῇ καὶ ἀδιάκοπῃ αὐτὴ ἔρευνα, ἐσχημάτισαν ὀρισμένες πεποιθήσεις, τὰς ὁποῖες διατηροῦν μέχρι τῶρα καὶ τὰς ὁποῖες ἀδύνατο νὰ ξεριζώσῃ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς. Ὅσηνδήποτε ἀνάγκη καὶ ἂν ἔχουν, ἀποφεύγουν νὰ ξεκινήσουν μέρα Τρίτη ἀπὸ τὰ μαντριὰ τῶν τὰ χειμερινὰ τὴν ἀνοιξὴ καὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ τὸ χινόπωρο. Ἄν τύχη καὶ συναντήσουν παπᾶ στὸ δρόμο τοὺς, τρέχουν νὰ τὸν προσπεράσουν ἢ νὰ δέσουν κόμπο, γιὰ νὰ μὴν πάθουν κακόν, πολλὰς δὲ φορὰς ἀλλάζουν καὶ πορεία!! Ἄν τὸ δρόμο τοὺς κόψῃ καμμιὰ ἀλεπού, αὐτὸ ἀπο-ελεῖ κακὸ σημάδι καθὼς καὶ τὸ φεῖδι καὶ γι' αὐτὸ τρέχουν ὅλοι μὲ ξύλα καὶ μὲ πέτρες νὰ τὸ σκοτώσουν. Ὅταν τὰ πρόβατά τῶν προσβάλλοντι ἀπὸ τὴν ἐπάρατη εὐλογίαν καὶ ἐβγαζαν σπειράκια ἀνάμεσα στὰ σκέλη καὶ ἄρχιζαν νὰ ψοφοῦν, ἀντὶ νὰ καταφύγουν στὸν κτηνίατρο περιορίζοντο εἰς τὸ νὰ τὴ φυλάξουν τὴν ἀρρώστειαν οἱ ισομπάνηδες. Φύλαμα δὲ εἶναι νὰ μὴν κοιμηθοῦν κοντὰ σὲ φωτιά νὰ μὴν φορέσουν τὰ ροῦχά τοὺς ζεματισμένα ἀπὸ τὴν γυναικὰ τοὺς, νὰ μὴν φᾶνε ψωμί ζεστό, νὰ μὴν πιοῦνε βρασμένο γάλα καὶ νὰ μὴν ζυγώσουν τὴν γυναικὰ τοὺς σαραντα μέρες!! Ἐδῶ καὶ εἴκοσι πέντε χρόνια στήν

ἐπαρχία Φαρσάλων, ὅπου παραχειμάζουν πάρα πολλές χιλιάδες γιδοπρόβατα, ἐνέσκηψε μιά ἐπιδημία εὐλογιάς, πού ἔκαμε θραύση στὰ κοπάδια τῶν Σαρακατσαναίων, γιατί παρ' ὅλες τὶς προσπάθειές μου δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς πείσω νὰ τὰ μπολιάσουν μὲ ἐμβόλια!!! Ἀπεναντίας ὅλοι οἱ βλαχόφωνοι —βλάχοι— κτηνοτρόφοι ἀπὸ τὴν Πίνδο καὶ τὸν Ἀσπροπόταμο, πού παραχείμαζαν τότε ἐδῶ, περιώρισαν εἰς τὸ ἐλάχιστο τὴ ζημία, γιατί ἔτρεξαν νὰ φέρουν κτηνίατρο, καὶ νὰ τὰ μπολιάσουν μὲ ἀντιεμλογικὸ ἐμβόλιο.

Γιὰ τὲς βροντές, τὴν ἀστραπὴ καὶ τὸν κεραυνὸ ἔχουν δικές τους ιδέες. Εἶναι ἀέρηδες, πού πολεμοῦνε μεταξὺ τῶν καὶ γιὰ νὰ ξεθυμάνουν πετᾶν τὸν ἀστραπόβολο κάτω, πού πάει σαράντα ὀργυνές μέσα στὴ γῆ καὶ ὕστερα ἀπὸ σαράντα μερὲς θὰ ξαναβγῇ πάνω στὴν ἐπιφάνειά. Μόλις ὅμως βγῇ τὸν κατουράει σατανᾶς καὶ τὸν ἀχρηστεύει.

Ἡ Σαρακατσιάνισσα δὲν σφάζει ποτὲ σφαχτὸ μὲ τὰ χέρια της, γιατί μαγαρίζει ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὰ ὕφάντά της δὲν γέγονται σὶδὸ μαντάνι καὶ στὴ δραστέλλα, ἐπίσης δὲν ἐπιτυγχάνουν τὰ σκουτιά της στὴ βαφή. Τὴν Λαμπρὴ δὲν βάφουν κόκκινα αὐγά, γιατί βγάζουν γλίσθρες ἢ λιθοβίλια τὰ πράματα, κάτι σπειράκια στὸ κορμί τους. Ὄντας ἀρχίσῃ ὁ γέννος, καλὸ εἶναι νὰ μὴν πρωτογεννηθῇ λάϊο ἀρνί, γιατί παρουσιάζονται πολλὲς δυσκολίες στὸ κοπάδι! Ἀπὸ κρέας μαρμάρας πρατίνας ἢ γίδας δὲν κάνει νὰ τρῶνε τὰ κορίτσια, γιατί ὅταν παντρευτοῦν θὰ μείνουν ἄτεκνα. Ἀπεναντίας τὸ κρέας τῆς μαρμάρας —ἀπὸ ὠρισμένο μέρος— τὸ δίνουν σὲ γυναῖκες πού ἀπέκτησαν πολλὰ παιδιά γιὰ νὰ μὴν ξαναποκτήσουν. Τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψως ἀλατίζουν τὰ πράματα γιὰ νὰ γίνουν γερά. Ἄν πέσῃ κανένα πρόβατο ἢ γίδα ἀπὸ χορτάρια καὶ ψοφήσῃ, τὸ σφάζουν γρήγορα γιὰ νὰ φᾶν τὸ κρέας του. Ἀποφεύγουν νὰ φᾶνε ἀπὸ τὰ ψόφια, πού ψόφησαν μακριὰ ἀπὸ τὸ μαντρί!! Ὄταν πρωτοβάλουν τὰ γαλάρια πρόβατα καὶ γίδια στὸ γαλαρομάντρι, βάνουν ἓνα τσεκοῦρι στὴν πόρτα γιὰ ν' ἀδρασκελιάσουν τὰ πράματα καὶ στερεωθοῦνε. Ἔχουν καὶ τὴν μαντικὴ τους οἱ Σαρακατσαναῖοι καὶ τὴν πιστεύουν ἀδίστα-

κα. Μαντεύουν δὲ ἀπὸ διάφορες παρατηρήσεις, πού κάνουν στὰ ζωντανὰ καὶ στὰ σφαχτά. Νὰ μερικὰ παραδείγματα μαντικής: Ἄν εἶναι καλοκαιρία καὶ ἰδοῦν νὰ παίζουν καὶ νὰ πηδοῦν τὰ πράματα στὸ λειβάδι «χειμῶνα μεγάλον περίμενε», λένε. Ἄν τὰ πρόβατα βόσκουν ἀνόμενα καὶ τεμπελιασμένα «περίμενε καλωσύνη», λένε. Φθινόπωρο ἅμα τὰ πράματα δὲν ἔχουν ὄρεξη νὰ τραβήξουν γιὰ κάτω στὰ χειμαδιά, τὰ σαλαγᾶνε κι αὐτὰ ὅλο μὲ τὸ ζύρι πάνε, δυστυχία μεγάλη τὰ περιμένει τότε λένε. Ὄταν σφάξουν πρόβατο ἢ γίδι καὶ ἰδοῦν πῶς τὸ σφαγμένο ἔχει δαγκωμένη τὴ γλῶσσα, μαντεύουν ἐπίσης «πῶς ἄλλο περιμένει ἀπὸ κοντά του» καὶ ἄλλο δηλαδὴ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ θὰ σφάξουν. Ἀμα μιὰ γίδα γεννήσῃ 3—4 μαζὺ κατσίκια, ἴδωκεν γιὰ κακό, ξεπατώνεται κοπάδι λένε. Ἀμα ἰδοῦν τὰ πρόβατα νὰ τινάζονται, νὰ νυστάζουν, νὰ πέφτουν καὶ νὰ κοιμοῦνται παράκαιρα, μαντεύουν χειμῶνα, βροχή, χιόνια, κακοκαιρία. Ἄν ἰδοῦν πρόβατο νὰ ξοιμανάῃ, νὰ ξεδέρνη καὶ νὰ κυνηγᾷ τὸν ἀέρα καὶ νὰ τρέχῃ στὴ δροσιὰ «περίμενε ζέστη μεγάλη», λένε. Ἀμα τὰ πρόβατα τὰ πιάνῃ ἀπομωράμαρα, χαζαμάρα καὶ δὲν κουνιοῦνται ἀπὸ τὴ θέση τους, «τρόμπα», «μεγάλῃ βροχῇ περίμενε», λένε. Ἀπὸ τὴν παρατήρηση αὐτῇ ὁ τσομπᾶνος τρέχει καὶ τὰ ὀδηγεῖ σὲ κατάλληλο μέρος γιὰ νὰ τὰ προφυλάξῃ ἀπὸ κακό. Τὰ δώχνει ἀπὸ λαγγάδι, ἀπὸ ρέμμα ἢ ἀπὸ ποτάμι, μὴν τὰ πάσῃ ἢ κατεβασιὰ καὶ τὰ πνίξῃ. Ἀπὸ τὰ γαυγίσματα ἐπίσης τῶν σκύλων τῆς στάνης προμαντεύουν εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα, καλοκαιρία ἢ κακοκαιρία, καὶ θάνατο ἀνθρώπου τῆς στάνης ἀκόμα!!! Πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι καταλαβαίνουν εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα ἀπὸ τὴν πλάτῃ τῶν σφαχτῶν. Κυττάζοντας τὴν πλάτῃ μαντεύει ὁ βλάχος τί θὰ γεννήσῃ ἢ γυναικὰ του, ἀγόρι ἢ κορίτσι, ἂν θὰ πωλήσουν τὰ πρόβατα, ἢ ἂν εἶναι φόβος νὰ χαθοῦν ἀπὸ βαρυχειμωνιά ἢ ἀπὸ ἔλλειψη χόρτου. Κυττάζει ὁ βλάχος τὴ συννεφιά τὴν κόκκινη, πού φαίνεται στὸ κόκκαλο καὶ ἀπ' ἐκεῖ καταλαβαίνει καὶ προμαντεύει ἂν θὰ προκόψουν ἢ θὰ χαθοῦν ἀπὸ ἀρρώστεια τὰ ζωντανὰ. Εἶναι καὶ σήμερα πολλοί, πού διατείνονται ὅτι μποροῦν νὰ προμαν-

τεύσουν από την πλάτη αν θα γίνει πόλεμος. Στά παλιά τα χρόνια χώριζαν τα στρατόπεδα πάνω στην πλάτη, «να οι Έλληνες, να οι Τούρκοι», έλεγαν. Έδω τους νικάμε, εκεί μās παίρνουν. Μεγάλη μαντική δύναμη είχαν οι κλέφτες, που κατά μέγιστο ποσοστό προήρχοντο από τη δαιμονισμένη αυτή φάρα των Σαρακατσαναίων. Όταν κάθονταν να φάνε, πρώτη — πρώτη δουλειά του καπειάνιου ήτο να πάρη την

Μικρές Σαρακατσάνισσες στην Πίνδο
γνέθουν μπροστά στις καλύβες των

πλάτη από το ψημένο αρνί, που είχε λιανισθή κλέφτικα και να την ξετιάση για να ιδή αν θα πέση σε καμιά παγάνα ή συντροφιά και αν θα χυθί αίμα και ποιό θα είναι το αποτέλεσμα της συμπλοκής. Να τί λέγει ένα, από τα καλύτερα, δημοτικό τραγούδι για την πλάτη του ψημένου αρνιού και που αναφέρεται σιό φόνο του Μετσόβιτη αρματωλού Απουιόλη Τσάπου (1) και

του πρώτου παιδιού του στο Μέτσοβο ανήμερα της Λαμπρής του 1837:

Μιά περδικούλα κάθονταν στα πλάγια του
[Μετσόβου
και τώλεγε πικρά—πικρά, σάν απ' ανθρώπου
[στόμα:
Σήμερα, Τσάπο μου γιορτή, ή Πασχαλιά ή
[μεγάλη
και σήμερα θα θυμηθής τα μαυρά σου τα
[νειάτα.
Με τα χρυσά του τ' αρματα, με το σπαθί
[ξωσμένος,
έπηγε στην Ανάσταση, σάν πρώτος καπετάνος.
Σιό σπίτι του εμπαινόβγαιναν για το «Χριστός
[Ανέστη»
όλ' οι δικοί και φίλοι του, κι' οι πρώτοι του
[Μετσόβου.
Πλούσιο το γιῶμα τώστρωσαν, της Πασχαλιάς
[τραπέζι
και μόν' το πρώτο του παιδί ήταν συντραπε-
[ζιτής,
τ' άλλα παιδιά κι' ανίψια του παγάνα ήταν όλα.
'Αρνί μεγάλο και παχύ, απ' το σουβλί βγαλμένο.
φέραν του βάλαν όμπροστά, κλέφτικα λιανι-
[σμένο.
Τόν πλάτη έπηρε για να φάη, τόν πλάτη να κυτ-
[τάξη,
το πρόσωπό του εγλώμασε κι' έσκυψε το κεφάλι,
γιατ' είδε δύο μνήματα, σκαμμένα στην αυλή του....
Τσάπο μ' καλή σου Πασχαλιά, Μπέη πολλά τα
[έτη.
'Ορίστε στο τραπέζι μας —χαρήτε— καπετάνιε,
έναν καφέ μόνον να πιῶ και σεις φάτε και
[πιήτε.
Σήκωσ' ό Τσάπος έντολή (2) για την υγεία του
[Μπέη
κι' έπια την ύστερη σταξιά μαζί με τρία βόλια
και μ' άλλα πέντε κλείστηκε στο στόμα του παι-
[διού του!
Του Γέρου ή γλώσσα κελαδάει στο αίμά του
[πνιγμένη.
<'Αρίμπεη, Τουρκόγυφτε, κλήρα τ' 'Αλή. Φαρ-
[μάκη
έχω παιδί' άλλα κι' άνεψιούς και διάτα τους
[άφήνω,
όσο καιρό να ζήσουνε, το αίμά μου να βγάλουν,
και Τούρκο να μη έμπιστευθούν και φίλο να
[μήν πιάσουν.

* *

Μεγάλη επίσης σημασία δίνουν ως τα σήμερα στα όνειρα και υπάρχουν γέροι Σαρακατσαναίοι, που ισχυρίζονται ότι εξηγοῦν αλάνθαστα τα είνερα. Πολλά δη-

1. Ανατολικά της διαβάσεως του όρου Κατά-ρα, υπάρχει ένας μεγάλος βράχος, γνωστός με το δλάχικο όνομα «Κιάτρα αλ Τσάπου», ήτοι πέτρα του Τσάπου, γιατί εκεί είχε τα λημέρια του ό αρματωλός και κλέφτης 'Απ. Τσάπος. 'Επειδή

εις την δλάχικη γλώσσα Τσάπου θα πη τράγος, μετέφρασαν την πέτρα του Τσάπου σε πέτρα του Τράγου, ή Τραγόπετρα! Πολύ άτυχής μετάφρασις εκ της δλάχικης εις την ελληνικήν.

2. έντολή=πρόποσις.

μοτικά μας τραγούδια ἀναφέρονται στὰ ὄνειρα, ὅπως:

Ἡ σύλληψη τοῦ Κατσαντώνη:

Βαστάτε Τουρκοὶ τ' ἄλογο λίγο νὰ ξανασάνω
νὰ χαιρετήσω τὰ βουνά καὶ τὲς ψηλὲς ραχοῦλες
καὶ νὰ σιουρίξω κλέφτικα ν' ἀκούσουν τὰ λη-

[μέρια.

Ἐπὲς εἶδα στὸν ὕπνο μου, εἶδα καὶ στ' ὄνειρό μου,
θολὸ ποτάμι διάβαινα, θολὸ κατεβασμένο
οὐδὲ καὶ πέρα πέρασα, οὐδὲ καὶ δῶθε βγήκα,
μοῦπεσε τὸ φεσάκι μου κι' ἡ φούντα τοῦ σπα-

[θιοῦ μου.

Βλέπω δυὸ λάφια ποῦβροσκαν σὲ μιὰ στενὴ σω-

[κήπα

κι' ὁ κυνηγὸς τὰ βίγλιζεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.

Ἄλλο.

Ἐπὲς εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο ποὺ κοι-

[μῶμουν,

φοροῦσα γούνα κόκκινη, ἀπ' τὴν κορφή στὰ

[πόδια ..

Τὰ εἴνορα εἶναι ψέμμα-α. στὸ νοῦ σου μὴν τὰ

[βάτης ...

Ἀκόμ' ὁ λόγος ἔστεκε κι' ἡ συντυχιά ἐκρα-

[τιῶντα ν,

κι' ἡ παγανιά τοὺς πλάκωσε, μιὰ μπαταριά τοὺς

[ρίχνει,

τὸν Βέβα παίρνουν στὴν καρδιά, τὸν Γρίβα στὸ

[ποδάρι,

τὸν δόλιο τὸν Κατοίγιαννο, τὸν πῆραν στὸ κε-

[φάλι.

Κοιμᾶται ἡ ἀγάπη μου καὶ πῶς νὰ τὴν ξυ-

[πνήσω;

πῆρα ξαχαρομύδαλα στὸν κόρφο της νὰ ρίχνω.

Βαρειά κοιμᾶσαι πέρδικα —Βαρειά κοιμοῦμ'

[ἀφέντη.

εἶδα 'να ὄνειρο βαρὺ καὶ νὰ μοῦ τὸ ξηγήσης.

Εἶδα γυμνὸν τὸν Μαῦρο σου, τὴν σέλλα τσα-

[κισμένη.

καὶ τὸ χρυσὸ μαντήλι σου στὴ λάσπη κυλισμένο.

Ὁ μαῦρος εἶναι ὁ δρόμος μου, ἡ σέλλα ἡ ξενη-

[τειά μου

καὶ τὸ μαντήλι τὸ χρυσὸ εἶν' ὁ ξεχωρισμὸς μας.

Βαρειά κοιμᾶσαι κόρη μου καὶ κρύον ἰδρῶν

[στάξεις.

Βαρειά κοιμοῦμ' ἀφέντη μου. βαρειά καὶ τρο-

[μαγμένα,

γιατ' εἶδα εἴνορο κακό, πολὺ κακό γιὰ σένα,

εἶδα τὸ γρίβα σου γυμνὸ. τὴ σέλλα τσακισμένη

καὶ τὸ χρυσὸ μαντήλι σου στὸ δρόμο ξεσχι-

[σμένο....

Τὰ ὄνειρα εἶναι ψέμματα, οἱ γρηῆς τὰ ὁμολο-

[γοῦνε

κι' οἱ φρόνιμοι ὄντας τὰ ἰδοῦν, στὸ νοῦ τους δὲν

[τὰ βάνουν.

Κόρη μου βγήκε ὁ Αὐγερινὸς κι' ἔλα νὰ φιλη-

[θοῦμε

γιατὶ ὁ ἥλιος θὰ μὲ βρῇ στῆς ξενητειᾶς τὸ

[δρόμο.

Πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι παρακολου-
θοῦν τὲς πρῶτες δώδεκα μέρες τοῦ Αὐγού-
στου, τὰ μερομήνια, μὲ τὸ παλιὸ πάν-
τοτε ἡμερολόγιο, ποὺ ἀντιστοιχοῦν στοὺς
δώδεκα μῆνες τοῦ ἔτους καὶ ἀπὸ τὴν ἐπι-
σταμένη ἐξέταση τοῦ καιροῦ, τὸ πρωί, τὸ
μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ προμαντεύουν ἂν
τὸ γινόπωρο θὰ εἶναι βροχερὸ ἢ στεγνόν,
ἂν ὁ χειμῶνας θὰ εἶναι βαρὺς ἢ ὀχι καὶ ἂν
ἡ ἀνοιξη θὰ εἶναι πρωΐμη καὶ τὸ καιροκαί-
ρι δροσερὸ ἢ ξερὸ. Ἡ καχυποψία των εἶ-
ναι ἀπεριγραπτὴ καὶ ὀφείλεται στὲς συχνὲς
καὶ σκληρὲς καταδιώξεις των εἰς τὸ παρελ-
θὸν ἀπὸ τὲς στρατιωτικὲς καὶ ἀστυνομικὲς
ἀρχές, ποὺ ἀπέδιδαν —ἄδικα καμμιά φο-
ρὰ— εἰς αὐτοὺς διάφορες κολάσιμες πρά-
ξεις, κλοπὲς μικρῶν ἢ μεγάλων ζώων, λη-
στεῖες καὶ φόνους. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπὸ
μικρὴ ἡλικία συνηθίζον νὰ μὴ ἀποκαλύ-
πτουν τὴν ταυτότητά των σὲ ὅσους τοὺς
ρωτήσουν. Καὶ σήμερα ἀκόμη, ἂν ἐπιχει-
ρήσης μιζρὸ Σαρακατσανόπουλο νὰ τὸ ρω-
τήσης πῶς τὸ λένε καὶ τίνος εἶναι, θὰ πά-
ρῃς τὴ στερεότυπη ἀπάντησιν:

«Κιὸ δὲ μ' ἔερες». Ὅταν πρὸ πολλῶν
εἰτῶν ἐπεχείρησα νὰ μάθω τὸ ὄνομα κά-
ποιας Σαρακατσίαννας ποὺ ἐπεσκέφθηκε τὸ
φαρμακεῖό μου γιὰ λίγα λιάτσια —φάρμα-
κα— τὴν πρώτη φορὰ μοῦ ἀπήντησε: «κιὸ
δὲ μ' ἔερες», καὶ ὅταν ἐπέμεινα γιὰ δεύτε-
ρη φορὰ νὰ μάθω ἀπὸ ποία φάρα εἶναι,
μοῦ ἀπήντησε ἀπότομα καὶ θυμωμένα:
«κιὸ τί διάουλ' μ' θέλς νὰ μὲ μάθς νόμ αὐ-
τούτῃ μιὰ σκουνοῦλα γιὰ τὴν κεφαλαριά,
κιὸ θὰ μ' φύῃ τὸ κιφάλι»! Ἄνδρες καὶ γυ-
ναῖκες μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅταν ἐξετάζων-
ται γιὰ διάφορες κολάσιμες πράξεις ἀπὸ
πολιτικὲς ἢ στρατιωτικὲς ἀρχές, ἀπαντοῦν
στερεότυπα: «κιὸ δὲν ἔερω, κιὸ δὲν εἶδα,
κιὸ δὲν ἄχσα, κιὸ δὲν ἔμαθα». Πιάσε τὸ
δὲ —λένε οἱ Σαρακατσαναῖοι— καὶ μὴ
στιάξῃς κανένα. Ἐδῶ καὶ κάμποσα χρό-
νια ἀπάντησα μιὰ Σαρακατσανοπούλα ἕως
13 χρόνων, ποὺ εἶχα βαφτίσει, νὰ βοσκήῃ
λίγα σμέτια ἀρνιά στὴν ἐξοχή, γνέθοντας
μὲ τὴν ἀχώριστη ρόκα της καὶ τὴ ρώτησα
τίνος εἶναι καὶ πῶς τὴν λένε. Μ' ἀπάντησε
—«Κιὸ δὲ μ' ἔερες».— Ὅταν ὁμως τὴ φώ-
ναξα μὲ τ' ὄνομά της καὶ τῆς εἶπα ὅτι εἶ-
μαι ὁ νουνός της, τότε μοῦ ἀπάντησε: ἀφε-

λέστατα καὶ τραγουδιστά: «Ὁὶ νουνέ μ' νὰ μ' συμπαθήσης, κιὸ δὲ σ' ἤξερα, δὲ σὲ ματάειδα» καὶ ἔτρεξε νὰ τοῦ φιλήσῃ τὸ χέρι.

Ὅταν συναντηθῇς μὲ Σαρακατσάνο θὰ σὲ προσφωνήσῃ «κουμπάρε» καὶ ἄς μὴν ἔχῃς καμμιά κουμπαριά μαζί του! «Γειά σου κουμπάρε, τί χαμπάρια κουμπάρε» εἶναι αἱ συνηθισμένες φράσεις των ὅταν ἀνταμωθοῦν μὲ γνωστούς των. Ὅταν γεννηθῇ ἀγόρι εὐχονται —ἡῦχοντο μᾶλλον— «κὶ κλέφτς κὶ καλιτάνιος»!! Ὅταν δὲ ἀγόρι ἦταν ἄρρωστο καὶ ἐκινδύνευε, εὐχόνταν: «μωρ' ἄς ζήσ' κὶ ἄς γίν' κὶ παπᾶς»!! Ἐννοεῖται ὅτι Σαρακατσάνο παπᾶ δὲν γνώρισα, οὔτε ἄκουσα... Γνώρισα ὅμως ἓνα Σαρακατσάνο, τὸν Μῆτρο Κάκο, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, ποὺ φόρεσε μαῦρο ῥάσο καὶ μαύρη σκούφια καὶ ὑπηρετοῦσε σὲ κάποιο μοναστήρι τοῦ Ἀσπροποτάμου, βόσκοντας τὰ γελαδικά του, ὡς πού πέθανε.

Πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια οἱ Σαρακατσαναῖοι ἦσαν κοινωνικῶς καθυστερημένοι καὶ ἀγνοοῦσαν ἐντελῶς τὰ θέλητρα τῶν πόλεων. Ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοὶ καὶ ἰδίως γυναῖκες, ποὺ ἂν καὶ εὐποροὶ δὲν ἔχουν ἐπισκεφθῇ μεγάλην πόλιν καὶ ποὺ δὲν ἔχουν ταξειδεύσει μὲ τραῖνο ἢ μὲ αὐτοκίνητο καὶ κατὰ ἰσχυρότερον λόγον μὲ αἰμόπλοιο καὶ ἀεροπλάνο, γιατί σιῆς μετακινήσεις των τὴν ἀνοιξὴ ἢ τὸ χινόπωρο πηγαίνουν ἀποστολικά καὶ πάντοτε φορτωμένες μὲ βάρος στὴν πλάτη, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία καὶ τὴν κρᾶσι των. Τὰ θέατρα, αἱ συναυλίες καὶ οἱ κινηματογράφοι εἶναι ἀγνωστα καὶ μόνον ἀπὸ ἀφηγήσεις ἄλλων σχηματίζουν ἀμυδρά ἰδέα. Ζῶντας ἀπομονωμένοι στὰ παλιότερα χρόνια ἦσαν σχεδὸν ἡμιἄγριοι, οὔτε ἐκκλησιάζονταν, οὔτε παπᾶ εἶχαν καὶ ὁ ἴδιος τσέλιγκας εὐλογοῦσε τοὺς γάμους των!!! «Γούρμασαν τὰ πδιὰ κὶ τ' ἀντάμωσα χτές», (ῥοίμασαν) εἶπε κάποιος Σαρακατσάνος ἐδῶ καὶ 120 χρόνια σὲ κάποιον ξένο ποὺ ἐπεσκέφθηκε τὰ βλάχικα καλύβια κάποια Κυριακὴ ποῦχαν γάμο στὴ στάνη.

Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία τὸ καλοκαίρι πρὸ πάντων, ὅταν τύχῃ τὰ κονάκια των νὰ εἶναι σιμὰ σὲ κανένα χωριό. Μόνον τὴν Λαμπρὴ φροντίζουν νὰ πᾶν στὴν ἐκκλησία λίγοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ κάθε κονάκι. Καὶ τὴ Μεγάλῃ Πέμπῃ στέλλουν ψωμιά, ἐληές, χαλβάδες, λαδόπηττες στὴν ἐκκλησιὰ γιὰ τοὺς πεθαμένους. Παίρνουν λουλούδια ἀπὸ τὴ Σταύρωση καὶ τὰ ξηραίνουν. Μ' αὐτὰ καπνίζουν τὰ μικρὰ ὅταν τὰ ματιάσῃ κανένας —βασκανία.— Τὸ καλοκαίρι ἐπίσης ἐπισκέπτονται τὰ πανηγύρια στὰ βλαχοχώρια ὡς ἀπλοὶ ὄμως θεαταί, χωρὶς νὰ πάρουν μέρος στοὺς χοροὺς καὶ τὰ γλέντια τῶν χωρικῶν. Σιῆς κηδεῖες, ἂν ὁ πεθαμένος εἶναι γέρος, ἀκολουθοῦν ὅλοι σιωπηλοί, ἂν ὅμως εἶναι νέος, τότε τραγουδοῦν αὐτοσχέδια τραγούδια, ἐκθειάζοντας τὲς ἀρετὲς του, τὴν παλληκαριά καὶ τὴν ὁμορφιά του πρὸ πάντων. Λόγω τῶν συχνῶν μετακινήσεων δὲν διακρίνονται γιὰ καθαριότητα καὶ τὰ ἑλληνικὰ ζωῦφια —αἱ ψεῖρες— ἀφθονοῦσαν σ' αὐτοὺς. Εὐτυχῶς μὲ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ εὐεργετικώτατου ἐντομοκτόνου Δ.Δ.Τ., τοῦ ὁποῦ καμουν μεγάλην χρῆσιν τώρα, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν αὐτὴν. Ἐπειδὴ δὲν εἶχαν μόνιμη κατοικία, οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ἀδήλωτοι καὶ ὀλίγοι μόνον ἦσαν ἐγγεγραμμένοι στὰ μητρώα τῶν ἀρρένων. Συνέπεια τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦτο νὰ μὴ στρατολογηθοῦν καθόλου καὶ ἐλάχιστοι Σαρακατσαναῖοι ἔλαβαν μέρος εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους.

Ἐφρόντισαν ὅμως μετὰ τὴν προσάρτισιν τῆς Θεσσαλίας (1881) νὰ ἐγγραφοῦν σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐνήλικοι εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους διαφόρων περιφερειῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ οἱ περισσότεροι εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ Δήμου Τρικκαίων (Τρικκάλων).

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ*

ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ
(Τὸ Σιαῖνι, ὁ Κίληλης)

Τὸ περιστέρι εἶναι σύμβολο τῆς ἀθωότητος, «ἀθῶος ὡς ἡ περιστερὰ», «ἐστὲ λευκοὶ ὡς ἡ περιστερὰ». Εἶναι σύμβολο τῆς ἀγνότητος καὶ ἀγιότητος, «καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς», ὅπως εἶναι καὶ σύμβολο τῆς ὁμορφίᾳς καὶ τῆς χάριτος:

«Σήμερα λάμπει ὁ οὐρανὸς
Σήμερα λάμπ' ἡ μέρα
Σήμερα στεφανώνεται
'Αητὸς τὴν Περιστέρα».

Εἶναι ἀκόμα τὸ περιστέρι καὶ σύμβολο τῆς εἰρήνης, γιατί με τὸν «κλάδον ἐλαίας» ἀνήγγειλε στὸν Νῶε τὴν κατάπαυσι τοῦ Κατακλυσμοῦ καὶ τὸ καταστάλαγμα τῶν νερῶν.

Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀκόμα καὶ στὴν Ἀθήνα (στοὺς ἀκρινούς της συνοικισμοὺς) πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ φτιάχνουν φωληρὲς κρεμαστὲς στοὺς τοίχους, γιὰ τὸ φόβο τῆς γάτας, καὶ ποὺ συντηροῦν περιστέρια. Στὰ νησιά, μάλιστα, ὅπως σιὴν Τήνο καὶ ἄλλοῦ, χτίζουν, χωριστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι, κι' ἓνα ψηλὸ κτίριο σὰν καμπαναριὸ μὲ τρύπες καὶ ἐσωτερικὴ σκάλα, γιατί σ' αὐτὰ τὰ μέρη γίνεται συστηματικώτερη ἡ παραγωγὴ τῶν περιστεριῶν, γιὰ τὸ κρέας τους.

Στὰ Γιάννινα, ὅμως, ἡ περιστεροφιλία δὲν εἶχε γιὰ σκοπὸ τὸ κρέας. Ἐκεῖ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, γύρω ἀπὸ τοὺς περιστερεῶνες, γύρω ἀπὸ τὰ «κουμάζια», εἶχεν ἀναπτυχθεῖ ἓνα ἄθλημα, ἓνα πάθος θὰ ἔλεγα, ποὺ πολλὰς φορὲς ξέσπαγε σὲ ἀτελείωτες λογομαχίες, σὲ δαρμοὺς καὶ κάποτε σὲ «μαχαίρια». Κι' ἐβλεπες ὅχι μονάχα παιδιὰ, ἀλλὰ καὶ ἡλικιωμένους ἀνθρώπους καὶ ἐπιστήμονες καὶ «ἀρχόντους», σὰν τοὺς Βλαχλεΐδηδες καὶ τοὺς Κιγκαίους⁽¹⁾ νὰ καταπιάνονται μὲ τὰ λογῆς—λογῆς περιστέρια, τὰ «βουτσιλάτα», τὰ «ντουϊνέκια», τὰ «γιαούτ'κα» καὶ μὲ τὸ σήκωμα καὶ τὸ κατέβασμα, τὸ ἀμίμητο «μπουρλάτ'σμα», ποὺ ἀπαιτοῦσε τέχνη ἐξαιρετικὴ καὶ πείρα μεγάλη. Γιατὶ σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ μπουρλατίσματος δὲν ἦταν μονάχα ἡ ἀπό-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο

1. Ὁ μακαρίτης Παῦλος Κίγκος, ἀδελφὸς τοῦ Τακούλη Κίγκου βουλευτὴ καὶ στὴν Τουρκικὴ καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ, ἦταν ἐπιστήμων μηχανικός, ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ εἶναι καὶ μανιώδης φίλος στὰ «πλιστέρια» ὅπως τᾶλεγε, καὶ δὲν τὸν ξεπερνοῦσε κανένας στὴ Λούτσα, ὅπου καὶ τὸ πατρικὸ τῶν Κιγκαίων, στὸ «μπουρλάτ'σμα» τῶν περιστεριῶν. Δὲν ξέρω ὅμως, γιὰ ποιά αἰτία ὑπῆρχε καὶ ἡ πρόληψι στοὺς Γιαννιώτες, ὅτι τὰ περιστέρια φέρουν γουρσουζιά καὶ μολογοῦν σὰν παράδειγμα τέτοιας γουρσουζιάς καὶ τὸ ξεκλήρισμα καὶ τὴν ἐξαφάνισι τῶν Κιγκαίων καὶ τῶν Βλαχλεΐδηδων.

λαυσι τῶν λιγερῶν γύρων, πού ἔκαναν τὰ περιστέρια στὸν ἀέρα, ἀλλὰ συχνὰ γινόταν καὶ γιὰ τὸ πιάσιμο κάποιου «ξένου», πού τὸ ἐρευνητικὸ μάτι τοῦ περιστερῶ θὰ τύχαινε νὰ πιάκει στὸν οὐρανό, ὅπως ὁ προβολέας πιάνει τὴ νύχτα τὸ ἀεροπλάνο.

Μόλις, δηλαδή, ἔβλεπαν κάποιο ξένο, νὰ πετάει ξεμοναχιασμένο, ἔτρεχαν ἀμέσως στὸ κουμάσι τους, ἄρπαζαν ἓνα—ἓνα τὰ μαθημένα νὰ γυρίζουν πίσω σπίτι τους περιστέρια καὶ τὰ ὑποχρέωναν νὰ πετάξουν, γιὰ νὰ τὰ ἰδεῖ τὸ ξένο καὶ ν' ἀνταμώσκει μαζί τους, ὅπως καὶ γινόταν συχνά. Ὑστερα, μαυλώνοντας τὰ δικά τους νὰ κατεβοῦν, ξεγελοῦσαν καὶ τὸ ξένο, ἔμπαινε στὸ κουμάσι καὶ γινόταν ἔτσι δικό τους. Τὸ ξένο, στήν ἀρχή, κατεβαίνοντας στὰ κεραμίδια. ἦταν γεμᾶτο ἀνησυχία, γιατί ἐννοιωθε ὅτι ἐδῶ δὲν ἔμοιαζε μὲ τὸ σπιτικό του. Ἀλλὰ τὸ προκλητικὸ ρόβι καὶ ἡ ζήλεια, γιατί ἔβλεπε τὰ ἄλλα νὰ τρῶνε, τὸ ἔκανε στὸ τέλος νὰ ἀφήκει κάθε δισταγμό. Κατέβαινε στήν αὐλή, ἔμπαινε στὸ κουμάσι, κι' ἄρχιζε ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ δοκιμάζει ὅλες τὶς πίκρες τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τοῦ χωρισμοῦ. Θυμόταν τ' ἀδερφάκια του, τοὺς γονεῖς του, ἀλλὰ δὲν μπορούσε πιά νὰ τοὺς ἰδεῖ. Γιατὶ τὰ φτερά του ὁ περιστερῶς φρόντιζε στὸ μεταξὺ νὰ τὰ ἀχρηστέψει, ὄχι κόβοντάς τα, ἀλλὰ πλέκοντάς τα μὲ σπάγγο, ὅπως πλέκουν τὴν ψάθα.

Αὕτῃ τὴν πίκρα κι' αὐτὸν τὸν καημὸ τοῦ χωρισμοῦ μιᾶς ἄλλης «περιστερούλας» μᾶς ζωγραφίζει μὲ λίγα συγκινητικὰ λόγια τὸ δημοτικὸ τῆς Κόνιτσας:

«Ἀπόχτησα μιὰ πέρδικα καὶ μιὰ περιστερούλα
Τὴν ἄξησα, τὴν πλάτυνα, τὴν ἔκανα μεγάλη
Κι' ἦρθε ξένος κι' ἀλλόξενος, ἦρθε καὶ μοῦ τὴν πῆρε.
—Δὲ στῶειπα μιὰ, μαννοῦλά μου, δὲ στῶειπα τρεῖς καὶ πέντε.
Ὁ ξένος θάλα μὲ χαρὴ καὶ θὰ μὲ καμαρώσει;
Κι' ἐδῶ πονῶ, κι' ἐκεῖ πονῶ, δὲν ξέρω τί νὰ κάνω...
Ἐδῶ πονῶ τὴ μάννα μου, κι' ἐκεῖ τὴν πεθερά μου
Ἐκεῖ πονῶ τ' αἰταίρι μου, κι' ἐδῶ τοὺς ἀδελφούς μου».

(Τὸ τραγουδοῦν, ὅταν ἡ νύφη στολισμένη καμαρώνει στὸ πατρικὸ της, ἐτοιμὴ νὰ ὀδηγηθῇ στὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. «Κονιτσιώτικα» Χαρ. Ρεμπέλη).

Συπιάσιμο. Γιὰ νὰ μὴν πιάνει ὁ ἓνας τὰ περιστέρια τοῦ ἄλλουνοῦ, μὲ τὸν κόπο πού περιγράψαμε, οἱ περιστεράδες, ἐπειδὴ τότε γνωρίζοντουσαν μεταξύ τους, ἔκαναν εἰδικὴ συμφωνία. Συμφωνοῦσαν, δηλαδή, ὅποτε ὁ ἓνας ἔπιανε, κατὰ λάθος, περιστέρι τοῦ ἄλλου, τοῦ «ἀντισυμβαλλομένου», ἦταν ὑποχρεωμένος ὁ πρῶτος νὰ τὸ ἐπιστρέψει στὸν δεύτερο. Ἐλεγαν τότε: «ἔχουμε συπιάσ'μου». Ἀμα χαλνοῦσαν οἱ φιλίες, ἔλεγαν «δὲν ἔχουμε συπιάσ'μου». Ἐβαναν κατόπι ὅλα τὰ δυνατὰ τους, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ ξεμυάλιζε τὰ περιστέρια τοῦ ἄλλου, γιὰ νὰ τὰ χῶσει στὸ κουμάσι του, καὶ τότε ἢ θὰ τὰ ἔσφαζε γιὰ νὰ τὰ φάει, πρᾶμα σπάνιο, ἢ θὰ ζητοῦσε, συνηθέστερα, χρηματικὴ ἀποζημίωσι γιὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψει.

Εὐγενικὴ ἀμίλλα μέσα σ' ἓναν ἰδιόρρυθμο πολιτισμό, στὸν Ἡπειρώτικο πολιτισμό, πού τὸν διαμόρφωνε σιγὰ - σιγὰ, μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ἡ γεωγραφικὴ καὶ συγκοινωνιακὴ ἀπομόνωσι τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸν λοιπὸ κόσμον καὶ ἡ Ἡπειρώτικη ψυχὴ.

Τὸ μπουρλάτισμα. Τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῶν περιστεριῶν κατὰ βούλησι ἤθελε μεγάλη τέχνη. Ὅταν τὰ σήκωναν στὸν ἀέρα, στὸν «χαβᾶ» ἔλεγαν τότε (ἀραβοτουρ. χεβᾶ, κ. χαβᾶ, ἡ ἀτμόσφαιρα) τὰ «ἀπόλναγαν» μὲ ὀρμὴ καὶ τὰ συνόδευαν μὲ «μπουρλάτ'σμα», μὲ φωνές, δηλαδή, δυνατές, μὲ «χουϊατὰ» καὶ μὲ διάφορες κινήσεις ἀπὸ κάτω, γιὰ νὰ φοβηθοῦν τὰ περιστέρια καὶ νὰ μὴν κάτσουν στὰ κεραμίδια, ἀλλὰ νὰ πετάξουν στὸν οὐρανό. Γιὰ νὰ πᾶνε ὅμως πολὺ ψηλά, γιὰ νὰ πᾶνε στὰ «χαβαῖά», (ἀραβοτουρκ. χεβαῖ, ὁ ἐναέριος) ἄφηναν τὶς φωνές τότε κι' ἄρχιζαν τὰ σφυρίγματα μὲ τὰ δάχτυλα στὸ στόμα, ἐπειδὴ οἱ φωνές δὲ φτάνουν τόσο ψηλά, ὅσο τὰ σφυρίγματα.

Όταν τὰ περιστέρια ἔπαιρναν τὸ κανονικό τους ὕψος, ἄρχιζαν νὰ διαγράφουν ὅσο μπορούσαν πρὸ λιγεροῦς τοὺς γύρους τους καὶ νὰ κάνουν διάφορα «τσαλιμάκια» γιατί ἐννοιωθάν κι' αὐτὰ ὅτι τὰ παιγνίδια τους τὰ ἀπολάμβανε ἀπὸ κάτω τὸ ἀφεντικό τους. Κι' ὅταν κουράζονταν, χαμήλωναν καὶ κατέβαιναν στὴν αὐλή. Καμμιά φορά, ὅταν εἶχαν περισσότερο κέφι γιὰ πέταμα καὶ συνέχιζαν τοὺς γύρους ὁ περισσότερῶς ἄρχιζε νὰ ἀνησυχεῖ μὴν τοῦ ξεμυαλίσουν οἱ ἄλλοι περιστεράδες κανένα ἢ καὶ μήπως φανεῖ κανένα κρυμένο γεράκι.

Ἀρχιζε τότε νὰ τὰ «μπουρλατάει» γρήγορα—γρήγορα, ἀλλὰ καὶ μὲ διαφορετικὸ αὐτὴ τὴ φορά τρόπο. Ἐπιανε ἓνα περιστέρι, δηλαδή, ἀπὸ τὸ κορμὶ μὲ τὶς «ἀλάτιες», μὲ τὶς φτεροῦγες, ἐλεύθερες τὸ ἀνάγκαζε κάθε τόσο νὰ τινάζει τὰ φτερά του, ὅπως ὅταν θέλει νὰ πετάξει.

Τὰ ἀδέρφια του ἔβλεπαν αὐτὲς τὶς κινήσεις καὶ σὲ λίγο κατέβαιναν.

* *

Γιατὶ τὰ πόδια του εἶναι κόκκινα. Τὰ πόδια τοῦ περιστεριοῦ εἶναι κόκκινα. Ἀλλὰ πῶς βάφθηκαν ἔτσι κόκκινα; Τὴν αἰτία μόνο στὸ Σοῦλι τὴν ξέρουν:

«Ζώντας ἀκόμα ὁ Χριστός, γύριζε τὸν κόσμον. Ἐπιανε κουβέντα μὲ βοσκούς, μὲ ζευγίτες, μὲ ψαράδες. Καὶ πότε τοῦτο τὸ θάμμά ἔκανε, πότε ἐκεῖνο. Δοκίμαζε τοὺς ἀνθρώπους, ἂν τὸν ἀγαποῦν. Καὶ μὲ τὰ ζῶα ἀντάμωνε ὁ Χριστός. Τοῦτα τὰ βλογοῦσε, κεῖνα τὰ καταριόταν. Κι' αὐτὰ τὰ φυτὰ ἀκόμα ἐννοιωθάν τὴν παρουσία Του καὶ προσπαθοῦσαν νὰ Τοῦ φερθοῦν ὅπως πρέπει.

Μιά φορά, λοιπόν, ὁ Χριστός στεκόταν κοντὰ σ' ἓνα ὄμορφο περιγιάλι καὶ καμάρωνε τῆς θάλασσας τὰ κύματα. Εἶχαν μαζωχτεῖ ἐκεῖ ὅλα τὰ πουλιά τῆς γῆς καὶ πετοῦσαν γύρω Του καὶ κελαηδοῦσαν ἀπὸ χαρά, πού ἔβλεπαν τὸ ἡλιόμορφο πρόσωπό Του. Μὰ κι' Ἐκεῖνος τὰ καμάρωνε τὰ πουλάκια καὶ θέλησε νὰ παίξῃ λίγο μαζί τους. Ἐβγαλε τὸ σταυρό, πού εἶχε κρεμασμένον στὸ λαιμό Του καὶ τὸν ἔρριξε στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ ἰδῇ ἂν μπορέσουν νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ κεῖ μέσα.

Τ' ἄσπρο σὰν τὸ χιόνι Π ε ρ ι σ τ έ ρ ι, πρῶτο ἀποφάσισε νὰ βουτήξῃ καὶ νὰ βγάλῃ τὸ σταυρό. Αὐτό, κολύμπι δὲ ἤξαιρε, οὔτε καὶ βουτιὲς νὰ κάνῃ σὰν τὴν πάπια. Ὡς τόσο εἶχε τὴν πρὶν μεγάλη προθυμία νὰ φανῇ ὑποχρεωτικό. Μπῆκε στὴν ἄκρῃ τῆς θάλασσας καὶ τσαλαβουτοῦσε μὲ τὰ ποδαράκια του, μὴν τύχῃ κι' εὖρῃ τὸ σταυρό. Ἐψαξε, ἔψαξε τίποτα. Ὁ σταυρὸς ἦταν πεσμένος βαθειὰ στὴ θάλασσα καὶ σὲ μέρος, πού τὸ περιστέρι, οὔτε μπορούσε νὰ φτάσῃ. Σὰν εἶδε, πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν βρῇ, πετάχτηκε ἀπὸ τὸ νερὸ ἔξω. Κυττάει τὰ πόδια του, ἦταν κόκκινα! Ὁ Χριστὸς τοῦ τὰ χρωμάτισε ἔτσι, γιὰ νὰ φαντάζουν. Τὶ ὄμορφο πού ἔγινε ἀπὸ τότε τὸ περιστέρι, ἀλλὰ καὶ πόσο ἀθῶο! Πῆρε τὴν ἀθωότητα τοῦ Χριστοῦ, πού τὸ βλόγησε.

Ἐνας Κ ό τ σ υ φ α ς, πού κι' αὐτὸς σὰν τ' ἄλλα πουλιά, τὸν τρίγυριζε καὶ κελαηδοῦσε, φαντάστηκε πῶς ἦταν εὐχολο νὰ βρῇ τὸ σταυρό. Στὸ νερὸ νὰ τσαλαβουτήσῃ αὐτὸς δὲν εἶχε τὴν τόλμη, ἀλλὰ μιᾶς κι' εἶχε ραμφὶ μυτερό, πέρασε στὸ νοῦ του, πῶς θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν βρῇ. Ἦρθε στὴν ἄκρῃ στὸ γιαλό. Ρεῦνῃσε τίποτα. Ὁ σταυρὸς ἦταν ἀδύνατο νὰ βρεθῇ. Ἀπαρτήθηκε. Ὅμως τὴν προθυμία του τὴν ἀντάμειψε ὁ Χριστός. Χρωμάτισε κόκκινη τὴν τσιμπίδα του. Γι' αὐτὸ τώρα καὶ φαντάζει ἡ μύτη του, μπρὸς στὸ ἄλλο, ὀλόμαυρο, σῶμά του.

Ὁ Καλογιάννος, τὸ ἔξυπνο καὶ γοργόπτερο πουλὶ τοῦ χινοπώρου, ζήλεψε κι' αὐτός. Γιατὶ τὸ περιστέρι κι' ὁ κότσυφας, τάχα, ἐγὼ δὲ θὰ μπορέσω! Καὶ φρούτ, πέταξε στὸ πέλαγο καὶ βούτηξε τὸ λαιμουδάκι του στὸ νερὸ κι' ἄρχισε νὰ ρευνᾷ. Ἀδικα... Δὲν τὸν βρῆκε τὸ σταυρό. Τὴν προθυμία του ὅμως τὴν ἔδειξε. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ λαιμουδάκι του ἔγινε κόκκινο. Κ ο κ κ ι ν ο λ α ί μ η ς ὄνομα καὶ πρᾶμα ἀπὸ τότε ὁ Καλογιάννος.

Ὁ ἀητὸς ἀπὸ ψηλὰ γελοῦσε μὲ τ' ἄλλα πουλιά. Καί :

—«Βάζει κι' ἡ κοσκινού τὸν ἄντρα της μὲ τοὺς πρᾶματευτάδες», εἶπε, σὰν εἶδε τὸ τοσοῦτσικο πουλάκι νὰ ψάχνη. Χαμήλωσε τότε ὁ ἀητὸς κι' ἄρχισε νὰ περιγελάῃ τ' ἄλλα τὰ πουλιά, γιατί δὲ θὰ μπορούσαν νὰ βγάλουν τὸ σταυρό.

—Ἔλα, λοιπόν, σὺ Βασιληᾷ, ἔκαναν ἐκεῖνα, ἔλα νὰ τὸν βρῇς. Ἔλα κι' ἄσε τὶς κοροϊδίες!

Ὁ ἀητὸς πεισματῶθηκε, ἀνέβηκε ψηλὰ ὅσο ἤμπορούσε ψηλότερα στὸ ἄχανο ἔκανε κάμποσους περήφανους γύρους κι' ὕστερα, βάλ', πέφτει σὰν τὸ βόλι τὸν κατήφορο. Κάνει μιὰ βαθειὰ βουτιά στὴ θάλασσα. Τὸν ἔχασαν ἀπὸ τὰ μάτια τοὺς τ' ἄλλα τὰ πουλιά. Νά, ὅμως, σὲ λίγο πετάχτηκε κρατῶντας τὸ σταυρὸ στὸ ράμφος του.

—Ορίστε!

—Εὐχαριστῶ, εἶπεν, ὁ Χριστὸς. Ἔχε τὴν εὐλογία μου. Ἀρνιὰ καὶ κασίκια δικά σου θὰ εἶναι ἀπὸ τώρα κι' ἐμπρός. Πουλιά, τρυφεράδια καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐκλεκτὸ κρέας ἀπὸ σένα δὲν ἀπαγορεύονται. Θᾶχης τὴν ἐξουσία σὲ δυὸ βασίλεια. Στὸ βασίλειο τῶν πουλιῶν καὶ στὸ βασίλειο τῶν ἄλλων ζώων. Καὶ γιὰ νὰ μὴ σοῦ τὴν ἀρνιέται κανεῖς σοῦ δίνω καὶ σημάδι. Καὶ μὲ μιᾶς, πάτησε τὴ σφραγίδα πᾶνω στὰ φτερά ὁ Χριστὸς καὶ τοῦφτιασε ἓνα σταυρό. Ἀπὸ τότε κι' ὕστερα πῆρε καὶ τὸ ὄνομα Σ τ α υ ρ α η τ ὅ ς (').

Τὸ Σιαῖνι. Καλὴ ἦταν αὐτὴ ἡ διασκέδασι μὲ τὰ μπουρλατίσματα καὶ τὰ ξεμυαλίσματα τῶν «ξένων» περιστεριῶν, ὅταν δὲν συνέβαιναν δυσάρεστα. Γιατὶ συχνὰ τὴν ὥραία θεαματικότητα μὲ τὰ «χαβαῖα» τὴ χαλνοῦσε τὸ ἀθέατο σιαῖνι, ἓνας ἀνεπιδὸς τοῦ σταυραητοῦ καὶ τρομερὸς δῆμιος τῶν περιστεριῶν. Τὸ σιαῖνι ἀνεβασμένο στὰ 700—800 μέτρα, ἀθέατο ἀπὸ τὰ περιστέρια, ποὺ πετοῦσαν χαμηλότερα, «κίναε μὲ ὀρμή» κατέβαινε παρακάτω καὶ χτυποῦσε τὸ περιστέρι μὲ τὸ στήθος του, «γιατὶ τ' ἀστήθ' εἶνι τοῦ πρώτου ὄπλου τ'» λέει ὁ Χαρίσης, ποὺ εἶναι καὶ παλῆς περιστερᾶς, κι' ἀφοῦ τὸ ζάλιζε, τὸ ἄρπαζε μὲ τὰ νύχια του, μὲ τ' ἀτσαλένια τὰ τσιγγέλια του.

Τὸ σιαῖνι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ σταυραητό, ἀλλὰ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ περιστέρι. Εἶναι διπλάσιο καὶ τὸ χρῶμα του εἶναι «καναβὸ» στὴ ράχι, ἐρχεται, δηλαδή, πρὸς τὸ καφφετί, ὅπως καὶ τοῦ κίληλα, καὶ ἀσπριδερό στὴν κοιλιά μὲ καστανὲς ρίγες. Ἡ γρηγοράδα του στὸ κυνήγι ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ λένε στὴν Ἡπειρὸ «ρίχτικι (=ρίχτηκε) σὰ σιαῖν'» ἢ «σὰν τοῦ σιαῖν' κίν'ση (=ὥρμησε)» καὶ «σὰ σιαῖν' τ'ν ἄρπαξι» κ. ἄ. Ὄνοματίζουν μάλιστα καὶ μερικοὺς σβέλτους ἀνθρώπους μὲ τὸ ὄνομα αὐτό. Ἔτσι ἔγινε τὸ ἐπώνυμο Σιαῖνης στὴν Κοσμηρᾷ, τὴ Χρυσοβίτσα κι' ἄλλα χωριά.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο τὰ περιστέρια, ποὺ τρέμουν ἀπὸ τὰ σιαῖνια.

Κι' οἱ πέρδικες τὴν ἴδια τρομάρα δοκιμάζουν :

—Πέρδικά μου, γκιρντανάτη κι' ὁμορφο πουλί,
Φτοῦ στὰ πλάγια, ποὺ κοιμᾶσαι, μόν' καὶ μόναχη,
Δὲ φοβᾶσαι τὰ σιαῖνια καὶ τοὺς σταυραητούς;
—Τὰ σαῖνια τᾶχ' ἀδέρφια καὶ δὲ σιάζομαι
Καὶ τὰ σταυραητὰ ξαδέρφια καὶ δὲ σιάζομαι.

(Σιάζομαι, λένε, σὲ χωριὰ τῆς Κόνιτσας τὸ σκιάζομαι. Τραγουδιέται ὅταν ἡ νύφη περιμένῃ νὰ στεφανωθῇ).

Κι' ἂν αὐτὴ ἡ πέρδικα κάνει πῶς δὲ «σιάζεται» ἄλλη πιὸ πέρα μοιρολογαίει καὶ λέει:

«Σὰμ παίρν' ἕναν ἀνήφορο, κι' ἕνα ἀνηφοράκι
 Νὰ βρῶ μιὰ πέτρα ριζωτή, νὰ ριζωθῶ νὰ κάτσω
 Ν' ἀφηκραστῶ τὴν πέρδικα, τὴν ἀηδονολαλοῦσα.
 Πῶς καταριέται τὸν ἀητὸ καὶ λέει στὸ σιαῖνι:
 —Μωρὲ πουλὶ ἀδίκευτο, μωρὲ κακὸ σιαῖνι,
 Σὺ μῶφάγες τ' αἰταῖρι μου, θέλεις νὰ φᾶς καὶ μένα;
 Κάλλια νὰ φᾶς τὰ νύχια σου, τὰ νυχοπόδαρά σου
 παρὰ νὰ φᾶς τὴν πέρδικα τὴν ἀηδονολαλοῦσα

(«Κονιτσιώτικα» Χ. Ρεμπέλη)

Ὁ Κίληλης. Κίληλη ἢ Κίληλα, καὶ πληθ. Κιληλαῖους ἢ Κιληλάδες, λένε στὰ Γιάννινα τὸν κίρκο, τὸ κιρκινέζι. Ἡ λ. κίληλας εἶναι ἠχοποιημένη ἀπὸ τὴ φωνή του «κίληλη, κίληλη». Εἶναι μικρὸ ἀρπακτικὸ τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ ἱερακοειδῆ, ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ ἥμερο. Δὲν κυνηγᾷ τὰ πουλάκια, ὅπως τὸ ξαδέρφι του ὁ ἀτμα-τζίας, ἄλλως τε δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκίνητος ἀλλὰ τρώει τὶς κάμπιες, τὶς ἀκρίδες, τὰ ποντίκια, τὰ σκαθάρια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα βλαβερά στὴ γεωργία ἔντομα. Γι' αὐτὸ καὶ προστατεύεται ὁ κίληλης ἀπὸ τὸ Κράτος.

Στὰ Γιάννινα ἔρχεται πρῶτος—πρῶτος τὴν ἀνοιξι, προτοῦ ἔρθουν τὰ χελιδόνια κι' οἱ λελεκάδες. Γι' αὐτὸ κι' οἱ Γιαννιώτες, ὅταν πρωτοῖδουν κίληλα, λένε: Ἀά! καλῶς νὰ διχτοῦμι κί τὰ χιλιδόνια... Φεύγουν ἐπίσης μετὰ τὰ λελέκια, ἀργὰ στὸ προχωρημένο φθινόπωρο. Δὲ φεύγουν ὅμως ὅλοι. Εἶδα καὶ στὴ Μακεδονία τὸ χειμῶνα κιληλαῖους. Φαίνεται ὅτι δὲν ἀποδημοῦν ὅλοι, ὅπως δὲν ἀποδημοῦν κι' ὅλες οἱ φαλαρίδες ἀπὸ τὴ λίμνη τῶν Γιαννίνων.

Κατὰ τὸν Ὅμηρο τὸ πέταμα τοῦ κίληλα (κίρκου) ἐθεωρεῖτο προφητικὸ κατὰ τὴν ἡρωϊκὴ ἐποχὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζονταν «Ἀπόλλωνος ἄγγελος», ὅπως ἡ ἀρχαία πέλεια, ποὺ κατ' ἐμὲ εἶναι ἡ σημερινὴ καρκαῖα, ὀνομάζονταν «Διὸς ἄγγελος», γιατί ἔφερνε στοὺς ἀνθρώπους τὰ μηνύματα τοῦ Διός, ὅπως συνεχίζει ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ καρκαῖα νὰ φέρνει σὶς Ἡπειρώτισσες μηνύματα ἀπὸ τοὺς ξενητεμένους.

Ὁ κίληλης γεννᾷ 3—4 αὐγά, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ, ἐξ αἰτίας τῆς μύτης του, (1) νὰ μαζέψει τσάννα, τσιόλια καὶ χαρτιά γιὰ νὰ φκιάξει φωληά. Ἀναγκάζεται, λοιπόν, νὰ γεννοβολᾷ σὲ ξένες φωληές ἢ καὶ χωρὶς φωληά, κάπου ἐκεῖ σὲ καμμιὰ «ἀστρέχα», κοντὰ στὸ ταβάνι, ποὺ εἶναι ἀνοιχτὸ γύρα—γύρα στὸν τοῖχο στὰ παλὰ Γιαννιώτικα σπίτια. Ὅταν οἱ Γιαννιώτες τὴν ἀνοιξι ἴδουν νὰ μαλλώνουν γκαῖλα μὲ κίληλα σὶς «ἀστρέχες» τὰ «μπουχαριά» (καπνοδόχες) καὶ τὶς «κάνταρες» (λού-κλα), καταλαβαίνουν ὅτι αἰτία εἶναι ὅτι ὁ δεύτερος θὰ ἔχει στρογγυλοκαθῆσει στὴν φωληὰ τῆς πρώτης. Στὸν καυγᾷ αὐτὸν νικητῆς βγαίνει πάντα ὁ κίληλας, ἐπειδὴ ἔχει γερότερα νύχια καὶ σουβλερὴ σὰ σακχοράφα μύτη. «Μουτεύονται» τότε ἀπάνω στὸν καυγᾷ, ἀλλὰ τὰ περισσότερα φτερά, ποὺ πέφτουν κάτω, εἶναι μαῦρα, εἶναι τῆς γκαῖλας.

Ὁ κίληλας ἐξημερώνεται εὐκόλα. Εἶχα κάποτε στὴν Ἀθήνα ἕνα ζευγάρι γιαννιώτικους, ποὺ δὲν εὗρισκαν καλλίτερο μέρος νὰ λιαστοῦν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς γάτας ἢ τὸ καβούκι τῆς χελώνας. Εἶναι χαριτωμένα τὰ κιληλάκια ἐπίσης στὸ τάϊσμα. Τοὺς δίνεις τὸ συκώτι στὴ μύτη, κι' αὐτὰ ἀντὶ νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα νὰ τὸ χάψουν, ὅπως κάνει ἡ γκαῖλα, ἡ κόττα καὶ τ' ἄλλα τὰ πουλιά, στηρίζονται στὸ δεξὶ καὶ τεντώνουν ξαφνικά, φράπ!, τὸ ἀριστερό, ἀρπάζουν τὴν τροφή καὶ τὴν τρώνε στὸ χέρι λίγο λίγο, σὰν ὁ παπαγάλος, καὶ σὰν τὸ μαῖμουδάκι τὸ μπισκότο.

1. Ὅσους εἶχαν γαμπὴ τὴ μύτη στὰ Γιάννινα τὰ παιδιὰ τοὺς περιέπαιζαν καὶ τοὺς τραγουδοῦσαν χοροπηδητά:

Κίληλη, Μαντζώκα
 φᾶε . . . κι τσῶπα . . .

Οἱ Καλουτσ'νοὶ στὰ Γιάννινα φαίνεται πὼς ἦταν περισσότερο μερακλήδες στὰ πουλιὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Γιαννιώτες. Γι' αὐτὸ καὶ τ' ἀηδόνια τοὺς ἀγάπαγαν περισσότερο κι' ἐκτιζαν τὴ φωνὴν τους στὸ Ν. Δ. μέρος τῆς Καλούτσας, πὺν καὶ σήμερα ἀκόμη εἶναι γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «'Αηδὸν' Μαχαλᾶς». Θυμᾶμαι ἕναν Σκορδέλη ἢ Σκόρδο, πὺν εἶχε κτιστὸ ἐλόκληρο δωμάτιο, μέσα στὸ ὁποῖο χαλνοῦσαν τὸν κόσμον μὲ τὸ κελᾶηδμά τους δεκάδες «κανιρίνια». Μοῦ διηγήθηκαν ἐπίσης γιὰ κάποιον ἄλλον «πουλᾶ», πὺν ζοῦσε κατὰ τὸ 1893 στὴν Καλούτσα. Αὐτὸς εἶχε μεγάλη «ἀμανία» μὲ τοὺς κίληδες. Ἐβγαίνει τὸ πρῶτ' ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν πόρτα, ἔβγαίνει κι' ὁ κίλης ἀπὸ τὸν μαντρότοιχον καὶ συνεβάδιζαν; τοῦτος περπατώντας κι' ἐκεῖνος χαμηλοπετώντας ζυγιστὰ ἀπάνω στὸ κεφάλι του. Καὶ μὲ τὸ μάτι καρφωμένο στὸν ὦμον τοῦ ἀφέντη του ἄρπαζε τὸ σκουλίκι ἢ ὅ,τι ἄλλο (συκωτάκι, κοιλιά κ. ἄ.) πὺν τοῦ προσέφεραν οἱ χασάπηδες τῆς Καλούτσας γιὰ νὰ διασκεδάσουν. Ὁ κίλης ἄρπαζε τὸ μεζὲ μὲ τὸ χέρι ἀπὸ τὸν ὦμον κι' ἔφευγε γιὰ νὰ ξανακάνει τὸ ἴδιον πὺν πέρα. Κάποτε τὸν ἔβλεπαν νὰ κάθεται καὶ στὸν ὦμον, ὅπως κάνουν κι' οἱ γκαῖτες, ἀλλὰ πὺν πολὺ μετεωρίζονταν ἀπὸ πάνω του, «γιατὶ σκιάζονταν, ἀπὸ τοὺν κόσμον», ὅπως μοῦ εἶπεν ὁ ἀφηγητὴς μου.

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς μᾶς διέσωσε στὴ Συλλογὴ του καὶ τὸ παρακάτω τραγούδι, ὅπου «μικρὸ γεράκι» δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι κι' ὁ κίλης:

Ὁ νεὸς μὲ τὰ λαγωνικά ἐβγήκε σὲ κυνήγι
Κι' ἐκράτει καὶ στὸ χέρι του ἕνα μικρὸ γεράκι
Τῷφυγε, τ' ἀπολύθηκε, σὲ περιβόλι μπῆκε.
Καὶ ἀφορμὴ τοῦ γερακιοῦ, μπῆκε κι' ὁ νεὸς κατόπι.
Ἐκ' ἤρε κόρη ὁπῶπλενε σὲ γοῦρνα μαρμαρένια

Ὁ ἀτματζιᾶς (ξεφτέρι). Τὸ ἀρπακτικὸ αὐτὸ εἶναι ὅμοιον μὲ τὸν κίλην στὸ χρῶμα, ἀλλὰ σὰν πὺν μικρότερον λιγάκι. Εἶναι σκληρότατον καὶ χρησιμοποιεῖ πάντοτε τὸ δόλον στὸ κυνήγι. Στὰ βιβλία ἀναφέρεται ὡς Κίρκος ὁ Νίσιος, ἀλλὰ εἶναι περισσότερο γνωστὸς ὡς ξεφτέρι (ὀξύπτερος=ταχύπτερος) καὶ λιγότερον ὡς τσιχλογέρακος στὴν Ἑλλάδα. Στὰ Γιάννινα εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ Τούρκικον ὄνομα «ἀτματζιᾶς». Ρημάζει τὰ καημένα τὰ τσιρποῦλια τόσο, ὥστε τὸ Κράτος ἀναγκάστηκε νὰ τὸν ἐπικηρύξει. Παραμονεύει μέσα στὶς καλαμιές ἢ σὲ κανένα δέντρον κι' ὅταν ζυγώσει κανένα πουλάκι παρουσιάζεται ξαφνικά καὶ τοῦ ἐπιτίθεται μὲ καταπληκτικὴ ταχύτητα. Ὅποιος ἔτυχε σὲ τέτοια σκηνή, κι' ἔτυχα μιὰ—δυὸ φορές, δὲ βλέπει τίποτα γύρω του. Ἀκούει μόνον ἕνα βοηθόν, σὰν νὰ περνᾷ βολίδα, κι' ἕνα τσι—τσι ἀπὸ τὸ θῦμα, πὺν σφαδάζει στὰ νύχια τοῦ ἀτματζιᾶ. Γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὰ σπουργίτια κάνει πὼς πετάει σὰν τὴν γκαῖλα ἢ τὴν δεκοχτοῦρα ἢ τὴν κίσσα ἢ ἄλλο γνωστὸν στὰ σπουργίτια πουλί. Κι' ὕστερον χυμᾷ μὲ ὀρμὴ καὶ σπάνια τοῦ ξεφεύγει πουλί, σπάνια ἀποτυχαίνει στὸ καταστρωμένο σχέδιον, γιὰτὶ ἔχει καὶ μεγάλη ἀρπακτικὴ ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ θράσος. Ἀλλὰ καὶ τὰ σπουργίτια, τὰ πανέξυπνα αὐτὰ φτερωτὰ ἀλητάκια, ξαίρουν μὲ ποιὸν ἔχουν νὰ κάμουν καὶ προφυλάγονται.

Στὶς ἄκρες τῶν Γιαννίνων, πὺν περιφέρεται ὁ ἀτματζιᾶς, τὰ σπουργίτια ἔχουν ἐπισημάνει ἀπὸ προτῆτερα, κάπου ἐκεῖ κοντά, καὶ μιὰ φουντωτὴν βασινιά. Ὅταν τύχει, λοιπόν, καὶ ἀντιληφτεῖ τὸν ἀτματζιᾶν κάποιον ἀπὸ αὐτά, τσιρίζει δυνατὰ κι' ὅλα τότε εἰδοποιοῦνται καὶ χώνονται τρομαγμένα στὸ βάθος τῆς βασινιάς, ὅπου τὰ ἀγκάθια τῆς ἐμποδίζουν νὰ μπῇ τὸν ἀτματζιᾶν, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι μεγαλύτερος.

Τὰ πουλιὰ καμμιά φορὰ ξεγελοῦνται καὶ νομίζουν ὅτι ὁ κίνδυνος πέρασε καὶ βγαίνουν ἀπὸ τὴν κρύπτην τους. Ἀμ δέ! Ὁ ἀτματζιᾶς γυρίζοντας ξάφνου ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον, εἶναι ἀδύνατον, πέφτοντας σὰ σίφουννας κατ' ἐπάνω τους, νὰ μὴν ἄρπάξῃ κάποιον. Γι' αὐτὸ κι' ὁ κόσμος, τοὺς πολὺν γρήγορους καὶ ἔξυπνους στὴ δου-

λειά τους, τοὺς βάφτισε «ξεφτέρια». Ἀτματζιάς, φονηᾶς στὰ τσιροπούλια, πρέπει νὰ ἦταν τὸ γεράκι μὲ τὴ γαμψή τὴ μύτη, πὺ στενοχωροῦσε καὶ τὸ μακαρίτη Βηλαρά:

«Τρία μοῦ φέρουν βάσανα, μὲ κάνουν νὰ τὰ χάνω.
Τῆς γάτας τ' ἀγριόνυχα, τοῦ γερακιοῦ ἡ μύτη
Κι' ὁ δόκανος, ὅπου μοῦ στήνουν σὲ κάθε ἀνθρώπου σπίτι».

Ὁ ἀτματζιάς κάποτε, ὅταν πεινάει πολὺ, ἀποθρασύνεται τόσο, ὥστε μπαίνει μέσα στὰ χωριά κι' ἄρπάζει κοτιόπουλα, ἀκόμα καὶ μέσα στὰ Γιάννινα ἔμπαινε κι' ἄρπαζε κάποτε περιστέρια, στὰ ὁποῖα καὶ ξαναγυρίζουμε τώρα.

Ὀνομασίες περιστεριῶν. Τὰ περισσότερα σύμφωνα μὲ τὴ μορφὴ τους, τὰ φτερά τους, τὶς συνήθειές τους καὶ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο πετοῦν ἢ κατεβαίνουν, ἔπαιρναν καὶ διάφορα ὀνόματα. Ἔτσι ἔλεγαν:

1) Βουτσιλάτα, αὐτὰ πὺ εἶχαν φτερά στὰ πόδια.

2) Κουπρά, κάτι ἄλλα, πὺ εἶχαν πολλὰ φτερά σὰ βράκες κι' ἦταν βαρειά ἴσια μὲ μιὰ κόττα σχεδόν. Γι' αὐτὸ τᾶλεγαν καὶ «οὐγγαρέζ'κα», ὅπως ὀνοματίζουν στὴν Ἡπειρὸ καὶ τὰ μεγαλόσωμα ἄλογα. Τὰ κουπρά ἦταν γιὰ φάγωμα.

3) Κουτσιουμύτ'κα, ἦταν αὐτὰ πὺ εἶχαν πολὺ κοντὴ τὴ μύτη. Αὐτουνῶν καὶ τὰ παιδιὰ τους ἔπρεπε νὰ βγοῦν ὅμοια, γιὰτὶ ἄλλοιῶς τὸ ταῖσμά τους θὰ ἦταν ἀδύνατο. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσεχαν στὶς διασινυρώσεις. Μήπως στὴ διασταύρωση καρδερίνας καὶ καναρινοῦ, δὲν ὑπάρχει πάντοτε ὁ κίνδυνος νὰ πνιγοῦν τὰ «καρδερινοκάναρα» μὲ τὸ ταῖσμα τῆς καρδερίνας, πὺ ἔχει χοντρή καὶ μεγάλη τὴ μύτη;

Τὰ κουτσιουμύτ'κα τᾶπαιρναν, στὰ χρόνια μας, οἱ Γιαννιώτες προσκυνητὲς τῆς Παναγίας, στὴν «Κουρσιουβίτσα», στὸ πανηγύρι τῆς 15ης Αὐγούστου καὶ «τ' ἀπόλναγαν» κατὰ τὴ διασκέδασι. Κι' αὐτὰ γύριζαν πίσω σὲ λίγο, πετώντας ἀπὸ τὴ Χρυσοβίτσα στὰ Γιάννινα. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὰ κουτσιουμύτ'κα ἦταν εἶδος «ταχυδρομικῆς περιστερᾶς». Τὰ διάλεγαν οἱ Γιαννιώτες καὶ γιὰ μιὰ ἄλλη αἰτία: «γιατὶ δὲν τὰ πιάν' κουλαῖ (=εὐκολα) τοῦ σλαῖν', ἐπειδὴ τὰ κουτσιουμύτ'κα ἔχουν μεγάλ' ἀντίληψ' κι' εἶναι ἐπιδέξια πουλιά κι μπουροῦν νὰ γλυτρώσουν ἀπὸ τὰ σλαῖνια» κατὰ τὸν Χαρίση.

4) Γιαούτ'κα, ἐκεῖνα, πὺ μέρα νύχτα φωνάζουν καὶ κάνουν γούου—γούου.

5) Χαβαγιά ἢ χαβαῖά, ἐκεῖνα πὺ πᾶνε πολὺ ψηλὰ στὸν χαβᾶ, ὅπου φαίνονται σὰν χελιδόνια. Αὐτὰ ἔχουν καὶ ὠραῖο κατέβασμα. Σηκώνουν τὰ φτερά κάθετα καὶ φτιάνουν ἔτσι μὲ τὴν πλάτη τους ἓνα εἶδος ὠραῖο σκαφίδι.

6) Ντουῖνέκια, εἶναι αὐτά, πὺ κατεβαίνουν μὲ «λούπιγκ ντὶ λούπ», μὲ «νταρκλάδης», ὅταν τὰ μαυλοῦν καὶ κατεβαίνουν. Μερικοί, γιὰ νὰ τὰ συνηθίσουν σ' αὐτοὺς τοὺς «νταρκλάδες», σοφίστηκαν καὶ τὸ ἔξη:

Τὰ περιστέρια, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶναι ἐρωτομανῆ. Χωρίζουν, λοιπόν, κάποια μέρα τὴν περιστέρα ἀπὸ τὸν περισσότερο. Τοῦ τὴ στεροῦν κάπου μισὴ μέρα. Ὑστερα τὸν «μπουρλατᾶν» κι' ἀνεβαίνει στὸν ἀέρα καὶ σὲ λίγο ἀφήνουν ἐλεύθερη στὴν αὐλὴ τὴ γυναῖκα του. Ὁ περισσότερος, πὺ διαρκῶς τὸ μάτι του τὸ εἶχε κάτω, μόλις τὴν ἔβλεπε κατατσακίζόταν καὶ ἔκανε ἓνα σωρὸ θεαματικῆς τοῦμπες τότε, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ κατέβει ὅσο τὸ δυνατό συντομώτερα κοντὰ στὴν ἀγαπημένη του.

7) Ἀλλαμπατζιάτ'κα, (ἄλλος + μπατζιάς = τουρκ. φεγγίτης καὶ «μπατζιάδες» μωφ. τὰ μάτια, σκωπτικὰ στὴν ἀργκό τῶν Γιαννίνων πότε—πότε) εἶναι αὐτὰ πὺ ἔχουν ἄλλο χροῶμα στὸ ἓνα μάτι κι' ἄλλο στὸ ἄλλο, πράγμα πὺ τὰ κάνει νὰ φαίνονται καὶ ἐξαιρετικὰ ὁμορφα.

8) Βάξια, πού κατὰ τὸν φίλο κ. Σ. Συρμακέση, εἶναι λεπτοκαμωμένα περιστέρια (Βάξια (τὰ) οἱ νησιῶτες λένε καὶ κάποια μεγάλα γεράκια).

* *

Μὲ τὸ περιστέρι καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὴν «περιστέρα» καὶ τὴν «περιστεροῦλα» ἀσχολεῖται ἡ Ἡπειρωτικὴ μοῦσα συχνά, ὅπως καὶ μὲ τὴν πέρδικα, καὶ μάλιστα στὰ γαμήλια τραγούδια. Ἀλλὰ δὲν εἴμποροῦμε νὰ ἐπεκταθοῦμε περισσότερο. Γι' αὐτὸ περιοριζόμαστε στὸ παρακάτω ὁμορφο καὶ ἀλληγορικὸ ποίημα τοῦ Βηλαρά:

Περιστέρι

Διψασμένο περιστέρι
Ἀπετάει καὶ γύρες φέρει
Ποῦ νὰ βρῇ νὰ πιῇ νερό

Ἀπὸ κεῖ, πού συνηθὰι
Κι' ὄντα θέλει ξεδιψάει
Ἔχει χάσει τὸν τορό.

Ξαφνιασμέν' ἀπὸ Γεράκι
Τὸ ἀθῶο τὸ πουλάκι
Στὰ χαμένα περπατάει

Στὰ χαμένα τριγυρίζει
Καὶ τὸν τόπο δὲ γνωρίζει
Μήτε ξέρει ποῦ πατάει.

Ὅσο τρέχει κι' ἀπετάει
Τόσο ἀνάφτει καὶ διψάει
Καὶ δροσιὰ ἐπιθυμεῖ.

Τέλος πάντων ἀγναντεύει
Τὸ νερό, ὅπου χαλεύει
Καὶ στοῦ πόθου τὴν ἀκμὴ

Ὅχ' τὴ βιά του τὴ μεγάλη
Τὸ σημάδι ἐκεῖνο σφάλλει
Σὲ ξερό δέντρο χτυπάει.

Πέφτει κάτω σκοτισμένο
Καὶ σὲ χέρια σκλαβωμένο
Κυνηγοῦ ἀποκαταντάει.

Σὲ ὅ,τι ἐπιχειριστῆς
Ποτέ σου μὴ παραβιαστῆς
Γιατὶ σὲ βιά μεγάλη
Ὁ νοῦς μας πάντα σφάλλει.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΓΑΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Δ'.—ΜΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

13.—Πασσώβ και 'Αραβαντινός

Όπως σημειώνουν οί εκδότες τῆς «Συλλογῆς δημοδῶν Ἡπειρωτῶν ἀσμάτων» τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἄμεσοι ἀπόγονοί του, ἂν ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ πάντα τὰ γνωστὰ—τὴν ἐποχὴ τῆς περισυλλογῆς τους—Ἡπειρώτικα τραγούδια, «δὲν θὰ ἐπῆρκει αὐτῇ ὄγκος τετραπλάσιος». Καὶ νὰ σκεφθῇς ὅτι, στὸν ὄγκο μόνο πὺν ἀπόχτησε, περιλαμβάνει 497 ἡπειρώτικα ἄσματα καὶ περὶ τὰ 1000 στιχοπλάκια ἢ λιανοτράγουδα «ὧν τὰ πλεῖστα, γράφει ὁ συλλογέας τοὺς συνέλεξα ἐν Ἰωαννίνοις».

Ἀπὸ τὰ 646 ἐπίσης «ἄσματα» τῆς συλλογῆς τοῦ Πασσώβ, «τῆς πληρεσιότητος πασῶν»—τῶν ὅσων δηλ. ἦταν πρὶν ἀπ' αὐτῇ ἐκδομένες—τὰ ἡπειρώτικα, ὑπερβαίνουν τὰ 250. «Ὡς πρὸς δὲ τὰ δίστιχα, (στιχοπλάκια δηλ.), εἶναι γνωστόν, σημειῶνουν οἱ εκδότες τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐθιζομένων, εἶναι Ἡπειρωτικά» καὶ «εἶναι ἀποκλειστικῶς συνθέσεις τῶν πόλεων». «Ἡ μᾶλλον δὲ φημιζομένη ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν τοιούτων πόλεις, εἶναι ἢ τῶν Ἰωαννίνων»:—1157 στιχοπλάκια περιέχει ἡ συλλογὴ Πασσώβ.

Πρέπει μῶλα ταῦτα νὰ τονίσουμε καὶ πάλι, ὅτι τὰ σημειώματά μας αὐτά, ἀναφέρονται—ὅσο εἶναι βολετὸ—στὸ στενότερο περιβάλλον, τῆς Ἡπειρώτικης μόνο πρω-

τεύουσας· καὶ στὸ Γιαννιώτικο κυρίως στιχοπλάκι ἀπλώνεται ἡ ἔρευνά μας· στὸν τομέα εἰδικότερα τοῦ ἱστορικοῦ παράγοντά του, μᾶς ἐνδιαφέρει, πὺν στενά, τὸ Γιαννιώτικο κυρίως τραγούδι, ὅχι μόνο αὐτὸ πὺν περισυλλέχτηκε—ἀπὸ τοὺς Πασσώβ εἰδικότερα καὶ τὸν Ἀραβαντικὸ—μέσα στὰ Γιάννινα, ὅσο—περισσότερο—κι' αὐτό, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ—ἡ βάση συμπεραίνεται—ὅτι εἶναι συνθεμένο μέσα σ' αὐτὰ κι' ἀπὸ ἐγκάτοικούς τοὺς: Ἡ ἔρευνά μας, ἔχει ἐντονο λαογραφικὸ χαρακτῆρα· καὶ μαζὺ μὲ τὴν παρουσίαση τοῦ Γιαννιώτικου τραγουδιοῦ, προσπαθοῦμε στὸν ἴδιο καιρὸ νὰ ἀναδιπλώνουμε καὶ ὅσες μπορούμε περισσότερες πτυχὲς τῆς παλιᾶς Γιαννιώτικης ζωῆς.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο, θ' ἀποτελοῦσε μιὰ πιεστικὴ ἐπιδίωξη, πὺν θὰ δικαιολογοῦσε τὴν παρῶθησιν πὺν αἰσθανόμαστε νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ, ἀπὸ τίς δυὸ αὐτὲς προμνημονευμένες συλλογές, ὅσα τραγούδια σημειώνονται ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τοὺς, μὲ τὸν εἰδικότερο προσδιορισμό; Γιάννινα· εἶναι ἄλλως τε σήμερα αὐτὲς, τόσο σπάνιες καὶ τόσο—γιὰ τοὺς πολλοὺς—δυσπρόσιτες—ἴσως κι' ἄγνωστες—πὺν δὲ θὰ μᾶς κατηγοροῦσαν σὰν ἐντελῶς ἄσκησι, μιὰ ἀποσπασματικὴ ἀναδημοσίευσή τοὺς. Αὐτό, θὰ μᾶς ἔδινε ταυτόχρονα καὶ βάση γιὰ ἱστορικο—λαογραφικοὺς σχολιασμούς: Ἡ περισυλλογὴ τῶν «ἀσμάτων» αὐτῶν, ἔγινε—ὅπως εἶναι γνωστὸ—κατὰ τὰ μέσα τῆς 19ης

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ἐκατονταετηρίδας καὶ πολλὰ θὰ ἔπρεπε ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης νὰ πληροφορηθῇ, γιὰ νὰ κατανοήσῃ ὀρθά, τόσο τὸν ὁρμαθὸ αὐτὸ τῶν τραγουδιῶν, ὅσο καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς.

Τῇ μερικότερῃ ὁμῶς αὐτὴ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὸ Γιαννιώτικον στίς συλλογὰς Πασσῶβ καὶ Ἀραβαντινοῦ τραγούδι, θεωροῦμε πρὸς τὸ παρὸν σκόπιμον νὰ τὴν ἀναβάλλουμε γι' ἀργότερα. Πολὺ ἴσαμε τώρα μᾶς ἀπασχόλησε ὁ ἱστορικὸς παράγοντας τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ κι' εἶναι πιά καιρὸς ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ κύριον θέμα τῆς ἔρευνας μας, δίνοντας τὰ δίστιχα τῆς ἀτομικῆς μας Συλλογῆς.

Περιορίζομαστε λοιπὸν τώρα, στὸ νὰ σημειώσουμε μόνον ὅτι, τὰ μὲ τὸ μερικότε-

ρο χαρακτηρισμὸ «Γιάννινα» προσδιορίζόμενα, τοῦ μὲν Πασσῶβ, εἶναι, ὅπως καὶ σὲ προηγούμενά μας ἔχουμε πῇ, τὰ τραγούδια ποὺ καταγράφονται στοὺς ἀριθ. 372, 394, 550, 577 καὶ 644 τῆς Συλλογῆς του, τοῦ δὲ Ἀραβαντινοῦ, τὰ παραθετόμενα στίς σελ. 123, 125, 131, 134, 137, 138, 156, 160, 170, 183, 185, 188, 192, 219, 222, 224, 228, 230, 234, 236, καὶ 249 τοῦ βιβλίου του.

Σὰν χρήσιμη δὲ εἰσαγωγή στὰ τραγούδια τῆς ἀτομικῆς μας συλλογῆς, θεωροῦμε σκόπιμον νὰ μεταφέρουμε ἔδῳ—καὶ μόνον ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινὸ—ὠρισμένες κατηγορίες κι' ὁμάδες ἀπὸ δίστιχα, ποὺ θὰ μᾶς πιάσουν—πιστεύω—ὁμαλὰ στὸ εἰδικὸ τῶν Γιαννιώτικων στιχοπλακίων κλῖμα καὶ τὴν ἰδιαίτουσα ἀτμόσφαιρά τους.

14. Ἀπὸ τὰ στιχοπλάκια τῆς Συλλογῆς Ἀραβαντινοῦ.

Γλυκοχαράζουν τὰ βουνά κι' οἱ ὁμορφες κοιμοῦνται
καὶ τῶν μανάδων τὰ παιδιά, γιὰ κεῖνες συλλογιούνται.

Παίρνουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριά κι' ἡ πᾶχνη δὲν τ' ἀφήνει
θέλω κι' ἐγὼ νὰ ο' ἀρνηθῶ καὶ δὲ μ' ἀφήνει ὁ πόθος.

Ἦσυχά ποῦναι τὰ βουνά, καλότεχοι κι' οἱ κάμποι
δὲν καρτεροῦνε θάνατο, γεράματα δὲν ἔχουν
μόν καρτεροῦν τὴν ἀνοιξή, τὸ Μᾶη, τὸ καλοκαῖρι.
Τὸ καλοκαῖρι πράσινα καὶ τὸ χεῖμῶνα ἄσπρα (*)

Μὲ θέμα τὰ Γιάννινα.

Τάχα θὰ ζήσω γιὰ νὰ ἰδῶ τὰ Γιάννινα ἀπ' τὸ Ντρίσκο⁽¹⁾.

καὶ νὰ μαζώνω νὰ φιλῶ ὅσα λιθάρια βρίσκω.

πρὺλ. κάθε λιθάρι ποὺ πατῶ νὰ σκύψω νὰ φιλήσω

Ἀνάθεμα τὰ Γιάννινα πῶχουν στενὰ σοκάκια

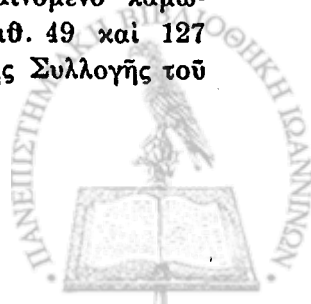
καὶ παραθύρια μὲ γυαλιὰ ⁽²⁾ ποὺ στάζουν τὰ φαρμάκια.

Τὰ Γιάννινα, χαλάσανε ἀπὸ τὴν περηφάνεια

τὶ βάναν οἱ Γιαννιώτισες τὰ λαχουριά ⁽³⁾ φουστάνια.

* Ἔνα—τὸ πρῶτο δίστιχο—ἀπὸ τὰ ὠραιότερα δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς μούσας. Οἱ ὁμορφες, ἀδιάφορες καὶ οἴγουρες γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, συνεχίζουν ἀδιατάρακτο τὸν ὕπνο τους· κι' ἀκόμα, καθὼς γλυκοχαράζει, πορεῖς νὰ φανταστῆς τὰ νεανικά κορμιά, ἀπροφύλαχτα νὰ ροδίζουν στὴν ἀμφιλύκη.—Τὰ κοῦμένα ὁμῶς τὰ παληκάρια, ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νὰ παιδεύονται ἀπὸ τὴν ἀγρύπνια, καθὼς συλλογιούνται τὶς γλυκιᾶς παρθένες. Καὶ δὲν εἶναι μονάχα αὐτὰ ποὺ βασανίζονται. Εἶναι κι' οἱ μάνες, ποὺ ἡ μητρικὴ στοργὴ τὶς κάνει νὰ ὑποφέρουν κι' αὐτὲς ἀπ'

τῶν παιδιῶν τους τὶς ἀγρύπνιες, γιὰ χάρις ἄλλων γυναικῶν, ποὺ τοὺς ἔχουν κλέψει τὴν καρδιά τῶν παιδιῶν τους.—Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἐπίσης δείγματα τῆς λαϊκῆς μούσας, μὲ ἀφτασθὲν σιὴ σύνθεσὴ τοὺς ἁρμονία, εἶναι καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποὺ ἀκολουθοῦν (ἓνα δίστιχο καὶ ἓνα τετράστιχο), ὑπέροχοι πίνακες καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Τὸ τετράστιχο, εἶναι—ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο καμωμένο—συγκερασμὸς τῶν ὑπ' ἀριθ. 49 καὶ 127 (σελ. 43 καὶ 168) τραγουδιῶν τῆς Συλλογῆς τοῦ Ἀραβαντινοῦ.

Τῶν Μπαντίδων. (Δές καὶ σημείωμα μας τεύχ. Γενάρη
ἐ.ἐ. «Ἡπ. Ἑστίας»).

Μπαντίδος ⁽⁴⁾ ἐγεννήθηκα, μπαντίδος θὰ πεθάνω·
τὰ πεντακόσια ποὺ χρωστῶ, χίλια θελὰ τὰ κάνω.

Πάρα πολὺ μπαντίδεψα, βγῆκ' ἀπὸ τὸ νισάφι·
ἢ μάννα μου μὲ καρτερεῖ κι' ἐγὼ εἶμαι στὸ σοκάκι.

Νησιώτικα.

Ἔλα νὰ σὲ πάρω πέρα ⁽⁵⁾,
στὸ νησι καὶ στὸν ἀγέρα.

Παναγιὰ ⁽⁶⁾ κι' ἄγια—Σωτήρα ⁽⁷⁾,
δός μου τη κι' ὅς εἶναι χήρα ⁽⁸⁾.

Τὸ πουλί μου πάει πέρα,
Παναγιὰ μου, βάλε ἄερα ⁽⁹⁾.

Ἡ λίμνη δὲν ταράζεται· ὁ ἀγέρας τὴν ταράζει.
ἢ μάννα κάνει τὸ παιδί κι' ὁ ξένος τ' ἀγκαλιάζει ⁽¹⁰⁾.

Τὸν ὄρκο μου θὰ κάνω γὼ μὲς' τὴν Ἄγια—Σωτῆρα,
ἢ νὰ σὲ πάρω ἀνύπαντρη ἢ νὰ σὲ κάνω χήρα ⁽¹¹⁾.

Τοῦ κολύμπου θὲ νὰ πέσω, γιὰ νὰρθῶ μὲς' τὸ Νησί ⁽¹²⁾.
νὰ σ' εὐρῶ, νὰ σοῦ φωνάξω, ποῦεσαι ἀγάπη μου χρυσῇ ⁽¹³⁾.

Τράβα Νησιώτη τὰ κουπιὰ καὶ σιάσ' τὴ φορτοτῆρα ⁽¹⁴⁾
νὰ πᾶμε στὴ Ντραμπάτοβα καὶ στὴν Ἄγια—Σωτῆρα.

Χωριάτικου χρώματος.

Εἶδα μιὰ κόρη σήμερα, ντυμένη μὲ σιεγκούνια·
φωτιὰ νὰ κάψῃ τὰ χρυσᾶ, ⁽¹⁵⁾ κοζόκια, ⁽¹⁶⁾ κοντογούνια ⁽¹⁷⁾.

Ἐπαρε τὴ ροκούλα σου κι' ἔλα τὸ φράχτη—φράχτη·
κι' ἂν σὲ ρωτήσ' ἢ μάννα σου, πὲς ἔχασα τ' ἀδράχτι.

Πῆρα τὴν κάπα κι' ἔγειρα, γιὰ νὰ σ' ἀλησμονήσω·
κι' ὁ πόνος σου δὲ μ' ἄφησε τὰ μάτια μου νὰ κλείσω.

Ἑλληνο-τούρκικα

Σουλτάν-ναμές ⁽¹⁸⁾ τὰ φρύδια σου, φιρμάν ⁽¹⁹⁾ τὸ πρόσωπό σου·
κι' ἐγὼ κοντεύω νὰ χαθῶ, στὸν Ἰσκιο τὸ δικό σου.

Τὰ μάτια σου εἶναι μεχκεμές ⁽²⁰⁾, τὰ φρύδια σου ντιβάνι ⁽²¹⁾.
κι' ὅποιος κι' ἂν ἔρθῃ νὰ κριθῇ, τὰ λόγια του τὰ χάνει.

Τὶ τόσες παρακαλεσιές; μηνὰ εἶσαι τζοβαίρι ⁽²²⁾;
βασιλοποῦλ' ἂν ἦσουν, μῶκανες τὸ χατῆρι.

Χανούμικα.

Βάλ' τὸ φερετζὲ σ' κατοιοῦλα ⁽²³⁾,
κι' ἔλα ἀπὸ τὴν πορτοπούλα

Ἄπο μέρους κοριτσιῶν.

Ἄς το μάννα κι' ἄς περνάει
τὰ παπούτσια του χαλνάει.

Ἄς το μάννα τὸ καῦμένο·
ἔτσι τῶχω μαθημένο.

Λεβέντης εἶσαι μάτια μου, λεβέντικα κουνιέσαι·
λεβέντικα τῇ γῇ πατᾶς καὶ σιέσαι καὶ λυγιάσαι.

Τήρα τὸ κερατόπουλο, δὲ ντρέπεται κομμάτι.
ὥς καὶ μπροστὰ στὴ μάνα μου, μοῦ κάνει μὲ τὸ μάτι.

Τραγούδα, καναρίνι μου, ν' ἀκούσω τὴ λαλιά σου·
νὰ πεταχτῶ σὰν πέρδικα καὶ νᾶρθω στὴ φωλιά σου.

Τραγούδησε, λεβέντη μου, τραγούδα ν' ἀγαλιάσω·
νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ νᾶρθῶ στὴν ἀγκαλιά σου.

Τολμηρὰ.

Ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα ἦρθε μιὰ περιστέρα·
μοῦ σήκωσε τὸ πάπλωμα καὶ μοῦειπε καλησπέρα.

Γιὰ πές μου, ποιὸς στὸν ἔκοψε στενὸν τὸν ἀλατζιά σου
καὶ δὲ χωράει τὸ χέρι μου νὰ πιάσω τὰ βυζιά σου;

Ἦθελα νὰ σ' ἀγκάλιαζα ζάρκα μὲ τὸ γιελέκι ⁽²⁴⁾,
κι' ὕστερα ἄς μὲ κρέμαγαν ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ κουρμέκι ⁽²⁵⁾.

Μάτια καὶ φρύδια καὶ μαλλιά, πῶς τάχεις μπερδεμένα;
μ' ἄλλον ἂν ἔχωράτεψες, παῖξε καὶ μὲ τ' ἔμένα.

Μισεύω καὶ σ' ἀφήνω γιὰ, σ' ἀφήνω ἀμανάτι·
τὰ δυὸ βυζιά τοῦ κόρφου σου νὰ μὴ τὰ ἰδῇ ἄλλο μάτι.
πρλγ. Πασ., σελ. 246. ἄλλος νὰ μὴν τὰ πιάσῃ

Νᾶημουνα στὸ σωκάρδι σου κουμπὶ μαλαματένιο,
νὰ σφίγγω αὐτὸ τὸ στῆθος σου τὸ μαργαριταρένιο.

Εὐπνάω τὰ μεσάνυχτα νὰ πάρω τὸν ἀέρα·
βρίσκω τ' ἀστήθεια σ' ἀνοιχτὰ καὶ λέω ὅτ' εἶναι μέρα.

Τὰ δυὸ σου κιτρολέϊμονα,
νὰ στὰ φιλοῦσα δαίμονα.

Τὸ λεϊμονάκι τᾶγουρο, τρῖψε το νὰ μυρίζῃ·
καὶ τὴν μικρὴ τὴν κοπελιά, φίλα την κι' ἄς σὲ βρίζῃ.

Τραγούδησε γιὰ νὰ χαρῶ, παῖξε γιὰ νὰ γελάσω.
δεῖξέ μου τ' ἄσπρα σου βυζιά, νὰ ἰδῇς πῶς θ' ἀγαλλιάσω.

Φεγγάρι μου, γιατίι κι' ἐγὼ δὲ βλέπω σὰν κι' ἔσένα,
λεύτερα τ' ἄσπρα τὰ κορμιά, ὀρθὰ καὶ πλαγιασμένα ⁽²⁶⁾;

Ἐπίκαιρα Ἀραβαντινοῦ ⁽²⁷⁾.

Ἀνάθεμα κακοὺς γονίους κακοὺς προξενητάδες,
ὅπου παντρεύουν τὶς μικρὲς κι' ἀφήνουν τὶς μεγάλες.

Ἀνάθεμά την τὴν Τουρκιά μὲ τοὺς σκληροὺς τοὺς νόμους.
 πού μὲ κατάντησαν τρελλὸ νὰ περπατῶ στοὺς δρόμους.

Ἀναθεμά σε πλάτανε, μὲ τὰ πλατεῖα κλωνάρια,
 πού δὲν ἀφήνεις τὴ Λενιώ νὰ βλέπη παληκάρια,

Ἀπ' ὅλα τὰ πετούμενα ἀσπρότερη εἶναι ἡ χήνα·
 κι' ἀπ' ὅλες τὶς ἀρχόντισες καλλίτερ' εἶν' ἡ Ρήνα.

Ἀπὸ τὸ φίλο π' ἀγαπῶ, ποιὸς θέλ' νὰ μὲ χωρίση,
 τὸν καταριοῦμαι ἀπὸ καρδιά, τὸ χρόνο νὰ μὴν κλείση.

Αὐτὰ τ' ἀνακατώματα, θὲ νὰ μᾶς φέρουν σ' ἄλλα:
 θὲ νὰ μᾶς φέρουν κἀκίωμα καὶ βάσανα μεγάλα.

Βασιλικὸς στὴ γειτονιά κι' ἐμεῖς τὸν πεθυμοῦμε·
 κι' ἔρχονται ἀπ' ἄλλες γειτονιὲς καὶ τὸν κορφολογοῦνε.

Δὲν εἶμ' ἐγὼ σιραγαλιανὸς ⁽²⁸⁾ νὰ τρώω καναβοῦρι·
 ἀκόμα ⁽²⁹⁾ δὲ σ' ἀπόλαψα καὶ μῶβγαλαν τραγούδι ⁽³⁰⁾.

Δὲ φταῖν τὰ μαῦρα γιεμενιά, δὲ φταῖν τὰ μαῦρα φρύδια.
 μόν' φταῖνε τὰ νοήματα ἀπὸ τὰ παραθύρια.

Ἐνα κομμάτι κατηφὲς ⁽³¹⁾ πουλιέται στὸ παζάρι·
 ποιὸς εἶναι καλόρριζικος, ἐκεῖνος θὰ τὸν πάρῃ.

Μισεῦω ἀπὸ τὴ γειτονιά καὶ πάγω σ' ἄλλον τόπο·
 μὴν πάει καὶ ἡσυχάσουνε οἱ γλῶσσες τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἔρωτας εἶναι κακὸς κι' ἄλλοι πού τὸν κολλήσῃ·
 κόλλησε σ' ἓνα γέροντα κι' ἐτρόμαξε νὰ γλύσῃ ⁽³²⁾.

Ὅπου ἀγαπάει στὴ γειτονιά, ἔχει μεγάλη χάρη·
 ἔχει τὸν ὕπνο διάφορο καὶ τὰ παπούτσια χάρη.

Ὅταν ἰδῶ ν' ἀνηφορνᾷς, ἂν εἶμαι ὀρθή, καθίζω·
 γυαλὶ ⁽³³⁾ κρατῶ στὰ χέρια μου, πέφτει καὶ τὸ τσακίζω.

Ὅτι θὰ κάνῃς, κάνε το καὶ μὴν τὸ φέρῃς γύρα·
 κι' ὁ κόσμος μ' ἐκατάλαβαν ⁽³⁴⁾ τὴν ἀχοή ⁽³⁵⁾ τὴν πῆρα.

Στὸ παραθύρι του βοριά, κάθεται ἓνα σιαῖνι ⁽³⁶⁾·
 ἔχει φουσιάνι κουργαζέ ⁽³⁷⁾, δὲ θέλει νὰ μοῦ κρίνῃ.

Στὸ παραθύρι κάθεσαι καὶ Σύννοψη διαβάξεις·
 κι' ἀπὸ τὴν ἄλλῃ τὴ μεριά, μὲ φίλον κουβεντιάζεις.

Τάχα δὲν ἤμουν κι' ἐγὼ νηός, δὲν ἤμουν παληκάρι;
 Τάχα δὲν ἐπερπάτησα τὶς νύχτες μὲ φεγγάρι;

Τὰ τζουβαίρια τοῦ ντουνγιά, ὅλα μοῦ τᾶχουν τάξει·
 κι' ἐγὼ γιὰ τὴν ἀγάπη σου εἶπα φωτιά ἄς τὰ κάψῃ.

Τ' ἀγαπημένα φαίνονται ἀπ' τὴν περπατησιά τους,
 ἀπ' τοῦ χεριοῦ τὸ κούνημα κι' ἀπὸ τὸ λύγισμά τους.

Τόσο σ' ἀγάπησα πολύ, σὰν τὸ παππὶ στ' αὐλάκι·
τοῦ ξένου δίνω τὸ φιλί, τ' ἀντρός μου τὸ φαρμάκι ⁽³⁹⁾.

Σ' εἶσαι μιὰ κυρὰ τῆς πόλης καὶ κοκώνα τῆς Φραγκιάς·
σὺ τὸ ξέρεις, σ' ἀγαπάω, τὶ ρωτᾷς τὴ γειτονιά;

Σαρκαστικά καὶ σατυρικά Ἀραβαντινοῦ.

Ἄσπρ' εἶσαι σὰν τὸ μπουχαρί, κόκκινη σὰν τὸ ράσσο·
κι' ὅταν γυρίσω καὶ σέ ἰδῶ, μοῦρχεται νὰ ξεράσω.

Ἔβαλες τὰ δυνατά σου, νὰ διαβῆς ὅλες τὶς νειές·
ἔβαψες καὶ τὰ μαλλιά σου, μὲ πολιτικές μπογιές.

Ἡ ὠμορφιά σου μ' ἔκανε ζουρλὸ καὶ δαιμονιάρη
πάω νὰ πιάσω τὸ χαρτί, χύνω τὸ καλαμάρι ⁽⁴⁰⁾.

Καλαμωτὴ ξεζώνατη ⁽⁴¹⁾ κι' ἀσφάκα ρεντζελιάρη·
θέλεις καὶ σὺ ἀγαπητικό, μωρὴ παλιοτσερλιάρα.

Μουντζοῦρι κακομούντζουρο καὶ τρεῖς κακοὶ βαφειάδες.
δὲ σ' ἤθελα γι' αἰταῖρι μου, νὰ μῶδινες χιλιάδες:

Μωρὴ σαρδέλλα βρωμερή, σουπιὰ τηγανισμένη,
ποὺ κάθεσαι κι' ἀναγελᾶς πέρδικα πλουμισμένη.

Ὅταν σέ θέλω θυμηθῇ μέσα στὴν κάμαρά μου,
τσαλαπατῶ τὶς πέννες μου καὶ σκίζω τὰ χαρτιά μου ⁽¹⁾.

Παντέχεις κι' εἶσαι ἄνθρωπος καὶ κάνεις καὶ καμάρι;
ἔσ' εἶσαι γιὰ τὸ σαμαρτζῆ νὰ βάνης τὸ σαμάρι.

Παντρεμμένη δίχως ἄντρα, ποὺ τὸ βρῆκες τὸ παιδί
καὶ διαβαίνει καὶ τὸ δείχνεις δίχως νάχης ἀντροπή;

Ρίξε τὰ μαλλιά σ' ἡμπρὸς σου,
γιὰ τὸ σκάσιμο τ' ἀντρός σου.

Σκορδὸ ἔχω τὴν ἀγάπη σου, κρεμμύδι τὰ φιλιά σου·
καὶ σὰν τὰ παληοπάπουτσα ἔχω τὴν ἀφεντιά σου.

Τὴν ἔλῃ σου τὴ βαμμένη,
σοῦ τὴν ἔχω δαγκαμένη.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. Ὁ ἀδχένας τοῦ Μιτσκελιοῦ Ντρίσκο, ἔγινε ἀπὸ τὰ 1912 πανελλήνια γνωστός, γιὰ τὴ μάχη ἐκεῖ τῶν Γαριβαλδινῶν, κατὰ τὴν ὁποία σκοτώθηκε κι' ὁ Μαβίλης. Πρὶν ἀπ' αὐτό, ὁ Ντρίσκο, ἦταν τὸ σημεῖο ἀπ' ὅπου οἱ ξενητεμένοι, στοὺς γυρισμοὺς τους—παλιά—μὲ τὰ καρβάνια, πρωταντίκρουζαν, ὥστε ἀπὸ μακροχρόνια συνήθως ἀπουσία τὰ Γιάννινα καὶ τὴν ὠραιότατη κοιλάδα τους· (δὲς καὶ Δ. Σ α λ α μ ἄ γ κ α, Περίπατοι στὰ Γιάννινα, Γιάννινα 1950, Κεφ. Α', Ὁ Ντρίσκο).

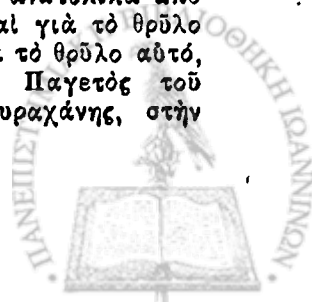
2. Τὸ στιχοπλάκι αὐτό, θὰ σχολιασθῇ ἀργότερα, ὅταν δοθῇ μαζὺ μὲ τὰλλα τῆς Συλλογῆς μου.

3. Καμωμένα ἀπὸ τὰ περιώνυμα τότε, βαρύνιμα ὑφάσματα τῆς Λαχώρας τῶν Ἰνδιῶν.

4. Εἶναι ἀληθινὰ παράδοξο, τὴ στιγμὴ ποῦ, πολλοὶ ἐρευνητὲς τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ, θεωροῦν τοὺς μπαντίδους σὰν ἓνα ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους παράγοντές του, νὰ μὴ ἔχουν διασωθῇ, γι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, παρὰ μονάχα τρία δίστιχα, δύο ἀπὸ τὰ ὁποῖα δημοσιεύουμε.

5. Π ἔ ρ α σχετικὰ μὲ τὰ Γιάννινα, εἶναι ἡ ἀντίπερα ὁχθὴ τῆς Αἰμῆς καὶ εἰδικότερα τὸ Νησί της.

6. Ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Ντουραχάνης, στὶς προσβάσεις τοῦ Μιτσκελιοῦ, ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Νησί, γιὰ τὴν ὁποία, καθὼς καὶ γιὰ τὸ θρύλο της, πολλὰς φορὲς μιλήσαμε. (Γιὰ τὸ θρύλο αὐτό, δὲς καὶ Δ. Σ α λ α μ ἄ γ κ α, Ὁ Παγετός τοῦ 1454 καὶ τὸ Μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης, στὴν

ἐφημ. Ἀθηνῶν «Ἡπειρ. Μῆλλον», φύλλ. 20 Μάρ-
τη 1952).

7. Ἐνα ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ μοναστήρια τοῦ
Νηιοῦ τῶν Γιαννίνων, τὸ προσφιλέστερο ἰσως
στοὺς Γιαννιώτες, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ πανηγυρί-
ζη καὶ τώρα. στίς 6 Αὐγούστου.

8, 11 καὶ 13. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ στιχοπλάκια,
ἀναφέρονται σίγουρα, στὸν ἴδιο ὅλα εἰδυλλιακὸ δε-
σμὸ μεταξὺ Γιαννιώτη καὶ Νηιοτοπούλας, μὲ κά-
ποια ἰσως δόση ἀπειλῆς, ὅτι ὁ στιχοπλόκος, θὰ
μποροῦσε καὶ μὲ δική του ἀκόμα ἐνέργεια νὰ με-
ταβάλλῃ τὴν ἀγαπημένη του, ἀκόμα καὶ σὲ χήρα,
γιὰ νὰ τὴν ἀποχτήσῃ τελικὰ ὁ ἴδιος.

9. Ἡ καὶ πῶς πάντων τῆς Ντουραχάνης, στὰ ΒΑ.
τῆς πόλης. Ἀπὸ κεῖ συνήθως πέφτει στὴ Λίμνη,
ὁ λεγόμενος ἐπιτόπια Βοριᾶς, (στὴν πραγμα-
τικότητα Ἰραϊγος ἢ Γραιγολεδάντες), ποὺ θὰ ἦταν
ὁ εὐνοϊκὸς γιὰ τὸ γρήγορο γύρισμα τῆς ἀγαπη-
μένης τοῦ στιχοπλόκου. στὰ Γιάννινα.

10. Ὅμηρικῆς ὁμορφίᾳς ἡ σύγκριση τῆς καρ-
διᾶς τῆς μάνας, μὲ τὰ γαληνεμένα ἢ τρικυμι-
σμένα νερά τῆς Λίμνης, ἀνάλογα μὲ τὰ γαλήνια,
ἢ—ἀντίθετα—τρικυμισμένα αἰσθήματα μιᾶς μητέ-
ρας, ὅταν μιὰ «ξένη» τῆς παίρνει τὴν ἀγάπῃ τοῦ
γυιοῦ της.

12. Ὁ κυριώτερος ἄθλος τῶν ἀσκημένων κο-
λυμβητῶν τῆς Λίμνης μας, εἶναι τὸ νὰ πᾶν καὶ
νὰ γυρσοῦν κολυμπώντας, ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ
Νησί.

14. Σκαρμὸς ἀπὸ τριχιά ἢ παπύρι. Σχολίασμα
κι' αὐτοῦ τοῦ στιχοπλάκιου, θὰ κάνουμε ἀργότερα.

15. Τὰ χρυσοκέντητα (Συρμακέσι) φορέματα
τῆς ἐποχῆς.

16. Κοντὸς ἐπενδύτης τῆς ἐποχῆς.

17. Τὸ ἴδιο, μὲ πολὺτιμο γουναρικό.

18. Ἀπὸ τὸ Περσ. ν α μ ἐ=ἐπιστολή, ἐπιτρο-
πικὸ μῆνυμα.

19. Ἀπὸ τὸ ἀραβ. φ ι ρ μ ᾶ ν=διαταγή, διά-
ταγμα.

20. Ἀπὸ τὸ ἀραβ. μ ε χ κ ε μ ἐ=δικαστήριο.

21. Ἀπὸ τὸ ἀραβ. ν τ ι β ᾶ ν=ἀνάκλιντρο καὶ
κυβερνητικὸ Συμβούλιο.

22. Ἀπὸ τὸ τουρκ. τ ζ ε β ᾶ τ ρ=κόσμημα
(δ ι α μ α ν τ ι κ ὸ, στὸ Γιαν. ἰδίωμα).

23. Κουκούλα.

24. Γυναικεῖο ἐσώρρουχο τοῦ κορμιοῦ, ποὺ
μαζὺ μὲ τὴ—χωριστὴ—φοῦστα, ἦταν τὸ κόμπι-
ναιζὸν τῆς ἐποχῆς.

25. Τελωνιακὸς καὶ φορολογικὸς σταθμὸς στὰ
ἄκρα τῆς πόλης. Τὸ πῶς διαβατικὸ της μέρος.

26. Περὶ φημὴ εἰκόνα τοῦ φεγγαριοῦ, ποὺ κά-
του ἀπὸ τὸ μελιχρό του φῶς, χορταίνει τὸ ἀνυ-
ποψίαστο κι' ἀπροφύλακτο γυναικεῖο κορμί.

27. Ἐ π ι κ α ι ρ α, ὀνοματίσαμε γιὰ εἰδι-
κώτερο προσδιορισμό, ὅλα ἐκεῖνα τὰ στιχοπλά-
κια, ποὺ δὲν ἔχουν τόσο γενικὸ χαρακτήρα, ὅσο
—κατὰ τὴν χρῆσιν μας—ἀναφέρονται καθαρά καὶ
συντέθηκαν γιὰ ὀρισμένο, τοπικὰ καὶ χρονικὰ
περιστατικό, πού, φυσικά, εἶναι τώρα ἀδύνατο νὰ

τὸ ἀνακαλύψουμε, ἀλλὰ ἦταν γνωστότατο στοὺς
σύγχρονους του καὶ θὰ μπορούσε ἰσως νὰ τὸ ἀπο-
καταστήσουμε.

28. Τὸ πουλὶ κ ο κ κ ι ν ο λ α ἰ μ η ς· τὸ
γαρδάλι, ὅπως τὸ λέν ἄλλοι καὶ ποὺ τὸ κλειοῦ-
σαν ἄλλοτε σὲ κλουδιά, σὰν πὰ καναρινία.

29. Μὲ τὴ σημασία τοῦ μ ὁ λ ι ς π ρ ὀ φ τ α-
σ α νὰ σὲ κερδίσω. Τὸ ὑποκείμενο ἐδῶ τοῦ στι-
χοπλάκιου, μέμφεται, τὴν κατακτημένην πιά γυ-
ναῖκα ὅτι τὸν πέρασε γιὰ κουτό· καὶ τώρα, ἀρ-
χισε νὰ καταλαβαίνει πῶς, σὲ κάτι βγήκε γελα-
σμένος ἀπ' αὐτή.

30. Ἐκφραση πολὺ χαρακτηριστικῆς τῆς ἐπο-
χῆς ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποία, γιὰ κάθε ἀξιομνη-
μόνευτο, ἀξιοσατόριστο, κοινωνικὰ ἀξιοπαρατή-
ρητο περιστατικό, μιὰ πού ἔλειπε ἢ ἐφημερίδα,
τὸ περιοδικό, ἢ φωτογραφία, ἔδωκεν τραγουδί.
Τῆς ἔ β γ α λ α ν τ ρ α γ ο ῦ δ ι, τὴν ἐποχὴ ἐκεί-
νῃ, σήμαινε ὅτι, τὸ α ἦ δ κοινωνικὸ ἢ ἄλλο περι-
στατικό τῆς ζωῆς τοῦ ατόμου, χαρακτηριζόταν
μ' ἓνα στιχοπλάκι, ἐπαινοῦ ἢ διασυρμοῦ, μομφῆς
ἢ θαυμασμοῦ. Τὸ κάθε ἑτοι «ἐπίκαιρο» στιχοπλά-
κι, ἔχει πίσω του τὴν — ἀγνωστὴ μὲν, εὐκολα ὁ-
μῶς— τὰ ἴδια πάντα περιστατικά, σ' ὅλες συμ-
βαίνουν τις ἐποχὲς —ἀναπαριστάμενη— μικρὴ ἢ
μεγάλῃ ἱστορία του.

31. Φ ἔ λ π α, β ε λ ο ῦ δ ο· μπορεῖ τὸ στιχο-
πλάκι νὰ περιέχῃ καὶ εἰρωνία, γιὰ κάτι πού ἐγι-
νε ἀντικείμενο πλειοδοσίας.

32. Γ λ υ τ ὴ σ ε ι, ξεφύγει, σωθῇ.

33. Γ ο α λ ι λέγαμε τὸν καθρέφτη· καὶ γ υ α-
λ ἱ ζ ο μ α ι = καθρεφτίζομαι.

34. Πολὺ προχωρημένη ἢ κατάσταση καὶ δὲ
μπορεῖ πιά νὰ κρυφτῇ τὸ κακό.

35. Τὸ σωστότερο, ἄ χ ' λ ο ῦ ἢ, ἀχολοή, χλαολή,
χολοή· μέγας θόρυβος, ἀπήχηση, πάταγος. Ὁ κό-
σμος βούηξε.

36. Γιὰ τὸ σ ι α ῖ ν ι, θὰ μιλήσουμε ἀργότερα.

37. Πιθανόν, ἀπὸ ὀρισμένου χρώματος, τῆς
μόδας. ὕφασμα, ἂν δὲν εἶναι παραφθορά τοῦ
κ ρ ο υ α ζ ἔ = σταυρωτό, εἰδικῆς ὕφανσης τῆς
μόδας.

38. Ἡ ἁμαρτία —ποὺ δὲ μπορεῖ ἀπ' αὐτὴ ν'
ἀπομακρυνθῇ ἢ ἁμαρτωλή —πολὺ εὐστοχα παρο-
μοιάζεται μὲ τὸ ἡδονικὸ —γι' αὐτὸ ἀκριβῶς— κύ-
λισμα τοῦ παπιοῦ στὸ δοῦρκο· ἢ γνώση πού ἔχει
ἐδῶ τῆς ἀπιστίας ὁ ἄντρας της, αὐξάνει ἀκόμα
περισσότερο τὴ δύναμιν τῆς εἰκόνας.

39 καὶ 41. Τὸ στιχοπλάκι αὐτό, καθὼς καὶ
καὶ τὸ παρόμοιο, μὲ ἀριθμὸ 41 σημειωνόμενο γιὰ
πέννες καὶ χαρτιά, ἔχουν ὑπ' ὄψει τους περίπτω-
ση ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων, ποὺ μπλέχτηκε,
ἄσχημα γιὰ τὴν ἀξιοπρέπειά του στὰ δίχτυα τοῦ
ἔρωτα.

40. Μὲ χαλαρωμένους τοὺς ἀπὸ παπύρι δέ-
σους, ποὺ συγκρατοῦν τὰ καλάμια τὸ ἓνα δίπλα
στ' ἄλλο.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ ΤΟΝ ΠΟΛΥΤΡΟΠΟ

A

Μαῦρα ντύθηκε

ὁ παπποῦς, ἱππότη πανοπλία,
καὶ πολεμιστὴς ἀνανοήθηκε
χάρως νὰ κινήσει γιὰ τὴν Τροία.

Μὰ τ' ἀποβραδὶς ἀποκοιμήθηκε
τοῦ καλοῦ καιροῦ στὴν παραλία.
Ξάφνου σοροκάδα ξαμολύθηκε
καὶ τελώνια σκόρπισαν τὰ πλοῖα.

Κὶ ἀπὸ τότε μόναχος γυρνάει
σούρουπα καὶ σούρουπα στὸ μῶλο
κι' ὅλο τ' ἀστρουλάκια νὰ ρωτάει

πούπετα μὴν εἶδαν ἓνα σιόλο
χάρτινο, νὰ πλέει σ' ἀφαντασία
θάλασσα, μὲ ρότα τὴν Ἀσία.

B

Κάθε βράδυ

ἔπιν' ὁ παπποῦς στριφτὰ τσιγάρα
καὶ τὰ δυὸ ρουθούνια του, φονγάρα
φάμπρικας, φεγγρίζαν σιὸ σκοτάδι.

Στὸ καντήλι πάτωνε τὸ λάδι
τῆς ζωῆς του, κι' ἂν ἡ κατσιφάρα
τοῦ ματιοῦ του θόλωνε τ' ἀσπράδι,
σιὰ μουγγιὰ περνοῦσε τὴ λαχτάρα.

Μιὰ φορὰ, πὺν κίνησε γιὰ ξύλα
μὲ βουρλοτριχιές καὶ τσαλοκόπι,
ἀπ' τὸ καπελεῖο δυὸ μεθοκόποι

ξύλο τὸν ἐφέραν κι' οὔτ' ἐμίλα.
Κὶ ἀπὸ τότε ρήμαξες, ὦ Τροία,
ποῦχασες τὸν κάλλιο στὴν ἀντρέα.

Γ

Σ' ἓνα χάρτη,

ἀπ' τὶς ἀντηλιές ξεθωριασμένο,
μ' ἦσαν οἱ αὐγὲς ἀπογερμένο
σάμπως μοῦτισο σὲ πλωριὸ κατάρτι.

Εἶχε κάπου θησαυρὸ κρυμμένο
κι' ἔντεσε ζαβὸ καὶ γδάρτη Μάρτη,
πὺν σιὸ πιὸ χοντρό τῆς σκούνας ξάρτι
δέρναν τὸν παπποῦ μου κρεμμασμένο

οἱ κουρσάροι—πάθια του· μὰ τοῦτος
πέθανε χωρὶς νὰ μαρτυρήσει,
σὲ ποιὸ βαλτωμένο ρημονήσι

τῆς καρδιᾶς μου ἔθαψε τὸ πλοῦτος.
Κὶ ὥς κι' ἐγὼ τοῦ κάκου ψάχνω, λέω
ἄκρη πὼς δὲ βρῖσκεῖς σιὸ Αἶγαῖο.

«Πελεκάνου Ἔπη»

Ἰωσήφ Ράπτης

ΕΥΑΓ. Δ. ΔΙΚΗΤΑ

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΡΟΥΘ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ μικρὴ Ροῦθ μεγάλωσε στὴ Γεννησαρέτ μετὸν Ἰησοῦ, τὸ γιό τοῦ Ἰωσήφ. Ἦταν ἓνα κοριτσάκι ἀδύνατο μὲ κατάμαυρα μαλλιά καὶ γαλάζια ἐκπληχτα μάτια. Τὸ μικρὸ στόμα ζωγράφιζε πάντα μιὰ ἀπορία καὶ τὰ μικρὰ χέρια ἦταν ἀνήσυχτα, ἔτοιμα ν' ἀγκαλιάσουν ἐπὶ μαγικὸ δὲ μποροῦσαν ν' ἀντικρύσουν τὰ μάτια...

Ἡ μικρὴ Ροῦθ εἶχε μεγαλώσει χωρὶς τὴ στοργὴ τῆς μητέρας. Ἐκείνη, εἶχε χρονιά τώρα ποὺ εἶχε φύγει γιὰ τὸ μακρυνὸ ταξίδι τῆς ἀποδημίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Εἶχε ἀφήσει τὴ μικρὴ Ροῦθ ποὺ μετροῦσε μόνο λίγα χρόνια ζωῆς, στὴ στοργὴ τοῦ πατέρα. Φτωχὸς ἐκεῖνος δουλευτής, ἐννοιωθε, μεγάλη χαρά, ὅταν γυρνώντας ἀπ' τὴ σκληρὴ δουλειὰ ἔπαιρνε στὰ γόνατα τὸ μικρὸ ἀγγελούδι καὶ τὸ χάιδευε καὶ προσπαθοῦσε ν' ἀναπληρώσῃ τὸ χάδι ἐκείνης ποὺ θὰ ἔλειπε γιὰ πάντα... Οἱ γυναῖκες ποὺ φρόντιζαν τὴ μικρὴ ἀπὸ συμπόνοια, ἐφευγαν τότε διακριτικὰ, κι' ἄφηναν τὸν πατέρα ἐλεύθερα νὰ δακρύζῃ...

Καὶ οἱ μῆνες πέρασαν, καὶ ἡ Ροῦθ ἄρχισε νὰ μετᾷ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀνοιξίῃς της. Ἐπαιξε ἀμέριμνη μὲ τὰ παιδάκια. Κυνήγαγε τίς πολύχρωμες πεταλούδες, μὰ πολλὲς φορές τὸ γαλάζιο βλέμμα ἔμεινε βουρκαωμένο ἀπὸ τὴ θλίψη, ἔτσι ἀπὸ μιὰ θλίψη ἀκαθόριστη ἴσως γιὰτὶ ἐννοιωθε τὴ μεγάλη ἀπουσία, ἐννοιωθε τὴ μεγάλη μοναξιά...

Κάποια μέρα στὴν παιδικὴ συντροφιά, ἦρθε καὶ ἓνα ἄλλο παιδί, ὁ μικρὸς γιὸς ἑνὸς ξυλουργοῦ. Ἦταν λίγα χρόνια μεγαλύτερός της, ἦταν κι' ἐκεῖνος ἓνα ἀδύνατο καὶ χλωμὸ παιδί μὲ κατάξανθα μαλλιά καὶ μεγάλα καταγάλανα μάτια. Χαμογελοῦσε πάντα μὲ καλωσύνη καὶ ποτέ του δὲν μάλ-

λωνε σὰν τὰ ἄλλα παιδιά. Πῆρε τὴ μικρὴ Ροῦθ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὰ μάτια του ἀντίκρυσαν μὲ ἀγάπη τὰ δικά της. Δὲν τῆς εἶπε τίποτα, ἀλλὰ ἀπὸ τότε τὰ δυὸ παιδιά ἔγιναν ἀχώριστοι φίλοι, ἔτσι ποὺ κανένας θὰ νόμιζε πὼς ἦταν δυὸ ἀγαπημένα ἀδελφία.

Συχνὰ τὰ βράδια ὁ μικρὸς Ἰησοῦς πῆγαινε τὴ μικρὴ Ροῦθ στὸ σπίτι. Κουρασμένα τὰ δυὸ παιδιά ἀπὸ τὰ παιχνίδια καθόνταν μαζί μὲ τὸν πατέρα τῆς μικρῆς. Ἐκεῖνος, τᾶπαιρνε στοργικὰ στὰ γονατὰ του καὶ τοὺς ἔλεγε ἱστορίες ἀπὸ τὴ γενιά τους. Τοὺς μίλαγε γιὰ τίς περιπέτειες τοῦ μεγάλου λαοῦ τους, γιὰ τὴν Αἴγυπτο, γιὰ τὸ Μωϋσῆ. Τοὺς ἔλεγε ἀκόμη καὶ γιὰ κάποιον ἄλλο σοφὸ ἄνθρωπο ποὺ οἱ Ἑβραῖοι τὸν περίμεναν μὲ πίστη γιὰτὶ πίστευαν στὰ λόγια τῶν προφητῶν. Ἡ Ροῦθ μαγεμένη καθότανε κι' ἄκουγε τὸν πατέρα, ἐνῶ στὰ μάτια τοῦ μικροῦ Ἰησοῦ πέραγε κάπου κάπου ἓνα μελαγχολικὸ σύννεφο. Ὁ μικρὸς Ἰησοῦς, ὅμως, δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τὴν αἰτία τῆς περαστικῆς ἐκείνης θλίψης...

Συχνὰ, ἡ Ροῦθ ^{***}μάζευε λουλούδια ἀπὸ τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ πρόσφερε στὸ μικρὸ φίλο της. Κι' ἐκεῖνος τῆς ἐφτιαχνε μικρὲς βαρκοῦλες ἀπὸ ξύλο κι' ἀκόμα μικρὰ ζῶα καὶ πουλιά. Γελοῦσαν τότε τὰ μάτια τῆς μικρῆς καὶ ἔπιανε τὰ μικρὰ ἐπιδέξια χέρια τοῦ Ἰησοῦ. Ἦταν παράξενα τὰ χέρια τοῦ ξανθόμαλλου ἀγριοῦ. Μέναν πάντα ἀπαλὰ καὶ ἄσπρα ἂν καὶ συχνὰ πάλευαν μὲ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ μαραγκοῦ. Ἀκόμα, πολλὲς φορές ὁ μικρὸς Ἰησοῦς διηγότανε στὴν μικρὴ τοῦ φίλου γιὰ τὰ λουλούδια καὶ γιὰ τὰ πουλιά καὶ γιὰ τὸ μεγάλο τους Δημιουργό. Τὸ

κορίτσι τὸν ἄκουγε προσεκτικὰ καὶ κατά-
λαβε γιὰ πρώτη φορά πὼς τόσα χρόνια δὲν
τοῦ εἶχε λείψει μόνο ἡ παρουσία τῆς μη-
τέρας του ποὺ τὴ θυμότανε μόνο ἀπὸ τὴ
διήγηση τοῦ πατέρα, καὶ τὶς πονετικὲς γυ-
ναῖκες. Τῆς ἔλειπε καὶ τὸ παραμῦθι ποὺ
τόσο ὠμορφα ἤξερε νὰ διηγεῖται ὁ μικρὸς
ξανθομάλλης συντροφός της.

Ἔτσι, ἄκουγε ἀχόρταγα τὸν Ἰησοῦ καὶ
ξεχνοῦσε τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἄλλες συν-
τροφίες. Πολλὲς φορές, νόμιζε πὼς ὅταν
μιλοῦσε Ἐκεῖνος, ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια της
μιὰ παράφορα ἀνθισμένη ἀνοιξη μὲ χιλιά-
δες λουλούδια καὶ πουλιά. Μιὰ φορά νό-
μισε πὼς τὸ παραμῦθι τοῦ Ἰησοῦ τὸ ἄκου-
γε καὶ κάποιος ἄγγελος ποὺ σὰν νὰ αἰσθάν-
θηκε τὴν ἀπαλὴ πνοὴ ἀπὸ τὶς φτερούγες
του. Τρόμαξε, καὶ ἔσφιξε τὸ κεφάλι κοντὰ
του. . . . Μὰ ἀμέσως ὁ φόβος ἔφυγε ἀντικρύ-
ζοντας τὰ ἥρεμα καὶ γεμάτα καλωσύνη μά-
τια τοῦ παιδιοῦ ποὺ κάθονταν δίπλα του.
Καὶ ἀφωσιώθηκε καὶ πάλι στὸ παραμῦθι...

Καὶ τὰ χρόνια πέρασαν, καὶ τὸ παρα-
μῦθι ποὺ πρωτάκουσε ἡ μικρὴ Ἑδραιοπού-
λα ἀπὸ Ἐκεῖνον, ἦταν τὸ μεγάλο παρα-
μῦθι τῆς ἀγάπης, τὸ αἰώνιο παραμῦθι τῆς
ἀνθρωπιάς. Ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μικροῦ γα-
λανοῦ ἀγοριοῦ, ἡ παιδοῦλα εἶχε πλημμυ-
ρίσει ἀπὸ τὸ αἶσθημα μιᾶς ἀπέραντης κα-
λωσύνης. Ἀγάπαγε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ
σκεπτικοὶ καὶ χωρὶς Θεοῦ δούλευαν σκλη-
ρὰ ἀφοῦ ἔτσι ἦταν γραπτὸ ἀπὸ τὴ μοῖρα
τους. Ἀγάπησε τὰ τίμια ροζισμένα χέρια
τῶν δουλεutaδων ποὺ μοχθοῦσαν πάνω στὴ
γῆ γιὰ τὰ παιδιά τους καὶ ἀγάπησε πειδ
πολὺ τὸν πατέρα της. Ἀγάπησε τὰ πουλιά
ποὺ ὕμνοῦσαν Ἐκεῖνον, τὸ μεγάλο Δημι-
ουργὸ καὶ ποτέ της δὲν τὰ σκλάβωσε. Ἀ-
γάπησε τὰ λουλούδια καὶ τοὺς ἀνέμους, τὸ
γαλανὸ οὐρανὸ καὶ τὴ θάλασσα ἀφοῦ εἶχαν
γίνει ὅλα μὲ τὸ θέλημα καὶ τὴν προσταγὴ
τοῦ Αἰωνίου. Πειδ πολὺ ὁμως, ἀγαποῦσε
τὰ λόγια τοῦ μικροῦ συντρόφου της, ποὺ
ἀνάμεσα στὸ πέταγμα ἑνὸς χελιδονιοῦ καὶ
στὸ ἀντίκρουσμα μιᾶς ἀνεμώνας τῆς εἶπε μὲ
λόγια ἀπλὰ τὸ θαυμαστὸ παραμῦθι τῆς δη-
μιουργίας ποὺ εἶχε στήριγμα τὴ μεγάλη,
τὴν ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ στὰ παι-
διά του. . . .

Πολλὰ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε. Ἡ
Ροὺθ ἔφυγε ἀπὸ τὴν πολιτεία ποὺ πρωταν-
τίκρυσεν τὸ φῶς, κι' ἔχασε τὸ μικρὸ συντρο-
φὸ της.

Μὰ μιὰ μέρα, μεγάλη πειά, μάνα μὲ
δυὸ παιδιά στὴν ἀγκάλη, ἦρθε σὰν μήνυμα
στ' αὐτιά της ὁ ἀνθρώπος ποὺ ἦταν στὴν
ψυχὴ καθενός. Ἦρθε καὶ σ' ἐκείνην ἡ ἱστο-
ρία γιὰ τὸν ξανθὸ ἄντρα μὲ τὴν καθαρὴ
γαλήνια φωνὴ καὶ τὰ λευκὰ χέρια, ποὺ
χάριζε τὴν γιατρειὰ στοὺς ἄρρωστους, ποὺ
τὰ λόγια του ἦταν ἓνα βάλασμα παρηγο-
ρίας σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀκουσε ἡ
Ροὺθ τὶς θαυμαστὲς ἱστορίες γιὰ Ἐκεῖνον,
τὸ γιὸ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀπάλυνε τὸν πόνο,
ποὺ προσπαθοῦσε νὰ βγάλῃ τὸ μῖσος ἀπὸ
τὶς καρδιές, ποὺ πάντα δίδασκε τὴν ἀγάπη,
τὴν πανανθρώπινη ἀγάπη. Καὶ οἱ ἀναμνή-
σεις της, γύρισαν πολλὰ χρόνια πίσω στὸν
ξανθομάλλο σύντροφο τῶν παιδικῶν της
χρόνων. Καὶ ξαναθυμήθηκε τὰ παραμῦθια
ποὺ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ χεῖλη Του καὶ γιὰ
μιὰ ἀκόμη φορά, φώλιασε στὴν καρδιά της
μιὰ ἀπέραντη καλωσύνη.

Ὅταν ἓνα πρωῒνὸ τῆς ἀνοιξης, μέσα
στὸ ξεφάντωμα τῆς δημιουργίας ἀντίκρυσεν
τὰ μάτια τοῦ Διδασκάλου, ἡ Ροὺθ δὲν ἔν-
νοιωσε μόνο τὴ χαρὰ ποὺ γνόρισε τὸν παι-
δικό της σύντροφο. Ἐννοίωσε καὶ μιὰ ἀκα-
τάβλητη πίστη κι' ἓνα σεβασμὸ πρωτόγνωρο.
Καὶ ὅταν ὁ Δάσκαλος τῆς ἀγάπης ἀναγνώ-
ρισεν τὸ μικρὸ μελαχροινὸ κορίτσι τῆς Γε-
νησαρέτ, τὰ μάτια τῆς Ροὺθ πλημμύρισαν
ἀπὸ δάκρυα. Τὰ δυὸ παιδιά στὴν ἀγκυαλιά
της, σὰν εἶδαν τὸν ἥρεμο καὶ μελαγχολικὸ
Χριστό, ἀνοιξαν τὰ χεράκια τους καὶ τ'
ἀπλωσαν πρὸς Ἐκεῖνον. «Ἀφετε τὰ παι-
διά ἐλθεῖν πρὸς με». . . . Νά, ποὺ τὰ παι-
διά, πειδ πολὺ ἀπὸ τοὺς μεγάλους εἶχαν
νοιώσει τὴ θεϊκὴ παρουσία. . . .

Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα, πέρασαν πολλὰ
χρόνια, καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων ἦταν
γεμάτες ἀπὸ θαθεῖα δόνη καὶ μελαγχολία
γιὰ τὴν ἀπουσία τοῦ Διδασκάλου, ποὺ δὲν
ἦταν πειὰ μαζί τους. Τὰ παιδιά, ἔννοιω-
θαν μιὰ θλίψη ἀνεξήγητη γιὰ τὰ χρόνια
τους. Δὲν κυνηγοῦσαν πειὰ τὶς πεταλοῦδες
κι' ἔστεκαν ἀδιάφορα μπροστὰ στὰ λου-
λούδια. . . .

Μόνο τὰ παιδιά τῆς Ρούθ ποὺ τὰ χέρια του εἶχαν ἄγγιξει τὸ λευκὸ χιτῶνα Ἐκεῖνου, νοιώσαν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιά τὴ χαρὰ τῶν χρόνων τους. Ἀκούγαν ἀπὸ τὴ μάνα τους τὰ παραμύθια ποὺ ἐκείνη πρὶν πολλὰ χρόνια εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸ ἀγόρι μὲ τὰ ἤρεμα μάτια. Καὶ ἦταν κι' ἐκεῖνα πάντα ἐκπληχτα καὶ μὲ τὰ μικρὰ χέρια πάντα ἀνήσυχτα σὰν τοῦ μικροῦ κοριττοῦ ποὺ εἶχε νοιώσει τόσο θαθεῖα τὴν πολυτίμη συντροφιά τοῦ μικροῦ ἀγοριοῦ τῆς Γεννησαρέτ...

—Ποῦ νὰ εἶναι ἡ ἀγάπη, ποῦ νὰ εἶναι ἡ εἰρήνη; ρώταγαν τὰ πουλιὰ τοὺς ἀνέμους ποὺ ἐκείνη τὴ νύχτα εἶχαν πάψει νὰ πνέουν καὶ περίμεναν ἀνήσυχτοι τὸ μεγάλο μήνυμα.

Ἐσκυψαν οἱ ἄνεμοι πάνω στὰ δέντρα στοργικὰ καὶ ψιθύρισαν στὰ πουλιὰ ποὺ κι' αὐτὰ περίμεναν:

«Στὸ ταπεινὸ σπήλαιο γεννίθηκε σὰν σήμερα ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης. Καὶ θὰ γεννηθῇ καὶ πάλι στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων ἡ χαρὰ καὶ ἡ καλωσύνη».

Τὸ ἀκούσαν τὰ πουλιὰ κι' ἀνατρίχιασαν σύγκορμα. Ἡ νύχτα ἦταν ξάστερη, κι' ὦρα τὴν ὦρα θὰ ἐβγαίνει καὶ τὸ φωτεινὸ ἀστέρι ποὺ ἔδειξε τὸ δρόμο στοὺς μάγους. Πετάχτηκαν ἔλα μαζί καὶ μὲ μιὰ οὐράνια μελωδία ἔδωσαν τὸ κελαδημά τους, χαρούμενο ὕμνο στὰ οὐράνια ποὺ πανηγύριζαν...

Εἶχε πάει κι' αὐτὴ τὴ χρονιά ἡ Ρούθ, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ εὐλαδικὰ τὸ μέρος ποὺ γεννίθηκε Ἐκεῖνος. Ἐνα γλυκύτατο φῶς ξεχυνότανε στὴν ἑναστρη βραδιά καὶ μιὰ

γλυκεῖα γαλήνη βασίλευε στὴν πλάση. Τίποτα δὲν ἀκουγότανε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν μαζευτῇ στὴν ταπεινὴ φάτνη, μόνο οἱ χιτύποι ἀπὸ τίς καρδιές ποὺ περίμεναν...

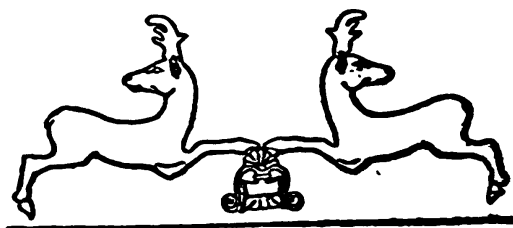
Καὶ ξαφνικὰ μιὰ οὐράνια μελωδία ἀκούστηκε γύρω καὶ χιλιάδες φτερουγίσματα γέμισαν τὴ σιωπὴ...

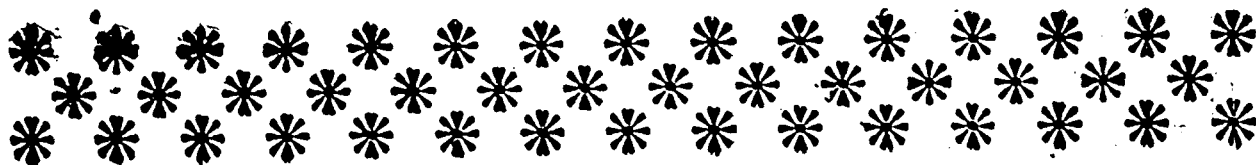
«Οἱ ἄγγελοι, εἶναι σὲ ἄγγελοι» φώναζαν τὰ παιδιά. Μὰ σὰν κύτταξαν καλλίτερα εἶδαν στὸν οὐρανὸ χιλιάδες πουλιὰ ποὺ φτερούγιζαν χαρούμενα γύρω... Καὶ κείνη τὴ στιγμή φάνηκε ἐν' ἀστέρι πειδὼ φωτεινὸ καὶ πειδὼ λαμπερὸ ἀπὸ τ' ἄλλα. Καὶ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν γονάτισε...

Γονάτισε καὶ ἡ Ρούθ καὶ στὴ θύμηση τοῦ ξανθοῦ παιδιοῦ τῶν παιδικῶν τῆς χρόνων, ἐβούρκωσε ἀπὸ τὴν ὀδύνη γιὰ τὸ ὅτι Ἐκεῖνος δὲν ἦταν πειὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Μὰ ἀμέσως τὰ μάτια τους στέγνωσαν καὶ τὰ χεῖλη χαμογέλασαν στὴν μεγάλη χαρὰ τῆς πλάσης γιὰ τὸ Δημιουργό της.

Καὶ τότε ἀίσθάνθηκε κοντὰ της, δίπλα της, μιὰ ἀνάλαφρη πνοὴ νὰ τῆς χαϊδεύῃ τὰ κατὰμαυρα μαλλιά.

Ποτές της ὅμως δὲν ἔμαθε ἂν ἡ πνοὴ ἐκείνη ἦταν ἀπὸ τὸ ἄγγελο ποὺ ἦρθε κάποτε ν' ἀκούσῃ μαζί της τὸ παραμύθι τοῦ μικροῦ Ἰησοῦ. Ἴσως ὅμως, ἦταν ἡ ἀνάλαφρη πνοὴ τῶν ἀνέμων ποὺ μαζί μὲ τὸ φωτεινὸ ἀστέρι ποὺ ἔλαμπε στὸν οὐρανὸ, ξαναθύμιζε στοὺς μελαγχολικοὺς ἀνθρώπους, τὸ πόσο τοὺς ἀγαποῦσε ἀκόμη ὁ Θεὸς τῆς Εἰρήνης ποὺ ξαναγεννιότανε στίς καρδιές τους.

ΣΤΙΓΜΕΣ ΖΩΗΣ*

Ἐχτές τὸ βράδυ πάλι μὲ πλανέψανε
τῆς ἄπλερης καρδιᾶς μου τὰ παιγνίδια
καὶ τοῦ παιδιοῦ τὰ μάγια μὲ μαγέψανε
μὲ τὰ χρυσὰ τῆς φαντασίας στολίδια.

Κι' ὅπως ψηλὰ τὰ σύννεφα ἀρμενίζανε,
ἄσπρες γαλέρες γύρω ἀπ' τὸ φεγγάρι,
καὶ τ' ἀργυροφυλλὰ τοὺς φαρφουλίζανε,
οἱ ἀνέρες λεῦκες μὲ γυναικεία χάρη,
τ' ἀλλοτινὰ, τ' ἀλαργινὰ, στοιχειώσανε
—φωτιές πὺν ξαναφούντωσαν, ὠϊμένα—
καί, Φαῦνοι καὶ Νεράϊδες, μὲ κυκλώσανε
τὰ γλυκοθυμισμένα περασμένα.

Ποιὸς λέει πῶς οἱ ἀγάπες πὺν ἀγαπήσαμε,
ποιὸς λέει πῶς οἱ καημοὶ μας οἱ θαμμένοι
κι ὅλα, ὅσα σιτὸν ἄνεμο σκορπίσαμε,
κι ὁλάκερη ἡ ζωὴ μας ἡ χαμένη

δὲ θρίσκεται, δὲ ζῇ, δὲν ἀγκαλιάζεται,
μὲ τὰ πουλιά, μὲ τὰ κλαριά, τ' ἀστέρια,
καὶ μὲ τὰ πλάσματα ὅλα δὲ μοιράζεται
τῶν ὕμενάϊων τὰ μαγικά νυχτέρια...

Ἄχ, τίποτα σιτὴν πλάση αὐτὴ δὲ χάνεται,
σὰν τῶχεις σιτὴν ψυχὴ σου μέσα κλείσει,
φοίνικας ἀπ' τὴ σιάχη τοῦ ἀναπιάνεται
σιτὸ θρόνο τῆς καρδιᾶς ὅ,τι ἔχεις στήσει.

Καὶ χιτὲς τὸ βράδυ πάλι τ' ἀναστήσαμε
τὰ ὅσα ποιτὲς δὲ εἶχανε πεθάνει
καὶ τὶς παλῆς ἀγάπες ἀγαπήσαμε
τῆς νοσταλγίας φορῶντας τὸ στεφάνι.

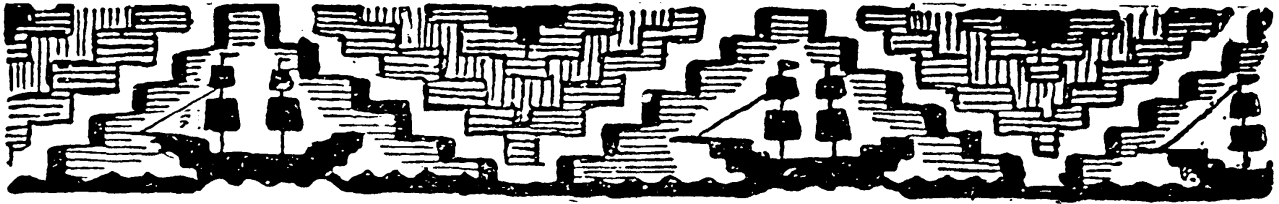
Καὶ νάτα πάλι, νάτα, ξαναζήσανε,
φλογάτα, σὰν καὶ τότε, σὰν καὶ πρῶτα,
τὰ πρῶτα μας φιλιὰ πὺν μᾶς μεθύσανε,
τὰ πυρωμένα, μυρωμένα, χνῶτα.

Στιγμὲς εἶν' ἡ ζωὴ πὺν μᾶς φωτίζουνε
τὰ σκοτεινὰ μας, τ' ἄγονα τὰ χρόνια—
τέτοιες στιγμὲς ὅσοι μποροῦν ν' ἀγγίζουμε
τὴ ζῆσαν τὴ ζωὴ τοὺς τὴν αἰώνια!...

Βλαύδιος Μαρκίνας

* Ἐκ τῆς συλλογῆς «Λύτρα Ζωῆς» πὺν κυκλοφορεῖ προσεχῶς.

ΖΗΣΗ Μ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΨΗΛΑ ΣΤΗΝ ΠΙΝΔΟ

Με τὸν τίτλο «Ὀχτώβρης τοῦ 1940» ὁ συμπατριώτης καὶ συνεργάτης μας κ. Ζήσης Παπαθανασίου, ὁ συγγραφέας τοῦ «Νευρωτικοῦ Κοριτοιοῦ» καὶ τοῦ «Προανακρούσματος», παρουσίασε στὴν πρώτη του μορφή τὸ παρακάτω κείμενο στὸ ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ «Ἑπειρωτικὸς Κόσμος» (Α', 1, Μάϊος 1946, σελ. 5—6). Τὸ πεζοτράγουδο ἐκεῖνο ἐνθουσίασε τὸν συμπατριώτη μας ἐπίσης μασέτρο κ. Μαργαρίτη Καστέλλη καὶ οἰστρηλάτησε τὴ δημιουργικὴ του φαντασία, ὥστε νὰ ἰδῇ στὸ κείμενο αὐτὸ τὸν πυρῆνα μιᾶς ὁλόκληρης ἡρωϊκῆς μουσικῆς συμφωνίας. Συγκινημένος ὁ συγγραφέας ἀπὸ τὴν πρόθεση τοῦ συντοπίτη του μουσικοσυνθέτη, ξαναδούλεψε τὸ θέμα του, ἀπλώνοντάς το στὴ σημερινή του μορφή. Μὲ τὸ κείμενο αὐτὸ σὰν καμβὰ ὁ κ. Καστέλλης σύνθεσε ἓνα πολυσέλιδο «Συμφωνικὸ Σκίτσο», ὅπως τὸ χαρακτηρίζει (σελίδες 178), μιὰ ἐναρμολογημένη ὑπόκρουση γιὰ πιάνο, ποὺ θὰ ἐκτελεσθῇ κιόλας σὲ προσεχῆ συναυλία. Ὁ μουσουργὸς μας ὑπόσχεται ὅτι τὸ «Συμφωνικὸ Σκίτσο» του θὰ πάρῃ κάποτε τὴ μορφή καὶ τὴν ἑκταση συμφωνικοῦ ἔργου γιὰ ὀρχήστρα. — Δημοσιεύουμε πρὶο κάτω τὸ κείμενο τοῦ κ. Παπαθανασίου καὶ μιὰ σελίδα ἀπὸ τὰ μουσικὰ χειρόγραφα τοῦ κ. Καστέλλη, μὲ τὴν εὐχή καὶ τὴν προσδοκία νὰ χαροῦμε γρήγορα τὴν Ἠρωϊκὴ αὐτὴ Συμφωνία τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Μέλους, ὅπου οἱ δυὸ Πίνδιοι καλλιτέχνες ἐνσάρκωσαν τὸ Θρῦλο καὶ τὸ Ἔπος τῆς Πίνδου μας.

ΔΛΥΓΙΣΤΗ ὑψώνουν στοὺς Αἰῶνες τὴν περηφάνια τῆς Πίνδου βουνοκορφές ἀπάτητες. Ἀνάμεσά τους ὁ Πάπιγκος κι' ὁ Σμόλιγκας οἱ πρὶο παινεμένες. Λημέρια τοῦ Σμόλιγκα δάση θεώρατα, πανώρεια ἀπ' τὰ ῥιζὰ ὡς τὴν κορφή. Ἐκεῖ μιὰ λιμνοῦλα νανουρίζει κρουστάλλινα νερά. Κοτρώνες κοκκινοπλούμιστες τὴν κυκλοκλώθουν. Δίπλα σ' αὐτὲς ἀμάραντα χαμογελᾶνε στοὺς αἰετοὺς κι' ὅταν ἀκόμα ἐκεῖνοι τὰ σπαθίζουν φτεροχτυπώντας τα, τὸ ἔρωτικό τους ἀνθινο γιὰ ν' ἀπαλοστρώσουν κρεββάτι.

Ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ Πάπιγκος, κακοτράχαλος, πετρόσπαρτος, στουρνάρια ὁλόσπερμος. Ὡστόσο κι' αὐτοῦ πανώκορφα μιὰ λίμνη. Ποτὲ ποτάμι δὲν τὴ φτάνει. Πάντα διάφανη. Μόνο ἀπ' τὸν Οὐρανὸ καταδέχεται νερὰ ἀνόλωτα. Καὶ μαγικά μέσα της ζωγραφίζει — ἴδιος καθρέφτης — τ' ἀναπάντεχα δένδρα ποὺ σὰν ξωτικὸ διάδημα τὴ στεφανώνουν πρασινοδιάμαντα. Κάθε νικημένος αἰετός, πέφτοντας τοῦ ὕψους κατακέφαλα μὲ μάτια ὀρθάνοιχτα, μέσ' σ' αὐτὴ αὐτοκτονεῖ. Τότε μάταια τὸν καλεῖ στὴν ὄχτη κλαίγοντας ἢ καλὴ του. Τὰ κυματάκια, συμπονώντας την, τῆς τὸν φέρνουν τέλος, ἀφροστεφανωμένο. Τὸν ἀνθοστολίζει. Ὅσο κρατᾷ τὸ λουλουδοστόλισμα, ὁ νικητὴς, ἀποτραβηγμένος σὲ κάποιο βράχο, σιωπηλὰ τὴ σκηνὴ ἀτενίζει. Ὑστερα τὴ γῇ σγαρλίζει. Κι' ἀνοίγει τὸν τάφο τοῦ ἐχθροῦ νεκροῦ. Οἱ αἰετοὶ νικητὲς νοιάζονται νεκροὺς τοὺς νικημένους.

Ψηλὰ ἐκεῖ ποῦ βρῆκε τὰ δένδρα ὁ ἀδενδρος Πάπιγκος, τὶς κορφοκαρχάρες του ὁ δασὺς Σμόλιγκας;

Ἀμάχη ἀσίγαστη, ἴδια κοσμοχαλασιά, ξέσπασε — λένε — ἀπὸ παλῆὰ ἀνά-

μεσα στὰ δυὸ βουνά. Χρόνια καὶ χιόνια πέρασαν, χιόνια καὶ χρόνια ἔλυωσαν, θέριευσεν ὁ θυμὸς τους, δὲν ἔσβηνε. Νὰ — νὰ — νὰ κάποτε σώθηκαν τὰ βόλια τους. Στὰ χέρια ν' ἀρπαχθοῦν δὲν βόλευε, δὲν ἔφτανε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Τί νὰ κάνουν ; Τὶς σάρκες τους σχίζαν, δένδρα ὁ Σμόλιγκας, ὁ Πάπιγκος πέτρες — καὶ τὶς σφενδόνιζαν μανιασμένα. Καθένας τους πολέμαε μ' ὅ,τι κάτεχε.

Ἀνασαίνουν ἄχτι. Στοιχεῖα στὴ μάχη. Θυμὸς ποῦσταζε ἰδρωτὰ. Ἰδρώτας ποὺ ἄτμιζε λύσσα. Χτυπιένταν ἀτίθασσα. Ἀλλοτινοὺς θύμιζαν, παραμυθένιους γίγαντες. Τὰ πέτρινά τους στήθεια ἀναταραζόνταν. Θ' ἀνατίναζαν τὶς καρδιές τους. Ἡ ὀργὴ τοὺς θόλωνε. Τῶν θεριῶν ὁ κόσμος τρεμολόγαε. Κι' εἶναι ἀπὸ τότε ποὺ τὰ λιοντάρια σκιαγμένα—ντροπιασμένα ἔφυγαν ἀπ' τὴν Εὐρώπη, μακρὰ — κάτω στὶς ζουγκλες. Μονομαχία ἐπική.

Ὡστόσο παράπλευρα τοῦ βλαστεροῦ Σμόλιγκα καὶ τοῦ βραχόπειρου Πάπιγκου, παράστεκαν βουβὲς δυὸ ἄλλες κορφές — κόρες τῆς Πίνδου. Ἡ Τσιούκα, λιγυρὴ — σπαθάτη σὰν κόρη ἀπὸ σοῖ κι' ἡ Γκαμήλα ἀφράτη—αὐγουλάτη. Γυναῖκες, ἀγαποῦσαν καὶ θαύμαζαν. Πονοῦσαν καὶ βαθυναστέναζαν. Ἀναπαρμένες, μόλις ποὺ σταμάτησαν ν' ἀλληλοζηλεύονται. Τὸ νικητὴ ἀποζητοῦσαν πρῶτα· βλέπαν πιά πὼς ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ χανόταν. Κι' ἔνιωσαν πὼς ἡ μιὰ τους — ποιά ; ἄγνωστο— θάμμενε χήρα πρὶν παντρευτεῖ. Μὲ μαῦρο τσεμπέρι — ὡς τὰ φρύδια κατεβασμένο, φαντασίωσε ἡ κάθε μιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Κλείνουν τὰ μάτια στὴ στιγμή. Στυφὰ χεῖλη — στήθεια. Σύγκορμα ἀνατριχιάζουν. Οἱ καρδιές φτεροκοποῦν. Σώνεται ἡ ψυχὴ τους.

Ἀλλὰ συνέχιζε ἡ μάχη. Νύχτα — μέρα. Κάτω ἀπ' τὸν οὐρανό, ἀπ' τὰ σύγνεφα πάνω ἀχολογοῦν οἱ αἰθέρες παταλαγώντας. Μὲ βουῆς σπατάλη δέντρα χάνουν σπαραχτικὰ τὴν ὀρθοστασίαν τους. Βράχια χόρευαν μέσ' σὲ συναυλία σεισμῶν. Σφύριζαν οἱ φυλλωσιές τῶν πεύκων. Τ' ἀηδόνια βουβάθηκαν. Τῶν ζαρκαδιῶν τὰ μάτια θόλωσαν. Δερνόταν ἄγρια ἡ φύση ὅλη.

— Ντρούγκ — γκούγκ — κράκ τὰ κοτρώνια τοῦ Πάπιγκου στ' ἀετοφωλιασμένο κούτελο τοῦ Σμόλιγκα.

— Φσάτ, σφίς — σίου — πλάτς οἱ μπλάνες, τὰ κούτσουρα τοῦ Σμόλιγκα πάνω στοῦ Πάπιγκου τὴν κορφή.

Τὰ δυὸ ἀντίμαχα βουνά, βουβὰ σεβόντουσαν τὶς καρδιές τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου. Συμφωνία ἄγραφη, νὰ μὴν χτυπιένται στὰ κορμιά. Ἀλάβωτα, ἀλάθητα ἀλώβητα νὰ κρατηθοῦν κεῖνα. Ὡμορφος νᾶναι νεκρὸς ὁ νικημένος. Νὰ μὴν συχαθεῖ τὸν ἑαυτὸ του ὁ νικητής.

Ἀγώνας ὅλο τόλμη, λεβεντιὰ—παλληκαριά. Ἀνταριάζει ὁ Οὐρανός. Στήθεια μάρμαρο. Ἀτσάλι οἱ καρδιές. Τοῦ Πάπιγκου ἡ μάνητα μουγκρίζοντας κυλάει χιονοστιβάδες. Στὰ φαράγγια λυσομανάει ὁ θυμὸς τοῦ Σμόλιγκα. Δῶθε—κεῖθε τὰ ζλάπια δρομιάζουν. Πισωδρομιάζουν οἱ νεροσυρμές. Σειέται ἡ γῆ. Τὰ πουλιὰ λουφάζουν. Ἐκουφαίνουν τ' ἀστραπόβροντα. Κλαῖν τ' ἀγριολούλουδα. Τὰ ἄλλα βουνὰ σὲ σύγνεφα ἀποσκεπάζονται. Ὁ ἀντίλαλος κροταλίζει ἀδιάκοπα, δαιμονιακά. Ἀδικοῦ ὅλα. Τὰ ἴδια, χρόνια ἰσοδύναμοι. Κι' οἱ δυὸ τους τὸ ξαῖραν. Ὡμως τὸ φιλότιμό, τὸ ῥωμέϊκο, δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ τὸ μολογήσουν.

Ἡ Τσιούκα ἡ λιγυρὴ κι' ἡ αὐγουλάτη Γκαμήλα μήπως βγῆκαν ἀπ' τὰ προσχήματα τῆς προσποιητῆς ἀδιαφορίας τους ; Πέσαν στὴ μέση νὰ τοὺς φιλιάσουν ; Ἀστροπελέκια ἰσόπνοα, ἰσόχρονα, ἰσογέννητα, κι' ἀπ' τοὺς δυὸ σύγκαιρα σταλμένα, θὰ λαμπάδιαζαν τὰ πεῦκα, τὰ ρόμπολα, τὶς φτέρες τους. Τί νὰ κάνουν ; Κατατσακισμένες κι' ἀμίλητες, ἀπόμειναν σ' ἓνα θαυμασμὸ γυναικεῖο, γέννημα ἀγάπης, ἀγάπης γεννητικὸ γιὰ τὰ δυὸ ἀντιμέτωπα βουνά. Ὅπου νᾶτανε θὰ ξανάμπλεκταν, κονταροχτυπώντας, ἴδιοι Διγενεῖς. Τοῦ θυμοῦ τους οἱ ἀφροὶ καὶ κεῖνον τὸν χειμῶνα θὰ λεύκαζαν δένδρα, πεῦκα, τὰ πάντα. Ἀκόμα μιὰ, ὅπως δὰ τόσες φο-

ρές, θὰ πορφύρωναν τῶν δένδρων τὶς φυλλωσιές αἶμα πιτσιλίζοντάς τες. Ὡς τὸν Οὐρανό, πάλι, ἡ ἄχνα τῆς ἀχαλίνωτης ὀργῆς τους. Τὸν παλληκαρίσιο τους ἰδρώτα ἀδίσταχτο θὰ τόνε στάζανε στὶς ὄχτες τῶν ποταμιῶν ποὺ ἀμέτρητα χρόνια σέρνουν αἰχμάλωτα στὰ ριζὰ τους.

Κι' ἀλήθεια! Μόλις, προχτές, πέρασε ὁ Ἄη—Δημήτρης καὶ ῥοβόλησαν τὰ πρόβατα γιὰ τὰ χειμαδιά, ξανάρχισαν. Οἱ πύρινές τους γλῶσσες, πυρπολικά δλόφλογα αὐλάκωναν τὶς θεοσκότεινες νύχτες, μεγαλόπρεπα ὅσο ριγυλά. Τρόχιζαν τοὺς ἀγέρηδες γιὰ νὰ ξαμολύσουν θύελλες. Τὰ ῥουθούνια τους ἐχθρητα φρούμασσαν. Ἡ φοικτὴ φρεναπάτη φούντωνε ἀφάνταστα φουρτουλιάζοντας. Φρίκη. Ἡ γῆ θὰ χαμήλωνε τὴ σοφὴ προνοητικότητά της. Κι' ὁ οὐρανὸς θ' ἀνυψωνόταν ψηλότερα γιὰ νὰ τοὺς σταθεῖ δικαστὴς ἀδέκαστος.

Ξάφνου, σταμάτησαν. Κι' ἀπρόσμενα ὅσο θαυμαστά, θαυμαστὰ ὅσο θαυματουργά, τὴ θεοσκότεινη ἐκεῖα νύχτα —28 ὁ Ὀχτώβρης τοῦ 1940— κοντοσίμωσαν —σιμυγὰ τὰ παχειὰ τους φρύδια— κι' ἄλλαξαν ἀντὶ κεραυνού, κουβέντες. Στὴ στιγμή ἡ Τσιούκα κι' ἡ Γκαμήλα τσίτωσαν τ' αὐτιά τους ποὺ τὰ πλούμιζαν λούλουδα. Λούλουδιασαν μέσα τους γλυκὲς ἐλπίδες.

Πατήματα παράξενα. Παράδοξες παρπατησιές. Ἀκούοντές τες κι' ὁ Σμόλιγκας κι' ὁ Πάπιγκος ἀναρωτηθήκανε μὴν εἶναι ὁ Ἄη—Δημήτρης μὲ τὸ φαρί του τὸ δρακοκτόνο. Προχτές δὲ γιόρταζε. Κι' ἴσως νὰ ῥοβόλαε, τροχάζοντας ἀπ' τὸ Μοναστήρι τὸ τιμημένο μὲ τ' ὄνομά του.

Σκύψανε νὰ δοῦνε. Λεφούσι οἱ κοκκορόφτεροι. Μέσ' στὴν ἀναστρη νύχτα σκοτεινοί, σκυφτοὶ ἐρχόντουσαν. Κορδωμένοι καὶ γενναῖοι ὄχι γενναῖοι, ἄλεπούς πονηριά. Φανφάρες, κιθάρες, μαντολίνα, φυλαγμένα γιὰ τὰ ἐπινίκεια. Καρδιές δανεισμένες ἀπὸ λαγούς. Φχιασίδια. Τομάρια ἀπὸ λύκους τῆς Τοσκάνης. Λιονταρίσια δέρματα σκέπαζαν τσακάλια μπολιασμένα τὴ χολὴ τοῦ φασισμού. Τρέμαν τὸν ἴσκιό τους. Κρῦβαν τὰ κεφάλιά τους κάτω ἀπὸ χαῖτες κενταυρικές.

Στιγμὲς πυκνές. Πρῶτος κραύγασε ὁ Πάπιγκος:

—Αἰ, Σμόλιγκα, παλλήκαρα, πρόσεξε, πρόστιχα πάνω σου πατήματα. Σὲ μόλεψαν. Τί τοὺς ἀφίνεις; Χύσε πάνω τους τὴν ὀργή σου, κύλα τους κάτω στὸν Ἄφω, στὸ χῶμα χῶστους. Νιτρόπιασε τοῦ Ντοῦτσε τῶν κοπελλιών τὴν αὐθάδεια.

Ἐβῆξε γιὰ ν' ἀκονίσει τὸ λαρύγγι του καὶ πρόστεσε:

—Ἄ! καὶ μὴ θαρρεῖς πὼς σοῦ μίλησα πρῶτος παίρνοντας γι' ἀφορμὴ τὴν παράτα ποὺ ξεκίνησε, σγίζοντας τ' ἀπάτητα καὶ παινεμμένα βουνὰ νὰ φτάσει στὴν Ἀκρόπολη. Ξαίρεις πὼς ἀκόμα σοῦ εἶμαι μανιασμένος. Ὡστόσο ἂν ἄφηνες νὰ σὲ πομπέψουν μῆτε νὰ σὲ φτύσω θὰ καταδεχόμουν.

Ἀστράφτοντας βρόντησε τὴν ἀπάντησή του ὁ Σμόλιγκας:

—Πάπιγκε ἀγήραστε, γειὰ — γειὰ σου. Θὰ σοῦ ταίριαζε νὰ τρελλαθῶ ἀφήνοντας τρελλὸς πιά, περιγέλιο τῆς ἀντρεωμένης μας Ἡπείρου, νὰ μὲ πομπέψουν κατακτητῶν φουσατά. Θὰ φούσκωνες ἀπὸ τυφλὴ ἔπαρση, ἀπὸ ζήλεια κοντόθωρη γιὰ τὴν κατάντια μου. Θᾶπαιρνες γιὰ γυναικὲς σου καὶ τὴν Τσιούκα καὶ τὴ Γκαμήλα τὴ μιὰ δεξιά, τὴν ἄλλη ἀπ' τ' ἀριστερά σου. Καὶ θὰ κοκόρευες γιὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, βρίσκοντας στὴ μιὰ ὅ,τι στὴν ἄλλη λείπει, λιχουδεύοντας τὴ φιλία, τὰ φιλιὰ, τὶς φιλιές, τὶς ἀηδοноφωλιές τους. Ἄμ! δέ. Ἐννοια σου. Ξαίρω ἐγὼ νὰ κάνω ὅτι πρέπει, ἄτρεμα. Σκῦψε νὰ σοῦ τὸ πῶ.

Ὁ Πάπιγκος ἀνάγειρε, ἔγινε ὅλος αὐτιά.

—Ἐ!, λοιπόν, ἄκου. Ἐπειδὴ μερικά, πολὺ λίγα, ἀπ' τὰ παιδιὰ τῆς Σαμαρίνας ἔχασαν τὰ μυαλά τους καὶ μηνᾶν τὰ χαζά, μιλώντας σὰ μονοῦχοι, κάνω πὼς τάχα δὲν βλέπω. Κι' ἀφήνω νὰ δοῦν ἐκεῖνα μὲ τί σοῖ ἀνθρώπους ἄπρεπο ἀποφασισαν συμπεθέρισμα. Ἄς κρατάει ὁλος ὁ ντουνιας, ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι τὴν ἀνάσα τους. Ἐχε συγκρατημὸ λίγες μονάχα ὥρες ὡς ποὺ νὰ φανεῖ ἡ Πούλια,

«Ψηλά στην Πίνθο»
Συμφωνικό επίθετο πάνω στο ομώνυμο λογοτεχνικό
του Γίση Παπαθανασίου

Maestoso (♩=60)

Μαργαρίτη Καστέλλη

Μάρμαρο ἄσπρo, οἱ ναοὶ αἱ
ῥεβενκιά - θαρρηκεριά ἤρτσι. υἱος. Ἀνταριάει ὁ οὐρανοῦς ξεκιδεῖα

Μάρμαρο ἄσπρo, οἱ ναοὶ αἱ
τοῦ Πάριου κ' ἡ μάητα μου. μοῖρας πικραῖ: κλονοειβάδες. ξεῖ

ὑψαζαῖα λυσομένην ἔθμοι ἐν ἐρμύγῃα ζωδὲ-αἰδε καὶ
ῥαπταῖα δρῶντων. Πινδοσμοῖα

οἱ ἱεροὶ αἱ
ξεῖται κ' ἡ τὰ ποταμὰ λουραζοῦν. ῥεμα-υραίνουν
ῥεμαπόδινα. Κραυγὲ

οἱ ἱεροὶ αἱ
τ' ἔλα τ' ἔλα τ' ἔλα
αὐτοσυνταρῆα ὁ ἀνέριος
ῥεμαπόδινα. δαυμονοῖα. ῥεμα

οἱ ἱεροὶ αἱ
ῥεμαπόδινα. κ' οἱ οὐρανοὶ ἐν ῥεμα
ὅμως ἐν ῥεμα ἐν ῥεμα
δὲν τοῖς ῥεμα ἐν
ῥεμαπόδινα...

Γίση Παπαθανασίου

πρωϊνή μου ἀγάπη γκαρδιακή. Κι' ἀπ' ἔκει κι' ὕστερα τυλίξου σὲ σύγνεφα μὴ συναχωθεῖς κι' ἀρχίσανε σύγκαιρα τὰ πρωτοβρόχια. Πράγματα καὶ θαύματα θὰ χαρεῖς. Μήτε τὸ μυαλό σου, οὔτε ἡ φαντασία τῆς ἀνθρωπότητος θὰ τὰ χωροῦσε ποτέ. Λοιπὸν λίγο ἀκόμα καὶ θὰ ἴδεις νὰ μεθᾶω τὸν Ἀῶο μ' ἀνθρώπινο ἀψὺ κοκκινόκрасο πὺν ἀχνιστὸ θὰ τὸν ποτίσω διαφεντεύοντας τῇ Λευθεριά. Τῇ Λευθεριά πὺν ὅποιος τὴν ἀρπάζει ἀπ' τοὺς ἄλλους, χάνει ἀργὰ ἢ γρήγορα μαζὺ μὲ τὴν ξενόπαρτη καὶ τὴ δική του λευθεριά. Θὰ δοθῶ σὰ σὲ δεύτερες, τίς σύγχρονες Θερμοπῦλες. Ἀνέγγιχτες θὰ μέινουν κι' ἡ Τσιούκα κι' ἡ Γκαμήλα, ἀσκλάβωτο τὸ Μέτσοβο, ἀπάτητη ἡ Θεσσαλία, ἡ Ῥούμελη, ἀνυπότακτη, ἀδούλωτη ἡ Ἑλλάδα ὅλη.

Σάστισε ὁ Πάπιγκος. Γιὰ νὰ βλέπει καλύτερα τῇ χαρὰ πὺν θὰ τοῦδινε ὁ Σμόλιγκας ἀνάγειρε τὰ παχειὰ—σταχτιά του φρύδια κι' ἀποκρίθηκε:

— Προσμένω Σμόλιγκα γιὰ νὰ σοῦ σφίξω τὸ χέρι ἢ ἀντίθετα νὰ σοῦ φτύσω τὴν κούτρα. Βαρεία, πολὺ βαρεία ἡ κλῆρα σου. Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ Κατσαντώνης κι' ὁ Χάρμπος. Τεντώσου ἀπροσμέτρητος Ἡρακλῆς γιὰ νὰ τσακίσῃς τὴ ὁλοκοκκαλιά τῆς Λερναίας Ὑδρας πὺν ἀπλώνει νὰ πνίξει τὴν Ἑλλάδα. Ὁ πολιτισμός της — προζύμι του ἡ λευθεριά — δὲν μπορεῖ νὰ ζωντανέψει ἀνελεύθερα, μὲ μέσα δουλικά. Βάλτο καλὰ στὸ μυαλό σου πὺς ταφόπετρες τῆς Λευτεριάς καταντᾶν τὰ στήθη πὺν δὲν πυργώνονται μπρὸς στὸν Καταχτητὴ ὅποιος καὶ νᾶναι.

* *

... Ὁ Αὐγερινὸς κι' ἡ Πούλια σχίζαν τὰ σύγνεφα στὴ λάμψη νὰ λουσθοῦν τῶν ἑλληνικῶν κανονιῶν. Οἱ ἀγέρηδες οὐρλιαζαν. Θανάσιμος κίνδυνος. Ἡ μάχη δίβολη.

Ὀλόρθες — λέστα οἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου. Στὶς κούνιες παρατᾶν τὰ μωρά. Ἀρπάζουν τὰ πυρομαχικά. Ἀνηφορίζοντας γλυστροῦν, μὰ δὲν ἀγκομαχοῦν. Θερίζει τὸ ἐχθρικό πυροβολικό; Τὸ περιφρονοῦν κι' αὐτό. Ὁ ἰδρώτας στάζει· ἡ ἀναπνοὴ λαχανιάζει — λεπίδι ὁ ἀνήφορος — ὅμως δὲν σταματοῦν. Ἀγωνία τριβελίζει τὴν Ἀνθρωπότητα. Τ' ἀνάβλεμμά της δένεται σιὰ βήματά τους. Πορεία πὺν τῇ μετράει ἡ Ἱστορία. Τὶς φρυγανίζει ἡ δίψα, ὥστόσο σβεῖ τῆς Λευτεριάς ὁ πόθος ἀψὺς τὸ μεδούλι τους πυρπολεῖ. Λυώνει ἡ ἀψάδα του πυρωμένο μολύβι. Κόβονται τὰ γόνατά τους; Ἡ αἴσθησις τῆς ἀνάγκης, ἡ ἀνάγκη τοῦ χρέους τ' ἀναστηλώνει. Σκασμένα χεῖλη ὑγραίνει ξερὴ ἡ γλῶσσα — ἄς κελαηδοῦν δίπλα οἱ βρουσῦλες. Δὲν ὑπάρχει καιρός, ὁ Στρατὸς προσμένει. Χιόνι τίς σαββανώνει. Ὅμως πάνω ἀπ' τὸ χιονοσάββανο ὑψώνεται τὸ πολυβόλο, θαμμένης σὲ χέρια κοκκαλωμένα, καλὰ κλεισμένο — ἄταφο. Ἐτοιμο, πρόθυμο. Ἀλλῇ τ' ἀρπάζει. Κι' αὐτὴ περδικόστηθη — περδικομάτα. Διπλοφορτωμένη τώρα γλυστράει; Τὰ τσαρούχια πετάει. Γερά γαντζώνεται σιὰ γκρέμνα γυμνόποδη. Κοκκαλώνουν τὰ δάχτυλα; Καλύτερα — τοῦ κρύου ἔλειψε ἡ αἴσθησις. Ψυχὴ βαθεῖα· ἄτρεμη ἡ καρδιά. Ἡ εἶσαι ἢ δὲν εἶσαι γυναῖκα τῆς Πίνδου. Ἡ τὴν ἀγαπᾷ ἢ δὲν τὴν ἀγαπᾷ τῇ Λευτεριά. Ἀν τὴν ἀγαπᾷ φτερώνουν τὰ πόδια. Οἱ Σουλιώτισσες δὲν ἦταν γυναῖκες; Ὅταν πολεμοῦσαν τὸν Ἀλῆ—Πασσά ἐκεῖνες, αὐτὲς ἔδω τὰ βουνὰ ἀλώνιζαν ἀλύτρωτες, ἀλλ' ἐλεύθερες. Λοιπὸν, τώρα, νὰ λυγίσουν; Καὶ γιατί; Γιὰ νὰ γελᾶνε τὰ ζαρκάδια πὺν τίς ζηλεύουν; Δὲν μένει, παρὰ ἓνα. Στὴν κορφὴ νὰ στηθοῦν τὰ πολυβόλα. Πορεύονται. Στῆς μάχης τὴν κλαγγὴ κάπου — κάπου κάποιου τραγουδιοῦ τρυπώνει τὸ σφύριγμα. Συνταιριασμένο στὴν ἀντίθεσή του ντουέττο. Ἀπ' τὴν ἡχὴ ἀναρπαγμένο στοὺς ἐπιδρομεῖς κατάστηθα ἀντιβροντάει. Ὁ Σμόλιγκας λαμπαδιάζει τίς γέφυρές του σὰ βεγγαλικά. Στὴ λάμψη τους, δίχως νὰ σταθοῦν, οἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου ἀνακράζουν:

— Όταν πεθαίνεις τούς άλλους για να φωτίσεις, όταν, για να μην καοῦν οἱ ἄλλοι, καὶς σὺ τὸν ἑαυτό σου, ὁ θάνατος σὲ κάνει ἀθάνατο!

.... Πολλὲς κούνιες κλαῖν ἄδικα προσμένοντας τ' ἁγιασμένα τῶν γυναικῶν τῆς Πίνδου χέρια.

.... Μερικὲς μέρες ποὺ θ' ἀνάγκαζαν τὸν κόσμον νὰ μηρυκάξει τὸ θαυμασμό του γιὰ τὴ γεννήτρα τῆς Λευτεριᾶς Ἑλλάδα. Ἡ κούτρα τοῦ Σμόλιγκα στεριώθηκε ψηλόθωρη, κρατώντας τὴν Πίνδο ἄσπιλη, ἀμόλυντη τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πάπιγκος ἀντρίκεια τοῦ τὸ ἀναγνώρισε:

— Σμόλιγκα! Στάθηκες παλλήκαρος. Πάρε τὴ Γκαμήλα, τί ἀξίζεις κάθε τιμῇ. Ἡλιάκινο ἔφτασε τὸ μήνυμα τοῦ Παρθενῶνα:

— Ἀθάνατος, ὅπως ἀκατάλυτα ὀρθώθηκα, τὰ κατορθώματά σου ἐνάντια σὶ τὸ Φασισμό θὰ μείνουν ἀθάνατα.

Μέσ' ἀπ' τὸ φοβερὸ γκρέμνο τοῦ Ζάλογγου, ὑψώθηκε πεντακάθαρο τὸ τραγεῦδι τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλιῦ:

Στὴ στεριά δὲν ζεῖ τὸ ψάρι
κι' ὁ ἀνθὸς στὴν ἀμμουδιά

Οἱ λιγυρόκορμες Ἡπειρώτισες στῆσαν τὸ χορὸ στὰ μεσοχώρια:

Καλύτερα μᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακῇ.

Κι' ὁ Ἀῶς θολώνοντας, γιατί τότε μόλεψε ἡ χολὴ τοῦ Φασισμοῦ, γοργότερα ἀνακύλησε τὰ νερά του φρουφρούζοντας:

— Καμαρώνω γιατί τῆς Πίνδου γιὸς εἶμαι!

Πήγαινε νὰ ῥιχτεῖ στὰ γεμάτα φῶς κι' οὐρανὸ γαλανὰ τῆς θάλασσας νερά, ἀνυπομονώντας νὰ τῆς ἀνιστορήσει τοῦ Σμόλιγκα τοὺς ἄθλους.

.... Ἀλλὰ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη, ἀπ' ἄλλου, ἄλλος, ἄλλοτινὰ ἀλλόφρονas Κατακτητῆς, ἄλλα πατώντας βουνὰ χούμεξε ζωσμένος σίδερα κι' ἀτσάλι.

Τινάχτηκε ὀργισμένα ὁ Σμόλιγκας. Καὶ κάλεσε σὲ συναγερομὸ ῥοῦγες, τρίστατα, διάσελα, πόλεις, χωριά, τὰ παιδιὰ, ὅλα τὰ βουνὰ, τὰ γαλινὰ νησιά, γυναῖκες, γεφύρια, γυπαετούς, τοὺς Συνοικισμούς, τὰ πουλιά, τὶς ἀσφαλτόπλακες ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας, τὰ κέδρα, τὴν ἐλληνικὴ λεβεντιά.

Καλὸς στρατολόγος ὁ Σμόλιγκας! Ἡ φωνὴ του στεντόρεια, δὲν ἀντήχησε στὸ ἄδειο.

Μετὰ ἡ Τσιούκα — ἐνῶ κατάνευε ὁ Πάπιγκος — χαμογέλασε τοῦ Σμόλιγκα:

— Δίκαια δέχεσαι πρῶτος τὶς ἡλιακτῖνες ζεῖδωρες!

.... Τώρα οἱ πανώκορφες τοῦ Πάπιγκου καὶ τοῦ Σμόλιγκα λίμνες φωσφορίζουν τοπάζια, μαργαριτάρια, ῥουμπίνια καὶ σάπφειρους. Μεταμορφωμένα τ' οὐρανοῦ εἶναι ἀστέρια. Ἀλκοολικὰ γιὰ τὴν ποὺ ἀναδίνουν οἱ μικροκυματισμοὶ μουσικῇ, ξέφυγαν τὴν ἀπαράδεκτα τυραννικὴ τοῦ Ἥλιου ἔλξη. Τὰ δυνάστευε μολονότι τὸ φῶς του τοὺς δάνειζε. Ἔτσι σὶ τὸ θαυμασμό τους τρελλὰ γιὰ τῆς Λευτεριᾶς τὰ κάστρα, ρίχτηκαν ἀγκαλιάζοντας τοὺς αἰθέρες, νὰ φιλήσουν τὰ δυὸ βουνὰ — φιλιασμένα πιά.

Κεῖνα μεγάλθυμα, ἀποξεχνώντας τὴν ποὺ τοὺς ἔγινε ἀπὸ «μεγάλους ἀνθρώπους» παραγνώριση, γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν μικρῶν ἀστεριῶν εὐγνώμονα, μέσ' στὶς δυὸ λίμνες, σὰ σὲ κούνιες ξωτικὲς νανουρίζουν τ' ἀστέρια. Μὲ νούφαρα τὰ φασκιώνουν. Τὰ στολίζουν μ' ἀμάραντα. Γιὰ νὰ τὰ ζεστάνουν καῖνε κέδρα. Μὲ

λουλουδιῶν γύρι τὰ ταΐζουν. Σὲ ὁδοπέταλα τὰ κοιμίζουν. Ἐωθινὰ καλοῦν τοὺς κούκους νὰ τὰ καλημερίσουν. Ἀηδόνια γλυκόλαλα τοὺς ἀνιστοροῦν ἔρωτες ἀνθρώπων καὶ λουλουδιῶν λεπτεπίλεπτους.

Ὅποιος ἀγαπάει πραγματικά τὴ Λευτεριά, ἔχει γιὰ ὅλα — καὶ γιὰ τ' ἀστέρια — ζεστὴ καρδιά.

Ἄ! Αὐτὴ τους ἡ ζεστὴ καρδιά σύγκαιρα εἶναι ἀνήσυχη. Τοὺς κάνει νᾶχουν τὶς ματιές τους καρφωμένες πέρα, μακρὰ στὸν ὁρίζοντα. Νά! Ὁσφραίνονται τοὺς ἀγέρηδες. Καὶ δὲν σκύβουν μηδὲ τὶς γυναῖκές τους νὰ κυττάξουν. Τοὺς φτάνει πού, ἀγκαλιάζοντάς τες σφιχτά, χαϊδεύουν τρυφερὰ τὰ μαλλιά, ὁ Σμόλιγκας τὰ ἐβένινα τῆς Γκαμήλας, τὰ καστανόξανθα τῆς Τσιούκας ὁ Πάπιγκος...

Πάει κάμποσος καιρὸς πού ὁ πόλεμος τέλειωσε. Ἐκεῖνες εἶναι εὐτυχισμένες. Ἀφρόντιδα θὰ δοθοῦν στὸν ἔρωτά τους γιὰ τὰ διὰ βουνά, τ' ἀγῆραστα. Στὸ γυναικεῖο ἔρωτα δὲν ὑπάρχει τέλος ὅταν θαυμασμός σφιχτοδένεται μὲ τὶς ὀφθάλμους του. Καθρεφτίζονται στὰ νερὰ τοῦ Ἀώου ἢ Γκαμήλα, τοῦ Κουκουρούτζου ἢ Τσιούκας σιγανοτραγουδώντας μὲ χιλιάδων πουλιῶν στόματα. Οἱ καρδιές τους, νιότερες ἀπ' τὶς ἴδιες, δὲν ἔχουν δισταγμῶν ρευματισμούς. Τὸ αὐτοσυναίσθημα τῆς ὁμορφιάς τους στὰ χαμογελά τους γλῆκα κερνάει. Κυριαρχοῦνται, ὥστόσο, ἀπ' τὴν ἐπιθυμία νὰ γίνουν ὠραιότερες· δὲν πάψαν νᾶναι γυναῖκες. Μὲ τῆς αὐγῆς λούζονται τὰ δάκρυα, δροσιὰ πρωινὴ τὴν ἀνοιξη. Στὴν πύλην τὰ φθινόπωρο. Ἀπὸ χιόνια τοὺς χειμῶνες. Κόκκινο καρφώνουν γαρύφαλλο στ' αὐτί. Μενεξεδένια τὰ βραχιόλια τους. Ἀγριοτριαντάφυλλα γιὰ σκουλαρίκια. Δὲν λερώνει τὴν ψυχὴ τους ζήλεια ἐγωϊστική. Ντύνονται μ' ὅλες τοῦ πράσινου τὶς ἀποχρώσεις. Βελούδο ἀνέγγιχτο ἡ χλόη τους. Ἡ ἀνάσα τοὺς εὐωδιάζει θυμάρη. Μεταλαμβάνουν αἰωνιότη, ἐξνοιασता χαχανίζουν· τινάζουν τὶς μποῦκλές τους· χαρὰ φέγγουν· προεκτείνονται πάνω ἀπὸ χρόνια. Καὶ τ' ἀπόδειπνα γλυκομίλητη σιγαληνὴ στήνουν κουβεντίτσα.

Ὅμως στὴν εὐτυχία τους δὲν γίνονται ἐγωῖστριες. Μοιάζουν γιὰ τὶς μεγάλες ἔγνοιες τοῦ μικροῦ κόσμου. Συμπονᾷν τοὺς φτωχοὺς τόπους, τοὺς ἀνθρώπους πέρα ἀπὸ σύνορα τόπων. Ἀλλὰ τότε κολπάζουν στιγμὲς πού ἡ τύχη ἐκείνων μ' ἀγωνία τὶς γεμίζει. Ξαίρουν πὼς ἔχουν ἀξία γιατί ὑπάρχουν ἄνθρωποι· Μόνο γι' αὐτό. Οἱ ἀντρεωμένοι ἔραστές τους, οἱ ἴδιες τὶ θάταν ἂν δὲν ὑπῆρχαν ἄνθρωποι; Τί θάταν ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν μάτια, ἀπὸ δάκρυα ἀθόλωτα, γιὰ νὰ λατρεύουν τὰ λαχταριστά; Τὸ γυναικεῖο ὁρμέφυτό τους ἀποζητάει τὸ θαυμασμό, τὴν ἀγάπη, τὴ συμπάθεια, συμπόνια σπαταλώντας. Καὶ ξαίρουν πὼς γιὰ νὰ τὰ ἔχουν θᾶπρεπε νὰ ταξιδεύουν τὴν ἀγάπη τους σὲ ἀνθρώπινα. Πονοῦν τοὺς πόνους τῶν πολλῶν ποῦναι πάντα πονεμένοι. Τὶς ὁμορφαίνει ἀκόμα περισσότερο ὁ πόνος τους αὐτός. Σύγκαιρα ἀναφέρνουν στὰ παλαιὰ ἀναζητώντας τα.

Μακρυνοί, ὥστόσο ξεκάθαροι, καταφτάνουν ἀπὸ κεῖνα πολέμων ἀχοί, ἡχὼ ἀπὸ μάχες, χυμένη χολή, χαλασιά, χαμός, χλαλοή. Χιλιάδες χρόνια χολεριασμένα. Τότε γέρνουν στὸ σήμερον. Λαχταροῦν ν' ἀντλήσουν ἐλπίδες πὼς ὁ κόσμος ἔγινε — κι' ἂν δὲν ἔγινε θὰ γίνη — ἀγγελικός...

Ξεπροβάλλει, ξάφνου, τὸ φεγγάρι. Τυλίγει σ' ἀσημένια ἀραχνούφαντα πέπλα τὴν Τσιούκα καὶ τὴ Γκαμήλα. Εἴταν καιρὸς γιατί στηθοσκοπώντας ἐκεῖνες τὰ τωρινά, φρικιοῦν. Ν' ἀνησυχοῦν πρέπει ἀκόμα. Ἀνιχνεύουν ὥρα πολλή. Χλώμιασαν! Μπόρα τὰ μακρυνὰ σύγνεφα κρυφοφέρνουν φριχτή.

.... Τότε ἀπ' τοῦ ὁρίζοντα τὰ σύνορα ἀνατινάζεται ὁ ἥλιος! Ἡλιακτίνες προβάλλει ἐλπιδοφόρες. Ὑπόσχεση γιὰ τὸ καλύτερο Αὔριο.

Στὴ στιγμὴ ἡ Τσιούκα κι' ἡ Γκαμήλα βροῖσκουν τὸ ἔνθρο τῆς ἀναπνοῆς τους. Ροδίζουν τὰ πού πάνιασαν μάγουλά τους. Καὶ γέρνουν στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Πάπιγκου ἡ μιὰ, τοῦ Σμόλιγκα ἡ ἄλλη.

.... Γλυκοκοιμούνται.

Μισοτραγουδώντας —κλειστά τὰ ῥάμφη— τὰ πουλιά τὶς νανουρίζουν. Διακριτικὰ τὰ ζαρκάδια γιὰ νὰ μὴν τὶς ἀνησυχήσουν πάσαν νὰ φιλιένται.

Ξαφνικὰ ἐφιάλτες ἀνατάραξαν τὰ στήθειά τους. Ὁ κόσμος ὅλος σέρνεται σὲ καινούριο μακελειό. Τρέμουν σύγκορμες, ξυπνώντας τρομαγμένες. Ὁρθάνοιχτα τὰ μάτια τους ἀλλαλιάζουν. Τί βλέπουν! Νά, ἔρχεται ὁ Ἄδης. Στόμα ἀπύλωτα πελώριο, ἀπύθμενο ἀπίθανο. Σφίγγονται κοντὰ σ' ἐκείνους. Δὲν τρέμουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, γι' αὐτὲς δὲν καταχθάνει ὁ Ἄδης. Τῶν ἀνθρώπων τὴν κλήρα ἡ ψυχὴ τους κλαίει. Ἐκτοπλασματικὰ ἀκοῦν ἀπόμακρα τοὺς πρωτόφαντους ἤχους τῶν καινούργιων ἀτομικῶν βομβῶν. Ἄραγε νᾶκουσαν ὁ Σμόλιγκας κι' ὁ Πάπιγκος; Σκύβουν, σκουπίζουν βιαστικὰ —κρυφὰ τὰ δάκρυά τους. Ὡστόσο ἐκεῖνοι μὲ τὴν ἄκρη τῶν ματιῶν τους τὶς εἶδανε. Κι' οἱ δύο τους μ' ἓνα στόμα βροντοκραύγασαν:

— Δειλιάσατε λιγόψυχες. Πίστη πρέπει πάντοτε νᾶχετε καὶ σὲ μᾶς καὶ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγαπᾶν τὴν Εἰρήνην. Εἶναι οἱ πολλοί. Στὴν Πίνδο, πάλι, ψηλὰ ἐδῶ εἴμαστε ἡμεῖς στητοί. Πάντα ὀρθοί. Μόνο προσέξτε μήπως ὄρνια μὲ νύχια γαμπὰ τῶν περιστεριῶν χαλάσουν τὶς φωλιές.

Τὸ λόγια τοῦ Σμόλιγκα καὶ τοῦ Πάπιγκου τ' ἀντιβόϊσε ὅλη ἡ Πίνδος· Καὶ γήτεψαν τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὰ σὲ τοπάζια — μαργαριτάρια — ρουμπίνια — σάπφειρους μεταλαγμένα ἀστέρια.

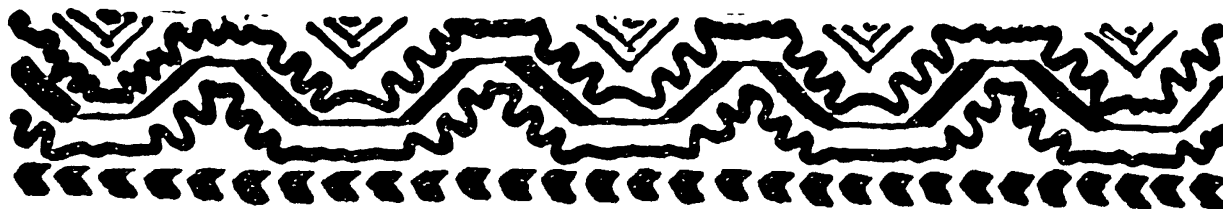
Ἐκεῖνα ἀστροκοποῦν τώρα μέσ' ἀπὸ γάργαρα νερὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν πίστη τους πὼς κεῖ ψηλὰ εἶναι προφυλαγμένα καλὰ ἀπ' τὴ μολυσμένη ἀνάσα τῶν παλαιῶν συμφερόντων καὶ τῶν καινούργιων ὅπλων. Κι' ἐκεῖνα κι' αὐτὰ εἶναι τὰ ἴδια φονικά. Πάντα πάνω ἀπ' αὐτὰ τὰ ποὺ τοὺς παραστέκουν περήφανα βουνά. Μὲ τὴ λευτεριά ἐρωτευμένα.

Εἶναι ἓνας ἔρωτας ποὺ τοῦδωκαν ὅλη τους τὴν καρδιά. Μισὴ καρδιά δὲν καρπίζει ζωὴ. Ὁλάκαιρη κόσμον κλεῖ ὁλόκληρο. Ὁ κόσμος πάει μπροστὰ ὅταν σηκώνεται ψηλὰ. Σὰν τὸ Σμόλιγκα καὶ τὸν Πάπιγκο.

Στ' ἀναμεταξὺ ἄσπρα περιστέρια ζῶσαν τὸν ἀφρόπλαστο λαιμὸ τῆς Γκαμήλας, τὴ δαχτυλιδένια μέση τῆς Τσιούκας. Βλέποντάς τα ἀπὸ μακρὰ νόμιζες πὼς στὸ λαιμὸ ἡ μιά, ἡ ἄλλη στὴ μέση κινητὲς ζώσθηκαν γιρλάντες, γκιορντάνια ἀπὸ γιασεμιά. Τὰ κορμιά τους τὰ λιγυρὰ εἶχαν ἓναν ἀναπαλμὸ ὡμορφο, συντονισμένο μὲ τῶν περιστεριῶν τὸ πέταγμα.

Ὁ Σμόλιγκας κι' ὁ Πάπιγκος βλέποντας ἀπὸ κοντὰ τὰ περιστέρια κι' Ἐκεῖνες, χαμογέλασαν. Χαμόγελο φωτεινὸ σὰν αὐγὴ.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ

ΠΛΟΥΤΟΣ*

Μετάφρασις: ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

Καρίων	Δίκαιος
Χρεμύλος	Συκοφάντης
Γυναίκα τοῦ Χρεμύλου	Γραῖα
Πλούτος	Νεανίας
Πενία	Ἑρμῆς
Βλεψίδημος	Ἱερὺς Διὸς

ΚΑ

Γιὰ τὰ λεφτά· τὰ πιὸ πολλὰ τσεπώνει

ΧΡΕ

Πές μου,

ποιὸς εἶναι τάχα ὁ δωρητής;

ΚΑ

Διάβολε, ἐτοῦτος.

ΧΡΕ

Καὶ γιὰ ποιὸν γίνονται οἱ θυσίαι; ὄχι γιὰ ἐτοῦτον;

ΚΑ

Ναί, μὰ τὸν Δία, κ' εὗχονται νά 'ναι ἰσάξια πλούσιοι.

ΧΡΕ

135 Λοιπὸν αὐτὸς εἶναι ἀφορμή· μπορεῖ, ἂν θελήσει,
αὐτὸς καὶ νὰ τὰ καταργήσει;

ΠΛΟΥ

Γιατὶ τάχα;

ΧΡΕ

Κανέναν πιά ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σὲ θυσίαι
δὲν θὰ κάψει, οὔτε βόδια, καὶ ζυμαρί, οὔτ' ἓνα,
ἐσὺ ἂν δὲν τό 'θελες.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

στ. 131, βλ. 580.

στ. 134 βλ. «Ὁρνιθες», 592 καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ Πλούτου
ἀπὸ τῆς γυναῖκος στίς «Θεσμοφοριάζουσες», 298.

ΠΛΟΥ

Πῶς γίνεται;

ΧΡΕ

Τώρα ἄκου:

- 140 Δὲν ἀγοράζουμε, ἂν δὲν εἶσαι ἐσὺ μαζί μας.
Ἐσὺ μᾶς δίνεις τὰ λεφτά· λοιπὸν τοῦ Δία
ἐσὺ τὸ κράτος, μόν' ἐσύ, θὰ τὸ γκεμίσεις.

ΠΛΟΥ

Δὲς οἱ θυσίες του εἶναι γιὰ μένα;

ΧΡΕ

Ἄν εἶναι κάτι

- 145 ἀπ' τὰ χαρμόσυνα κι' ὥραϊα μὲς στοὺς ἀνθρώπους,
λαμπρὰ κι' ἂν εἶναι, εἶναι ἀπὸ σένα, μὰ τὸ Δία.
Ὅλα ἐδῶ κάτω εἶναι ὑποταχτικά τοῦ Πλούτου.

ΚΑ

Κ' ἐγώ, δὲν βλέπεις, ποὺ γιὰ τοσοδὴ ὀβολάκι
ἔγινα σκλάβος, ἔτσι ἐλεύθερος ποῦ ζοῦσα;

ΧΡΕ

- 150 Μὰ πάλι λὲν γιὰ κάτι ἑταῖρες τῆς Κορίνθου
ἂν τίς πετύχει ἓνας φτωχὸς ποτὲ μαζί του
δὲν καταδέχονται, μὰ ἂν τύχει νὰ ᾿ναι πλούσιος
ἔτοιμα ἀπάνω του τουρλώνουν τὰ καπούλια.

ΚΑ

Καὶ τὰ ὁμορφόπαιδα, ἔτσι λέν, τὰ ἴδια κάνουν
ὄχι γιὰ χάρη τοῦ ἑραστοῦ, μὰ γιὰ τὸ χοῆμα.

ΧΡΕ

- 155 Οἱ τίμιοι ὄχι, μόν' οἱ πόρνοι, ποτὲ οἱ δίκαιοι
δὲν καταδέχονται λεφτά.

ΚΑ

Μὰ τί;

ΧΡΕ

Νὰ ἐκεῖνος

λαγωνικά, ἢ αὐτὸς ἐδῶ φαρὶ ἀπὸ ράτσα.

ΚΑ

Ντρέπονται ἀργύρια νὰ ζητήσουν κ' ἔτσι κρύβουν
τάχα μὲ λόγια, ἔτσι νομίζουν, τὴν πομπή τους.

ΧΡΕ

- 160 Μὲς στοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀλήθεια, κάθε τέχνη
καὶ κάθε τέχνασμα ἀπὸ σένα ἔχει πηγᾶσι.
Ἀπὸ μᾶς ὁ ἓνας καθιστὸς ράβει παπούτσια,
ὁ ἄλλος χαλκεύει παρακάτω, ἢ χτίζει σπίτια
ἢ χρυσικάς ἀπ' τὸ χρυσάφι σου.

στ. 145, βλ. 183.

στ. 146, βλ. Ὀρατίου, «Σάτιρες», II, 3,94, καὶ Μενάνδρου, «Ἀποσπάσματα» 537.

ΚΑ

165 λωποδυτεύει, μά τὸ Δια, ἢ ἀνοίγει τοίχους.

ΧΡΕ

Ἐκεῖνος γνέθει.

ΚΑ

Ἡ κατεργάζεται τομάρια

ΧΡΕ

Βυρσοδεψεῖ.

ΚΑ

Ὁ ἀντικρυνὸς πουλᾷ κρεμμύδια.

ΧΡΕ

Δὲν πιάνεται ὁ μοιχὸς στὴ φάκα καὶ μαδιέται;

ΠΛΟΥ

Ἀλλί μου, καὶ νὰ μὴν τὸ ξέρω ὁ δόλιος.

ΚΑ

170 Ὁ μέγας βασιλιὰς γιὰ σένα δὲν καυχέται;
Μὰ κ' ἡ Βουλὴ γιὰ σένα μὴ δὲν στέκει, ἂν στέκει;

ΧΡΕ

Ἀλλὰ τί; τὰ καράβια ἐσὺ δὲν τὰ ἔχεις; πές μου.

ΚΑ

Τοὺς μισθοφόρους τῆς Κορίνθου αὐτὸς δὲν τρέφει;
γι' αὐτὸν κι ὁ Πάμφιλος δὲν εἶναι πού θ' ἀ κλάψει;

ΧΡΕ

175 Κι' ὁ βελονᾶς πού 'ναι στὸ κόμα τοῦ Παμφίλου;

ΚΑ

Γι' αὐτὸν κι' ὁ Ἀργύρειος δὲν ξεφυσᾷ ἀπὸ πίσω;

ΧΡΕ

Γιὰ σέναν ὄχι κι' ὁ Φιλέσιος ράβει μύθους;
κ' ἡ συμμαχία τῶν Αἰγυπτίων; μὰ κ' ἡ Λαῖδα
δὲν ἐρωτεύεται γιὰ σὲ τὸν Φιλωνίδη;

στ. 170. Τὰ ἀμύθητα πλούτη τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, σὰν αἰτία τῆς δυνάμεώς του, κεντρίζουν τὴ φαντασία καὶ κατασταλάζουν σὰ μόνιμη κρίση σὶδ νοῦ τῶν Ἑλλήνων. Βλ. σχετικά Ξενοφῶντος «Ἑλληνικά» VI, 35.

στ. 173. Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ἰφικράτης, πῆγε σὲ βοήθεια τῶν Κορινθίων κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 390· φεύγοντας εἶχε ἀφήσει στὴν Κόρινθον ἓνα σώμα μισθοφόρων. Βλ. Ξενοφῶντος «Ἑλληνικά» IV, 5.

στ. 174. Πάμφιλος ὑπῆρχε τὴν ἴδια χρονιά στρατηγὸς στὴν Ἀθήνα (Ξενοφ. «Ἑλλ. V, 1, 2) καὶ κατηγορεῖτο γιὰ κλέφτης δημοσίων χρεογράφων (Πλάτων ὁ κωμικός, ἀποσπ. 14). Ὁ βελονοπῶλης θ' ἀνῆκε στὸ κόμμα του. Ὁ Ἀργύρειος πλούσιος δημαγωγὸς ἐφέρετο ὡς εἰσηγητὴς τοῦ τριωβόλου. Ὁ Φιλέσιος, χρεώστης τοῦ δημοσίου ταμείου, εἶχε ριχτεῖ στὴ φυλακὴ (Δημοσθένης XXIV, 135). Ὁ Φιλωνίδης ἦταν ἓνας διαβολάνθρωπος, σχεδὸν κτήνος, ἀλλὰ πλούσιος (Σχολιαστὴς καὶ Πλάτων κωμικός, ἀποσπ. 64).

ΚΑ

Κι' ὁ πύργος πάλι τοῦ Τιμόθεου;

ΧΡΕ

180

Πῶς τὸν ρίχνεις!

Μὰ ὅλη ἡ κατάσταση ἀπὸ σένα, ὅλη βασιτέται.
Μονακριβώτατη εἶσαι αἰτία λογῆς πραγμάτων,
εἴτε κακῶν, εἴτε καλῶν, κατάλαβέ το.

ΚΑ

185 Καὶ στοὺς πολέμους θὰ νικήσῃ πάντα ἐκεῖνος,
ποὺ αὐτὸς ἀπάνω του θὰ ρθεῖ καὶ θὰ θρονιασῇ.

ΠΛΟΥ

Ἐγώ 'μαι αὐτός; καὶ ἓνας ἐγὼ μπορῶ ὅλα τοῦτα;

ΧΡΕ

Αὐτὰ μονάχα; Πλῆθος ἄλλα. Κι' ἄκου: ὥς τώρα
δὲ βρέθηκε ἓνας ποὺ νὰ πεῖ σ' ἔχει χορτάσει.
Χόρταση ἀπ' τ' ἄλλα θάρθει πάντα: ἀπ' τὴν ἀγάπη,

ΚΑ

ἀπ' τὰ ψωμιά,

ΧΡΕ

τὴ μουσική,

ΚΑ

190

τὶς λιχουδιές μας,

ΧΡΕ

ἀπ' τὴν τιμή,

ΚΑ

τὸ σῶμα,

ΧΡΕ

τὴν ἀντρεία,

ΚΑ

τὰ σῦκα,

ΧΡΕ

τὴν ἀρετή,

ΚΑ

τὰ κριθαρόψωμα,

ΧΡΕ

τὴ δόξα,

τὴ φακὴ.

ΧΡΕ

Μὰ σένα ποιὸς νὰ σὲ χορτάσει;

195 Κι' ἂν ἔχει τάλαντα κανένas τρία καὶ δέκα,
πολὺ λιμάζει νὰ 'χει ἀκόμα ἓνα καὶ δέκα·
κι' ἂν φτάσῃ αὐτοῦ τότε ὄνειρεύεται σαράντα,
ἄλλιῶς ἄζώητη, καθὼς λέγει, εἶναι ἡ ζωὴ του.

ΠΛΟΥ

Λαμπρὰ τὰ λέτε, ἔτσι μοῦ φαίνεται, πλὴν ἓνα

στ. 179. Γέρος Ἀθηναῖος, πολὺ πλούσιος, γιὸς τοῦ Κόνωνος· ἔχτι-
σε βωμὸ καὶ τὸν ἀφιέρωσε στὴ θεὰ Τύχη.

στ. 197. Θέμα σύνηθες βλ. 969 καὶ Εὐριπίδη, «Ἡρακλῆς», 1257,
«Ἴων», 670, καὶ Ἀντιφῶν, III2, 10.

σκέφτομαι ἀκόμα καὶ δειλιάζω

ΧΡΕ

Γιὰ τί πράμα;

ΠΛΟΥ

- 200 Πῶς, ἀγκαλὰ κ' ἔχω τὴ δύναμη ποὺ λέτε,
σ' αὐτὴν θὰ γίνω, ὅπως ταιριάζει, κυβερνήτης;

ΧΡΕ

Ἔ, μὰ τὸ Δία, καλὰ τὰ λέει ὁ κόσμος, εἶναι
δειλὸς ὁ Πλούτος.

ΠΛΟΥ

- 205 Ἐγὼ δειλός; ποτέ, μὰ κάποιος
μοῦ τό'χει βγάλει νυχτοκλέφτης, καθὼς μπῆκε
δὲν ἦταν τίποτα νὰ πάρει μὲς στὸ σπῖτι
μὲ ἀμπάρες τᾶβρε ὅλα ἐκεῖ μέσα κλειδωμένα,
κι' αὐτὴ τὴν ἔγνοια μου τὴν εἶπε αὐτὸς δειλία.

ΧΡΕ

- 210 Καλά. Μὰ ἐσένα μὴ σὲ νοιάζει: πῶς θὰ γίνεις
ἀτσίδα σ' ὅλα τὰ καθέκαστα, πῶς εἶσαι
πὶδ ἀνοιχτομάτης, θὰ τὸ δεῖς, κι' ἀπ' τὸ Λυγκέα.

ΠΛΟΥ

- Πῶς θὰ μπορέσει ἓνας θνητὸς τέτοια νὰ πράξει;

ΧΡΕ

Σώπα, καὶ τρέφω μιὰ κρυφὴν ἐλπίδα ἀπ' ὅσα
μοῦ. πε ὁ θεός, τὴν πυθικὴ του σειώντας δάφνη

ΠΛΟΥ

Καὶ ἐκεῖνος τὰ ἔξερε ὅλα τοῦτα;

ΧΡΕ

Ἔτσι νομίζω.

ΠΛΟΥ

Κοιτᾶτε μήπως...

ΧΡΕ

- 215 Μὴ μιλᾷς ἐσύ, καλέ μου.
Ἐγώ, κι' ἂν εἶναι νὰ πεθάνω, νὰ τὸ ξέρεις,
θὰ τὰ τελέψω ἓνα πρὸς ἓνα.

ΚΑ

Ἦ ἐγώ, ἂν θελήσεις.

ΧΡΕ

Μὰ θὰ 'ναι κι' ἄλλοι μὲ τὸ μέρος μας: ὅλοι ὅσοι,
ἀγκαλὰ φρόνιμοι, λιμάζαν τὰ ψωμάκι.

ΠΛΟΥ

- 220 Πῶ, πῶ, κακούς, μοῦ λές, συμμάχους τρισαλλοὶ μας.

στ. 210. Ὁ Λυγγεύς, ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἀργοναῦτες.

στ. 213 στίχοι τραγικοί, βλ. Καλλιμάχου, «Ὑμνος εἰς Ἀπόλλωνα»
καὶ Βιργιλίου «Αἰνείαδα», III 90.

στ. 216. Ὅμοια μὲ τὴν Κλεονίκη στὴ «Λυσιστράτη», 123 καὶ μὲ
τὴ Μήδεια στοῦ Εὐριπίδη τὴ «Μήδεια», 392.

στ. 220. Βλ. Εὐριπίδη, «Τρωάδες», 470.

ΧΡΕ

Κακοὶ ποτέ τους, ἄν' ἔαρχῃς πλουτίσουν πάλι.

(σὶν Κάρ.)

Μόν' ἔλα τρέχα ἐσὺ γοργά.

ΚΑ

Πές, τί νὰ κάνω ;

ΧΡΕ

225 Κάλεσε ἐδῶ ὅλους τοὺς ζευγάδες — θὰ τοὺς εὔρεις
μέσ, στὰ χωράφια νὰ παιδεύονται ὅλη μέρα —
θέλω καθέννας νὰ ῥθῃ ἐδῶ, νὰ ὀρίσει ὁ ἴδιος,
μέρος νὰ πάρει ἀπ' τ' ἀγαθὰ τούτου τοῦ Πλούτου.

ΚΑ

Ἔφυγα κι' ὅλας, μὰ αὐτοδὰ τὸ κρεατάκι
φώναξε κάποιον νὰ τὸ πάρῃς μέσ στὸ σπίτι

ΧΡΕ

Τὸ παίρνω ἐγὼ καὶ μὴ σὲ νοιάζει. Τρέξε τώρα.

(παίρνει τὸ κρέας)

230 Κ' ἐσὺ τῶν θεῶν καὶ τῶν δαιμόνων πρῶτε, ὦ Πλοῦτε,
ἔμπα μαζύ μου μέσα ἐδῶ, τὸ σπίτι νὰ το,
ποὺ πρέπει μὲ ἄσωτα λεφιά, τῇ μέρᾳ ἐτούτῃ
καὶ δίκαια κι' ἄδικα νὰ κάνεις νὰ γεμίσει.

ΠΛΟΥ

235 Ἀλλὰ μοῦ σκίζεται ἡ καρδιά σὰ μπαίνω πάντα
σὲ λογῆς σπίτια τό 'να ἀπ' τ' ἄλλα, κι' οὔτε πάλι
νὰ πῆς εὐφράνθηκα ποῖέ μου, γιατί ἄν τύχει
κ' εὔρω τσιγγούνη καθὼς μπαίνω, μιὰ καὶ κάτω
βαθιά στὴ γῇ παντοτινὰ μὲ παραχώνει,
μὰ ἄν τίμιος ἄνθρωπος βρεθεῖ κι' ἀγαπημένος,
240 κι' ἄν μοῦ γυρέψει κ' ἓνα τόσο δὰ ὀβολάκι
σκυλιάζει ἄλλη φορὰ μὴ βγῶ ποτὲ μπροστά του.
Τέλος κανένα παλαβιάρη ἄν ἀπαντήσω,
πνιγμένον 'μέσα σὶς κοκότες καὶ στὰ ζάρια,
γυμνὸν μὲ ρίχνει στὴ στιγμή ἔξω ἀπ' τὸ κατώφλι,

ΧΡΕ

245 Ἄντρα ὅπως πρέπει δὲν ἀπάντησες ποτέ σου.
Μὰ ἔμένα αὐτὸς ὁ χαρακτήρας μου εἶναι πάντα :
χαίρομαι νὰ 'μαι σφιχτοχέρης, σὰν κανένα
καὶ σὰν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσει, τὰ ξεδεύω.
Μὰ ἄς μποῦμε μέσα, θέλω τώρα τὴν κυρά μου
250 νὰ δεῖς καὶ τό 'να μου παιδί' πιὸ ἀπ' ὅλους
μετὰ ἀπὸ σένα τὸ λατρεύω.

ΠΛΟΥ

Ἄς εἶναι, μπαίνω.

ΧΡΕ

Καὶ ποιὸς δὲν θὰ 'λεγε σὲ σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια ;

(μπαίνουν σὶ τὸ σπίτι)

(Συνεχίζεται)

ΦΡΕΙΔ. ΣΙΛΛΕΡ

Η ΜΑΧΗ ΜΕ ΤΟΝ ΔΡΑΚΟΝΤΑ

Τῆς Ρόδου τὶ συνάζεται ὁ λαός; γιατί
στὶς στενὲς ροῦγες ἡ βοή καὶ ἡ χλασκή;
Μὴν καταλυεῖ ἡ φωτιά τῆς πυρκαγιᾶς τὴν πόλη;
Κοιτᾶτε· μ' ἄγρια ταραχὴ μαζεύονται ὅλοι·
κι' ἓναν ἱππότη στ' ἄλογο θωρῶ στητό
νὰ ξεπροβάλει ἀπ' τὸν ἀνθρωποκουρνιαχτό.
Καὶ πίσω του, τὶ θᾶμα, τὶ μεγάλο θᾶμα,
σέρνοντάς το, τραβοῦν ἀλλόκοτο ἓνα πρᾶμα.
Κορκοδείλου μουσούδι ἐκεῖνο ἔχει φαρδύ!..
μὰ ἀτόφιος δράκοντας φαντάζει στὸ κουφάρι·
κι' ὁ κόσμος, μιὰ τηράει τὸν δράκοντα στὴ γῆ,
καὶ μιὰ, ἀπορῶντας, πρὸς τὸ νιὸ τὸν καβαλάρη.

Καὶ νά, χίλιες φωνὲς γιομίζουν τὸν ἀγέρα.
«Ἐλᾶτε ἰδέστε τὴν ἀφύσικη γουστέρα
ποὺ τοὺς τσομπάνους καὶ τὰ ζῶα ἔχει ἀφανίσει.
Νὰ κι' ὁ λέβεντης ποὺ τὴν ἔχει λαγαρίσει.
Μπροστὰ ἀπ' αὐτὸν πολλοὶ ξεκίνησαν μονάχοι
τὴν φοβερώτατη ν' ἀποκοτήσουν μάχη·
μὰ δὲν ἐφάνηκε κανένας νὰ γυρίσει.
Τὸν ἀντρειωμένο ἱππότη ποιὸς δὲ θὰ τιμήσει.
Καὶ γιὰ τὸ μοναστήρι κίνησε ἡ πομπή,
ὅπου οἱ ἱππότες τοῦ Χριστοῦ οἱ πολυακουσμένοι
τὸ Τάγμα τῶν Σπιταλιωτῶν μὲ βία πολλή,
σὲ μεγάλο συμβούλιο εἶναι συναγμένοι.

Καὶ στὸν εὐγενικό του Μάγιστρο μπροστὰ
προβαίνει ὁ νιὸς μὲ ντροπαλὴ περπατησιά·
κι' ὁ λαὸς πίσω του, ποὺ ὡς θάλασσα βουτίζει,
τὴ μεγάλη τὴ σκάλα τῆς μπασιάς γιομίζει.
Καὶ μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Μαγίστρου ἀρχίζει ὁ νέος:
«Ἐστάθηνκα πιστὸς στὸ ἱπποτικό μου χρέος.
Τὸν δράκοντα, ποὺ τοῦτα ἀφάνιζε τὰ μέρη
τὸν ἔστρωσα στὴ γῆς νεκρὸ μ' αὐτὸ τὸ χέρι.
Ἄς βρῇ ἀνοιχτὲς τὶς στράτες ὁ ταξιδευτής·
ἄφοβα ὁ μπιστικός ἄς βόσκει στὸν λιμῶνα·
χαρωπὰ ἄς παίρνει τὸ στρατὶ ὁ προσκυνητής,
ποὺ εἰς τὴν θαυματουργή ψηλὰ τὸν φέρνει εἰκόνα».

Μὰ μὲ μάτι αὐστηρὸ τὸν βλέπει ὁ προεστός,
λέγοντάς του: «Σὰν ἥρωας ἔπραξες σωστός·
τὸ θάρρος εἶναι ποὺ στολίζει τὸν ἱππότη,
κι' ἀντρίκειαν ἔδειξες καρδιὰ μὲ τέτοια νιότη·
μά, πές μου, ποιὸ τὸ πρῶτο—πρῶτο χρέος
τοῦ ἀδελφοῦ, ποὺ στήν πίστη δόθηκε ἀπὸ νέος
καὶ πολεμάει, μὲ τὸ σταυρὸ πάνου στὸ στήθος;»
Ὅλοι χλωμιάζουν μέσ' στὸ ἀρίφνητο τὸ πλῆθος·
μὰ ὁ νιός, μ' εὐγενικὴ σεμνότητα μιλεῖ,
καὶ τὸ κεφάλι, ὅλος ντροπὴ, μπροστὰ τὸ ρίχνει.
«Τὸ πρῶτο—πρῶτο χρέος εἶν' ἡ ὑπακοή,
ποὺ μόνη γι' ἄξιο τοῦ Σταυροῦ του ἀναδείχνει».

«Κι' αὐτὸ τὸ χρέος, λέει ὁ Μάγιστρος ἀκόμη,
ἔσὺ τὸ πάτησες, μὲ ἀπόκοτη τὴ γνώμη.
Αὐτὸ ποὺ θέλησεν ὁ νόμος νὰ μποδίση,
ἔσὺ, μὲ θάρρος βλαβερὸ τόχεις τολμήσει».
Καὶ λέει ἀτάραχος ἐκεῖνος: «Δίκασέ με,
Κύριε, μά, πρὶν δικάσης, ἄκουσέ με.
Γιατὶ τὸ νόημα καὶ τὴ θέληση τοῦ νόμου
εἶπα πὼς περετάει τὸ ἔργο τὸ δικό μου.
Ἐγὼ δὲν τράβηξα ἀσυλλόγιστα μπροστὰ
τὸ τρομερὸ σημεῖο γιὰ νὰ πολεμήσω·
μὲ πονηριὰ καὶ μὲ τὰ μάτια μου ἀνοιχτὰ
στὴ σκληρὴ πάσκισα τὴ μάχη νὰ νικήσω».

Πέντε ἀδελφοί μας, κι' ὅλοι γιὰ τὴν ἴδια αἰτία,
ποῦταν στολίδια ἀληθινὰ γιὰ τὴ θρησκεία,
ἀπ' τὸ τρελό τους θάρρος πήγανέ χαμένοι·
κι' ἐκήρυξες τὴ μάχη αὐτὴ ἀπαγορευμένη.
Μὰ σὰν καρφιά μοῦ περὸνιάζαν τὴν καρδιὰ
ὁ πόθος τέτοιου ἀγῶνα κι' ἡ βαρυθυμιά.
Μέσ' στὴν ἡμερὴ ἀκόμα νύχτα, ἐνῶ κοιμώμουν,
πὼς πολεμοῦσα ἀγκομαχῶντας φανταζόμουν.
Κι' ὅταν μᾶς ἔφτανε ροδίζοντας ἡ αὐγὴ,
νέες συμφορὲς μαθαίνοντάς μας πάλι πίσω,
ἀγριο μοῦ σπάραζε μαράζι τὴν ψυχὴ,
κι' εἶπα πὼς τὸ ἔργο θαρρετὰ θὰ τὸ τολμήσω.

Κι' ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου: τάχα τί στολίζει
τὸ νιό, τὸν ἄντρα, τί τιμὲς γιομίζει;
οἱ ἥρωες τί εἶχαν πράξει οἱ ἀντρειωμένοι
ποὺ τ' ὄνομά τους στὰ παλῆα τραγούδια μένει,
ποὺ σὰν θεοὶ στὴ δόξα, σὰν θεοὶ στὴ λάμψη
γιὰ τοὺς τυφλοὺς εἰδωλολάτρες εἶχαν λάμψει·
ἀπὸ πληγὲς καθάρισαν τὴ γῆ περισσες
σὲ περιπέτειες στὰ σωστὰ παληκαρίσες.
Μὲ τὸ λιοντάρι ἀμάχες στήσανε συχνές,
μὲ τὸν ἄγριο Μινώταυρο εἶχανε παλαίψει,
γιὰ νὰ γλυτώσουνε τὴν πλάση ἀπ' τὴς πληγές,
κι' ἂν χύναν τὸ αἷμα τους στερνὴ τους ἦταν σκέψη.

Τάχα τὸ μόνο χρέος γιὰ τὸν Χριστιανὸ
εἶναι νὰ πολεμάει μὲ τὸν Ἀγαρηνό;
ἐνάντια μόνον στὰ εἰδῶλα εἶναι ἀρματωμένος;
Ὁχι! σὰν λυτρωτὴς στὸν κόσμον εἶναι σταλμένος·
καὶ πρέπει ἡ κάθε ἀνάγκη, πρέπει ἡ κάθε θλίψη
μὲ τὸν δικό του ἀγῶνα ἀπὸ τῆ γῆς νὰ λείψῃ.
Μὰ ἡ γνώση πρέπει τὴν ἀντρεία νὰ κυβερνάει·
κοντὰ στὸ νεῦρο, ἡ πονηριὰ νὰ πολεμάει.
Αὐτὰ συλλογιζόμουν, κι' ἔτρεχα συχνὰ
στὸν τορὸ τοῦ θεριοῦ τοῦ ἀρπαχτικοῦ νὰ πέσω,
κι' ἔγινε φῶς μεσ' στὸ μυαλό μου ξαφνικά,
καὶ χαρούμενος εἶπα: τῶβρηκα τὸ μέσο.

Καὶ τότε μόνο, Κύριε, κίνησα καὶ σ' εἶδα
καὶ σου εἶπα: «Ἐχὼ πολὺ πονέσει τὴν πατρίδα».
Πρόθυμα μ' ἄφησες νὰ φύγω, καὶ στὰ πλάτια
τοῦ πελάου ρίχτηκα, μὲ πρίμο στὰ κατάρτια.
Μά, μόλις πάτησα τὰ πατρικὰ τὰ μέρη,
σὲ τεχνίτη καλοῦ μπιστεύτηκα τὸ χέρι,
μ' ἐκείνην ὁμοία πὺν στὸ νοῦ μου εἶχα τυπώσει,
μιὰ εἰκόνα δράκοντα εὐθύς νὰ μοῦ μορφώσει.
Ἐπάνω στὰ κοντὰ ποδάρια του στητὸ
τὸ πελώριο κορμὶ βαρὺ καθίζει.
Σὰν θώρακας τὸ δέρμα τὸ φολιδωτὸ
τῇ ράχῃ σκέπει καὶ φριχτὰ τὴν περασπίζει.

Πρὸς τὰ μπροστὰ τεντώνεται ὁ μακρὺς λαιμός,
κι' ἀπαίσια, σὰν τὴν πύλη τοῦ Ἄδου, εἶν' ἀνοιχτὸς
ὁ καταπιώνας του ὁ φαρδὺς μὲ λαιμαργία,
σὰν νὰ ζητάει ν' ἀδράξει βιαστικὰ τὴ λεία.
Κι' ἀπ' τὰ κατὰμαυρα τοῦ λάρουγγά του βάθια
φράχτες, τὰ δόντια, φοβερίζουν ἴδια ἀγκάθια.
Μὲ ἄκρη σπαθιοῦ ἢ σουβλερῇ του γλῶσσα μοιάζει·
σὰν ἀστραπὴς τὸ μάτι τὸ μικρὸ τινάζει.
Φίδι ὁλοζώντανον μορφώνει τὴν οὐρά,
πὺν κλεῖ τῆς ράχης τὸ μακρότατον δοκάρι:
στριφογυρίζει γιὰ νὰ ζώσῃ φοβερὰ
τ' ἄλογο ἀντάμα καὶ τὸν καβαλάρη.

Κι' ὅλα καθὼς ταιριάζει ἐγὼ τὰ παρασταίνω,
καὶ μὲ γκρίζο ὕστερα σιχαμερὸ τὰ ντένω.
Δράκοντας μοιάζει, μοιάζει φίδι παρὰ φύσιν
πὺν λάκος βρωμερὸς τῶχει γεννοβολήσῃ.
Κι' ὅταν τὸ ἀπείκασμα εἶχε ἐτοιμαστεῖ,
δυὸ ζαγάρια ἀποχτάω, ράτσα διαλεχτή,
γερά καὶ γρήγορα καὶ μὲ φωτιὰ μεγάλη,
μαθημένα νὰ βγάζουν τὸ ἄγριο τὸ βουβάλι.
Ἐνάντια στὸ θεριὸ τὰ ρίχνω καὶ τὰ δυό,
κι' ὡς τὴν πιὸ ἄγρια λύσσα τὰ κεντάω,
ὡς πὺν τὸ ἀδράζοντε μὲ δόντι σουβλερό,
ἐνῶ μὲ τῇ φωνῇ μου ἐγὼ τὰ κυβερνάω.

Καὶ κεῖ πού στήν κοιλιὰ τὸ μαλακὸ μαλλὶ
τῇ σάρκα στὰ σκυλιὰ παρὰδινε γυμνή,
τὸν δράκοντα γερὰ ν' ἀρπάζουν τὰ μαθαίνω,
νὰ τὸν καρφώνουνε μὲ δόντι ἀτσαλωμένο.
Κι' ἀρματωμένος μὲ κοντάρι δυνατό,
στ' αἶτι μου ἀνέβαινα κι' ἐγὼ τὸ ἀραβικό,
φύτρα, ἀπὸ ράτσα εὐγενικιὰ βγαλμένη,
κι' ἀφοῦ τὰ αἵματα τοῦ φλόγιζα ὅσο παίρνει,
γλήγορα ρίχνομαι τοῦ δράκοντα ζωηρά,
μὲ κοφτερὸ σπιρουνί τ' ἄλογο κεντῶντας,
καί, σημαδεύοντας, πετάω μιὰ κονταριά,
τὸ σοφὸ νὰ τρυπήσω ἀπείκασμα ζητῶντας.

Κι' ἂν τὰ δόντια του τ' αἶτι τρομαγμένο τρίζει,
ἂν στηλώνεται ὁλόρθο, κι' ἂν ἀφριὲς γιομίζει,
ἂν τὰ σκυλιὰ μου ἀλαφιασμένα ἀγκομαχᾶνε,
δὲ βρίσκω ἀνάπαψη ὅσο αὐτὰ δὲ συνηθᾶνε.
Ἔτσι σὰ δουλευτῆς παλεύω γνωστικός,
ὥσπου εἶδε τρεῖς φεγγάρια νέα ὁ οὐρανός.
Κι' ὅταν καλὰ τῶχαν χωνέψει κάθε πρᾶμα,
μὲ καράβι γοργὸ τὰ φέρνω ἐδῶ ὅλα ἀντάμα.
Κι' ἔφεξε σήμερα γιὰ μένα ἡ τρίτη αὐγὴ
ἀπ' ὅταν μοῦγινε στὸν τόπο αὐτὸ ν' ἀράξω·
μὰ δὲν ἀνάπαψα καθόλου τὸ κορμί,
πρὶν τὸ ἔργο, πού ἔβαλα στὸ νοῦ μου, νὰ τὸ πράξω.

Γιατὶ αἰστανόμουν νὰ μοῦ σκίζει τὴν καρδιά
ἡ νέα, πού χτύπησε τὸν τόπο, συμφορά:
βρεθῆκαν κάποιοι μπιστικοὶ ξεδρομισμένοι
πέρα κατὰ τὸν μέγα βάλτο ξεσκισμένοι.
Κι' ἀποφασίζω τὸ ἔργο μὲ σπουδὴ μεγάλη,
τὴν καρδιά μου ρωτῶντας, κι' ὅχι τὸ κεφάλι.
Τοὺς δύο μου βιαστικὰ σταυλίτες ὁρμηνεύω·
τὸ μπιστεμένο μου φαρὶ καβαλικεύω·
μὲ συντροφιά τὰ δύο σοϊλίτικα σκυλιὰ,
μέσα ἀπὸ μονοπάτια ἀπόμερα περνάω,
ἀθώρητος γιὰ κάθε ἀνθρώπινη ματιά,
κι' ἐνάντια στὸν ἐχτρὸ μου θαρρετὰ τραβάω.

Τὸ βάνεις τὸ ξωκλήσι, κύριε, μὲ τὸ νοῦ,
ἀπάνου στήν κορφὴ πετρώδικου βουνοῦ,
ἀπ' ὅπου βλέπεις τὸ νησί μας ἀπλωμένο.
Μαγίστρου χέρι τολμηρὸ τῶχει χτισμένο.
Μικρό, φτωχὸ καὶ ταπεινὸ φαντάζει πρᾶμα·
μὰ ἓνα μεγάλο κρύβει στὰ τειχιά του θᾶμα:
τὸ θεῖο Βρέφος στῆς Παρθένας τὴν ἀγκάλῃ,
πού οἱ Μάγοι πλούσια τὸ δωρίζουν οἱ μεγάλοι.
Σωστὰ ἐνενήντα ἀνηφορίζει σκαλοπάτια
γιὰ τὴν ψηλόγκρεμη ὁ προσκυνητῆς κορφή.
Μὰ ὅταν τὴ φτάση, μὲ θολὰ ἀπ' τὴ ζάλη μάτια,
τὸν ἱλαρώνει τοῦ Σωτήρα του ἡ μορφή.

Σπήλαιο κατάσαρκα στο βράχο είναι σκαμένο
 πού σ' αὐτὸν τὸ ξωκλήσι μοιάζει κρεμασμένο.
 Τὸ ὕγρὸ τοῦ βάλτου χνῶτο πάντα τὸ νοταίνει·
 ἄχτιδα τοῦ ἡλίου μέσα ἐκεῖ ποτὲ δὲν μπαίνει.
 Στὴ μονιὰ αὐτὴ βωλοσερνόταν ἡ γουστέρα,
 κι' εἶχε τὸ νοῦ στὴν ἀρπαγὴ νύχτα καὶ μέρα.
 Σὰν τοῦ Ἄδῃ ὁ δράκοντας βασιοῦσε καραούλι
 μπροστὰ στῆς ἐκκλησιᾶς τὸ φυσικὸ πεζούλι.
 Κι' ἂν ἀπὸ πέρα ἐπρόβαινε ὁ προσκυνητής,
 μόλις στῆς συμφορᾶς τῇ στράτα εἶχε πατήσει,
 ἀπ' τὸν κρυψώνα ὁ ἐχτρὸς ριχνόνταν παρευτός,
 τὴν ἀνεχόρταγῃ κοιλιὰ γιὰ νὰ γιομίσει.

Στὸν βράχο τώρα ἐγὼ ἀνεβαίνω τὸν στητό,
 στὸν δυσκολώτατον ἀγῶνα πρὶν ριχτῶ.
 Μπροστὰ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τὴ χάρη γονατίζω,
 καὶ τὴν καρδιὰ ἀπὸ κάθε λάθος καθαρίζω.
 Ὑστερα ντύνομαι, ἀντίκρυ στ' Ἅγιο Βῆμα,
 μὲ τῆς ἀρματωσιᾶς τὸ ἀστραφτερὸ τὸ ντύμα·
 καί, μὲ κοντάρι τὸ δεξί μου ἀρματωμένο,
 ξανὰ γιὰ τὸν καλὸν ἀγῶνα κατεβαίνω..
 Τῶν σταυλιτῶν μου πίσω ἐστάθῃ ἡ συντροφιά·
 μὰ ἀκούγονταν κοφτὰ ἡ κάθε προσταγὴ μου·
 στοῦ ἀλόγου μου τῇ σέλλᾳ ρίχνομαι ζωηρά,
 καὶ στὸν καλὸ θεὸ συσταίνω τὴν ψυχὴ μου.

Μὰ μόλις εἶχα φτάσει στὴν ἰσοτοπία,
 ἀλύχτησαν εὐθὺς τὰ δύο μου τὰ σκυλιά,
 καὶ βάλθηκε, δειλό, τ' ἄτι ν' ἀγκομαχάει,
 καὶ σκιάζεται, καὶ χαλινὸ περιφρονάει·
 γιατί, κουλουριασμένο, κοίτεται στὴ γῆ
 κοντά του τὸ σιχαμερὸ τοῦ ἐχτροῦ κορμί,
 καὶ τὸ λιοπύρι σὲ ζεστὴ μεριὰ χορταίνει.
 Χύνονται ἀπάνου του οἱ σκύλοι μου ἀναμένοι·
 μὰ στὰ ποδάρια τους φτερὰ ἢ τρομάρα δίνει,
 ὅταν τὸ στόμα χάσκει σὲ χασμουρητό,
 καὶ τὸ φαρμακωμένο χνῶτο του ἀναδίνει,
 καὶ βογγώντας ἀφήνει τσακαλιοῦ οὐρλιατό.

Μὰ τὰ γκαρδιώνω ἐγὼ μὲ τὴ φωνὴ περίσσα,
 κι' ἀπάνου στὸν ἐχτρό μου ρίχνονται μὲ λύσσα,
 ἐνῶ ἀπολύεται τὸ κοντάρι, ἀπ' τοῦ χεριοῦ
 τὴ δύναμη, γιὰ τοὺς γοφούς τ' ἄγριου θεριοῦ·
 μὰ ψόφιο, σὰν λεπτὸ ραβδάκι καλαμίσσο,
 ἡ ἀρματωσιὰ ἡ φολιδωτὴ τὸ στέλνει πίσω.
 Καὶ δεύτερη φορὰ νὰ ρίξω δὲν προφταίνω·
 σκώνεται ὁλόρθο τὸ φαρί μου, δειλιασμένο
 ἀπὸ τὸ φλογερὸ σὰν βασιλίσκου μάτι,
 κι' ἀπὸ τοῦ χνώτου τὴ φαρμακερὴ λνοή·
 καὶ ρίχνεται, ἀγγελοκρουσμένο, πίσω τὸ ἄτι,
 κι' εἶπα πῶς ἡ στερνὴ μου ἐσήμανε στιγμὴ.

Σάν αστραπή απ' τ' ἄλογό μου κατεβαίνω
καὶ τὸ σπαθί μου εὐθὺς ἀστράφτει γυμνωμένο·
μὰ τοῦ κάκου ὅλες μου οἱ χτυπιές· ποῦ τέτοια χάρη
νὰ τρυπήσω μιὰ τέτοια ἀρματωσιὰ στουρνάρι!
Ἔτσι, ὀργισμένος, μὲ ὅση δύναμη ἔχει ἡ οὐρά του,
μὲ ἀδράχνει ὁ δράκοντας καὶ μὲ σβαρνάει κοντά του.
Βλέπω νὰ χάσκουν τὰ σαγόνια τοῦ ἀνοιγμένα·
χτυπάει μὲ τὰ πικρά του δόντια πρὸς τὰ μένα.
Μὰ οἱ σκύλλοι, ξέφρενοι, στὴν ἄγρια τους ὀργή,
δαγκώνοντας ὀργώνουν στὴν κοιλιά ἀποκάτου,
κι' αὐτὸς οὐρλιάζοντας μὲ παρατάει στὴ γῆ,
γιατὶ ἀβάσταχτος πόνος καίει τὰ σωθικά του.

Μά, πρὶν ἀπὸ τὰ δόντια τῶν σκυλιῶν γλυτώσει
ξεφεύγω ἀπ' τὴν οὐρὰ ποὺ μ' εἶχε πεδουκλώσει,
βρίσκω τὸ μέρος τὸ ἀπροφύλαχτο τοῦ ἐχτροῦ,
καὶ μπήγω ὡς τὴ λαβὴ τὸ ἀτσάλι τοῦ σπαθιοῦ,
ποὺ μέσ' στὰ σπλάχνα του γυρίζει καὶ σγαρλίζει,
καί, βρούση τὸ αἷμα του, κατάμαυρο ἀναβρούζει.
Σωριάζεται καὶ μὲ τραβάει κι' ἐμὲ μαζί του
κάτου ἀπὸ τὸ πελώριο στρογγυλὸ κορμί του·
ἔτσι, ποὺ ἀπόμεινα στὸ χῶμα σάν νεκρός·
μά, τέλος, σάν ξανάλθα πύλι στὸν ἐαυτό μου,
μὲ παραστέκουν οἱ σταυλίτες μου, κι' ὁ ἐχτρός
κοίτεται, στὸ αἷμα τοῦ πνιγμένος, στὸ πλευρό μου».

Τοῦ ἐπαίνου ἡ ὄρεξη, τόση ὥρα ἐμποδισμένη,
ξάφνου ξεσπάει καὶ κάθε στήθος ξαλαφραίνει
σάν ἀνιστόρησε ὁ ἱππότης τὸ ἔργο του ὅλο·
καί, σπάζοντας πολλές φορές, στὸν κυρτὸ θόλο,
χίλιων ἀνάκατων φωνῶν ἀκούω τὸν ἦχο,
ποὺ ἀντιχτυπάει μουγγὰ ἀπὸ ἓνα σ' ἄλλον τοῖχο.
Μὲ ἐπιμονὴ ζητοῦνε οἱ ἀδελφοί του οἱ ἄλλοι
ἡ δάφνη νὰ στολίσαι τοῦ ἥρωα τοῦ κεφάλι·
κι' εὐγνωμονώντας, σὲ θριαμβικὴ πομπή,
θέλει ὁ λαὸς νὰ τὸν γυρίσει μέσ' στὴν πόλη·
μὰ τοῦ Μαΐστορα συννέφιασε ἡ μορφή,
καὶ σοβαρὰ προστάζει νὰ σωπάσουν ὅλοι.

Καὶ λέει: «Τὸν δράκοντα, ποὺ τοῦτα ἐδῶ τὰ μέρη
ρήμαζε, σκότωσες μὲ τ' ἀντρειωμένο χέρι.
ὁ κόσμος τώρα γιὰ εἶδωλό του ἐσένα θάχει·
μὰ γιὰ τὸ Τάγμα ἐχτρός γυρίζεις ἀπ' τὴ μάχη.
Ἡ ὀχιά ἡ κακὴ, ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ καὶ ρέβει,
ποὺ ἀμάχες καὶ σαπίλα πάντα μαγγανεύει,
εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς πικρῆς κακογνωμιᾶς,
ποὺ θαρρετὰ τὸν σεβασμὸν ἀναντρανίζει,
κάθε δεσμὸ καὶ νόμο σπάζει μονομιᾶς,
κ' ὅ,τι σωστὸ στὸν κόσμον ὀλόβολο ἀφανίζει.

Δείχνει κι' ὁ Μαρμελοῦκος θάρρος ἀντρικό·
 μὰ εἶναι στολίδι ἢ ὑπακοή στὸν Χριστιανό·
 γιατί σὲ τοῦτα τ' ἅγια χώματα, ὅπου
 ὁ Κύριος πάτησε, μὲ ροῦχο φτωχοῦ ἀνθρώπου,
 ἔδω τοῦ Τάγματος οἱ πρῶτοι ἕναν καιρὸ
 κάποιον κανόνα ἐθεμελιώσαν αὐστηρό,
 πὺ τέλεια ὑπακοή ζητᾷ ἀπὸ τῆ θέλησὶ μας.
 Αὐτὴ εἶναι πάντα ἢ πιὸ βαρεῖα ὑποχρέωσή μας.
 Ἐσένα ἢ μάταιη δόξα σ' ἔχει ξεμυαλίσει·
 γιαντὸ νὰ φύγῃς ἀπ' τὰ μάτια μου μπροστά·
 γιατί μὲ τὸν Σταυρὸ δὲν πρέπει νὰ στολίσῃ
 τὸ χέρι του, ὅποιος τὸ ζυγὸ του δὲ βαστά».

Τότε ξεσπάει ὁ ὄχλος, κι' ἄγρια φωνάζει,
 καὶ κάτι σὰν βροντὴ τὸ χτίριο ἀναταράζει.
 Ἐλεος ζητοῦν γι' αὐτὸν οἱ ἀδελφοί του οἱ ἄλλοι·
 μὰ ἀμίλητος ἐκεῖνος σκύβει τὸ κεφάλι,
 στὴ γῇ ἀποθώνει τὴν ἱπποτικὴ στολή,
 καὶ τοῦ Μαγίστρου τὸ αὐστηρὸ χέρι φιλεῖ.
 Καὶ φεύγει: αὐτὸς τὸν συντροφεύει μὲ τὸ μάτι.
 Μὰ τὸν ξαναφωνάζει μὲ φωνὴ γιομάτη
 ἀγάπη: «ἀγκάλιασέ με, ἐσὺ ἀκριβὸ παιδί·
 ἔχεις νικήσῃ σὴν πιὸ δύσκολη τὴ μάχη!
 Τὸν Σταυρὸ τοῦτον δέξου: εἶναι ἡ πληρωμὴ
 κάθε καρδιᾶς, πὺ ταπεινώνεται μονάχη».

Μεταφραστὴς: ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΜΟΥΣΑ ΙΔΕΑ

Τὸ δρόμο πὺ μου χάραξες βῆμα τὸ βῆμα παίρνω
 καὶ δὲ νογῶ χωρὶς ἐσὲ κι' οὐδὲ θωρῶ μακριά σου,
 σκλάβος σου κι' ἄς μὲ πίκρανες, φίλος σου κι' ἄς μ' ὀχτρεύῃς
 καὶ στὸ χωράφι σου ὀργωτῇς κι' ὅ,τι μοῦ ρίξεις σπέρνω.

Σταυρέ μου ἐσὺ κι' ἀνάστασι καὶ τῆς ζωῆς μου μοῖρα
 καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ καλὸδεχτο ἀπὸ σένα,
 ρυθμὲ ἑξαίσιε, μαγικέ, θεία τοῦ σίχου γλῶσσα,
 μικρὸ σου καὶ μὲ πλάνεψες καὶ τὸ στρατί σου πῆρα.

Κι' ὁμορφη κι' ἄσχημη ἐσὺ κι' ὅτι κι' ἂν εἶσαι ἄς εἶσαι
 μαζύ μου πλούσια ἢ φτωχὴ Μοῦσα μου Ἰδέα ζεῖς !ε

Κώστας Τσιλιμαντὸς

ΔΗΜ. Α. ΔΑΒΑΛΑ

11 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΖΩΤΟΣ (1900-1944)

Πριν από δύο περίπου χρόνια ένα Πειραικό περιοδικό μου ζήτησε, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 9 χρόνων από τον θάνατο του Δημητρίου Ζώτου να αφιερώσω λίγα λόγια στη μνήμη του. Άνταποκρίθηκα με προθυμία στην παράκληση του περιοδικού αφού για μένα ο Δημήτριος Ζώτος δεν ήταν απλώς θέμα γνωσεολογικό, αλλά βαθύτατα συναισθηματικό—ένας συναισθηματισμός θεμελιωμένος επάνω σε κοινότητα αίματος και καταγωγής. Όμως πόση θλίψη—δργή! αν θέλετε—δοκίμασα όταν η διεύθυνση του Πειραικού έντύπου έθεσε ως υπότιτλο του άρθρου μου τη φράση: «Ο Πειραιώτης Δικηγόρος και Διανοητής». Γιατί ήξερα πως πριν απ' όλα ο Δημήτριος Ζώτος ήταν Ήπειρώτης Και Ήπειρώτης φλογερός, ακατάβλητος, πολυδύναμος. Η συμβατική σταδιοδρομία του μακριά από την γενέτειρα—σκληρή και άδυσώπητη μοίρα όλων έμας των Ήπειρωτών—δεν δίνει σε κανέναν το δικαίωμα να τον οικειοποιηθώ. Πατρίδα και Μάννα του αναγνώριζε ο Τάκης Ζώτος όχι τον Πειραιά—κι' ως μεγάλωσε, κι' ως έδρασε σ' αυτόν—αλλά την φτωχή και χιλιοτραγουδισμένη Ήπειρο, ακόμα πιο στενά: την Τσερκοβίστα των Κουρέντων. «Όνομα γλυκό και μαγεμένο, χωριό μου γραφικό και ζηλεμένο...» Τέτοιες λυρικές προσφωνήσεις μόνο στην Τσερκοβίστα του αισθάνονταν την ψυχική ανάγκη ν' απευθύνω.

Αισθάνομαι σήμερα χαρά και αγαλλίαση άπροσμέτρητη γιατί η αγαπητή μου «Ήπειρωτική Έστια» μου έδωσε την ευκαιρία να βροντοφωνήσω μέσα από τις φιλόξενες σελίδες της τον Ήπειρωτισμό της

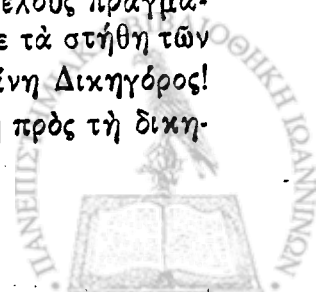
ψυχής του αξέχαστου νομικού και λογίου, κι' ακόμα να παρουσιάσω σε άδρες γραμμές τη ζωή και το έργο του—τώρα άκριδώς που τον μήνα αυτό συμπληρώνονται 11 δλόκληρα χρόνια από την ημέρα του πρόωρου χαμού του.

Ο Δημήτριος Ζώτος^{**} γεννήθηκε στο Έκκλησιοχώρι των Κουρέντων (σήμερα Δωδώνης) με το γλυκοχάραμα του 20ου αιώνα: το 1900. Έχει πήρε τις στοιχειώδεις σπουδές του και το 1912 ο πατέρας του—παλαιός άρτοποιός στον Πειραιά—τον παίρνει κοντά του και τον στέλνει στο Γυμνάσιο. Μελετηρός και φιλομαθής άποφοιτά ο νεαρός Ζώτος με άριστα και έγ-

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΖΩΤΟΣ

γράφεται στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Άθηνων. Το 1924, δηλαδή σε ηλικία 24 έτών, είναι κιόλας πτυχιούχος, άναγορεύεται δε ύστερα από λίγο και διδάκτωρ της Νομικής Σχολής. Επιτέλους πραγματώνει ένα όνειρο που φλόγιζε τα στήθη των έφηβικών του χρόνων: να γίνη Δικηγόρος! Την άκατανίκητη αυτή έλξη προς τη δικη-

γορία τὴν ἐκδήλωσε κατὰ τρόπο καταπληκτικὸ ὅταν γυμνασιόπαιδο ἀκόμα ἀνέβαινε ἐπάνω στὶς πινακωτὲς τοῦ ἀρτοποιείου τοῦ πατέρα του καὶ παρακαλοῦσε τὸ ἐργατικὸ προσωπικὸ νὰ τὸν παρακολουθήσῃ... ἀγορεύοντα ὡς συνήγορο μιᾶς ὑποθετικῆς ποινικῆς δίκης.

Ἀλλὰ τὸν ἀνήσυχο Ἡπειρώτη νέο δὲν εἶχε φιλήσει μόνον ἡ Θέμις ἀλλὰ μαζὶ καὶ οἱ Ἑλικωνίδες Μοῦσες. Καὶ στὰ μαθητικὰ καὶ φοιτητικὰ του χρόνια εἶχε ἐκδηλώσει ἓνα ζωηρὸ γιὰ τὸ γράμματα καὶ τὶς τέχνες ἐνδιαφέρον ποὺ τὸ διατήρησε ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς πολυτάραχης ζωῆς του. Ὡστόσο δὲν ἔμεινε στὴν περιοχὴ τῶν φιλοτεχνῶν. Ἐγίνε καὶ δημιουργός. Ἐγράψε καὶ ἐδημοσίευσε σὲ ἔγκυρες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς του μὲ τὸ γνωστὸ ψευδώνυμο Δῆμος Καλαμάς, διηγήματα, ἠθογραφίες καὶ ποιήματα, ἀντλώντας τὸν χεῖμαρρο τῶν ἐμπνεύσεών του ἀπ' τοὺς θρύλους, τοὺς καῦμους καὶ τὶς ἱστορίες τῆς ἀγαπημένης του Ἡπείρου. Δυστυχῶς ὁ χάρος δὲν τὸν ἄφησε νὰ χαρῇ συγκεντρωμένο τὸ διάσπαρτο αὐτὸ ἔργο. Καὶ δυστυχῶς κανένας ἀπὸ μᾶς τοὺς ζωντανούς δὲν ἀξιώθηκε ἀκόμα νὰ συγκεντρώσῃ σ' ἓνα βιβλίο ὅλη αὐτὴ τὴ σκόρπια ἐργασία, μιὰ ποὺ ἐκεῖνος φεύγοντας πρόωρα ἀπ' τὴ ζωὴ δὲν τὸ κατῴρθωσε.

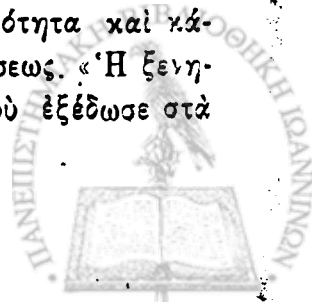
Σήμερα λοιπόν, ἐνδεκάτῃ ἐπέτειο τοῦ θανάτου του, δὲν θρηνοῦμε ἀπαρηγόρητα μονάχα τὸν νομομαθῆ, ἀλλὰ καὶ τὸν λογοτέχνη, καὶ τὸν ἱστοριοδίφη, καὶ τὸν κοινωνιολόγο. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὸν Πατριώτη! Ἄς ἐπιχειρήσουμε ὅμως εἰς αὐτόματο κριτικὸ περίπατο μέσα στὸν ἀνθρώπινον πνευματικῆς αὐτῆς πολυμορφίας τοῦ Τάκη Ζώτου ποὺ ἐκδηλώθηκε σὲ ὁλόκληρη σειρὰ συγγραμμάτων.

* *

Μιλῶντας γιὰ τὸν νομομαθῆ Δημήτριο Ζώτο, πρέπει εὐθὺς ἀμέσως νὰ διαστείλουμε τὸν δικηγόρο, —ἐπαγγελματίαν ἀπὸ τὸν νομικὸ ἐπιστήμονα. Γιατί ὡς δικηγόρος ὁ Ζώτος ἦταν τοποθετημένος στὴν πλειάδα τῶν κορυφαίων. Ἦταν ὁ μάγος τῆς δικανικῆς τέχνης. Ὅλες οἱ δικαστηριακὲς ἀγορεύσεις του —κυρίως ἐπὶ ὑποθέσεων ποινικῶν—στολίζονταν ἀπὸ ἀκαταμάχητη ἐπι-

χειρηματολογία, κρυστάλλινη διαύγεια καὶ κοχλάζοντα λυρισμό. Ὡς νομικὸς ἐπιστήμων καὶ ἐρευνητὴς ὁ Ζώτος δὲν παρουσιάζει τίποτε σχεδὸν ἀξιοσῆμαντο. Ἀπ' τὶς 8 τυπωμένες μελέτες του τίποτε δὲν ἀναφέρεται στοὺς γνωστοὺς κλάδους τοῦ ἰδιωτικοῦ ἢ τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἡ μελέτη του «Τοπικὴ αὐτοδιοίκησης καὶ διοικητικὴ ἀποκέντρωση» ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1929, δὲν εἶναι αὐστηρὰ νομικὴ, διαπραγματευομένη μόνιμο διοικητικοπολιτικὸ αἶτημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας ποὺ σήμερα ἔλαβε κάποιον ἱκανοποίησι. Γιὰ ὅσους γνώρισαν τὸ Ζώτο ἀπὸ σιμὰ, ἡ ἀντινομία ποὺ δημιουργεῖ ὁ διαχωρισμὸς μεταξὺ δικηγόρου καὶ νομικοῦ δὲν εἶναι ἀνεξήγητη. Ἀνθρώπος μὲ τὴν πολύμορφη ψυχὴ του, μὲ τὶς ἀναζητήσεις, τὶς ἀνησυχίες, καὶ τὸν πλούσιο συναισθηματισμὸ του, ἦταν φυσικὸ νὰ αἰσθάνεται κάποιον ἀπαρέσκειναν γιὰ θέματα αὐστηρῶν νομικῶν ἐρευνῶν—ἰδιαίτερα μάλιστα γιὰ τὰ ξηρὰ θέματα τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου.

Ὡς λογοτέχνης ὁ Δημήτριος Ζώτος, σημειώσε λαμπρὲς ἐπιδόσεις στὸν ἀφηγηματικὸ ἰδιαίτερα λόγον. Τὸ διηγημά του—καὶ ἔγραψε τόσα διηγήματα—εἶχε δέβαια μιὰ ἐπίδραση «Χρηστοδασικὴ» ἀφοῦ μάλιστα εἶχε κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ κοινὸ ἀντικείμενον ἐμπνεύσεως—τὸν πόνο τῆς ξενιτειᾶς, τοὺς θρύλους, τὶς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθνη τοῦ τόπου μας. Ὅμως ἡ ἐπίδραση αὐτὴ ἦταν σχεδὸν ἀσήμαντη καὶ ἀνεπαίσθητη—ἀπλὴ θεματογραφικὴ «συγκυρία» θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῇ—πίσω δὲ ἀπ' αὐτὴ φωτοβολοῦσε ἡ προσωπικὴ ἐμπνευση καὶ τὸ πολυδύναμον λογοτεχνικὸ τάλαντο τοῦ Ζώτου μὲ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐκφραστικῶν μέσων καὶ τὸν πολύδουλο λυρισμό. Δυστυχῶς—ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω—ὅλα του τὰ διηγήματα θρῖσκονται σκορπισμένα στὶς διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς καὶ ἔτσι οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς γίνονται ἀναγκαστικὰ ἀνεξέλεγκτες ἀφοῦ ὁ ἀναγνώστης δὲν ἔχει μπροστὰ του τὸ σύνολο τῆς λογοτεχνικῆς του ἐργασίας γεγονός ποὺ θὰ τοῦ ἔδινε τὴ δυνατότητα καὶ κάποιαν προσωπικὴν ἀξιολογήσεως. «Ἡ ξενιτειὰ τῶν Ἡπειρωτῶν» ποὺ ἐξέδωσε στὰ

1936 δίνει ως ένα σημείο το μέτρο της λογοτεχνικής του δυνάμεως.

Οι ιστορικές μελέτες κατέχουν στο συγγραφικό έργο του Δημητρίου Ζώτου θέση εξέχουσα. Γιατί κυριολεκτικά φλογίζονταν ο Ζώτος από το «ιστορικό» πάθος. Η ιστορική έρευνα ήταν γι' αυτόν η άσπείρευτη δροσοπηγή απ' την οποία ξεδιψούν τα διαρκώς διψασμένα πνευματικά του στήθη. Σ' αυτό του το πάθος οφείλουμε την κλασσική πιά πραγματεία περί της «Δικαιοσύνης στο Κράτος του 'Αλή Πασά» που είδε το φως της δημοσιότητας το 1938. Σ' αυτό οφείλουμε την «Εθνική συνείδησι της 'Ηπείρου διά μέσου των αιώνων» που γράφτηκε και κυκλοφόρησε σε ώρες 'Εθνικής δόξας—το 1940-41—και σ' αυτό ακόμα θα οφείλονταν η τρίτη ιστορική του εργασία «Η άθάναιη 'Ελλάδα» αν η ξαφνική διακοπή του νήματος της ζωής του δεν την άφηνε μισολειμένη.

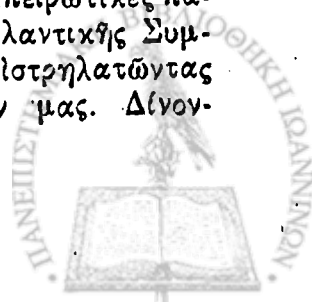
- 'Αλλά και τα κοινωνικο-οικονομικά θέματα δεν έμειναν έξω από τα ενδιαφέροντα του πολυσύνθετου 'Ηπειρώτη νομικού και λογίου. Ως νομικός σύμβουλος του επαγγελματικού 'Επιμελητηρίου Πειραιώς του δόθηκε η ευκαιρία να έντρυφήση σε ζητήματα αναγόμενα στην ιστορία και την εργάνωση των επαγγελματικών τάξεων. 'Απότοκοι του συγχρωτισμού του με τις επαγγελματικές οργανώσεις είναι οι δύο γνωστές μελέτες «'Επανάστασις και επαγγελματίαι» 1923, και «Η εργάνωσις της επαγγελματικής τάξεως έν 'Ελλάδι» 1925. Στη σειρά των κοινωνιολογικών του εργασιών συγκαταλέγεται και η τυπωμένη διάλεξις «Η εξέλιξις των κοινωνιών και το κοινωνικό μας πρόβλημα» 1927.

«Μείζων δέ τούτων ο Πατριώτης»! 'Αλήθεια! Μπροστά στον πατριώτη χωρίς και ο δικηγόρος, και ο ιστοριοδίφης, και ο λογοτέχνης... Τίποτε δεν συγκρίνεται, τίποτε δεν μετρίεται με την «παθολογική» 'Ηπειρωλατρεία του. Παλλόμενος και κογλάζων αναδίδεται απ' τις σελίδες των 'Ηπειρωτικών του μελετών ο χειμαρρώδης 'Ηπειρωτισμός της ψυχής του. 'Ο 'Ηπειρωτισμός αυτός αποτελεί για τον Ζώτο το μεγάλο και πρωταρχικό του δίωμα. Τόν κράζει και τόν διαλαλεί μ' ένα έξαλλο πά-

θος. Διαβάστε μερικές σελίδες από το διβλίο του «'Η 'Εθνική συνείδησις της 'Ηπείρου διά μέσου των αιώνων». Θα δείτε εκεί να βροντοφωνή—χείμαρρος άσυγκράτητος!—μέ ιστορικά ντοκουμέντα αναμφισβήτητα, την πανάρχαια έλληνικότητα της 'Ηπειρωτικής ψυχής και την ματαιοπονία του κυκλοθυμικού ψευδοκαίσαρα της Ρώμης που ζητούσε στις Βορειοηπειρωτικές δουνοκορφές να δουλώση τους άδούλωτους. Ζούσε ο Ζώτος όλη αυτή την περίοδο της εθνικής μεγαλουργίας με μιá έκρηκτική υπερένταση αντίξια των μεγάλων στιγμών της ιστορίας μας. Καί δέν ήταν ο 'Ηπειρωτισμός του Ζώτου άφηρημένος ρωμαντισμός. Ήταν αγάπη και πόνος για προβλήματα της 'Ηπείρου συγκεκριμένα. Νέος ήταν, 34 μόλις χρόνων, όταν γυρίζοντας ύστερα από μιá 17ήμερη περιοδεία του ανά την 'Ηπειρο στην 'Αθήνα, προέβη σε έντονες ανακοινώσεις προς την «Ελευθερία» του Χρηστοβασίλη. Διαβάζουμε λοιπόν στο φύλλο της 20ης Αυγούστου 1934 ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα των δηλώσεών του: «Τό 'Ηπειρωτικόν παράπονον είναι δίκαιον... Παράπονον με έπιχειρήματα άδρά, ψηλαφητά, άκλόνητα και όχι προΐδν μεμψιμοιρίας και τεμπελιάς, λογοκοπίας άρχοσχολικής. Καί το παράπονον αυτό δέν πρέπει ν' άφήση το κράτος μας άσυγκίνητο. Είναι καιρός να δοκιμάση και η 'Ηπειρος την κρατικήν στοργήν. Δέν έχει υπερφιάλους αξιώσεις η 'Ηπειρος. Δέν άρνείται τās φορολογικάς της υποχρεώσεις. Δέν θέλει να παίζη τόν ρόλον του ποντικού εις το Δημόσιον Ταμείον. Ζητεί μόνον τās δικαιώματά της τās αντίστοιχα των υποχρεώσεών της. Ουδέν λογικότερον και τιμιώτερον και δικαιότερον της αξιώσεως ταύτης... Καί ειá να τελειώσω, ένώνω κι' εγώ την φωνήν μου με την κραυγήν την οποίαν ήκουσα όπου κι' αν έπέρασα.

Δρόμους—θέλουμε—Δρόμους! Ι».

Νέος ήταν πάλι, 39 μόλις χρόνων, όταν φθάνοντας λίγο πριν του πολέμου στην 'Αμερική σκόρπισε την γλυκύλαλη πατριωτική φωνή του σε όλες τις 'Ηπειρωτικές παροικίες της μεγάλης υπερατλαντικής Συμπολιτείας, μαγεύοντας και οίστρηλατώντας τις ψυχές των εκεί όμογενών μας. Δίνον-

ταν ή μεγάλη έτήσια χοροεσπερίδα του Βορειοηπειρωτικού Συλλόγου «Πύρρος» τής 'Αμερικής. Καί ο Ζώτος έστειλε στο πατριωτικό αυτό πανηγύρι έπιστολή που ήταν ελόκληρη ένας βροντερός πατριωτικός κεραυνός! «... "Ας ακούσουν ελα τά μέλη του «Πύρρου» καί ελη ή ελόχαρη συγκέντρωσις του χορού σας τής ψυχής μου τά λόγια: "Ας πάψη ο χορός για λίγο. "Ας σταματήσουν τά βιολιά κι' ες βασιλεύση ή γαλήνη. Είμαι μιὰ ψυχή 'Ηπειρωτική με συνείδηση 'Ελληνική πού μέσα σ' αυτό το άστραποβόλημα τής χαράς σας καί τής εϋθυμίας σας, μέσα σ' αυτό τον ώκεανό τής αδελφωσύνης σας, μέσα σ' αυτό το γραφικό περιβάλλον έμπύχων λουλουδιών τής 'Ηπειρωτικής όμορφιάς καί των ελληνικών χαρίτων, κλαίω από χαρά καί συγκίνηση... "Ελληνές μου τής 'Αμερικής 'Η "Ηπειρός μας ήταν ελόκληρη καί πάντοτε 'Ελληνική καί θα γίνει μιὰ μέρα πέρα ως πέρα 'Ελληνική!». Σα λόγια του ένθουσιώδους πατριώτου—γράφει συντάκτης του «'Εθνικού Κήρυκος» τής Νέας 'Υόρκης—ακούομεν τον άχό τής 'Εθνικής λαλιάς όχι μόνον κάθε ύποδούλου ή έλευθέρου 'Ηπειρώτου, αλλά καί κάθε 'Ελληνας...

Τό μεγάλο έρώτημα για τον Δημήτριο Ζώτο ήταν πως ο τόσο δημοφιλής αυτός

'Ηπειρώτης δέν αποφάσισε να αξιοποιήση πολιτικά τον υπέρθερμο 'Ηπειρωτισμό του. Ίσως ή αποχή του αυτή από τους πολιτικούς άγώνες προσωπικά να τον ώφέλησε. 'Η 'Ηπειρος όμως έχασε, κατά γενική όμολογία, πολλά. Σήμερα επου ή ιδιαίτερη πατρίδα μας ύποφέρει από μιὰ μόνιμη πολιτική λειψανδρία ή άπουσία του γίνεται όσο ποτέ άλλοτε έντονα αίσθητή.

Τώρα ο Δημήτριος Ζώτος δέν ύπάρχει πιά. 'Η μεγαλουργός πνοή του, ο θερμός καί μελέρυτος λόγος του, ή άσίγαστα παλλόμενη καρδιά του, ελα αυτά εσθυσαν ξαφνικά πάνω στο άνθος των 44 χρόνων του ένα καταραμένο πρωϊνό τής 23ης Δεκεμβρίου 1944. "Ενα μόνο δέν εσβυσε: 'Η μνήμη του. Αύτη θα παραμείνη, σ' εσους εϋτύχησαν να τον ζήσουν καί να τον χαρουν από σιμά, εσδυστη για χρόνια ακόμα πολλά. Σήμερα, ένδεκάτη επέτειο του θανάτου του, ή 'Ηπειρωτική ψυχή θα κλάψη καί πάλι το λυράρη των καϋμών καί των πόθων της. Καί θα γίνει το κλάμα τουτο θρήνος καί μοιρολόϊ πού θ' άπλωθ ή θα άχολογήση στους κάμπους, τά βουνά καί τίς ραχοϋλες τής πολύπαθης 'Ηπείρου μας, σέ ότι έζησε, αγάπησε καί τραγούδησε ο φλογερός 'Ηπειρώτης.

ΕΡΩΤΙΚΟ

Τα λευκά μοσχομπίζελα ήδονίζωνταν
στα χέρια, στα μαλλιά καί στα χείλι σου.
Κι' εγώ αρκέστηκα στο να σε κοιτάζω
καί να κάνω πορφυρές σκέψεις.
Μιὰ δωρική κολώνα στάθηκε μπροστά μου.
Κι' εσύ με κινήσεις όρχισις
τυλίχτικες πάνω της.
Σ' έβλεπα να στροβιλίζεσαι
σάν μιὰ άέρινη πάχνη
όσου έπεσα μέσ' τ' άνοιχτά χέρια σου
καί κοιμήθηκα ανάλαφρα.

Κυριάκος Μητσοτάκης

ΒΑΣΙΛΗ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΚΡΕΜΑΣΜΕΝΟΥ*

ΠΡΟΣΩΠΑ

Θεληματάρισσα	}	Ἀντρώγυνο.
Θεληματάρης		
Χήρα	}	Γυναῖκες τοῦ χωριοῦ.
Κλησάρισσα		
Πρωτομάστορας	:	Πατέρας τοῦ κρεμασμένου.
Μάνα	:	Δεύτερη γυναῖκα τοῦ κρεμασμένου.
Τιὸς	:	Γιὸς τοῦ κρεμασμένου ἀπὸ τῇ πρώτῃ του γυναῖκα.
Νιόπαντρη	:	Νύφη τοῦ κρεμασμένου.
Μάστορας		Χτίστες.
Κοῦρκος		
Ξένη	:	Γυναίκα κάποιου Ἀφέντη.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΚΤΗ

(Στὸ σπίτι τοῦ Κρεμασμένου. Μπροστὰ ἀριστερὰ εἶναι τοποθετημένη ἡ Κούνια—καλλιτέχνημα λαϊκῆς τέχνης. Πλάϊ της κάθεται ἡ ΜΑΝΑ πάνω σὲ σκαμνί. Πίσω της κατὰ μῆκος τῆς σκηνῆς πηγαινοέρχεται ὁ ΠΡΩΤ. Παίξει ἀργὰ τὸ κομπολόι του. Στὸ παραθύρι κοντὰ ἡ ΘΕΛ)ΣΑ. Καὶ οἱ τρεῖς τους εἶναι χαμένοι μέσα στὶς σκέψεις τους. Κονιεύει μεσημέρι).

Π ρ ω τ. Τὸ σωστὸ ἦταν νὰ τή'ε πάρω τὸ κατόπι της. Νὰ τὴ σταματήσω.

Μ ά ν α. Ποῦ εἶν' ἡ μάνα σου ψυχὴ μου; Σὲ ποιὲς κακοτοπιὲς νὰ βολοδέρνει τώρα;

Π ρ ω τ. Τῆς τό 'πα. Τέτοια μακρυνὴ στράτα δὲν ἦταν γιὰ γυναῖκα γκαστρωμένη.

Μ ά ν α. Ἡ θέση ἡ δικιά σου ἦταν ἐδῶ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος

Θ ε λ)σ α. Τὸ περίμενες ἀπὸ ἓνα κορίτσι τέτοιο φέρσιμο;

Μ ά ν α. Τάχα τὸ σπίτι μου θ' ἀκούσει τὴ φωνούλα σου;

Π ρ ω τ. Εἶπα νὰ πάω ξωπίσω της. Δὲν τὸ μπορούσα λέει.

Μ ά ν α. Τὰ νεκροπούλια πὺν κουρνιάσαν στὸ κονάκι μου ποιὸς θὰ μοῦ τὰ διώξει; Κάνε ἂν θές . . . (μοιρολογάει παρὰ νανουρίζει).

Νάναι ταχύ. Νάναι ἀψύ. Πολλὰ δυναμωμένο. Νάναι πουλί. Νάναι βροντή. Ἀστέρι θυμωμένο.

Καὶ στὸ πάει καὶ στὸ ἔλα.

Ἔλα μου ψυχούλα μ' ἔλα.

Π ρ ω τ. Θάχα γυρίσει τώρα. Θὰ τήνε γλύτωνα κι αὐτὴν καὶ τὸ παιδί.

Θ ε λ)σ α. Τρεῖς μέρες καρτερᾶμε κι' ἀκόμα τίποτα.

Π ρ ω τ. Ἀχ μωρὲ Θεληματάρη . . .

Χαράμι σοῦ ἔα τὸ ἄλογο πού πῆρε κι ἔφυγε.

Θ ε λ)σ α. Δύσκολη δουλειὰ νὰ τσακώ-
σεις ἐν' ἀγρίμῳ.

Π ρ ω τ. Σίγουρα θὰν τὴν εἶχα τσα-
κώσει.

Μ ά ν α. Πριχοῦ τὰ ρόδα μαραθοῦν.
Πριχοῦ οἱ ἀνθοὶ νὰ πέσουν.

Πριχοῦ καὶ στὸ κονάκι μου χαρόπλα νὰ
κονέψουν.

Καὶ στὸ ἔμπα καὶ στὸ ἔβγα.

Ἔλα. μου ψυχοῦλα μ' ἔλα.

Π ρ ω τ. (τὴν ἔχει πλησιάζει στὸ με-
ταξύ). Τί σ' ἔπιασε;

Μ ά ν α. Σάματι τὸ θέλω; Μόνο του
βγαίνει.

Θ ε λ)σ α. (ἔχει πλησιάζει κι αὐτή). Τὸ
στοχάζεσαι πολύ. Γι' αὐτό.

Μ ά ν α. Ἄς κάμω κι ἀλλοιώτικα.

Π ρ ω τ. Δὲν ἔκανα καλὰ πού τὴν ἀνέ-
βασα ἀπάνω.

Μ ά ν α. Μένα μοῦ κρατάει συντροφιά.

Π ρ ω τ. Μουρλάθηκες;

Θ ε λ)σ α. Ποῦ ἀκούστηκε νᾶχεις γιὰ
σύντροφο μὲ κούνια δίχως παιδί.

Μ ά ν α. Ξεγελιέσαι.

Π ρ ω τ. Ἐγὼ δὲν τὸ θέλω. (σκύβει
νὰ πάρει τὴν κούνια. Ἡ Μάνα τὸν ἐμπο-
δίζει). Ἄσε με σοῦ λέω... Καλλίτερα νὰ
τὴν τσακίσω παρὰ ν' ἀκούω μοιρολόγια.

Μ ά ν α. Δὲ λυπᾶσαι τὸ μόχτο σου;

Π ρ ω τ. Ὅχι. Μάθε πρῶτα κι ὕστερα
κλάψε. Στὸ μὴνυσε κανένας;

Μ ά ν α. Φοβᾶμαι.

Π ρ ω τ. Καὶ γὼ φοβᾶμαι μὰ δὲ μοι-
ρολογάω. Ἐπρεπε νὰ τρέξω τὸ κατόπι
της.

Μ ά ν α. Τ' ἄλογα θέλουν δυνατοὺς κα-
βαλάρηδες. Θὰ τὸ μποροῦσες;

Π ρ ω τ. Θὰ τὸ μποροῦσα. Δὲν ξώφλη-
σα ἀκόμη. Ἀντέχω πού νὰ πάρει ἡ ὀργή.
(... παύση. Στὴ Θελ)σα). Θὰ τὴν πρόφτα-
σε. Τί λὲς κι ἐσύ, δὲ θὰ τὴν πρόφτασε;

Θ ε λ)σ α. Μπορεῖ. Φτάνει νὰ πεσε
στ' ἀχνάρια της.

Μ ά ν α. Ὁ κυνηγημένος ἀνοίγει δικό
του δρόμο. Δὲν πάει ἀπὸ στράτα πατη-
μένη.

Π ρ ω τ. Τί θὲς νὰ πεῖς;

Θ ε λ)σ α. (ἐπεμβαίνει). Ὁ ἄντρας μου

ξέρει καλὰ τοὺς δρόμους. Μὴ φοβήσαστε.
Θὰ τὴν βρεῖ καὶ θὰ τὴν φέρει. Κάνετε ὑπο-
μονή. (ἀκούγονται δυνατὰ χτυπήματα στὴν
πόρτα. Ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς Χήρας).

Χ ή ρ α. Ἐ... Ἀνοίξτε μου... Ἀνοίξτε
... Ἀνοίξτε...

Π ρ ω τ. (γοργά). Ποιὸς νᾶναι;

Θ ε λ)σ α. (γοργά). Ἡ Χήρα...

Μ ά ν α. (γοργά). Τί νὰ θέλει καὶ φω-
νάζει.

Χ ή ρ α. Ἀνοίξτε μου... Ἄλογα πολ-
λὰ πήρανε τὴν ἀνηφόρα... (Ἡ Θελ)σα ἀ-
νοίγει στὸ μεταξὺ τὴν πόρτα. Ἡ «Χή-
ρα» μπαίνοντας). Εἶδα ἓνα μπουλοῦκι ἄλο-
γα νὰ τρέχουν κατὰ δῶ.

Π ρ ω τ. Ἄλογα εἶπες;

Θ ε λ)σ α. Εἶδες καλὰ;

Χ ή ρ α. Τέσσερα. Τὰ μέτρησα. Τέσσε-
ρις καβαλάρηδες...

Μ ά ν α. Δίκιο ἔχεις. (ὁ θόρυβος τῶν
ἀλόγων πού καλπάζουν πλησιάζει. Στὸ διά-
στημα αὐτὸ ὅλοι τους, παρακολουθοῦν μὲ
τ' αὐτιά χωρὶς νὰ κινοῦνται. Αὐτὴ τὴ στιγ-
μὴ τῆς ἀγωνίας τὴ σπάει ἡ Χήρα).

Χ ή ρ α. (διστακτικά). Λέτε, νὰ ναι
κι ὁ δικός μου ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς;

Θ ε λ)σ α. Τώρα θὰ δοῦμε. (τὰ ἄλογα
ἤρθαν. Σταμάτησαν. Μπαίνει μὲ φόρα ὁ
Κοῦρκος).

Κ ο ῦ ρ κ. Καλῶς σᾶς βρῆκα.

Θ ε λ)σ α. Ὁ Κοῦρκος...

Μ ά ν α. Ποῦ βρέθηκες δῶ πάνω;

Π ρ ω τ. Τί στάθηκε καὶ γύρισε;

Κ ο ρ κ. Ὅλα καλὰ. Καὶ καλὰ φτά-
σαμε.

Μ ά ν α. Ποιοί;

Κ ο ῦ ρ κ. Ἐγώ... (στὴ Θελ)σα). Ὁ
ἄντρας σου... (δὲν προλαβαίνει ν' ἀποτε-
λειώσει γιὰτὶ μπαίνουν ἡ Νιόπ. καὶ ὁ
Θ ε λ)ρ η ς. Ὅλοι στρέφουν πρὸς τὴν πόρ-
τα. Ἡ Νιόπ. ρίχνει τὰ μάτια της σὲ ὁ-
λους καὶ σιγὰ—σιγὰ φεύγει πρὸς τὸ δωμά-
τιό της. Μόλις μπεῖ, ἡ Μ ά ν α, ἡ Θ έ λ)
σα ἡ Χήρα πηγαίνουν πίσω της. Κάνει ν'
ἀκολουθήσει καὶ ὁ Π ρ ω τ. ἀλλὰ τὸν ἐμπο-
δίζει ὁ Θεληματάρχης).

Θ)ρ η ς. Ἄσε γέροντα. Οἱ γυναῖκες
φτάνουν.

Π ρ ω τ. Ποῦ τὴν πρόφτασε; Ἐπαθε
τίποτα;

Θ) ρ η ς (δισταχτικά). Τί . . . νὰ πάθει . . . (ὁ Κοῦρκος τοῦ ρίχνει ματιὲς νὰ μὴ μιλήσει). Εἶναι γερὸ κόκκαλο.

Π ρ ω τ. Εἶσαι σίγουρος ;

Θ) ρ η ς. Κάστρο σοῦ λέω.

Π ρ ω τ. Μπράβο. Εἶς' ἄξιος καβαλά-ρης. Δίκια κέρδισες τὸ ἄλλογο.

Θ) ρ η ς. Γιὰ φτοῦνο δὲ ξέρω.

Π ρ ω τ. Σοῦ τό 'ταξα.

Θ) ρ η ς. Ἐσὺ μοῦ τό 'ταξες μὰ μὲ πρόλαβαν ἄλλοι. Πιὸ ἄξιοι ἀπὸ μένα.

Π ρ ω τ. Ποιοὶ ἄλλοι ;

Θ) ρ η ς. Νά . . . ὁ Κοῦρκος καὶ ἡ συντροφιά του.

Π ρ ω τ. Ἐσὺ μωρὲ Κοῦρκο ; . . . Νά 'χεις τὴν εὐχή μου.

Κ ο ὕ ρ κ. Ὅχι ἐγώ, ὁ . . . Τὸ ἴδιο τὸ ἄλλογο νὰ φχαριστᾶμε πὺ μᾶς ἔφερε τὸ μήνυμα.

Π ρ ω τ. Ποιὸ ἄλλογο ; Ποιὸ μήνυμα ;

Κ ο ὕ ρ κ. Ἡ νύφη σου τοῦ 'χε δέσει κάτι δικὰ της σημάδια στὸ λαιμό. Ὁ μᾶστορας τὰ γνώρισε ἀμέσως. Καβαλήσαμε τ' ἄλογά μας καὶ κόψαμε δρόμο σὰ δαιμόνοι. Τ' ἄλλογο τῆς νύφης σου πήγαινε μπροστὰ γιὰ νὰ μᾶς δείχνει τὸ δρόμο. Στὰ σιερνὰ τὴ βρήκαμε. Τὴν ἀφεντιά του τὸν ἀνταμώσαμε σὰ βρήκαμε τὴ νύφη σου καὶ ξεκινήσαμε γιὰ δῶ.

Π ρ ω τ. Ποιὸς μᾶστορας τὰ γνώρισε ; Τί γνώρισε ;

Κ ο ὕ ρ κ. Γιὰ τ' ἀγγόνι σου λέω. Κατάλαβε πὺ ἦταν σταλμένο ἀπὸ τὴ γυναῖκα του καὶ . . .

Π ρ ω τ. Ἐφτασε τὸ ἄλλογο μόνο του κεῖ κάτω ;

Κ ο ὕ ρ κ. Ναι.

Π ρ ω τ. Αὐτὸν εἶπες μᾶστορα ;

Κ ο ὕ ρ κ. Ἀφοῦ εἶναι.

Π ρ ω τ. Ἦρθε κι αὐτὸς ἀπόκοντα ;

Κ ο ὕ ρ κ. Ἀμή.

Π ρ ω τ. Μὰ δὲν εἶν' ἄρρωστος ;

Κ ο ὕ ρ κ. Ὅσοι δὲ νοιώθουν. Σάματι ξέρουν ποιὸς εἶναι ὁ μουρλὸς καὶ ποιὸς ὁ πονεμένος ; Τάχει τετρακόσα. Καὶ νὰ δεῖς τί καβαλόρης. Σαῖτα . . . (ὁ Γιὸς ἐμφανίζεται σὴν πόρτα. Ὁ Π ρ ω τ. τὸν βλέπει καὶ τὸν περιεργάζεται σὰ χαμένα. Ὁ Γιὸς πλησιάζει—στιγμὲς ἀμνηστίας).

Γ ι ὅ ς. (ἀργὰ—χαμηλά). Ἀκόμα στέ-

κεις καὶ τηρᾷς ; Ἐγὼ περίμενα νὰ κρατᾷς τσεκούρι στὰ χέρια σου. (παύση). Τότες, φτῦσε με . . . Ἐγὼ φταῖω γιὰ ὅλα.

Π ρ ω τ. Περιμένω νὰ μάθω πρῶτα. Ἀναπολόγητο πῶς νὰ σὲ κρίνω ;

Γ ι ὅ ς. Ἀκόμα δὲν ἔμαθες ; (κυττάει πρὸς τὸν Θ)ρη καὶ Κοῦρκο. Αὐτοὶ . . . τοῦ κουνᾶνε ἀρνητικὸ τὸ κεφάλι τους). Τότες τὸ σωστὸ εἶναι νὰ τὰ μάθεις μὲ τὴ σειρά τους. Ποῦ εἶναι ἡ μάνα μου ;

Π ρ ω τ. Μέσα. Μαζί μὲ τὴ γυναῖκα σου.

Γ ι ὅ ς. Θᾶθελα νᾶναι κι αὐτὸς μπροστά. Ὅλοι σας. (ὁ Π ρ ω τ. κινᾶει γιὰ τὸ δῶμα τῆς νύφης—μπαίνει. Ὁ Γιὸς ξαφνικά βλέπει τὴν κούνια καὶ συνταράζεται). Αὐτὸ τί εἶναι ; (φωναχτὰ στρέφοντας νὰ μὴν τὴν βλέπει). Πάρτε τὴ ἀπὸ μπροστὰ μου. Πάρτε τὴ . . .

Κ ο ὕ ρ κ. (μουλωχτά). Μὴ φωνάζεις . . .

Θ ε) ρ η ς. Συγκροτήσου. Ἐρχονται. (μπαίνουν ὅλοι. Ἡ Μάνα πρώτη).

Μ ά ν α. (χαμηλά—θλιμένα). Καλῶς ὄρισες γιέ μου . . . (τὸν ἀγκαλιάζει. Τοῦ χαμογελάει θλιμένα καὶ πάει καὶ κάθεται πλάι σὴν κούνια. Ὁ Π ρ ω τ. καὶ ἡ Ν ι ὅ π. ἀφοῦ γίνεῖ ἡ σκηνὴ Μάνας—Γιοῦ μπαίνουν καὶ πᾶνε σὲ μιντέρι. Ἡ Θελ)σα καὶ ἡ Χήρα πιάνουν τίς γωνιὲς δεξιὰ μόλις θγοῦν. Ὁ Γιὸς σὴ μέση παρακολουθεῖ τὴ σύναξη καὶ σαστίζει πὺ πολὺ).

Γ ι ὅ ς. (ἀποφασιστικά). Δὲν φανιάστηκα πῶς θὰ 'χαμε τέτοια σύναξη. Μὰ ταιριαρίζει τὴν περίστασι.

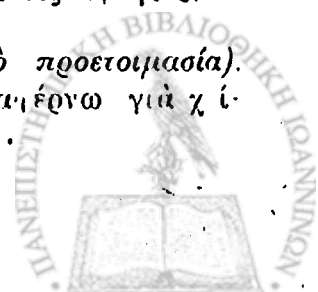
Θ ε λ) α. Ἐμεῖς τὸ χρέος μας τὸ κάναμε. Δὲν ἔχουμε δουλειὰ πιά.

Θ) ρ η ς. Δὲν κάνει νὰ μπαίνουμε σὲς ἔγνοιες σας. Πρέπει νὰ φύγουμε.

Γ ι ὅ ς. Κανεῖς δὲ θὰ φύγει. Ὅλους σᾶς λογιᾶζω γιὰ δικούς μου. Τώρα δά, μπροστὰ σας θὰ σᾶς πῶ τὰ ὅσα μὲ πιλατεύουνε κεῖ κάτω. Ὅλα ὅσα φέρανε τὴν κακιά τὴν ὥρα. Σὺ πατέρα νὰ μοῦ τὰ ξηγήσεις καὶ σεῖς ὅλοι νὰ μὲ κρίνετε.

Π ρ ω τ. Ἀφοῦ τὸ θέλεις ἄς γίνεῖ κι ἔτσι.

Γ ι ὅ ς. (ὑστερα ἀπὸ προετοιμασία). Πατέρα . . . Δὲν τὰ καταφέρνω γιὰ χίσις. Θ' ἀλλάξω τέχνη . . .

Π ρ ω τ. Τί είπες; (αίσθηση γενική).

Κ ο υ ρ κ. Όλοι σέ παραδέχονται για τόν καλλίτερο μάστορη.

Π ρ ω τ. Εἰν' ἀλήθεια αὐτό, πού εἶπε ὁ Κουρκος;

Γ ι ό ς. Καί σάν εἶναι ἀλήθεια τί;

Π ρ ω τ. Καί θέλεις τρανότερο παίνεμα ἀπ' αὐτό;

Γ ι ό ς. Δέ με γνολιάζουν τὰ παινέματα.

Π ρ ω τ. Κι' ὁ πλοῦτος πού θά 'ρθε ἀπόκοντα;

Γ ι ό ς. Μήτε κι αὐτός με γνολιάζει.

Π ρ ω τ. Τότες, τί ἄλλο ἔχει ὁ κόσμος.

Γ ι ό ς. Θᾶναι πολλά πού δέν τὰ ξέρω. Πατέρα τίποτα δέ μοῦ στεργιώνει· ὅ, τι ἀρχίζω μ' ἀγκομαχητό τὸ βγάζω πέρα.

Π ρ ω τ. Γιατί γιέ μου; Μηδὰ σοῦ 'λειψε ἡ γνώση, γιὰ ἡ πιδεξιωσύνη; Κι ὁ πατέρας σου καὶ γώ τὴν ἴδια τέχνη κάναμε. Γιατί ἐσύ θές νὰ τὴν ἀλλάξεις; Στὸ αἷμα σου τρέχει ἡ μαστοριά ἀπὸ γενιά σὲ γενιά.

Γ ι ό ς. Βαριά κληρονομιά πῆρα' καὶ γώ δέν τὴν ἀντέχω.

Π ρ ω τ. Ψέφη θὰ με βγάλεις; 'Ἰσαμε δῶ ἦταν τὸ λοιπὸν. Θὰ σβύσει τὸ ξακουσμένο ὄνομα τοῦ πατέρα σου;

Γ ι ό ς. Δέν πρέπει νὰ σβύσει. Δέν πρέπει. Μὰ δέν τὸ μπορῶ νὰ συνεχίσω. (παύση). Πατέρα, ὁ 'Αλῆς, ζήτησε νὰ με πάρει στὴ δουλειά του.

Π ρ ω τ. (συγκλονισμένοι ὅλοι ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀπρόσμενο). 'Ο 'Αλῆς;

Μ ά ν α. Τὸ μοβόρο σκυλί.

Θ ε λ σ α. 'Ο ἄτιμος...

Π ρ ω τ. Δέ χόρτασε νὰ ρουφάει αἷμα.

Μ ά ν α. 'Εφαγε τὸν πατέρα σου τώρα θέλει νὰ φάει καὶ σένα... Τὸ σκυλί... κατάρρα νὰ 'χει...

Γ ι ό ς. Μὰ γώ, τ' ἀρνήθηκα.

Π ρ ω τ. Τ' ἀρνήθηκες; Καὶ ζεῖς;

Γ ι ό ς. Γιὰ τὴν ὥρα ζῶ ἀκόμα. Παρὰ λίγο ὅμως νὰ πουλήσω τὴν ἀγάπη τῆς γυναῖκας μου γιὰ φτούνη τὴ χάρη.

Π ρ ω τ. Τ' εἶπες;

Γ ι ό ς. Μιά ξένη γυναῖκα. Μιά γυναῖκα ἀφέντη νοιάχτοικε γιὰ δικό της λογαριασμό. Τώρα κατάλαβες;

Π ρ ω τ. (παύση). Ὡστε, ἦταν ἀλήθεια..

Γ ι ό ς. 'Αρνήθηκα ὅσο ἄντεχα. 'Ο

Θεὸς τὸ ξέρει.

Π ρ ω τ. Μίλα καθαρά. Σὲ νοιάζει αὐτὴ ἡ γυναῖκα;

Γ ι ό ς. 'Όχι. Μὰ τὸ Θεὸ ὄχι. Κι' ἂν ἡ γυναῖκα μου δέν ἔμπαινε στὸν κίντυνο πού μπῆκε τώρα, θά 'μουνα μπαίγνιο τῶν σκυλιῶν. Καὶ σὺ μ' εὐχαρίστηση θά μ' ἔφτυνες...

Π ρ ω τ. Θὰ σ' ἔφτυνα... εἶπες; Θὰ τό 'κανες ἐσὺ τέτοιο πράμα; Δέ θὰ τὸ 'κανες.

Γ ι ό ς. 'Εγώ...

Π ρ ω τ. Σοῦ ἔχει τέτοια ἀγάπη - πού καὶ τὴ ζωὴ της θὰ χαλάλιζε γιὰ σένα.

Γ ι ό ς. Αὐτὴ ναί, γλύτωσε...

Π ρ ω τ. Μὲ τὴν κοιλιά στὸ στόμα ἦρθε καβάλα νὰ σὲ βρεῖ... Τὸ σκέφτεσαι;

Γ ι ό ς. Αὐτὸ σκέφτομαι καὶ ματασκέφτομαι. Μὰ δέ φταίω στ' ὀρκίζομαι. Δέν ἔπρεπε νὰ καβαλήσει ἄλογο, γυναῖκα γκα-στρωμένη...

Π ρ ω τ. Τῆς τό 'πα. Μὰ δέ μ' ἄκουσε. Μὰ εἶναι γερὸ κόκκαλο, δόξα σοι ὁ Θεός, καὶ γλύτωσε κι αὐτὴ καὶ τὸ παιδί της...

Γ ι ό ς. (χαμένα). Ναί, ναί, γλύτωσε...

Π ρ ω τ. (γονατίζει πλαίι στὴν κούνια). Δὲς τί τῆς ἐφιαξα... μέρες καὶ μέρες τὴ μαστόρευα... 'Εδῶ νά, θὰ τρώω τὶς ὥρες μου. Θὰ τὸ πετάξω κεῖνο τὸ παληοκομπολόι... 'Εδῶ θὰ νανουρίζω τὸ γιό σου.

Γ ι ό ς. Τὸ γιό μου; (λίγο θέλει νὰ κλάψει). Ναί, ναί, γιὸς ἦτανε... (κάνει βήματα πίσω. 'Ο ΠΡΩΤ. δέν τὸν βλέπει. 'Ο ΚΟΥΡΚ. πάει νὰ τὸν βοηθήσει παύση).

Π ρ ω τ. Μὲ τὸν 'Αλῆ τί θὰ κάνεις;

Γ ι ό ς. 'Ότι μοῦ πέφτει στὸ μερδικό μου. Τὴν πιὸ φανταχτερὴ πλάκα πού σκέπασε ποιεὺ μνήμα φονιά, ἐγὼ θά τὴν φιάξω.

Π ρ ω τ. Ξεχνᾷς τὸν πατέρα σου;

Γ ι ό ς. Δέν τὸν ξέχασα ποτέ.

Π ρ ω τ. Τὸ πλήρωσε με τὴ ζωὴ του.

Γ ι ό ς. Πῶς, τό 'πες;

Π ρ ω τ. (τονίζοντάς τα). Τὸ πλήρωσε με τὴ ζωὴ του. Κι ὁ πατέρας σου τὰ ἴδια στοχάζονταν, ὅπως ἐσύ. Τὸ χώνεψες τώρα;

Γ ι ό ς. 'Επρεπε νὰ πληρώσει τὸ λοιπόν;

Π ρ ω τ. Σὲ τοῦτο τὸν κόσμο ἔτσι γίνεται. Κάτι πρέπει νὰ δώκεις. Νὰ θυσιάσεις, πού λέγαν οἱ παλαιοί. 'Αλλοιῶτα γιοφύρι δέ σιεριώνει...

Γιός. Φχαριστῶ πατέρα. Σοφότερο ὁρμήνεμα δὲ θὰ μποροῦσα νᾶβρω. Ἐγώ... ἔχω ἀρχίσει νὰ πληρώνω κι ὅλας. (Ἡ Μάνα ξεσπάει σὲ κλάμα σπαραχτικό). Μὴν κάνεις ἔτσι Μάνα. Δὲ τό 'θελα.

Μάνα. Ἀστροπελέκι νὰ μὲ κάψει ἂν εἶπα κακὸ λόγο. (τρυφερά). Ἐγὼ τὸ πρῶτο ἤθελα. (Ὁ ΠΡΩΤ. ἀρχίζει νὰ καταλαβαίνει).

Γιός. Θὰν τό 'χεις Μάνα. Δὲ μὲ πήρανε τὰ χρόνια.

Μάνα. Γέρο... ἔ... γέρο. Βιαστήκαμε... Διάταξες ποτὲ σου νὰ βαρέσουν τὰ κλαρίνα πριχοῦ νὰ ρίξεις τὸ θεμέλιο; (Ὁ ΠΡΩΤ. ἀποκαμωμένος πιά, προσπαθεῖ ν' ἀντιδράσει, νὰ φωνάξει μὰ τίποτα. Ἀργά—ἀργὰ πάει καὶ σωριάζεται στο μιντέρι, πλάϊ σιτῇ ΝΙΟΠ.).

Γιός. (ἀμήχανα). Νὰ σοῦ ἐξηγήσω πατέρα...

Πρωτ. (σὰ νὰ 'χει κλάψει). Δὲ τὸ γλύτωσες λοιπόν; (παύση). Πῶς ἔγινε.

Γιός. Ἦτανε φαρμακερὸ ταξίδι. Μήτε ἄντρας δὲν ἀντέχει.

Πρωτ. Γιὸς ἦ'ανε γιὰ κόρη; (παύση). Γιὸς ἦ'ανε;

Νιόπ. (διστάζει). Ναί. Γιὸς. (Ὁ ΠΡΩΤ. προσπαθεῖ νὰ κρυφτεῖ μὰ κλαίει).

Πρωτ. Ποῦ τὸ θάψατε; Τοῦ βάλατε σημάδι; Ὁ κόσμος εἶναι γιομάτος ὄρνια. νεκροπούλια ποὺ ψάχνουμε γιὰ κρέας...

Γιός. Σύχασε. Ἀπὸ πάνω του ἔβαλα μιὰ πέτρα τρανή.

Μάνα. (ἀπότομα). Γιατὶ δὲ λὲς τὴν ἀλήθεια γιέ μου... Πὲς ποῖος σοῦ ἄρπαξε τὸ γιό σου.

Γιός. Κανείς.

Μάνα. Γιατὶ τὸ κρύβεις; Μοῦ τὰ μολόγησε ὅλα.

Γιός. Τὸ σωστὸ εἶναι ποὺ δὲ θυμάται.

Νιόπ. Τό 'θαψα μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια.

Πρωτ. (ποὺ ἔχει φουντώσει στὸ με-
ταξύ). Ἀλήθεια εἶναι.

Γιός. Ἀλήθεια. (παύση). Τὸ γιό μου δὲν τὸν βρήκα.

Πρωτ. Δὲν τὸν βρήκες; (ἄγρια). Ἀφῆκες νὰ στὸνε φῶνε τὰ ὄρνια;

Γιός. Ἐψαξα σοῦ λέω.

Πρωτ. (καταπάνω του). Πατέρα εἰ-

σαι σὺ ποὺ ρίχνεις τὸ παιδί σου στὰ σκυ-
λιά...

Γιός. (πονάει). Πατέρα μου, εἶναι βαρειά ἡ κατηγορία σου. Ἐψαξα παντοῦ. Ἐσκισα τὴ γῆς, γκρέμισα τοὺς βράχους, παιδί δὲ βρήκα.

Μάνα. Ποῖος σοῦ τὸ ἄρπωσε λοιπόν;

Γιός. Καὶ μένα δὲν τὸ χωράει τὸ κε-
φάλι μου.

Πρωτ. (παύση). Ἐψαξες εἶπες;

Γιός. Δὲν ἄφηκα πέτρα γιὰ πέτρα. Τὶς κατρακίλησα ὅλες. Σκίστη ἡ γῆς καὶ τὸ κατάπιε.

Πρωτ. Εἶσαι σίγουρος; Σημάδια δὲ βρήκατε πουνθενά;

Νιόπ. Ἡ πέτρα ποὺ 'χα βάλει γιὰ σημάδι του, ἦταν ποτισμένη σιτὸ αἷμα.

Πρωτ. Τὴν ψάξατε καλά;

Γιός. Μαζί. Χέρι—χέρι.

Νιόπ. Παιδί δὲ βρήκαμε.

Πρωτ. (μὲ ἔφος ποὺ ἐπὶ τέλους βρή-
κε τὴ λύση τοῦ μυστηρίου). Παιδιά μου τὸ παιδί σας δὲν πέθανε. Στοιχείωσε... (ΟΛΟΙ, ἀνατριχιάζουν καὶ μουρμουρᾶνε μὲ δέος τὴ λέξη. Στοιχείωσε).

Γιός. (χαμένα). Στοιχείωσε;

Πρωτ. Ναί, τὸ κατάπιε ἡ πέτρα. (ἡ Μάνα καταπνύει).

Γιός. Δὲ γίνεται...

Νιόπ. Πῶς μπορεῖ;

Μάνα. Μπορεῖ κοί παρὰ μπορεῖ.

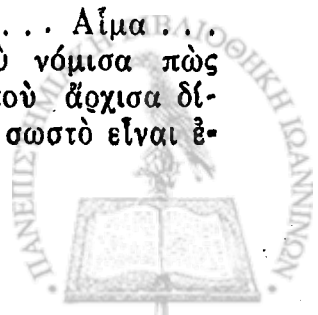
Γιός. Θὰ μουρλαθῶ σι' ἀλήθεια. Ξή-
γησέ μου το.

Πρωτ. Ἐπρεπε νὰ πληρώσεις. Χτί-
σαμε ποτὲς σπίτι, ρίξαμε ποτὲς θεμέλιο πριχοῦ νὰ στοιχειώσουμε τὰ δαιμονικά τοῦ κόσμου;

Γιός. Δὲν νοιώθω. Ἐγὼ δὲν ἔρριξα θεμέλιο πουνθενά.

Πρωτ. Ἔτσι λές; Κί αὐτὰ ποὺ μα-
στορεύεις ἐκεῖ κάτω; Αὐτὰ ποὺ ἔχεις κατὰ νοῦ. Αὐτὰ ποὺ θὲς γιὰ τὴν ἀφεντιά σου, γιὰ τοὺς ἄλλους, δὲν ἔχουν δαιμονικά νο-
μίζεις; Οἱ δαίμονες ποὺ βασανίζουν τοὺς ἀνθρώπους θέλουν αἷμα γιὰ φαί. Καὶ σὺ τοὺς τάισες μὲ τὸ παιδί σου.

Γιός. (ἐντονα). Αἷμα... Αἷμα...
Σ' οὐλα αἷμα. Καὶ γὼ ποὺ νόμισα πὼς
θὰ πετύχαινα στὸν ἀγῶνα ποὺ ἄρχισα δι-
χως πληρωμή. Μά... τὸ σωστὸ εἶναι ἐ-

γὼ νὰ πληρώσω. Ἡ γυναῖκα μου τί φταίει νὰ δώσει τὸν κόπο τῆς κοιλιᾶς της;

Νιόπ. Ταῖρι — ταῖρι πᾶνε οἱ ὄνθρῳποι ἄντρα μου. Ταῖρι — ταῖρι.

Γιόζ. Καὶ σὺ δὲν τὸ βρίσκεις πῶς εἶναι δύσκολη ἡ δουλειὰ τοῦ χτίστη;

Νιόπ. Ναί. Εἶναι δύσκολη.

Γιόζ. Θέλω νὰ φιλιώσουμε γυναῖκα. Πῶς θὰ μπορέσω νὰ συνεχίσω δίχως συντροφιά; Ἄν δὲ μὲ χωρέσεις εἶμαι χαμένος ἄνθρωπος.

Νιόπ. Ἐμένα ποιὸς θὰ μὲ χωρέσει. (σκύβει πλάι στὴν κούνια καὶ ἀργὰ τὴν κουνάει σὰ νὰ νανουρίζει).

Πρωτ. Τί σοῦ ἔλεγα; Τέτοια κούνια δὲν τὴ βρίσκεις μήτε στὴ Βενετιά μήτε καὶ στὴν Πόλη ἀκόμα.

Μάνα. Δίχως τραγούδια. Δίχως παιχνίδια.

Γιόζ. Μὴ λυπᾶσαι γυναῖκα. Ἐμεῖς..

Νιόπ. (τὸν κόβει). . . τᾶχουμε τὰ νιάτα μας. Δὲν τᾶχουμε;

Γιόζ. Ναί. Τᾶχουμε. (εἶναι ὄρθιοι καὶ κυττάζονται στὰ μάτια).

Νιόπ. Οἱ πεταλοῦδες θᾶρθουν πάλι στὴ φωλειὰ τους.

Γιόζ. Πεταλοῦδες; Τὶ πεταλοῦδες;

Νιόπ. Θές νὰ πᾶμε ὅξω στὸ λόγγο; Ἐκεῖ πήγανε καὶ κουρνιασσανε. Ἐσὺ ξέρεις τόσα γλυκόλογα. Θὰ τὶς παρακαλέσεις καὶ θᾶρθουν πάλι στὴ φωλιά τους. Θέλεις;

Γιόζ. Θέλω (χέρι—χέρι φεύγουν ἀπὸ τὸ κέντρο. Ὅλοι τοὺς παρακόλουθουν εὐχαριστημένοι. Παύση).

Θερεη. Δὲν πᾶμε καὶ μεῖς;

Θελα. Τώρα εἶναι ὅλα καλὰ.

Θερεη. Καλὸ βράδυ.

Θελα. Καὶ νὰ δῆτε τὶ γρήγορα ποὺ θὰ βαρέσουν τὰ κλαρίνα στὴν αὐλή σας. (ὁ Θ)ΡΗΣ καὶ ἡ ΘΕ)ΣΑ φεύγουν).

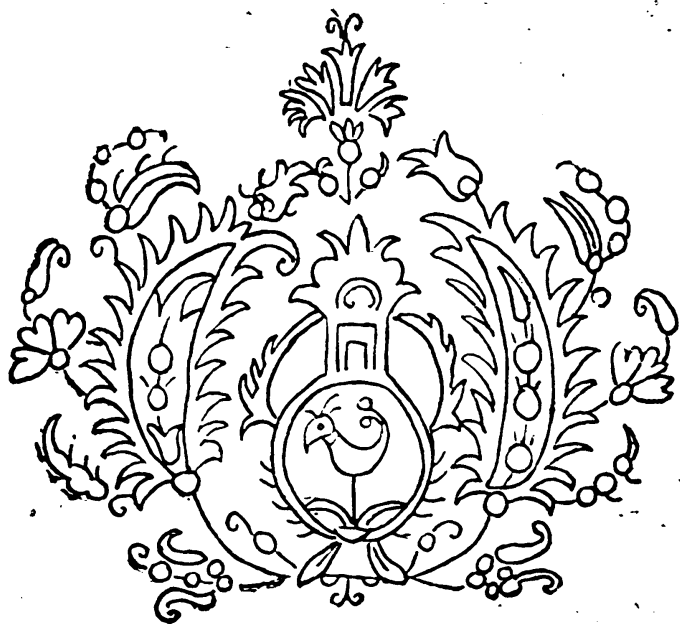
Κορυκ. Καὶ γὼ θᾶρθῶ στὸ πανηγῦρι. Καλὸ ξημέρωμα. (φεύγει).

Χήρα. (δισταχτικά). Ἐγὼ μπορῶ νὰ ξημερώσω δῶ πᾶ;

Μάνα. Στοῦ κρεμασμένου τὴν αὐλὴ ἤϊος δὲν ἀνατέλλει.

Πρωτ. Θ' ἀνατελεῖ γιὰ... Θ' ἀνατελεῖ. Ὁ ἥλιος βγαίνει γιὰ ὅλους. Γιὰ ὅλους. (τὰ φῶτα σιγὰ—σιγὰ χαμηλώνουν, ἐνῶ ἓνας μικρὸς προβολέας φωτίζει τὴ ζωγραφιὰ τοῦ κρεμασμένου μέσα στὸ σκοτάδι τῆς σκηνῆς καὶ πέφτει ἀργὰ ἡ...).

ΔΥΔΑΙΑ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Μαραθωνοδρόμοι κατάκοποι από την μακρά και επίπονη πορεία, αλλά και στεφανωμένοι με τὸν κότινο τῆς νίκης—τὸ βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἐκτίμηση τοῦ Πανελληνίου—φθάνομε με τὸ παρὸν τεῦχος στὸ τέρμα τοῦ Δ. τόμου τοῦ περιοδικοῦ μας συγγράμματος, πὺν στάθηκε ἀπὸ τετραετίας ὁ μοναδικὸς φάρος τοῦ τόπου μας. Ἡ ἀναδρομὴ στὰ χρόνια πὺν πέρασαν, στὸν ὄγκο καὶ στὴν ποιότητα τῆς προσφορᾶς του, στὶς θυσίες καὶ στὸ μόχθο πὺν κατεβλήθησαν, γεννᾶ—καὶ θὰ γεννᾶ πάντα στὸν ἐρευνητὴ τῆς ἐξορμήσεως αὐτῆς—τὸ δέος. Καὶ δὲν θὰ εἶναι ποτὲ δύσκολη ἡ διαπίστωση ὅτι ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἐπιβίωση τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὑπῆρξε περισσότερο ἔργον πίστεως καὶ συνεπειᾶς, ἐπιμονῆς καὶ θελήσεως καὶ ὀλιγότερον ὕλικῶν μέσων ἢ οἰκονομικῆς εὐεξίας. Διότι τὰ μέσα αὐτά, ἐνῶ ὁ μέσος ἡπειρώτης μᾶς τὰ ἔδωσε ὀλόψυχα καί, χάρις σ' αὐτόν, συνεχίζεται ἡ ἔκδοσίς της, μᾶς τὰ ἡρνήθησαν μερικοὶ—καὶ δυστυχῶς ὄχι λίγοι—ἀπὸ τοὺς ἐπαῖοντες τοῦ τόπου αὐτοῦ, ἕνας ὁρμαθὸς ὀνομάτων με τίτλους καὶ ἀπεριόριστες ὕλικές δυνατότητες. Ἐν τούτοις καὶ χωρὶς αὐτοὺς φθάσαμε, με τὸ μέτωπο ὕψηλά, ἔδῳ πὺν βρισκόμαστε. Ἡ πίστις στὸν ὕψηλὸ σκοπὸ πὺν ὑπηρετοῦμε, δὲ μᾶς ἐγκατέλειψε. Τὸ τέλος τοῦ Δ. τόμου πὺν παραδίδομε στὴν Ἡπειρο καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα θὰ εἶναι καὶ ἀφετηρία νέας ἐξορμήσεως γιὰ τὴν δλοκλήρωση τῶν ὠραίων καὶ εὐγενῶν ἐπιδιώξεων τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου!

M. X. M.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

Σ' ἕνα τῆς τελευταῖο φύλλο μιὰ ἐβδομαδιαία ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα ἔγραφε τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐπαρχία:

«Πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς ἐπαρχίας. Διὰ νὰ ἀκριβο-λογοῦμεν, ὅσα ἐγράφησαν δὲν ἀφοροῦν τὴν ζωὴν ἀλλὰ τὸν θάνατον, τὸν πνευματικὸν θάνατον τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Καὶ δὲν εἶναι αὐτυχῶς ὑπερβολὴ ὅτι ὑπεστήριξε πρὸ καιροῦ φίλος λόγιος. Ἡ Ἑλλάδα, μᾶς ἔλεγε, παρουσιάζεται ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν της σὰν μιὰ καθυστερημένη χώρα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς... Ναί, αὕτη εἶναι ἡ πραγματικὴ εἰκὼν τῆς καταστάσεως πὺν ἐπικρατεῖ. Ἐν τούτοις, τὸ πνευματικὸν αὐτό, ἂν ὄχι σκοτάδι, πάντως, ὁμως, ἡμίφως, δὲν βλέπω νὰ ἀνησυχῇ οὔτε τοὺς ἀρμοδίους, οὔτε τοὺς λογίους μας. Καὶ ὁμως πρέπει κάτι νὰ γίνη. Εἶναι ἀνάγκη εἰς τέσσερα—πέντε μεγάλα ἐπαρχιακὰ κέντρα, καὶ ἀργότερα εἰς μικρότερα, νὰ τεθοῦν κάποιες σοβαρὲς βάσεις μιᾶς πνευματικῆς δραστηριότητος, πὺν θὰ ἀποτινάξουν τὸν λήθαργον καὶ θὰ βοηθήσουν τὸν λαὸν μας νὰ παρακολουθήσῃ με σύμμετρον βῆμα τὰς προόδους τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Διότι ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς στηρίζεται εἰς ἕνα ὑδροκέφαλον καὶ αἰὶδροκεφαλὴ δὲν εἶ-

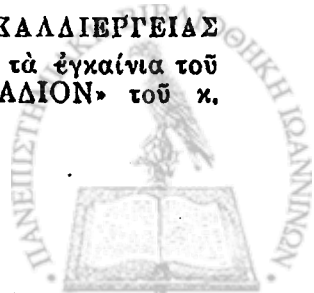
ναι ποτὲ στερεὰ θεμέλιαδιὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἔθνους. Ἐὰν ἐγίνοντο παραρτήματα τῆς Διευθύνσεως Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ ὑπουργείου Παιδείας εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα, θὰ ἡμποροῦσαν ἀσφαλῶς νὰ βοηθήσουν εἰς τὸν μεγάλον αὐτὸν σκοπὸν, πὺν θὰ εἶναι σκοπὸς ἐθνικός. Ἡ ἡθικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ ὕλικὴ ἐνθάρρυνσις πὺν θὰ ἐδίδετο ὅα ἦτο σημασίας μεγάλης».

Στὶς τόσο ὀρθές αὐτὲς κρίσεις δὲν ἔχομε νὰ προσθέσουμε παρὰ μόνο τοῦτο. Σὲ ὀρισμένα ἐπαρχιακὰ κέντρα, ὅπως π. χ. στὰ Γιάννινα, ἔχουν τεθῇ σοβαρὲς βάσεις πνευματικῆς δραστηριότητος. Δυστυχῶς οἱ πυρῆνες αὐτοὶ με τὰ τόσο σημαντικὰ ἐπιτεύγματα, ἀπὸ ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς πλευρᾶς, δὲν ἐννοίωσαν ὡς τώρα τὴ θερμοεργὴ κρατικὴ συμπαράστασις, πὺν θὰ ἔδινε φτερά στὶς ἐπιδιώξεις τους καὶ θὰ τὰ καταστοῦσε ἱκανὰ γιὰ πὺν μεγαλύτερες κατακτήσεις. Εἶναι ἕνα σφάλμα πὺν πρέπει νὰ ἐπανορθωθῇ ἂν θέλουμε καὶ ἡ ἐπαρχία ἐνὰ παρακολουθήσῃ με σύμμετρον βῆμα τὰς προόδους τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ.»

✱

KENTRON KALLITECHNIKHES KALLIEPΓEIAS

Τὴν 8ην Δεκεμβρίου ἐγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Κινηματοθεάτρου «ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ» τοῦ κ.

Σπ. Σουρέλη. «Ἡ Ἑπ. Ἑστία» ἀναγγέλει εὐχαρίστως τὸ γεγονός αὐτό. Δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ τῆς ἰδρύσεως μιᾶς νέας ἐπιχειρήσεως· αὐτὸ θὰ ἦτο ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν διαφερόντων τῆς Δὲν πρόκειται καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, περὶ καλῆς τοποθετήσεως κεφαλαίων· ὁ ἰδρυτής του ἠθέλησε νὰ προσφέρει μίαν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ τὴν προσέφερε. Ἡ νέα αἴθουσα εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς καλύτερες τῆς Ἑλλάδος, καὶ διαθέτει σκηνὴν μὲ πλήρη ἐξοπλισμόν. Τώρα τὸ κοινὸν τῶν Ἰωαννίνων, πού ἀπέδειξεν ἐνεργέστατα κατὰ τὸ παρελθόν τὸ πόσον ξαίρει νὰ ἐκτιμῇ τὸ καλὸ θέατρο, θὰ ἔχῃ νομίμως τὴν ἀξιωμαὶν νὰ χειροκροτήσῃ ἐδῶ τοὺς καλυτέρους ἐλληνικοὺς θιάσους καί, διατὶ ὅχι, τὸ συγκρότημα τοῦ Βασιλικοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν ἐλησμόνησεν ἀκόμη τὰς παραστάσεις. Τώρα οἱ ἀρμόδιοι ἔχουν τὸν λόγον. Ἡ λαμπρὰ αἴθουσα θὰ εἶναι ἓνα ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα. Ἐνα ἄλλο θὰ εἶναι τὸ ὅτι τὸ Βασιλικὸν θέατρον εἶναι θέατρον ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος.

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

Μονάχα μιὰ σκουριασμένη ἀντίληψη τῆς ἀποστολῆς τῶν κρατικῶν διοικητικῶν ὀργανισμῶν θὰ μποροῦσε νὰ θεωρήσῃ σὰν κατὰ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀδστηρή—τὴ στενὴ θὰ λέγαμε—τῆρησιν τοῦ καθήκοντος τοῦ διοικεῖν, τὴν προσπάθεια δημιουργίας πνευματικοῦ κλίματος στὴ διοικουμένην περιοχὴ. Ὁ Νεμάρχης Φθιώτιδος Ἀριστ. Κακούρης, δὲν ἀνῆκει στὴν κατηγορίαν αὐτὴ τῶν διοικητικῶν ὀργάνων· Ἰδρύνοντας—ἐδῶ κι' ἓνα χρόνο—τὸ ἑξαίρετης ἐμφάνσεως περιοδικὸ «Φθιώτις», πού βασικά εἶναι ὄργανο τῆς ἀντίστοιχης Νο. ἀρχίας, καὶ ἐμφανίζει καθὲς τρεῖς μῆνες τὰ πεπραγμένα γενικά τῶν ἐκεῖ κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐπεφύλαξε παράλληλα σημαντικοὺς τομεῖς αὐτῆς τῆς Ἐπιθεωρήσεως γιὰ τὶς πνευματικὰς—ἱστορικὰς, λογογραφικὰς, ἡθογραφικὰς, λογοτεχνικὰς—ἐκδηλώσεις τῆς διοικουμένης περιοχῆς, καὶ τὴν σὺν τομῆα αὐτὸ σημείωσε ἐπιτυχία, ὥστε στὴ χορεία τῶν ἀξιόλογων ἐπιχώριων συνεργατῶν νὰ ἔχουν τώρα προστεθῇ καὶ ὀνόματα σὰν τοῦ Παναγιωτόπουλου, τοῦ Βενεζῆ, τοῦ Μυριδῆλη, τοῦ Μαρκίνα, τοῦ Καραντώνη, καὶ τοῦ δικοῦ μας Κ. Μέρτζιου. Σὲ θέματα πάντα πού συνδέονται μὲ τὰ ἐπαρχιακὰ τῆς Ραυμελῆς ἐνδιαφέροντα. Παράλληλα, ἡ ὁμάδα πού διευθύνει τὸ περιοδικό, κατόρθωσε μέσα σὲ τόσο μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ ἐγκαταστήσῃ κιόλας τὴν δημόσια τῆς Λαμίας Βιβλιοθήκη.

Ἡ Ἐπαρχία Φθιώτιδος πρέπει νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸ τῆς εὐτυχῆ καὶ τὸ Κράτος νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τοὺς κρατικοὺς αὐτοὺς λειτουργούς, πού μὲ τόσο εὐρεία ἀντίληψη τῆς ἐκπολιτιστικῆς τους ἀποστολῆς, ἰδρυζαν, προώθηζαν καὶ στερέωσαν τὸν πνευματικὸ αὐτὸ ὀργανισμό, μοναδικὸ γιὰ μιὰ ἐπαρχία ἀπόκτημα. Ἐρεῖς πού ἐδῶ, σὲ ἀκριτικὰς αὐτὰς περιοχὰς ἀγωνίζομαστε σκληρὸν ἀγώνα γιὰ τὰ κρατήσουμε στὴ ζωὴ τὸ δικό μας πνευματικὸ ἐπίτευγμα, μακαρίζουμε τοὺς Λαμιαῖς γιὰ τὸ πνευματικὸ ὄργανο πού ἀπόκτησαν πού μὲ τό-

ση ἀνέση, ὕλική καὶ πνευματική, ἐμφανίζει στὸ Πανελλήνιο τὴν Ἐπαρχίαν τους καὶ εὐχόμαστε σ' αὐτὸ μακροήμερευσιν καὶ προοδευτικὴ πάντοτε ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς προσπάθειας.

Δ. Σ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γ. Θέμελη: «Δενδρόκηπος» Θεσσαλονίκη 1955.

Ὁ Δενδρόκηπος τοῦ Γ. Θέμελη μοιάζει σὰ μιὰ διακριτικὴ, σύγχρονη παρεκβολὴ τοῦ μύθου τῆς σπηλιάς στὴν Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος. Καταλαβαίνει, πῶς ἐδῶ ὁ ποιητὴς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναπόφευκτη, βουερὴ σκηνὴ τῆς ζωῆς, ὅπου παίχτηκε ἀνάμεσα σὲ τόσους ἄλλους καὶ ὁ ρόλος του, ἀποσύρεται καὶ μαζεύει τὶς σπασμένες εἰκόνες καθὼς θὰ ἔλεγε ὁ Ἐλισσι, τὶς μνημὲς καὶ πρὸ παντός ἐκείνη τὴ ματωμένη καθημερινὴ πείρα καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ συνθέτει σὲ μιὰ μόλις προβαλλόμενη βιοθεωρία. Ὑστερα ἀπ' τοὺς θορύβους τῆς ζωῆς, ἀρχίζει νὰ γράφει. Ἡ ἐκλογίκευσιν τῶν πάντων πού μᾶς χαρακτηρίζει, ἡ ζωντανὴ δραστηριότητα πού μᾶς ἐφθίρει, ὅλα ἀπορρίπτονται κ' ὕστερα ἀπὸ τὴν πολλὴ συνάλαγὴ μένομε μόνοι ὡς ἐν ἐσόπτρῳ.

Ἦτανε κι' ἄλλοι στὴν εἴσοδο, ξεσητεμένοι,

φτασμένοι ἐκεῖ ἀπὸ τόπους μακρυνούς...
(Σὰν ἓνας τελευταῖος σταθμὸς ἡ αἴθουσα ἀναμονῆς).
Κοιτάζοντας μὲ μάτια ἀσάλευτα πρὸς τὸ κιγκλίδωμα.

Ἡ μακρὰ ζωὴ τοῦ φυλάσσει ἀκόμη μερικὰ σύμβολα, ἀποσκευὲς ταξιδιῶν, σκηνὲς ἀπὸ χαρτοπαίγνια, τὰ χειρόκτια προφυλακτικὰ γιὰ τὶς χειρῶνες καὶ ἄλλα ἐπίσης σύμβολα καθαριότητος, ὅπως οἱ λουτήρες καὶ οἱ καθρέφτες. Ἐν τέλει, ὁ συγγραφεὺς ἀφοῦ ἔζησε τὶς μέρες του, χωριστὲς πάντο ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους ξαναγίνεται ὁμοῖος τους, κατερειπωμένος, ρημαγμένος, σχεδὸν ἀρχικός, μὲ τὴν ἀναμονὴ κάποιου ἀγνώστου ἢ τοῦ Φύλακος—Κηπουροῦ.

Πλησίασε κάποτε ἀπὸ μέσα ὁ Φύλαξ—Κηπουρός
(Κλειδιά στὴ ζώνη, τὴν ἀξίνη σὸν ὦμο).
Μᾶς κοίταξε λίγο καὶ χάθηκε στοὺς διαδρόμους
ἀνάμεσα δέντρα πανύψηλα κ' αἰώνιους ἡσυχίους.

Καθήσαμε καὶ μεῖς ἐκεῖ μὲ τοὺς ἄλλους
μαζὺ μὲ παλιὰς εἰκόνες πού κρατοῦσαμε.

Αὐτὸς ὁ Φύλαξ—Κηπουρός θυμίζει συχνὰ τοὺς ἀφανεῖς φύλακες ἢ πυργοδεσπότες τοῦ Κάφκα, καὶ ὅλη ἡ βιοθεωρία τοῦ Δενδρόκηπου ἐπαναφέρει στὴ μνήμη ἑνὸς ἀπ' τοὺς στοχασμοὺς τοῦ Λάουρεντζ Μπρίγκε τοῦ Ρίλκε, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς μας δὲν διαφέρει ἀπὸ ἓνα μαχαίρι πού παρ' ὅτι πανομοιότυπον μὲ τὰ ἄλλα

ἀλλάζει ἀπίστευτα μὲ τὴ χρήση ἀνάμεσα σὲ τόσα χέρια. Ὁ μυστικισμὸς φυσικά τοῦ Γ. Θέμελη δὲν ἔχει φυσικά, — ἴσως ἐπὶ τούτῳ — βαθύνοια καὶ πυκνότητα· εἶναι ἓνα καταστάλαγμα σκεπτικισμοῦ ποῦ τὸ διασχίζει συχνὰ ὁ γλυκὺς, διακριτικὸς, ἰδίως κατὰ τὰ φθινόπωρα, μεσογει-ακὸς μας ἥλιος. Ἡ ἴδια χαλαρότητα διακρίνει καὶ τὴ μορφὴ τοῦ, τὶς λέξεις ποῦ ἀνεβαίνουν κι' αὐτὲς σὰν ἀιτημέλῃτα κουρέλια ἢ ναυάγια καὶ θυμίζουν τὴν κραυγὴ τοῦ: Τὰ χέρια σου ἐπιπλέον... Ὅλα σ' αὐτὴ τὴν παράστα-ση εἶναι ἄθραυστα, ντελικάτα, ἀπὸ τοὺς ἥρωες ὡς τὶς λέξεις. Μολονότι ὑποψιάζεται κανεὶς πίσω μιὰ προϊστορία, ἢ προϊστορία αὐτὴ δὲν φέρει τὴν σφραγίδα τῆς Κολάσεως, ἀλλὰ τὴν συγ-κίνηση τῆς καθημερινῆς φθορᾶς. Ὑπάρχει φυσι-κὰ ἓνας πόνος καὶ ὁ πόνος οὗτος δὲν εἶναι τῶν σωμάτων ἢ τῆς σκέψεως, ἀλλὰ πόνος τῶν αἰσθη-μάτων. Ὁ πόνος τῶν αἰσθημάτων εἶναι ποῦ δουλεύει ἐδῶ γιὰ μιὰ διόλυση, εἶναι ποῦ τὰ γο-νιμοποιεῖ ὅλα μὲ τὴ σιτφὴ γύρη μιᾶς κοπώσεως ποῦ μοιάζει νὰ εἶναι κόπωση τῆς αἰώνια τραυ-ματισμένης νεότητος. Μέσα στὶς αἰσθήσεις, στοὺς βολβούς τῶν ματιῶν, στὰ τύμπανα τῶν αὐτιῶν, στὶς ρόγες τῶν δαχτύλων ἢ ζωὴ ἄφησε τὸ στίγ-μα τῆς καὶ μένει τώρα μιὰ ἄλλη ὄραση, ἄλλη ἀκοή καὶ ἀφή στὴν ἐνδοχώρα τοῦ παρελθόντος τῶν ὀνειρῶν, τῶν νεκρῶν, σχεδὸν μεταφυσικῆς. Τὸ κέρδος σ' αὐτὴ τὴν ποίηση εἶναι ὅλα νὰ μὴν εἶναι καίρια, ἀλλὰ νὰ σχολιάζονται, διηνεκῶς, μετέωρα μέσα στὰ ἐρωτήματα τοῦ πρ ο ο ρ ι -σ μ ο ὕ μ α ς.

Τελικά ὅλος ὁ ἀγώνας καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ Γ. Θέμελη εἶναι ἀγώνας καὶ ἀγωνία νὰ περισωθῇ ὅ,τι κιτ' ἀνάγκη μέσα σὲ τούτην τὴν αἰώνια ξενητειά μας μπορεῖ νὰ περισωθῇ, εἶναι ἓνας ἀγώνας ὑπάρξιας. Τὸν συνοψίζει σὲ τούτους τοὺς ἀκροτελεύτιους στίχους τοῦ.

Ὁ Θεὸς ἀγρυπνεῖ ἐν σιωπῇ — βλέπει τὸν ἄν-
θρωπο.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐν ἐσόπτρῳ — βλέπει τὸ
Θεό.

Μᾶς ἔδωσε τὸ πρόσωπο — Τοῦ μοιάζομε.
Μᾶς ἔδωσε τὸν ἔρωτα — Τὸν πλησιάζομε.
Μᾶς ἔκρυψε τὸ μυστικὸ Του — Τὸν γυ-
ρεύομε.

Γ. Κ. Δ.

*

Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Λυρικοὶ δρό-
μοι», Ποιήματα Θεσσαλονίκης, 1955.

Ποιὰ εἶναι ἡ ποιητικὴ κρᾶσις καὶ ἡ συνομι-λία μὲ τὴν ἔμψυχη καὶ ἄψυχη φύση τῆς Χρυ-σάνθης Ζιτσαίας; Ἡ ἴδια, νομίζω, ὀρίζεται, μέσ' ἀπὸ τὶς πέντε συλλογές τῆς καὶ ἰδιαίτερα μὲ τοὺς Λυρικοὺς δρόμους, σὰν ἓνας φο-ρέας γυμνοῦ αἰσθήματος. Λυρική ἰδιοσυγκρασία προσβάλλεται εὐκολὰ ἀπὸ κάθε συγκίνηση, ἔχει τὴν ἀδυναμία νὰ μεριμνᾷ καὶ γιὰ τὴν ἐφήμερη χαρὰ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ μεγάλα δράματα. Ἡ ποιη-τικὴ τῆς χειραγώγηση διαγράφεται μὲ εἰλικρί-

νεια — καθὼς τὴ διαμόρφωσε ὁ Λαπαθιώτης, ὁ Πορφύρας ὁ Χατζόπουλος — σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ δηλωτικά σονέττα τῆς: τὸ Φθινόπωρον ὁ Ἑλεγεῖο. Ἡ ποιητικὴ τῆς συνείδηση, ὅπως ὅλα τὰ αἰσθαντικά πράγματα τοῦ κόσμου τοῦ-του, ζῇ σὲ μιὰ ἐτοιμόρροπη κατάσταση καὶ σὲ τέτοιες στιγμὲς προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴ διάσπαση, συσπειρώνοντας ὅλη τὴ λυρική τῆς ὄραση γιὰ νὰ ἀκινήσῃ ἐξ ἀπίνης τὰ φευγαλέα τῆς ζωῆς στὶς Σκόρπιες Νότες, ὅπου ἐπι-ζῇ ἀκόμη κατὶ ἀπὸ τὴν ἐμπρεσιονιστικὴ ματιὰ τοῦ Νιρβάνα. Γράφει γιὰ τὸ *Lorca*:

Τὸν ποιητὴ φάξαν νὰ βροῦν τοῦ κάκου στὴ
Γρανάδα.

Στὴ ρεματιά, στὰ μνήματα, καὶ στὴν πικρὴ
κοιλιάδα.

Ὅμως αὐτὸς ἀνάμεσα γνωστῶν καὶ ἀγνώ-
στων τόπων

ἦταν βαθεῖά μὲς στὶς καρδιὲς κλεισμένους τῶν
ἀνθρώπων.

Ἐδῶ ὑπάρχει ἤδη τὸ θέμα. Καὶ εὐτυχῶς ποῦ ἡ ὑπόλοιπη δημιουργία τῆς ξεκινᾷ ἀπὸ συγκε-κριμένα θέματα. Σ' ὅλα φυσικά διαφαίνεται ἡ Ἡπειρωτολατρεία τῆς. Ἡ φύσις τῆς ὅμως δὲν ἐγ-κολπώνεται τρόπους σκληρὰ ρεαλιστικούς, ἀλλὰ ρομαντικὴ καθὼς εἶναι ἐπιλέγει θέματα ποῦ στέχονται μεταξὺ πραγματικότητος καὶ μαγείας, μεταξὺ ζωῆς καὶ θρύλου. Ὁ δρόμος αὐτὸς τὴν ὀδηγεῖ στὶς παραλογές καὶ τὶς παραδόσεις κα-θὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ Γιοφύρι τῆς Ἀρ-τας καὶ τὴ Σάννα. Ἐχῶ τὴν ἐντύπωση πὼς ἐδῶ ὤφειλε ἡ ποιήτρια νὰ βαθύνει πιὸ πολὺ στὰ σύμβολα καὶ νὰ τὰ γεφυρώσει, ἐφ' ὅσον γί-νεται, μὲ τὴν ἀγωνία τῶν σύγχρονων καιρῶν. Εἶναι μ' ὅλα ταῦτα εὐτύχημα ποῦ ὅλη αὐτὴ ἡ ποικιλία τῶν υποθέσεων, ἡ πληθώρα τῶν συγκι-νήσεων δὲν γίνεται παθητικὴ νοσταλγία ἀλλὰ συχνὰ ἐκρηξὴ αἰσιοδοξίας. Μιὰ τέτοια ἀτμό-σφαιρα, ὅταν δὲν γίνεται κούφη χαρὰ καὶ τυμπα-νοκρουσία εἶναι πραγματικὴ εὐλογία. Ἡ Χρυ-σάνθη Ζιτσαία, νομίζω ὅταν μάλιστα πυκνῶσει τὶς ἐμπνεύσεις καὶ βαφτίσει τὸ αἶσθημά τῆς σὲ μιὰν ἀπαραίτητη περισυλλογὴ, μπορεῖ ἀκόμη μὲ μερικὸς ἐλάχιστους ἄλλους περιλειπόμε-νους τοῦ ποιητικοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ νὰ ἀνανεώ-σῃ τὴν παλιὰ ἱματιοθήκη. Μπορεῖ ἄλλωστε καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση ποῦ πορεύεται νὰ σταθεῖ μπροστά τῆς ὀρυχεῖον ἐμπνεύσεων ἢ Ἡ-πειρος.

Γιὰ τὴν Ἑρμικὴ Πορεία — τοὺς ἐλεύθερους στίχους τῆς — λυποῦμαι εἰλικρινὰ ποῦ ἀδυνατῶ νὰ μιλήσω.

Γ. Κ. Δ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἑστία»

Δὲν νομίζω ὅτι εὐσταθεῖ ἡ ἐνυμολογία τοῦ ὀνό-

ματος «Σαρακατσιάνος» πού προτείνει ο κ. Γ. Κοτζίουλας στο τεύχος σας του Νοεμβρίου.

Ο κ. Κοτζίουλας παράγει το «Σαρακατσιάνος» από τις δύο τουρκικές λέξεις *sarı́k* (κλέφτης) και *cián* (κατσιάν).

Η αραβοτουρκική λέξη *sarı́k* (κλέφτης) δεν μεταβάλλεται, ως σύνθετο, σε *sarác*. Το σύνθετο *sarác*, πού συναντάται σε όνόματα σαν το Σαρηγιάννης, δεν σημαίνει «κλέφτης» αλλά «κίτρινος» και γράφεται με *sađ*, όχι *sin*. Σαρηγιάννης σημαίνει «ο κίτρινος Γιάννης», όπως το Καραγιάννης σημαίνει «ο μαύρος Γιάννης».

Επίσης το Κατσιάν δεν σημαίνει «φυγόδικος» αλλά είναι η μετοχή του Κατσάκ (φεύγειν), και σημαίνει απλώς «φεύγων». Κατσάκιν είναι η λέξη για «φυγόδικος». Αυτά για την ακρίβεια.

Με τιμή

Α. Α. ΠΑΛΛΗΣ

★

ΚΑΙ ΑΛΛΗ ΑΠΟΦΙΣ

Φίλη «Ηπειρ. Έστια»,

Επιτρέψτε να προσθέσω κι' εγώ δυο λέξεις στη συζήτηση πού γίνεται στις στήλες σας γύρω από την καταγωγή του ονόματος «Σαρακατσιάνος». Ο Έγκριτος λόγιος κ. Γ. Κοτζίουλας δεν έχει δίκιο υποστηρίζοντας ότι Σαρακατσιάνος θά πη ληστοφυγόδικος, από το τουρκικό, δηλαδή *sarı́k* = κλέφτης και *cián* = φεύγων. Αυτό είναι λάθος πολύ δε περισσότερο ότι «πέτυχε εκείνο πού χόρνια τώρα πασχίζουν να βρουν τόσοι και τόσοι ανάδοχοι...». Αν η λέξη Σαρακατσιάνος δεν είναι κουτισοβλάχικη, όπως υποστηρίζει τόσο βάσιμα ο εκλεκτός συνεργάτης σας κ. Β. Σκαφιδάς, αλλά τουρκική, τότε το όνομα δεν είναι Σαρακατσιάνος αλλά Καρακατσιάνος, γιατί όπως μου έλεγε φίλος μου Τουρκομαλής, γεννηθείς στην Τουρκία, οι Τούρκοι και σήμερα τους ονομαζουν Καρακατσιάνους (από το Καρα = μαύρος και κατσιάν = φεύγων), δηλαδή δύστηνους πλάνητες. Εξ άλλου οι εκ Χασίων λήσταρχοι Μπαμπάνηδες κ.τ.λ. ήσαν αραβανόβλαχοι, ομιλούντες ιδίαν γλώσσα και όχι ελληνόφωνοι Σαρακατσιάνοι, όπως αναφέρει στο άρθρο του του τελευταίου τεύχους σας ο κ. Κοτζίουλας προς ένισχυσιν των ισχυρισμών του.

Λαμία 12-12-55

Με πολλή φιλία

Σεραφ. Τσιτσάς

★

ΣΑΜΑΡΙΝΑΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ

Αγαπητή «Ηπειρ. Έστια»

Ασφαλώς, καλή τη πίστει, και σφαιρώς πού του έδωσαν πληροφορίες μεταδίδει ο συντάκτης του άρθρου του δημοσιευμένου στο τεύχος 'Ιουλίου έ.έ. της «Ηπειρωτικής Έστιας» και ιδιαίτερα των επεξηγήσεων πού δίνει εκεί σχετικά με τη φωτογραφία πού το συνοδεύει. Υπήρξα αυτόπτης των περιστατικών τα όποια αυτή απεικονίζει, και γνωρίζω ότι, η φωτογραφία αυτή, πάρθηκε την 10ην 'Ιουλίου 1908, με την ευκαιρία της εισόδου στην Κοζάνη των πρώτων Ελλήνων ανταρτών του σώματος Τσεκούρα, το όποιο προεφερέτο τότε εκεί. Στο μέσον των καθημένων, είναι, όχι ο Αίμιλιανός, αλλά ο

καλλίφωνος Αρχιερατικός Επίτροπος Καθηγητής — Θεολόγος του Γυμνασίου Κοζάνης Παπασιώπης. Αριστοτά του, είναι ο Τούρκος Μιραλάς (Διοικητής Μεραρχίας), ο Ζαρκάδας (με τον κορόν), αριστερότερα δέ, ο Μενούρ — μπής. Ο Τσεκούρας, είναι δεξιά του Παπασιώπης.

Αυτά δια την αποκατάσταση της ιστορικής αληθείας.

Μετά τιμής

Νικ. Π. Δελιαλής

Έφορος Δημοτ. Βιβλιοθήκης Κοζάνης

★

ΖΩΑ ΚΑΙ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ

Αγαπητή «Ηπειρωτική Έστια»,

Ο συμπατριώτης μας κ. Πέτρος Ζωνίδης δίνει με επιστολή του πληροφορίες, γιατί διαλύθηκε, γύρω στα 1938 στην εκκλησία της Αγίας Μαρίας, το μνημα του μακαρίτη Τσιριπάκα, Δημογέροντα της Καλούτσιας κατά τα 1900, και πως ύστερα τα κάγκελα και λοιπά υλικά αγράστηκαν κανονικά και χρησιμοποιήθηκαν κατά σύμπτωσι βέβαια, για τον τάφο του πατέρα του κ. Π.Ζ., του αλησμόνητου φίλου μας και «Μαχαλιώτη», γνωστού παλαιότερα με το όνομα «Βρέγκας». Δεν διαφωνούμε σε τίποτα. Έτσι πρέπει να έγιναν τα πράγματα και σωστά γράφει ότι και οι «σκαντζόχοιροι». Δηλαδή οι μη «γέννημα και θρέμμα» Γιαννιώτες, προσέφεραν και προσφέρουν, μαζί με με όλους και ο επιστολογράφος σας, όπως ακούω, πολλούς και καλές υπηρεσίες στην πόλι των Ηπειρωτικών Γραμμών.

Εγώ όμως στην περιγραφή του «Σκαντζόχοιρου» δεν έβριξα τίποτα πλάμα. Διεπίστωσα μόνο μία ιστορική αλήθεια: Ότι ήρθε έποχή, 40 περίπου χρόνια ύστερα από το θάνατο του Τσιριπάκα, να έχουν τόσο αληθινά τα όσα προφητικά λόγια είχε πη για τους «σκαντζόχοιρους» δηλαδή ότι θά έπαιρναν από τους Γιαννιώτες τις θέσεις στη Δημογεροντία, ώστε να τον βγάλουν κι' από το μνημά του ακόμα μελονότι ήταν και «λασθετής», ιδιότητα πού την ανέφερε συχνά ο έγγονός του, ο περίφημος Άρτίης, όταν συνέβαινε να μη τον ικανοποιούν τα εδοτήματα πού του έδιναν τα Χριστούγεννα και το Πάσχα.

Αδελφή τη δύναμι και την έκτασι της προφητείας ήθελα να υπογραμμίσω χωρίς να έχω πρόθεσι ούτε την ήττυα των δύο μακαρίτηνων να διαταράξω ούτε και των «σκαντζόχοιρων» την κοινωφελή δράσι να παραγνωρίσω.

Με άπειρη εκτίμησι

Ευάγγελος Μπόγκας

★

ΤΑ ΜΑΚΑΜΙΚΑ

Αγαπητή «Ηπειρ. Έστια»,

Η Τουρκική λέξη Μακάμικα με την όποια χαρακτηρίζουν τα θέατρα γυρίσματα των τραγουδιών της «Φεγγαροπόρρωπης» και «Δόντια πυκνά»

(δὲς σχετ. τευχ. Ν)βρίου «Ἡπειρ. Ἑστίας», σελ. 1019), σημαίνει ἤχος, σκοπός.

Στὸ βιβλίο τοῦ Ἰωάννου Γ. Ζωγράφου Κεῖδε-
λῆ, Μουσικὸν Ἀπὸνθισμα (Μετξμουάϊ μουκαμά),
Μέρος Α', Κων)πολις 1872, ποὺ δρῖσκειται στὴν
κατοχὴ τοῦ Σωτήρη Τάτη μουσικοδιδάσκαλου, στὴν
Εἰσαγωγὴ του σελ. ι' κι' ἄλλου ἡ λέξη μακάμ,
ταυτίζεται πρὸς τὸν ἤχο, ὅπως τὸ τελευταῖο χρη-
σιμοποιεῖται στὴ Βυζαντινὴ καὶ Ἀνατολικὴ Μου-
σικῇ (π.χ. α'ος, β'ος, πλάγ. α'ος κτλ. καὶ Μακάμ
σ α μ π ά ι (πρωῖνου τραγουδιοῦ), σ ι α ρ κ ι (τρα-
γουδιοῦ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου) κτλ.), κυριώτε-
ρα γιὰ μέλη ποὺ εἶναι συμπλέγματα ἐναλασσόμε-
νων ἤχων, χ ρ ω μ α τ ι κ ο ὕ γ έ ν ο υ ς κ.ά. Μὲ τὴν
εὐκαιρίαν, σημειώνουμε ὅτι, στὰ δίστιχα 60 καὶ
προτελευταῖο του τραγουδιοῦ «Νάηταν οἱ κάμ-
ποι...», (δὲς προηγ. τευχ. «Ἡπειρ. Ἑστίας» σελ.
1016, τὸ ὁρθὸ Βασιλ'κῇ, μεταβλήθηκε (κατὰ πα-
ραβίαση καὶ τοῦ μέτρου) σὲ Βασιλική.

Δ. Σαλαμάγκας

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Ὁ ἀφίχθεις εἰς Ἰωάννινα Ὑφυπουργὸς Γε-
ωργίας κ. Ἀνδρ. Δερδεμέζης συνεργάσθη μετὰ
τῶν προῤσταμένων διαφόρων ὑπηρεσιῶν πρὸς ἐπί-
λυσιν ζητημάτων ἀφορώντων τὸν τομέα τῆς ἀρ-
μοδιότητός του εἰς Ἡπειρον.

—Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ πολιτευτὴς καὶ
τέως ὑπουργὸς κ. Εὐαγ. Ἀβέρωφ.

2. Κινηματογραφικὴ ταινία μὲ θέμα τὰ Ἰω-
άννινα καὶ τὸ νησί ἤρchiσε προβαλλομένη εἰς
Δονδῖνον.

3. Διὰ Ν. Διατάγματος ἀνανεώθη ἡ θητεία
τοῦ Νομάρχου Ἰωαννίνων κ. Σταμουλά διὰ μίαν
πενταετίαν.

4. Τὸ θέμα τῆς ἀνασχετικῆς τάφρου τῆς πό-
λεως Ἰωαννίνων ἔγινεν ἀντικείμενον εὐρείας συ-
ζητήσεως εἰδημόνων ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ ἐγχω-
ρίου τύπου

—Εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Παιδ. Ἀκα-
δημίας ἐδόθη, ὁργανωθείσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρ. Ἑ-
στίας» διάλεξις μὲ ὁμιλητὴν τὸ ὀφθαλμίατρον
Ἀθηνῶν κ. Ἀνδρ. Μπούζαν καὶ θέμα. «Ἡ
μετεμφύτευσις τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος τοῦ
ὀφθαλμοῦ».

5. Εἰς τὸ Μικρὸν Πολυτεχνεῖον Ἰωαννίνων
εἰσάγονται 35 ἐπιτυχόντες νέοι σπουδασταὶ καὶ
σπουδαστρίαι.

6. Παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβου-
λίου Ἰωαννίνων οἰκόπεδον πρὸς ἀνέγερσιν Δικα-
στικοῦ μεγάρου.

7. Συνεχίζεται ἡ διαμονὴ ἀραβοσίτου εἰς τοὺς
ὄρεινους πληθυσμούς.

8. Διενεργήθη εἰς Ἰωάννινα ἔρανος διὰ τὴν
ἀποπεράτωσιν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς. Τὸ συλλε-
γὲν ποσόν, ὁμοῦ μὲ τὰς προηγουμένας εἰσφοράς
ἀνῆλθεν εἰς Δρ. 102. 703.—Παρουσία τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς
πόλεως μας, ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγαλο-

πρεποῦς νέου κινηματοθεάτρου τῶν Ἰωαννίνων
«Παλλάδιον» τοῦ κ. Σπυρ. Σουρέλη.

9. Εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν ἐδόθη διάλεξις
ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ κ. Τζέιμς Ἀλά-
τη, μὲ θέμα: «Τὸ Ἀμερικανικὸν σύστημα ἐκπαι-
δεύσεως».

11. Εἰς Κόνιτσαν διεξήχθησαν ἐκλογαὶ δι'
ἀνάδειξιν νέου Δημάρχου. Κατ' αὐτὰς Δήμαρχος
ἐξελέγη ὁ κ. Ἡρ. Παπαχριστίδης.

12. Τὸ νέον Δ. Σ. τοῦ Παραρτήματος Λυκείου
Ἑλληνίδων Ἰωαννίνων ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κυ-
ριῶν Ἀννας Τζόγια, Ἀντιγόνης Χριστίδου, Ἀρ-
τέμιδος Μανέκα, Πιπίτσας Φρίγκα, Εὐνομίας Σε-
πετᾶ, Εὐγενίας Μακρῆ, Ἰωάννας Σταμπούλου,
Ἀγλαΐας Χουλιαρᾶ, Καλλιρρόης Θεμελῆ καὶ
δίδος Λιλῆς Μπάρκα.

13. Ἀνεβλήθη δι' ἓνα μῆνα ὁ πανελλήνιος
ἔρανος τῆς «Φανέλλας τοῦ Στρατιώτου» εἰς Ἰω-
άννινα.

14. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα ὁ Γεν. Πρόξενος
τῆς Τουρκίας κ. Γιακσάν.

16. Ἀπεφασίσθη ὅπως τὰ χορηγοῦμενα εἰς τοὺς
ὄρεινους πληθυσμούς τρόφιμα ἐξοφλοῦνται διὰ προ-
σωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων.

17. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα διὰ προεκλογι-
κὴν περιοδείαν ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Προοδευτικῶν κ.
Σπ. Μαρκεζίνης συνοδευόμενος ὑπὸ ἐπιτελῶν τοῦ
κόμματός του.

19. Εἰς τὴν Νομαρχίαν Ἰωαννίνων ὑπεβλήθη-
σαν 80 αἰτήσεις ἐργατῶν πρὸς μετανάστευσιν εἰς
Γαλλίαν.

21. Διεπιστώθη ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποξηραν-
τικῶν ἔργων Λαψίστης πραγματοποιεῖται μὲ πο-
λὸν βραδὺν ρυθμόν.

*

*Βράβευσις Συνεργατῶν μας ὑπὸ τῆς Ἀκαδη-
μίας Ἀθηνῶν.*

Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν πληροφορούμεθα ὅτι
μεταξὺ τῶν τιμηθησομένων ὑπὸ τῆς Ἀκαδη-
μίας Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν
τῆς 29ης Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. περιλαμβάνονται καὶ
οἱ στενοὶ συνεργάται τοῦ περιοδικοῦ μας κ.κ.
Δημ. Σαλαμάγκας καὶ Λεάνδρος Βρανούσης.

*

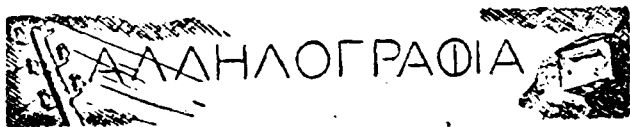
Πρὸς τιμὴν τοῦ Γ. Ἀθάνα.

Στις 25 Νοεμβρίου ἐ. ἔ. στὴν αἴθουσα τοῦ
Ἑλληνοαμερικανοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, δό-
θηκε Φιλολογικὴ Βραδυὰ πρὸς τιμὴν τοῦ
νέου Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Ἀθάνα, κατὰ τὴν
ὁποία μίλησαν γιὰ τὸ ἔργο του καὶ γι' αὐτὸν οἱ:
Κα Βαρβάρα Θεοδωροπούλου—Λιβαδᾶ (ποῦ
ἔδωκε τὴ γενικὴ σκιαγραφία του), ὁ Δ. Γιάκος
(γιὰ τὸν «ἠθογράφο» τῆς Ρουμελιώτικης ψυχῆς)
κι ὁ Μ. Περάνθης (γιὰ τὸν ποιητὴ Ἀθάνα καὶ
τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου). Ποιήματα τοῦ νέου Ἀ-
καδημαϊκοῦ ἀπήγγειλαν οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ
Βασ. Θεάτρου, Ἑλ. Νενεδάκη καὶ Θάνος Κω-
τσόπουλος.

‘Αποκαλυπτήρια προτομής, του όπλαρχηγού Γ. Πουτέση.

Τὴν 11ην Δεκεμβρίου ἐ.ε. πρωτοβουλία τοῦ Δήμου Ἰωαννιῶν ἐγένοντο ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς τὴν Πλατείαν Πάργης τῆς πόλεώς μας τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ Ἡπειρώτου όπλαρχηγοῦ Γιάννου Πουτέση, διὰ τὴν κατὰ τὴν προαπελευθερωτικὴν περίοδον δρᾶσιν τοῦ όποίου πλειστάκις ἠσχολήθη ἡ Ἡπειρ. Ἑστία». Εἰς τὸν πρὸ τῆς προτομῆς χώρον τῆς Πλατείας Πάργης ἐψάλη τρισάγιον ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Δημητρίου ἀκολούθως δὲ ὠμίλησε διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ Βορειοηπειρώτου ἥρωος όπλαρχηγοῦ ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιῶν κ. Γρ. Σακκάς καὶ ὁ ἐπιζών Ὑπασπιστὴς τοῦ Πουτέση κ. Παν. Περιστερῆς. Εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων παρέστησαν οἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Νομάρχην κ. Κυριαζὴν Σταμουλᾶν καὶ αἱ στρατιωτικαὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Διοικητὴν τῆς 8ης Μεραρχίας ὑποστράτηγον κ. Μπαϊζάνον καὶ πληθὺς κόσμου.

Σεβ. Εὐλ. Κουρ., Ἀθήνα. Πήραμε ὅ,τι μᾶς στείλατε» περιμένουμε τὴ συνέχεια. Γιὰ τὰ ἄλλα εὐχαριστοῦμε ἐπίσης κι' ὁ συνεργάτης μας Σ. πού ἀναμένει ἀνυπόμονα ὅτι γράψετε φύλλο τῆς θρησκ. Ἐφημ., δυστυχῶς, δὲν ὑπάρχει.—Νικ. Πατ., Ἀθήνα. Πήραμε καὶ τὶς δύο ἐργασίες σας, ἦταν πολὺ ἀργὰ γιὰ τὸ τεῦχος Δ' (ἰούλ.).—Ἀρχιμ. κ. Ἰερεκ., Φάρσαλα. Ἐστάλησαν ἡμῶς γράψαμε ταχ' (ὡς) θερμὰ εὐχαριστοῦμε.—Μ. ... κ., Ἐδεσσα. Πήραμε ὅ,τι μᾶς στείλατε. Καταλαμβάνουμε πολὺ καλὰ τὶς ἀνησυχίες σας. Δὲ συμφωνοῦμε ὅμως μὲ τὶς ἀπόψεις σας. Δὲν εἶναι σωστό, εἶναι καὶ ἐθνικὰ ἀσύμφορο, ὅλα νὰ τὰ ἀπορροφῶν οἱ κάθε μέρα καὶ πρὸ πληθωρικές πρωτεῦσες πού κινδυνεύουν ἀπὸ καταστροφικὴ συμφορὴ. Ἡ Ἐπαρχία δὲν εἶναι φυλακὴ εἶναι στίβος καὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ σημαντικούς» κυψέλη της, τὸ χωριό. Ἐκεῖ, κι' ὅχι σὲ ἀμαρτωλὸ κέντρο, σφυρηλατοῦνται τὰ ὑψηλὰ ἰδανικά. Μὰ θὰ ἐπικοινωνήσουμε καὶ ἰδιαίτερος.—Δ. Γιακ., Ἀθήνα. Δημοσιεύουμε τὴν εἰδηση. Γιὰ τὴν συνεργασία τοῦ Α.Ζ. εὐχαριστοῦμε. Περιμένουμε καὶ τὴ μελέτη του, ὅπως καὶ ὁ κ. Σ. ὅ,τι τοῦ ὑποχρεώθηκε.—Εὐ. Μπόγκ., Ἀθήνα. Θὰ σὰς σταλῶν μὲ τὸ τεῦχος αὐτό. Περιμένουμε τὴ συνέχεια. Δὲν ἔχουμε καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ μελέτη σας γιὰ τὴν ἡπειρωτικὴ γλῶσσα θὰ παρουσιάσῃ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.—Δ. Βρ., Ἀθήνα. Τὸ θερμότατο γράμμα σας γιὰ τὴν Ἡπειρωτικὴ Ἀνθολογία μᾶς συνεκίνησε πολὺ. Νὰ σὰς εὐχαριστήσουμε; Θὰ ἦταν λίγο. Τὸ κομμάτι τοῦ Ζ.Π. θὰ τυπωθῇ σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις σας.—Χρ. Σολωμ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε καὶ χαίρομαστε γιατί θυμᾶστε πάντα καὶ τοὺς καλὺς συνεργάτες μας.—Ζ. Παπ., Ἀθήνα.

Κάτι γράψουμε πρὸ πάνω γιὰ τὸ θέμα σας στὸν ἀγαπητό μας Δ. Βρ. προσθέτουμε ἐδῶ ὅτι θὰ περιμένουμε ἀνυπόμονα τὰ μελοποιημένα ἡπειρωτικά τοῦ Κίστ. Γιὰ τὰ ἀνάπτυκα θὰ σὰς γράψουμε.—Μ. Μπερ., Ἀθήνα. Μᾶς συγκινοῦν τὰ πνευματικά σας ἐνδιαφέροντα. Λίγοι ὑπηρετοῦν ταυτόχρονα τὸν κερδῶ καὶ τὸ λόγιο Ἑρμῆ.—Κ. Ζηλ., Ἀθήνα. Σὰς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὶς τόσο ἐνθουσιώδεις κρίσεις σας. Ἡ ἔκταση τῆς ὁλοκληρωμένης μελέτης σας μᾶς κάμνει διστακτικούς.—Χρ. Ζιτ., Θεσσαλονίκη. Σὰς γράψαμε ἰδιαίτερος» ὡραιότατος ὁ «Θρύλος κτλ.» μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ἐγκαινιάσουμε τὸν καινούργιο χρόνο. Ὁ Σ. σὰς ἔγραψε.—Γ. Σιν., Πάτρα. Μὲ χαρὰ ἐπικοινωνοῦμε, ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ, μαζὺ σας. Πήραμε ὅ,τι στείλατε. Θὰ σὰς γράψουμε.—Κ. Παφ., Τρίκαλα. Πήραμε κι' εὐχαριστοῦμε. Τὸ κάλυμμα τοῦ Δ' τόμου δὲν εἶναι ἔτοιμο» θὰ σὰς σταλῇ ἀργότερα.—Ἀντ. Βουρ., Ἀθήνα. Ὁ μόνος λόγος πού δὲν ἀκολουθήσαμε σειρά στὴ συνεργασία σας εἶναι ὅτι τὸ δεύτερο ἦταν ἐντονα ἐπὶ καιρο.—Σὰς ἐπιστρέφουμε ὅτι μᾶς ζητήσατε.—Γ. Βαλ., Παλ. Φάληρον. Μᾶς ἐξέπληξε ἡ ἐνέργεια τοῦ κ. Γρηγ. Ἡ νέα χειρονομία σας μᾶς ὑποχρεώνει πολὺ. Θερμότατα εὐχαριστοῦμε.—Γ. Περ., Ἀθήνα. Οἱ διορθώσεις θὰ γίνων. Ἀτυχῶς δὲν ἀποφύγαμε ὅ,τι προσπαθήσαμε, γιὰ τ' ἄλλα εὐχαριστοῦμε.—Ἀθ. Κοτσ., Ξάνθη. Ἀλ. Διβ., Ἀθήνα. Πήραμε τὴν συνεργασία καὶ θὰ ἐπανέλθουμε.—Θαν. Γκοτσ. Καλλιερρὴ Μεσοητίας. — Ὁμορφα γραμμένο τὸ σημείωμά σας γιὰ τὸ Λορέντζο Μαβίλη. Δυστυχῶς δὲν πρόλαβε τὴν ἐκδόσή μας καὶ δημοσιεύθηκε σὲ Γιαννιώτικη ἐφημερίδα.—Νικ. Περγ., Ἀθήνα. Τὸ «Θέλω» εἶναι ἀκόμη πρωτόλειο. Ἡ εὐχή μας εἶναι νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ «Χελιδόνι» σας μαζὺ μὲ τὰλλα ἀποδημητικά ἀλλὰ καὶ νὰ διαβάσουμε σύντομα πρὸ φροντισμένην συνεργασία σας.—Γιουλ. Ρωτ. Ἐνταῦθα. Δὲ λένε δυστυχῶς τίποτα τὰ «ποιήματά» σας. «Τὸ καλλίτερο πού ἔχετε πρὸς τὸ παρόν νὰ κάνετε εἶναι νὰ διαβάσετε γραμματικὴ καὶ συντακτικὴ κι' ὅταν σὰς περισσεύει καιρὸς εἰσάγετε καὶ μιὰ ματιὰ στὴ λογοτεχνία. Πρὸς τὸ παρόν.» Ἀργότερα, ξαναβλέπουμε.—Σταυρ. Περγ. Μάτσοθεν. Τὰ ποιήματά σας εἶναι καλογραμμένα. Τὸ θέμα τους καὶ ἡ ἐκφραση εἶναι τέτοια πού νὰ μοιάζουν σὰν ἀπομίμηση δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἢ μὲ Κρυσταλλῆ. Δὲ θὰ μπορούσατε νὰ στρέψετε τὸ λυρισμό σας σὲ ἄλλα θέματα;—Ἀνασ. Χρηστ., Ἀθήνα. Ἀπὸ τὸ «Ξανθὸ παιδί» σας λείπει ἡ πυκνότης τῆς ἐμπνευσης καὶ τὸ καθορισμένο σύμβολο. Περιμένουμε νέα συνεργασία σας. Δημ. Βακάλ. Ἐνταῦθα. Τὰ ποιήματά σας γιὰ τὴν Κύπρο δονοῦνται ἀπὸ πατριωτικὸ παλμό, εἶναι ὅμως ἀκόμη πρωτόλεια καὶ ἐνᾷ απ' αὐτὰ δημοσιευμένο σὲ τοπικὴ ἐφημερίδα.—Κων. Ντουν. Ἐγουμενίτσα. Τὸ «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» εἶναι ἓνα καλογραμμένο ἄρθρο, κατάλληλο γιὰ δημοσίευση σὲ ἐφημ. εἰδήματα περισσότερο.—Ἀλκ. Μελ. Ἐνταῦθα. Τὸ διήγημά σας «Ἡ ἀγκαλιά σὲ περιμένει» παρ' ὅλο τὸ διάχυτο λυρισμό του δὲν εἶναι δημοσιεύσιμο. Μοιάζει ἐξ ἄλλου περισσότερο μὲ πεζοτράγουδο παρὰ μὲ διή-

γῆμα. Φ. Γκι. Πωγων. Ἀδοῦ τοῦ εἶδους τὰ θέμα-
τα χρειαζονται πεπειραμένο τεχνίτη γιατί εὐκο-
λα ξεπέφτουν στὴ ρητορεία, ὅπως συμβαίνει με-
σὰς. Δὲν ἀρκεῖ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ τὰ ὥρατα καὶ
μεγάλα λόγια γιὰ νὰ γίνῃ ἓνα ποίημα. Ἀριστ.
Σταθ.. Ἀθήνα. Σταθήκαμε ἀρκετὴ ὥρα στὸ διή-
γημά σας. Εἶναι καλογραμμένο βέβαια, τοῦ λεί-
πει ὁμως ἡ κίνηση καὶ ἡ ἐντονη πλοκή. Οἱ τύποι
ἔπειτα δὲν εἶναι ζωντανοὶ καὶ ἀληθοφανεῖς. Μὲ
χαρὰ μας θὰ βλέπαμε νεώτερη συνεργασία σας.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Α' ΠΑΛΑΙΑ ΒΙΒΛΙΑ

Προσφορά τῶν ἀδελφῶν Ἀποστόλου καὶ
Ἀρτέμιδος Γ. Λιούμα διὰ τοῦ κ. Θεοδώρου
Βραδῆ.

Fr. Passow: Τρίτομον Λεξικὸν Ἑλλ. Γλώσσης.
Λειψία 1841.

Κ. Ἀσσωπίου: α) Συντακτικόν. Κέρκυρα. ρωμα.
β) Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγ-
γραφέων Ἀθήναι 1850. γ) Περί Ἑλληνικῆς
συντάξεως Ἀθήναι αἰωνη περίοδος β'. δ)
Ὁμοίως, Ἀθήναι 1862, περίοδος α'.

Νεοφ. Δούκα: Θουκυδίδου Περί πελοποννησιακοῦ
πολέμου (τόμοι 2ος, 4ος, 5ος, 8ος, 10ος.).

Ἀνθίμου Γαζῆ: Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη. Τόμ.
Β'. Βενετία 1807.

Ν. Βάμβα: α) Ρητορικὴ Ἀθήναι ρωμα. β) Ση-
μειώσεις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους.
Ἀθήναι 1849.

Ἀββᾶ Βαρθαλεμῆ: Ἐπιτομὴ περιηγήσεως Νέου
Ἀναχάρσιδος Ἀθήναι 1835 Λόγιος Ἑρμῆς
Τόμος Α'. 1866.

Δ.Α. Χαντζερῆ: Ἱστορία Ἑλλην. φιλοσοφίας
(Ἀθήναι 1867.)

Νικ. Λωρέντη: Λεξικὸν μυθολογίας κλπ. κυρίων
ὀνομάτων Βιέννη 1837.

Α. Ρουσσοπούλου: Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας ἐγ-
χειρίδιον Πάτραι 1855.

Κ. Παπαρηγοπούλου Ἐγχειρίδιον γενικῆς Ἱστο-
ρίας Α.Β. Ἀθήναι 1853.

Γε. Παλιουρίτου: Ἐπιτομὴ Ἱστορίας Ἑλλάδος.
Βενετία 1815 (Τύποις Ν. Γλυκῆ).

32 βιβλία: Κείμενα Ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγρα-
φέων (διαφόρων ἐκδόσεων).

Σημ. <Η. Ε.>: Ὁ Γεώργιος Ἀπ. Λιούμας, ἐγεν-
νήθη εἰς Ἐλαφότοπον (Τσερβάρι) τοῦ Ζαγο-
ρίου τὴν 5-10-1851. Μετὰ τὴν ἀποφοίτη-
σίν του ἐκ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τῶν Ἰωαν-
νίνων ἐσπούδασεν ἱατρικὴν εἰς Γαλλίαν καὶ
Γερμανίαν, ἀκολούθως δὲ εἰργάσθη ὡς ἱα-
τρός εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διέμενε

καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἀπόστολος. Καθηγητῆς.
Ἀργότερον ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς Ἰωάν-
νινα ὅπου διεκρίθη διὰ τὸ ἥθος καὶ τὴν ἐπι-
στημονικὴν του κατάρτισιν καὶ ὅπου ἐνυμ-
φεύθη τὸ 1882. Ὡς ἱατρός καὶ φαρμακοποιὸς
εἰργάσθη ἐπίσης ἐπ' ἀρχετὸν εἰς Δοβρὰν Ζα-
γορίου. Ἀπὸ τοῦ 1894 δὲν ἀπεμακρύνθη
πλέον τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ
1907 ἀπὸ τὴν τότε θανατηφόρον ἐπιδημίαν
γρίπης.

Β'. ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

Ιω. Ν. Φραγκούλα: «Τὰ Χριστιανικὰ Μνημεῖα
τῆς νήσου Σκιάθου», (Ἑναίσιμος ἐπὶ διδακ-
τορία διατριβῇ) Θεσσαλονίκη, 1955.

Ἀρκαδίου Λεύκου: «Κ ρ ι σ ι ς...» Μυθιστόρη-
μα. Ἀθήναι 1955. Σχ. 8ον, σελ 196.

Κων. Ν. Κατσούνη: «Οἱ ἐσταυρωμένοι» ποιήμα-
τα. Ἀθήναι 1955. Σχ. 8ον, σελ. 96.

Γ. Α. Τσουκάντα: «Ὁ ἱατρομάντης Μελάμπους
καὶ τὸ ψυχροσύνπλεγμα τοῦ Ἰφικλου» Ἀνά-
τυπον «Νέον Ἀθηναίων», Τομ. Α'. Ἀθήναι
1955.

Ἀθ. Γιάγκα: «Ἱστορία τῶν Θεσπρωτῶν» Β'.
ἐκδοσις. Ἀθήναι 1954 (προσφορά κ. Κώστα
Μιχαηλίδη).

Ἀλ. Κ. Μυλωνᾶ: «Οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοί», Ἀνά-
τυπον «Συνεταιριστοῦ» Ἀθήναι 1955.

Κων. Ἀθ. Διαμάντη: «Ἐν βιβλίον τοῦ διδασκά-
λου τοῦ γένους Γεωργίου Γενναδίου» (ἀνά-
τυπον ἀφιερώματος εἰς μνήμην Γεωρ. Σού-
λη), Ἀθήναι 1955

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ Ἀκομινά-
του 12, Ἀθήναι:

Γιάννη Μακγλή: «Οἱ κολασμένοι τῆς θάλασσας»,
Διηγήματα. β'. ἐκδοσις Ἀθήναι 1955.

Κούλας Γιοκαρίνη: «Οἱ κληρονόμοι» μυθιστό-
ρημα. Βόλος 1955

Τάκη Γιαννοπούλου: «Ἡλιοὶ καὶ κάκτοι», ποιή-
ματα. Ἀθήναι 1955.

Δημ. Ἐμμανωλίδη: «Ἀντίστροφοὶ δρόμοι», ποι-
ήματα, Ἀθήναι 1955.

Γεωργ. Ἠλ. Ρῶτα: «Ἐνοχές», τραγούδια. Ἀθη-
ναί 1955.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ :

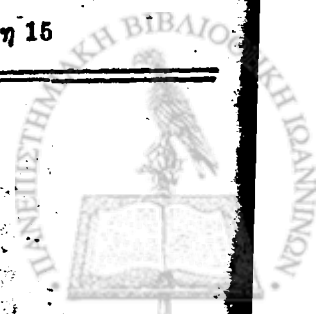
Στὴ μελέτῃ τοῦ κ. Γ. Πράτσικα ποὺ δημοσι-
εύτηκε στὸ προηγούμενο τεῦχος μας, στὴ σελ.
1059, στήλῃ β', τελευτ. στίχος ἀντὶ «ἀν θέλαμε...»
νὰ διαβαστῇ «θὰ θέλαμε...», καὶ στὴ σελ. 1060.
στήλῃ β', στίχ. 3, ἀντὶ «σπονδὲς νεκρῆς» νὰ δια-
βαστῇ «σπουδὲς νεκρῆς».

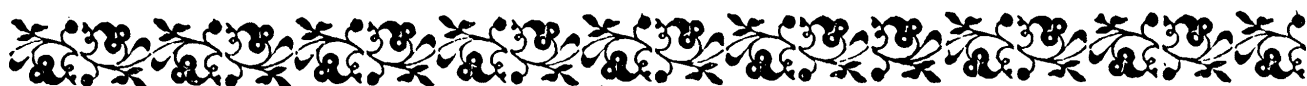

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης : Μιχαήλ Χαρ. Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου : Πολυχρόνης Γ. Ντάγιος, Χρηστοδασίλη 15

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, ἡ Α. Μ. ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδων, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορυθαῖας κ. Κουρίλας Εὐλόγιος, Ἀγρας Τέλλος, Ἀθάνας Γεώργιος, Ἀθανασιάδης Τάσος, Ἀνδρεόπουλος Βασ., Αὐγερινὸς Κούλης, Βάντζος Ἀχ., Βάντζος Γεωργ., Βασιλᾶς Ἡλ., Βατίδου Φιλή, Βενέζης Ἡλίας, Βλαχογιάννης Γιάννης, Βότση Ὀλγα, Γαλανάκη—Βουρλέκη Ἀντιγ., Γεροντικὸς Ἀρσ., Γιακὸς Δημήτρ., Δαβαλᾶς Δημ., Δάκαρης Σωτ., Δάλλας Γιάννης, Δελιαλῆς Νικ., Διαμάντης Κωνστ., Δικῆτας Εὐαγγ., Εὐαγγελίδης Δημ., Εὐθυμίου Ἀναστ., Ζαδὲς Δημ., Ζακυθινὸς Ἀλ., Ζηλεμένος Κωνστ., Ζιτσαῖα Χρυσάνθη, Ζόλδερ Ἀνθούλα, Ζώης Ἰωάννης, Ζῶτος Μίνως, Θέρος Ἀγίς, Θωμόπουλος Ἰωάν., Ἰωαννίδου Φρόσω, Καζάκος Γεώργ., Κυζαντζῆς Γεώργ., Κίτσος Κων., Κόκκορος Μιχ., Κόκκινος Δημ., Κοντομίχης Π., Κοσμᾶς Νικ., Κοτζιούλας Γεώργιος, Κουτσοχέρας Ἰωάν., Κραφίτης Βασ., Κώνστας Κ., Λαζαρίδης Κωνστ., Λάμπρος Σπυρ., Λάμπας Τάκης, Λειβαδεὺς Ἀλ., Λίλλης Γιάννης, Λύκας Γεωργ., Μακρῆς Δημ., Μακρυμίχαλος Στέφ., Μάνος Μιχ., Μαρκίνας Κλαύδ., Μεγγίσογλου Ἰωάννα, Μέρτζιος Κωνσταντῖνος, Μηλιώνης Χρ., Μητσοτάκης Κυρ., Μοτάκης Στυλ., Μουζίνας Ἡλ., Μπέχλης Βασ., Μλόγκας Εὐάγ., Μυλωνᾶς Ἀλέξ., Μυρσίνης Ἀλκης, Νάσιου Ρωμυλία, Νικολαΐδης Ν. Ἰωάννης, Ντεκάστρο Νισίμ, Οἰκονόμου Γεώργ., Παῖσιος Γεώργ., ἱερεὺς Παλαμᾶς Κωστής, Πάλλης Ἀλ. Α., Παπαθανασίου Ζήσης, Παπᾶ Κατίνα, Παπαγεωργίου Γεώργιος, Παπαγεωργίου Κωνστ., Παναγιωτόπουλος Ἰωαν., Παπαθεοδώρου Ἀπ., Παπακώστας Ἀγγελος, Πατσέλης Νικ., Παππᾶς Σωτ., Παππᾶς Γεώργ., Παπαχρήστου Κλεοπάτρα, Πετρόχειλος Μιχ., Πούρικας Μ., Πράτσικας Γιώργος, Πρωτόπαπας Νικ., Πωγωνίτης Ἀνθος, Ράπτης Ἰωσήφ, Ράγκος Γεώργ., Ρεμπέλης Νικ., Ρούκης — Μπαλάνος Τ., Σαλαμάγκας Δημήτριος, Σακελλόπουλος Γεώργ., Σικελιανὸς Ἀγγελος, Σιωμόπουλος Τάκης, Σκαφιδᾶς Βασίλ., Σκίπης Σωτήρ., Στατηρᾶς Δημ., Στεφάνου Ἀναστ., Στούπης Σπυρ., Σφυρόερας Βασ., Τασίδης Ἀθαν., Τόζης Γιάννης, Τσέτης Κωνστ., Τσιάκος Τάκης, Τσιλιμαντὸς Κωνστ., Τσιτσᾶς Σερ., Φρόντζος Κωνσταντῖνος, Χρηστοβασίλης Χρῆστος, Χρυσάνθης Κύπρος, Ψινιώτης Βαγγέλης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

	Σελίς
Σταθμός καὶ ἀφειρηγία (Μετὰ τὴν βράβευσιν)	τῆς Συντάξεως 5
21 Φεβρουαρίου	Τάκη Σιωμοπούλου 107
Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν	τῆς Συντάξεως 417
Μήνυμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου	617
Στιγμὲς παράλληλες τῶν Ἑλλήνων	Κ. Σ. Κώνστα 867
Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον	Μακ. Ἀρχιεπ. κ.κ. Σπυρίδωνος 971

ΙΣΤΟΡΙΑ — ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ἑπειρωτικὰ ἀνάλεκτα	Μητροπ. Εὐλογίου Κουρίλα 9,122
Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου	237,333,435,628,745,996,1096
Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐρευνα στὴν Ἑπείρου	Ν. Β. Κοσμά 14
Ἀγνωστο ἔργο τοῦ Νεοφύτου Δούκα.	Σωτ. Δάκαρη 21,451,751
Ἡ μάχη τῆς Νικοπόλεως καὶ ὁ χαλασμός τῆς Πρέβεζας	Στεφ. Μακρυμύχαλου 28
Ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων	Ἡλ. Β. Βασιλᾶ 29,133,245,348
Ἀλησμόνητες στιγμὲς τοῦ πολέμου	Γκὺ Σαντεπλαίρ 110
Ἀνέκδοτον ἔγγραφο τοῦ Γεν. Προξενείου Ἰωαννίνων	Ἀλ. Λιβαδέως 112
Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ Ἐθνολογικῆς ἐρεῦνης εἰς Βόρ.	
Ἑπείρου	Ἡλ. Μουζίνα 117,233,328,540
Ὁ Ἐθνικὸς εὐεργέτης Σπυρ. Στράτης	Σπυρ. Στούπη 129
Τὰ κρυφὰ σχολεῖα τῆς σκλαβιάς	Κ. Σ. Κώνστα 211
Μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξίου Παπάζογλου	Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου 250
Τὸ μοναστήρι τῆς Ζίτσης καὶ ἡ Μπαλαναία Σχολή	Σωτ. Παπᾶ 325
Μοναστήρια τοῦ Δελβίνου	Σπ. Στούπη 331
Οἱ ἀδελφοὶ Πασχάλοι	Ἀγ. Βάντζιου 342
Συμβολὴ εἰς τὴν μετονομασίαν τῶν Κοινοτήτων	Ἀπ. Παπαθεοδώρου 345
Οἰδύο τουρκικὲς κατακτήσεις τοῦ Γιαννιώτικου κάστρου	Κων. Παπαγεωργίου 419
Τὸ Ποντικονήσι τῆς Κερκύρας ἡπειρώτικο.	Σπ. Στούπη 427
Τὰ καθίσματα τοῦ Ναοῦ	Γ. Α. Οἰκονόμου 430
Τὶ θὰ πῇ «Ἑπειρωτισμός»	Ν. Πατσέλη 431,525
Στὴ μνήμη τοῦ Κ. Βερσῆ	Μιχ. Κόκκορου 445
Τὸ γεφύρι τοῦ Ἀρχοῦδα	Ἀλ. Λιβαδέως 447
Ἡ καταστροφὴ τῶν Τουρκαλβανῶν τῆς Βούρμπιανης	Ἀν. Εὐθυμίου 448
Βιογραφία καπετάνιου Τσαβίδη	Ἀθαν. Τασίδη 529,642
Μιά ἡπειρωτοπούλα Ἑλένη, ἡρωίδα τοῦ 21	Γ. Α. Οἰκονόμου 547

Δημήτριος Ρίζος	Κων. Λαζαρίδη	550,645,765
Θεοδόσιος Τζιτζινίκας	Κων. Μέρτζιου	619
Ἀπὸ τὴν αὐτοδιοίκηση τοῦ Ζαγορίου—Ἡπείρου	Ἀναστ. Στεφάνου	622,734,883
		989,1091
Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις	Γ. Παϊσίου	636,760
Ἀπὸ τὸ Πάνθεον τῶν Σαμαριναίων ἀγωνιστῶν	Δημ. Μακρῇ	650
Ἀθανάσιος Λιδωρίκης, ὁ σφραγιδοφύλακας τοῦ		
Ἀλῆ Πασᾶ	Τάκη Λάππα	725,875,976,1083
Πλάτων Πετρίδης	Σπυρ. Στούπη	742
Ὁ θρύλος γιὰ τὸ «Κοντρί τοῦ Ἀργύρη»	Παντ. Κοντομίχη	761
Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Λαϊστίας	Ζήση Παπαθανασίου	777
Αἱ ἐφετεῖναι ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν Δωδώνην	Μ. Μάνου	780
Ὁ ρόλος τῶν γυναικῶν στὸν πόλεμο 1940—41	Γ. Α. Βάντζιου	871
Οἱ Σουλιῶτες καὶ οἱ Ἑνετοὶ	Κ. Δ. Μέρτζιου	873
Τὸ καπίτολο τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Πρεβέζης	Ἡλ. Βασιλᾶ	983
Τὰ ἡπειρωτικὰ τοπωνύμια	Ι. Α. Θωμοπούλου	987
Τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ 1770 καὶ ὁ Γιαννιώτης		
Λουδοβίκος Σωτήρης	Κ. Δ. Μέρτζιου	1075
Ἡ Βασιλικὴ Πλέσου σύζυγος τοῦ Μουχτάρ—πασᾶ	Κων. Α. Διαμάντη	1078
Ἐθνολογικὸς χαρακτὴρ τῶν Πωγωνησίων	Σπυρ. Στούπη	1087
Ἡ κατάργησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ Τουρ-		
κικὰ δικαστήρια	Γεωργ. Καζαντζῆ	1095

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Τὸ γιαννιώτικο στιχοπλάκι καὶ οἱ παράγοντές του	Δημ. Σαλαμάγκα	37,141,254,364
		469,572,662,807,901,1013,1116
Ἡπειρωτικὰ παραμῦθια	Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου	41
Ἡπειρωτικαὶ παροιμίαι	Ε. Μπόγκα	43,146,353
Λαογραφικὰ Νησιώτικα Τζουμέρκων	Κων. Ἀθ. Διαμάντη	44,157,260,
		370,578
Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς Ἡπειρωτικοὺς θρούλους	Εὐαγ. Μπόγκα	49,147,252,460,
		556,653,793,909,1025,1108
Τὰ αὐστηρὰ ἦθη τοῦ Ζαγορίου	Μιχ. Κόκκορου	155
Ἡπειρωτικὰ ἔθιμα	Κωνστ. Φρόντζου	221,315,533
Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν		
ἡθῶν στὸ Ζαγόρι	Κων. Λαζαρίδη	361
Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα	Νισίμ Ντεκάστρο	374
Ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λαογραφία	Νικ. Ρεμπέλη	458
Ἡ «πέλεια» τῆς Δωδώνης	Στυλ. Μοτάκη	466
Κορούνα καὶ Κορωνησία	Ἡλ. Βασιλᾶ	467
Τὸ ἀρκουδόπαιδο τῆς Κουτσούφλιανης	Β. Κ. Σκαφιδᾶ	567
Ὁ Μπεχαγῆ ἀφέντης	Ν. Ντεκάστρο	668
Οἱ Σαρακατσαναῖοι	Β. Κ. Σκαφιδᾶ	782,892,1004,1101
Βασταβέτσι, Σακαρέτσι καὶ Σαρακατσαναῖοι	Δημ. Στατηρᾶ	908
Τὸ ὄνομα Σαρακατσᾶνος	Γ. Κοτζιούλα	1011

ΓΕΩΡΓΙΑ—ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ—ΓΕΩΛΟΓΙΑ—ΔΑΣΗ—ΑΝΑΣΥΓΚΡΟ-
ΤΗΣΙΣ—ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Κ. Α. Π.

Ἡ ἀναβίωσις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ζαγορίου	Γεωργ. Α. Βάντζιου	54
Ὑφαντουργικαὶ σχολαὶ	Φρόσως Ι. Ἰωαννίδου	57
Τὸ νέον σχέδιον πόλεως	«Φιλάρχαιου»	59
Ἡ Ἡπειρωτικὴ Κοινότης καὶ τὰ ἔργα κοινῆς ὠφελείας	Γ. Σακελλοπούλου	163
Κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ προβλήματα	Κων. Μέρτζιου	264
Τὸ Μητροπολιτικὸν μέγαρον Ἰωαννίνων	Ἀλ. Λιβαδέως	585
Τὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου		587
Σχολὴ Ἡπειρωτικῆς λαϊκῆς τέχνης	Τ. Ρούκη—Μπαλάνου	670
Ὁ παραθερισμὸς στὴν Ἡπειρο	Ἀλ. Λιβαδέως	673
Οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοὶ	Ἀλ. Κ. Μυλωνᾶ	815

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ὁ Ἐρωτιάδης	468
Ποτάμι κι' ἐλάφι	522
Ἡ Βουλγάρα κι' ἡ Πέρδικα	566
Τοῦ Γιοφυριοῦ τῆς Ἀρίας	592
Ὁ Πλούσιος	907
Χριστούγεννα	1073
Χριστὸς γεννιέται	1074
Τῶν Χριστουγέννων	1074

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

α) Ποίησις	
Ὡδὴ στὰ νέφη	Χρυσάνθης Ζιτσαίας
Ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος	Δημ. Σαλαμάγκα
Τὸ γεράκι	Ἀντ. Γαλανάκη—Βουρέλη
Θάρεις	Κούλη Αὐγερινοῦ
Δοκίμι τῆς Ἀγάπης	Ἰωσήφ Ράπτη
Παλινφθία	Ἰωσήφ Ράπτη
«Πές μου...»	Κλαυδ. Μαρκίνα
Πόνος	Κλαυδ. Μαρκίνα
«Ἀφοῦ μὲ τὸν ἥλιο...»	Χρυσ. Ζιτσαίας
Μάχη τῶν ποντικῶν μὲ τὶς νυφίτσες	Lafontaine (Μετ. Α. Γερωνικοῦ)
Στὴ Μάννα	Κούλη Αὐγερινοῦ
Ἡ παιδοῦλα στὸν τάφο τοῦ Μπότσαρη	Κ. Παλαμᾶ
Τοῦ στίχου μου	Τάκη Τσιάκου
Πρέβεζα	Τάκη Τσιάκου
Ἡ χαμένη χίμαιρα	Εὐαγ. Δικήτα
Ἀνοιξη	Δημ. Σαλαμάγκα
Ἰππόλυτος στεφανηφόρος	Γεωργ. Ράγκου
Ἀνεπίγραφο	Κ. Τσιλιμαντοῦ
Μυθολογία	Ἰωσήφ Ράπτη
Ἄτιτλο	Ὀλγας Βότση

Κρουστάλλης
 Ἐπίσκεψις ψυχῶν
 Ἀνοιξη
 Στ' Ὅσιον Λουκᾶ τὸ μοναστήρι
 Ταξίδι στὸ Ἴόνιο
 Ὀνειροπόληση
 Εὐαγγελισμός
 Χωρὶς τίτλο
 Ἐπὶ κληση
 Ὁρα δειλινού
 Στερνὴ ἀνάμνηση
 Εἰρωνία
 Στὴν ὄχθη τῆς λίμνης
 Ὁ θάνατος τοῦ εὐκάλυπτου
 Παραστράτημα
 Ἑσπρινὴ Ἑλεγεῖα
 Ἡθογραφία
 Ὀδύσεια Ραψ. Ε.
 Ταπεινὰ
 Ὁ γεροποντικὸς καὶ τὰ ποντίκια
 Κύπρος
 Τὶ τὸ γιοφύρι ἐρράγισε...
 Τραγούδι γιὰ τὸν ἥλιο
 Πλᾶσμα τῆς ἀγωνίας μου
 Ἡ συνείδηση
 Τάνταλοι
 Πίσω ἀπὸ τὴ νύχτα
 Πρὸς τὸ φῶς
 Ζωὴ
 Νοσταλγία
 Ἡπειρωτικὰ μοιρολόγια
 Μύκονος
 Ἡ θλίψη τῆς Χίλντας
 Ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλεπού
 Οἱ σκέψεις μου
 Ὡδὴ στὸ δειλινὸ
 Ἡλθες
 Δεκαπενταύγουστο τοῦ 1940
 Στὴν πεσμένη κολῶνα
 Μύκονος II
 Τρεῖς χαρὲς
 Τρεῖς ψυχὲς
 Ἡ Ἀννούλα
 Ἡρώ καὶ Λεάνδρος
 Μικρὴ ἱστορία
 Ἀπόκριση
 Τοῦ ρόδου καὶ τοῦ στοχασμοῦ
 Θὲ ναύρω τάχα τὴ χαρά;
 Νοσταλγία
 Παιᾶνες

Κώστα Τσέτη 283
 Γιώργου Παππᾶ 289
 Ρωμυλίας Νάσιου 289
 Ἀγγ. Σικελιανοῦ 313
 Τάκη Τσιάκου 376
 Κλαυδ. Μαρκίνα 376
 Ἀνθοῦλας Ζόλδερ 387
 Ὀλγας Βότση 387
 Ἀντ. Γαλανάκη—Βουρλέκη 391
 Βάσου Μπέχλη 391
 Εὐαγ. Δικῆτα 406
 Φιλῆς Βατίδου 406
 Χρυσ. Ζιτσαῖας 474
 Ι. Π. Κουτσοχέρα 478
 Τάκη Τσιάκου 479
 Εὐαγ. Δικῆτα 479
 Ἰωσήφ Ράπτη 485
 Ὀμήρου (Μετ. Π. Κοντομίχη) 491
 Δημ. Ζαδὲ 495
 Lafontaine (Μετ. Α. Γεροντικοῦ) 496
 Γ. Ἀθάνα 521
 Χρ. Ζιτσαῖας 591
 Τάκη Τσιάκου 593
 Κατίνας Παππᾶ 593
 Βίκτωρος Οὐγκώ (Μετ. Α. Γερον.) 598
 Κλ. Μαρκίνα 598
 Ἀνθ. Ζόλδερ 603
 Φιλῆς Βατίδου 603
 Κούλη Αὐγερινοῦ 607
 Κώστα Τσέτη 607
 Χρ. Ζιτσαῖας 676
 Τάκη Τσιάκου 680
 Εὐαγ. Δικῆτα 680
 Lafontaine (Μετ. Α. Γεροντικοῦ) 683
 Φιλῆς Βατίδου 684
 Κώστα Τσέτη 697
 Ρωμυλίας Νάσιου 697
 Ἀγγέλου Σικελιανοῦ 715
 Γιάννη Βλαχογιάννη 720
 Τάκη Τσιάκου 823
 Τάκη Τσιάκου 823
 Σπυρ. Λάμπρου 829
 Ι. Π. Κουτσοχέρα 829
 Φρ. Σίλλερ (Μετ. Α. Γεροντικοῦ) 833
 Κούλη Αὐγερινοῦ 838
 Μίνου Ζώτου 842
 Εὐαγ. Δικῆτα 847
 Ἀνθ. Ζόλδερ 847
 Ἰωάννης Μεγγίσογλου 855
 Σωτῆρη Σκίπη 865

Ἡπειρος
Οἱ νέοι, ὁ λόχος ὁ ἱερὸς
Στρατεύμα Ἑλληνικὸ
Ἄλλο τοῦ Διγενῆ
Οἱ γερανοὶ τοῦ Ἰβύκου
Στὴ Νάντια πὺν πέθανε
Ποιητὲς
Τριολέτο
Ὡδὴ στὴν Παμβώτιδα
Λησμονημένος
Πλοῦτος

Μπαλλάντια στὸν αἶρα τῆς Πολωνέζας τοῦ Σοπὲν
Φθινόπωρο
Ἡ μπαλλάντια τῆς νηότης
Μῆνιν ἄειδε
Τὸν ἄντρα τὸν πολύτροπο
Στιγμὲς ζωῆς
Ἡ μάχη μὲ τὸν δράκοντα
Μοῦσα Ἰδέα
Ἐρωτικὸ

β) Πεζογραφία

Ὁ λύκος πιστικὸς
Μαρίνα
Τὸ γιαντρικὸ τῶν γιδιῶν τοῦ Γούσια
Τὸ γιάλινο μάτι
Νύχτες γιομάτες θάματα
Ὁ νεραϊδοχτυπημένος
Ὁ Κέντρος
Ὁ Χριστὸς κι' οἱ ἅγιοι Καβαλλάρηδες
Περ' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπινους θεοὺς
Ὁ μῦθος τῶν χελιδονιῶν
Ἡ γρηὰ Χρύσω καὶ τὸ γάλα
Τὸ πρωτογέννημα τοῦ ἔρωτα
Ἡ Γενιὰ τοῦ κρεμασμένου (δράμα)

Οἱ καμπάνες τῆς Τήνου

Ὁ γεροσουλιώτης—Τὸ Σουλιωτόπουλο—τὰ μάτια
πὺν θωροῦν
Ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1940 - 41
Ἡ πρώτη μέρα τοῦ πολέμου
SJS Partizanka (Μυθιστόρημα)
Ὁ Ἄγγελος
Πορτραῖτο τοῦ πόνου
Ἡ ἀρχόντισσα μὲ τὰ χρυσὰ διαντσετά
Τῆς μοίρας τὰ γραφτὰ
Τὸ παραμῦθι τῆς Ροῦθ
Ψηλὰ στὴν Πίνδο

Γ. Κοτζιούλα 865
Τέλλου Ἀγρα 917
Τέλλου Ἀγρα 917
Ἰωσ. Ράπ 922
Φρ. Σίλλερ (Μετ. Α. Γεροντικοῦ) 927
Κώστα Τσέτη 938
Δημ. Ζαδὲ 939
Ἀνθ. Ζόλδερ 943
Τάκη Σιωμοπούλου 1031
Τάκη Τσιάκου 1032
Ἀριστοφάνους (Μετ. Γιάννη Δά-
λα) 1033, 1136
Κύπρου Χρυσάνθη 1042
Ἀντ. Γαλανάκη—Βουρλέκη 1047
Κώστα Ζηλεμένου 1050
Ἰωσήφ Ράπτου 1052
Ἰωσήφ Ράπτου 1123
Κλ. Μαρκίνα 1127
Φρ. Σίλλερ (Μετ. Α. Γεροντικ.) 1142
Κ. Τσιλιμαντοῦ 1148
Κυρ. Μητσοτάκη 1152

Χρ. Χρηστοβασίλη 62
Γιώργου Πράτσικα 75
Ἀναστ. Εὐθυμίου 86
Χριστ. Μηλιῶν 170
Δ. Κόκκινου 267
Χρυσάνθης Ζιτσαίας 388
Ἀνθου Πωγωνίτη 401
Χρ. Χρηστοβασίλη 475
Δημ. Κόκκινου 491
Εὐαγ. Δικήτα 594
Ἀναστ. Εὐθυμίου 604
Ζήση Παπαθανασίου 677
Βασ. Ἀνδρεοπούλου 694, 848, 948,
1053, 1153
G. Von Niebelschutz (Μετ. Μ. Γ. Πού-
ρικα) 716

Γιάν. Βλαχογιάννη 826
Γ. Λύκα 918
Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου 923
Γιάν. Λίλλη 932
Χρ. Ζιτσαίας 940
Κούλη Αὐγερινῶ 1040
Κυρ. Μητσοτάκη 1045
Ἀναστ. Εὐθυμίου 1048
Εὐαγ. Δικήτα 1124
Ζήση Παπαθανασίου 1128

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ—ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἀλέξανδρος Πάλλης	Τ. Σιωμοπούλου	67,180,272,377
Ὁ Τέλλος Ἄγρας ἔτσι ποὺ ἦταν	Γ. Κοτζιούλα	79,184,284
Ἀντίλαοι τῆς ψυχῆς	Κλεοπ. Παπαχρήστου	175,280,399
Λίγες πεννιές γιὰ τὴν Ἀγγελικὴ Πάλλη	Γιάννη Τόζη	215
Ζωὴ καὶ τέχνη τοῦ Ἀλ. Πάλλη	Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	384
Μερικὲς ἀπόψεις γιὰ τὸ Ἐθ. ἐκθ. θέατρο	Γ. Παπαγεωργίου	393
Ὁ ποιητὴς Ρήγας Γκόλφης	Δημ. Γιάκου	481
Ἡ ξενιτεὶα καὶ ἡ Ἑλλάδα	Ἡλία Βενέζη	485
Ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ χαρακτικὴ	Δημ. Εὐαγγελίδου	523
Ἀλέξανδρος Πάλλης	Τάσου Ἀθανασιάδη	599
Ἡ Ἀνθολογία τοῦ Περάνθη	Γ. Κοτζιούλα	681
Τὸ χρέος τῶν νέων Ἑπειρωτῶν καλλιτεχνῶν	Γεωρ. Καζάκου	694
Μνημόσυνο τοῦ Βλαχογιάννη	Γ. Ι. Παπαγεωργίου	718
Γιάννης Βλαχογιάννης (1867—1945)	Ἀγγ. Ν. Παπακώστα	721
Τὰ «Μεγάλα χρόνια» προσφορὰ τοῦ Βλαχογιάννη		
στὰ νειάτα	Β. Ψινιώτη	824
Μουσαῖος καὶ Schiller	Γιάννη Δάλλα	830
Ἕνας λυρικὸς φιλόσοφος	Δημήτρη Γιάκου	839
Ἱστορία καὶ γνώση	Κλεοπ. Παπαχρήστου	843,944
Στοχάσμοι γύρω ἀπὸ ἕνα δοκίμιο	Γιώργου Πράτσικα	1058
Δημήτριος Ζῶτος	Δημ. Δαβαλᾶ	1149

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Σεραφεῖμ Ἀρκουμάνης	89— 92
Γιώργος Ἀράκης	92
Κωνσταντῖνος Καζαντζῆς	187—198
Κωνσταντῖνος Ράδος	290—297
Ἰωάννης Βηλαράς	497—511

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τῆς Συντάξεως: Οἱ συναθληταί μας 93, Θὰ τὸν ἐνθυμῆται 93, Ἡ Ἐταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν 301, Ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ Κύπρος 407, Μιὰ ὥραία κίνησις 512, Καλύτερη μεταχείριση 608, Ἡ ἰδιωτικὴ ἐκπαίδευσις 698, Ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ 856, Τὸ «Ὅχι» 955, Μὲ τὸ Βασιλικὸ θέατρο 956, Καραολῆς 1063, Ἡ προσφορὰ τοῦ Ε. Ι. Ρ. 1064, Πνευματικὴ ἐπαρχία 1159, Κέντρον καλλιτεχνικῆς καλλιέργειας 1159.

Μιχ. Μ. Μάνοῦ: Ἀποδημία ἀρχαιολογικῶν εὗρημάτων 93, Ἡ μέση ἐκπαίδευσις 199, Ἡπειρωτικὴ ἀνθολογία 512, Ἡ Ἀρσάκειος Παιδ. Ἀκαδημία 513, Ἀπρέπεια 698, Ὁ Δ' τόμος 1159.

Δημ. Σ. Σαλαμάγκας: Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ Κέρκυρα κατὰ τὸ 1954 94, Ἡ «πνευματικὴ στέγη» καὶ οἱ «Φιλότεχνοι Βόλου» 301, Ἡ πνευματικὴ κίνηση τῆς Θεσσαλονίκης 408, Οἱ στρατῶνες 699, Τὸ νησὶ τῶν λογοτεχνῶν 699, Κράτος καὶ πνευματικὴ ἐπαρχία 1160.

Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου: Θλιβερὴ διαπίστωση 199, Παρήγορο σημεῖο 199, Ἡ βιβλιοθήκη 301, Ἡ ἀστείρευτη πηγὴ 408, Ὁ νέος Ἀκαδημαϊκὸς 512, Γιατί ἡ καθυστέρηση; 698, Ὁ Γράμμος 856, Ἡ Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν μελετῶν 856, Μεγαλύτερη προσοχὴ 955, Οἱ κινητὲς Βιβλιοθήκες 1063.

Γιάννη Κ. Δάλλα: 25 Μαρτίου 1821 300, Μία προσφορὰ 955, Τὸ δίδαγμα τοῦ Δρίσκου 1063.

Τάκη Σιωμοπούλου: Οἱ δυὸ «Πρέβεζες» 300, Ἐπίδαυρος—Δωδώνη 609.

Γεωργ. Ι. Παπαγεωργίου: Γραφεῖο Λαϊκῆς τέχνης στὰ Γιάννινα 407.

Μιχ. Κόκκορου: Σφαῖμα 408.

Κων. Λαζαρίδου: Νυκτερινὰ σχολεῖα ἀναλφαβήτων 608.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Μιχ. Περάνθη: Ἀμβρακία (Δημ. Σαλαμάγκα)	94
Βασ. Φανίτσιου: Ἡ Ζαγορίσια Ἱστορία τοῦ Λαμπρίδη (Κ. Λαζαρίδη)	95
Κ. Δ. Καρούζου: Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Χριστοῦ — Νέες δοκιμὲς (Ἄγι Θέου)	96
Τάκη Χατζηαναγνώστου: Καμπάνες (Ἄλ. Ζακυθινοῦ)	97
Γιώργου Καλούδη: Ἀνθρώποι κι' ἄνθρωποι (Ν. Πρωτόπαπα)	97
Χρυσάνθης Ζιτσαΐας: Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρύλου (Γιώργου Πράτσικα)	200
Βασ. Κραψίτη: Ἑπειρῶται λυρικοὶ (Κ. Μέρτζιου)	200
Τάκη Σιωμοπούλου: Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παράδοση (Δ. Σαλαμάγκα)	200
Ἀλεξάνδρας Παραφεντίδου: Ἐμεῖς καὶ ἡ μοῖρα μας (Γεωργ. Πράτσικα)	302
Ν. Τουτουντζάκη: Ἀπόβλητοι (Τάκη Σιωμοπούλου)	302
Ἰ. Ερ. Πεσταλότσι: Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη — Μετ. Εὐρ. Κωνσταντοπούλου (Κων. Λαζαρίδη)	303
Γιάννη Μουρέλλου: «Ἱστορία τῆς Κρήτης» καὶ «Μάχη τῆς Κρήτης» (Ν. Μ.)	304
Χρυσάνθης Ζιτσαΐας: Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρύλου (Ι. Π. Κουτσοχέρα)	409
Μαξ. Α. Ἀποστολόπουλου: Κόκκινα Τριαντάφυλλα (Γ. Πράτσικα)	409
Λύντιας Αὐλωνίτου: Γαλάζια καμπύλη (Τ. Σιωμοπούλου)	409
Γ. Δ. Δασκαλάκη: Ἡ ἔννοια τοῦ νόμου εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κ. Παλαμᾶ (Β. Κραψίτη)	410
Σώτου Χονδροπούλου: Ἀνήφορος (Νικ. Πρωτόπαπα)	410
Θεμ. Ἀθανασιάδη — Νόβα: Διον. Σολωμὸς—Κ. Παλαμᾶς—Μ. Μαλακάσης (Γ. Πράτσικα)	513
Θεμ. Τσάτσου. Χέϊντελμπεργκ (Ι. Π. Κουτσοχέρα)	514
Εὐάγ. Μπόγκα: Ἡ πρόρρησις τοῦ μέλλοντος (Γ. Πράτσικα)	514
Μάρκου Λαζαρίδη: Τροπικὴ ζάλη (Γ. Πράτσικα)	609
Γιώργου Γληνοῦ: Ὁρες σκηνῆς; (Ἄρ. Γεροντικοῦ)	610
Πάνου Παναγιωτοῦνη: Ὁρες δοκιμασίας (Δημ. Γιάκου)	611
Ἀντώνη Σαμαράκη: Ζητεῖται Ἑλπίς (Γ. Πράτσικα)	700
Νίκου Κρανιδιώτη: Μορφὲς τοῦ (μύθου) (Δ. Γιάκου)	701
Γιώργου Πράτσικα: Μορφὲς τῆς Γαλλίας (Δημ. Σαλαμάγκα)	702

Ἀρχ. Χαράλ. Βασιλοπούλου: Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (Κ. Σ. Κώνστα)	702
Σαράντου Παυλέα: Αἰσιοδοξία καὶ περηφάνεια (Κ. Αὐγερινου)	703
Κύπρου Χρυσάνθη: Στέφανος Ἀρετῆς—Μικρὲς Πατρίδες (Τ. Σιωμοπούλου)	859
Γ. Ι. Παπαγεωργίου: Μιὰ ἀντικριτικὴ	860
Βασ. Βακατάτση: Μιλήματα τῆς Μούσας (Β. Κρασίτη)	862
Ὁλγας Βότση: Ἀγέρινα (Τ. Σιωμοπούλου)	862
Γεωρ. Οἰκονόμου: 40 Ἅγιοι τῆς Ἡλείου (Δ. Σαλαμάγκα)	862
Ξάνθου Λυσιώτη: Ὁ Καπετὰν Γιαννάκης (Τ. Σιωμοπούλου)	956
Μπάμπη Κλάρα: Τὸ πιστεύω ἑνὸς ἀπλοῦ ἀνθρώπου (Β. Β. Σφυρόερα)	957
Ἀλεξάνδρας Πλακωτάρη: Περιστερία στὴ Δύση (Γ. Κ. Δάλλα)	957
Ἀρχ. Νικ. Χαρβαλιᾶ: Τὸ ἀροτοφόριον τῆς ζωῆς (Β. Κρασίτη)	958
Βασ. Μπάρμπα: Τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ τοῦ Δημ. Σχολείου (Κ. Ι. Κίτσου)	958
Δημ. Σαλαμάγκα: Ὁ Νεομ. Ἅγιος Γεώργιος (Βαγ. Ψινιώτη)	958
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: Λυρικοὶ δρόμοι (Τ. Σιωμοπούλου)	1064
Μιχαὴλ Περάνθη: Ὁ Ἀμαρτωλὸς (Ἰωαν. Ν. Νικολαΐδου)	1064
Χρήστου Σολομωνίδη: Ἡ Ἱατρικὴ στὴ Σμύρνη (Τ. Σιωμοπούλου)	1065
Μαρίας Φαλαγγᾶ—Γεωργίου: Γυμνὴ ψυχὴ (Γ. Κ. Δάλλα)	1066
Γ. Θέμελη: Δενδρόκηπος (Γιάννη Κ. Δάλλα)	1160
Χρυσ. Ζιτσαίας: Λυρικοὶ δρόμοι (Γιάννη Κ. Δάλλα)	1161

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Οἱ Ζωσιμάδες καὶ οἱ Ἰσραηλίτες τῶν Ἰωαννίνων—Βιογραφικὰ τοῦ Ἀλεξᾶ — Περὶ τὴν μάχην τοῦ Κουτσελιοῦ Σελ. 98—100, Ἀρχιμανδρίτης Μόδεστος Πέρτσαλης — Ἐνῶ πλησιάζει τὸ Πάσχα,—Διευκρινίσεις 201—202, Ὁ πενθερὸς τοῦ Ἀλεξᾶ—Τὰ εὐρήματα τῆς Δωδώνης, — Τὸ «ἄγνωστο» ἔργο τοῦ Δούκα δὲν εἶναι ἄγνωστο — Γεράσιμος Κακαβέλας καὶ Ἰωάννης Κουζίλης ὁ πρωτομαΐστωρ — Ὁ Τασιούλας Γκόβελας 305—307, Σπ. Λάμπρος — Κ. Κρουστάλης — Ὁ Βιζυηνὸς .. ἀγράμματος; — Κουρούνα κόκκαλο ἢ κρανοκόκκαλο; — Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα 411—413, Ἡ Δούκα ἢ Ἀρχόντισσα — Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα 515 — 516, Ὁ καπετὰν Ἀρκούδας — Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα 612, Ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λαογραφία — Τὰ τοπωνύμια «Καίσαρας» — Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς ἡπειρωτικοὺς θρύλους — Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα 704—705, Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Γ. Ἀθάνας καὶ ἡ ἡπειρωτικὴ καταγωγή του — Παραλειπόμενα τοῦ Ἀλεξᾶ — Ὁ παραθερισμὸς εἰς τὴν Ἡπειρον — Πανεπιστήμιο καὶ Τουρισμὸς — Ἡ «Ἡπειρωτικὴ ἀνθολογία» 857—859, Ἡ οἰκοτεχνία μας καὶ ἡ ἐκθεσις Θεσσαλονίκης — Ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Μέρτζιου εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευνα — Ἀναγκαῖα συμπλήρωσις — Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς ἡπειρωτικοὺς θρύλους — Τὸ «Τρομποῦκι» τοῦ Χρύσανθου Λαϊνᾶ — Ἐμεῖς, ὁ κ. Τζιόβας καὶ τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα — Τὸ ἱστορικὸ τῆς συζητήσεως — Καὶ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ι. Νικολαΐδου 959—964, Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κίνησιν στὰ Γιάννινα (1923—33) — Μιὰ προσφορὰ —

199,
ἡ κα
γαλύ

Μερικαὶ παρατηρήσεις 1066—1068, Οἱ Σαρακατσαναῖοι — Καὶ ἄλλη ἄποψις — Σα
μαριναῖοι ἀγωνιστὰι — Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς Ἡπειρωτικούς θρύλους — Τὰ μακά
μικα. 1161—1163

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

δαγι

Νεκρολογία	100, 705, 706, 96
Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις	101, 204, 310, 413, 516, 708, 862, 965, 1070
Ἀθλητισμὸς (ὑπὸ Ἰωάν. Ζώη)	102, 205, 309, 415, 517, 614, 707, 966, 1069
Ἐκδηλώσεις διὰ τὴν βράβευσιν τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας»	7, 203, 308, 614
Τὰ γεγονότα	206, 311, 516, 615, 708, 967, 1070, 1161
Προκήρυξις συγγραφικοῦ διαγωνισμοῦ	29
Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λάβαμε	208, 416, 519, 616, 711, 864, 960, 1072, 1161
Ἀλληλογραφία	103, 207, 311, 416, 519, 616, 710, 863, 967, 1071, 1161
Παροράματα	312, 520, 616, 711, 1161

Μ
Β
Κ.
Τά
Γ
Χ
Β
Τά

Ἀ

Ν.

Ἰ.

Γ

Χ

Μ

Λ

Γ.

Σ

Θ

Θ

Ε

Μ

Γ

Π

Ἀ

Ν

Γ

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ

